

UNIVERSITY OF SOUTHAMPTON.

THE FESTAL LETTERS OF SAINT CYRIL OF ALEXANDRIA ;
THE MANUSCRIPT TRADITION , TEXT AND TRANSLATION
(Letters 1 to 5)

Volume 1 : The Text.

Novit enim quisque, si quid scribat parum adtentus, non modo se adfinia vocabula, dum animus peregrinatur, miscere ; se diversa plane scribere, detrahere, addere et nescio quot peccata admittere, quorum rationem ipse postea reddere non potest, nedum ut alii eam deprehendere queant.

Clericus : Ars Critica, 2.3.

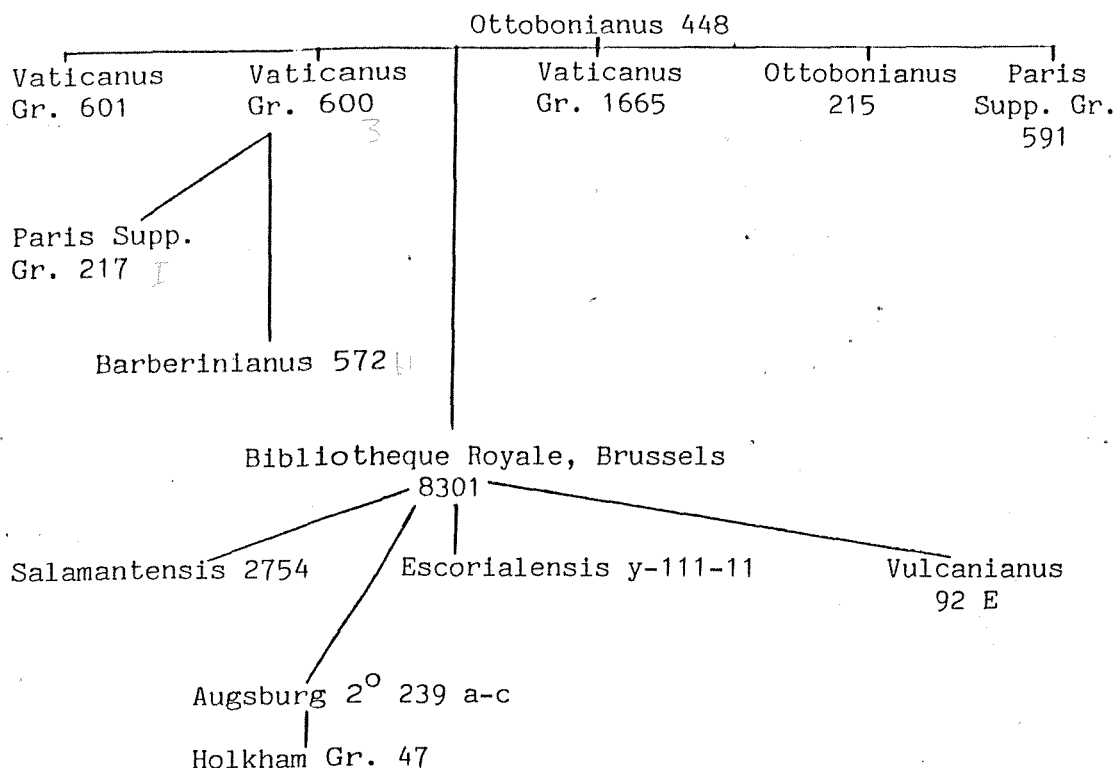
(quoted by E.J.Kenney : The Classical Text ; University of California Press, 1974, p.42.)

VOLUME ONE.

CONTENTS.

	<u>PAGE</u>
The Abstract	1.
Salmatia's summaries of Letters 1 to 5	2.
The Text (introduction)	3.
Key to notes in the apparatus	4.
Introduction to the Festal Letters	5.
The First Festal Letter	6.
The Second Festal Letter	24.
The Third Festal Letter	41.
The Fourth Festal Letter	55.
The Fifth Festal Letter	73.
The Manuscript Stemma	98.
Bibliography	99.

THE STEMMA OF MANUSCRIPTS.

THE SIGLA.

Ottobonianus 448	- A
Vaticanus Gr. 600	- B
Bib. Roy., Brussels 8301	- C
Vaticanus Gr. 601	- D
Vaticanus Gr. 1665	- E
Ottobonianus 215	- F
Paris Supp. Gr. 591	- G
Barberinianus 572	- H
Paris Supp. Gr. 217	- I
Salamantensis 2754	- J
Escorialensis y-111-11	- K
Augsburg 2° 239 a-c	- L
Holkham Gr. 47	- M
Vulcanianus 92 E	- N

b = the consensus of B H and I
 c = the consensus of C L and M, with N (in letter
 1 only) and J & K (in letters 1 and 5 only)

Manuscript evidence - key to page and line numbers in the text.

(1) τῆς γῆς - 14 ; 13 - 14	(19) ἐπληρώθησαν..πέρας - 21 ; 13
(2) ζημιωθησόμεθα - 15 ; 30	(20) πληθύει..δυνάμει - 73 ; 11 - 12
(3) δεήσει - 76 ; 23	(21) ἀνθρώπῳ - 77 ; 10 & 11
(4) ἀντιπαράθεσι - 14 ; 28	(22) θεὸν - 12 ; 25
(5) ὁρμαῖς - 74 ; 18	(23) τῆς - 13 ; 1
(6) καρδίας ἐν πν. οὐ γρ. - 87 ; 14	(24) Ἰωάννου - 14 ; 7
(7) κύριος - 87 ; 26	(25) ἀναιδῶς - 19 ; 9
(8) κεχερσωμένην - 8 ; 3	(26) εἶναί πως - 32 ; 24
(9) εὐκαίρως - 10 ; 5	(27) ὅλος - 17 ; 15
(10) ἀποβολαῖς - 13 ; 7	(28) πάλιν..ὄνειδίζοντες - 22 ; 25
(11) ἀπάσης - 87 ; 3	(29) μελωδοῦντα..θεὸν - 45 ; 9 - 10
(12) ἀρτιθαλῆ - 77 ; 25	(30) ἐπισκεφθήσεται - 50 ; 1
(13) εἰ τὰ - 77 ; 21	(31) μὲν οὖν - 83 ; 22
(14) γενειάδα - 78 ; 11	(32) ἀπὸ πηγῆς - 87 ; 4
(15) ἤκέτω - 79 ; 6	(33) μόνων - 13 ; 8
(16) ὑπαντᾶν - 6 ; 3	(34) ἀπέριττον - 14 ; 16
(17) ἑορτῆς - 7 ; 4	(35) τοῖς - 17 ; 12
(18) καρδίας - 9 ; 19	(36) δεξιῶν - 75 ; 1
	(37) προσήκει - 81 ; 23

At the bottom of a page of readings cited as evidence from a manuscript the numbers in the above list referring to those readings are given. In the case of 'N', which contains only the first homily, three readings not appearing in the list on this page are referred to with an indication of their place in the text.

UNIVERSITY OF SOUTHAMPTON

ABSTRACT

FACULTY OF ARTS

THEOLOGICAL AND RELIGIOUS STUDIES

Doctor of Philosophy

THE FESTAL LETTERS OF SAINT CYRIL OF ALEXANDRIA ;
THE MANUSCRIPT TRADITION, TEXT AND TRANSLATION
(Letters 1 to 5)

by William Harris Burns

The thirteen extant 16th and 17th century manuscripts of these letters are all dependent, directly or indirectly, upon a 12/13th century codex, Ottobonianus 448. An edition produced in 1618 A.D. by Antonio Salmatia of Milan was based on a manuscript copied in 1610 A.D. by Johannes Sanctamaura. This text was reproduced by Jean Aubert in 1638 A.D. and subsequently printed in Migne's Patrologia Graeca, Volume 77.

The text presented here is based on Ottobonianus 448 (letter 'A'), except where it is obviously incorrect. The Latin versions of Salmatia (in his edition), reprinted by Aubert and Migne, and of Andreas Schott (in an unpublished manuscript in the Bibliotheque Royale, Brussels) contain conjectures and corrections. Conjectures are also found in the rest of the manuscript tradition. The critical apparatus records in detail the readings which lie behind the printed editions, with particular attention to the textual family 'b', as described in the notes on the manuscripts.

In the translation Cyril's grandiloquent manner has been copied. Quotations from Scripture follow no one English version and are sometimes purposely archaic. The Latin versions of Salmatia and Schott have been consulted throughout, although they often resort to a literal rendering which is as obscure as the Greek. Each typed page of translation has, at the bottom, the page and line number of the Greek text which corresponds to the last line of translation on that page.

Salmatia's summaries of Letters 1 to 5.

1. He deals with three subjects ; (a) that the festival of Easter, the chief of all festivals, is to be observed in due fashion ; (b) to whom he ought to preach, and then concerning the office of bishop, following which he discusses fasting, both of the spirit and the body, in a very powerful way ; (c) he attacks the treacherous, headstrong Jews. There follows an exposition on the 'figure' of the two silver trumpets, in which he adapts Numbers, chapter 10, to the truth of the gospel.

2. (a) That we should make an effort in exercising devotion ; some men who are afraid that they are unequal to bearing the burden should be wary lest they sin more grievously by hiding their talent in the ground like that wicked slave ; (b) then he adapts six Old Testament 'figures' to the truth of the gospel ; (c) finally he encourages his people to observe the annual celebration of Easter.

3. (a) By making a comparison with athletes who run very strenuously in the arena in their eagerness to seek glory, he encourages each one to celebrate the festival seriously by bearing hardships and fasting ; (b) the second part of the homily attacks the Jewish nation.

4. (a) That Easter should not be celebrated in the manner of pagans but in a devout and Christian way ; the difference there is between the devout and the impious ; (b) concerning two Old Testament 'types' of Christ's Incarnation, of which the second is more remarkable.

5. (a) That God must be propitiated by subduing the flesh, in order that the spirit may reign ; that fasting is most suitable for obtaining this peace ; (b) that the Gentiles and pagans would make peace with God if they abandoned idolatry ; therefore he attacks idolatry as well as 'fate' and the calculators of horoscopes who fraudulently track down a man's destiny from birth by the stars ; his purpose is to warn those recently gathered in to Christ from the worship of idols ; (c) he encourages the Jews also to be eager to make peace with God, by use of a double 'figure', the pure 'figure' of circumcision and the Sabbath ; he attempts to call them to the true recognition of the Messiah by adapting those 'types' to the truth.

The Text.

The edition published in 1618 by Antonio Salmatia was based on manuscript 'I' (Paris Supp. Gr. 217), as is clear from the text he reproduced, the marginal notes he or others wrote on the manuscript and the marks made by the printer to indicate the ends of pages in the edition (see on Paris Supp. Gr. 217). This text was reprinted by Jean Aubert in 1638 A.D. and also used, from Aubert's edition, for Migne's series, 'Patrologia Graeca', in the 19th century. The text presented here is based on the 12/13th century manuscript, Ottobonianus 448 ('A'), which is the oldest surviving copy of Cyril's Letters. It contains some minor errors as well as the three textual puzzles which are used as evidence for the closed nature of the tradition (see Vol. 2, page 75 ff.).

Manuscript 'I' was copied from 'B', itself an apograph of the primary source, 'A' (see the stemma and notes below). The corruption of the text as found in 'A' has affected a significant number of readings, of which several are important for the meaning of particular passages. Salmatia could not have chosen a worse copy from which to take the text of his edition. Sanctamaura was an old man when he made the copy and it contains many more errors than codex 'H' which he transcribed when he was much younger.

The critical apparatus is presented in a similar way to that of an Oxford Classical Text. It illustrates, in particular, the way in which the text of family 'b', or, in many cases, the text of its latest representative, 'I', needs to be corrected. The notes, therefore, by reference to the readings of 'b' (or 'I'), imply that the same reading is usually to be found in Salmatia's edition. The apparatus is not, however, a complete guide to the readings found in the editions, although they are often given separately when they differ from one another. Conjectures are accepted in one or two places, or merely recorded if they are of interest. A square bracket enclosing a word, with or without comment in the apparatus, indicates a doubt as to its correctness in the context.

The abbreviations used are those listed in the 26th edition of *Novum Testamentum Graece* (1979), pages 63* to 66*, supplemented by the key on pages 4/4a. The editors of the three printed texts are referred to as Sal(matia), Aub(ert) and Migne. 'Edd.' indicates the agreement of all three editions. In the presentation of the evidence in the notes of the critical apparatus the most economical order has been followed.

This means that a rejected reading is frequently given first in the note because it comes from 'b', or 'I' only, and the rest of the tradition contains the correct word(s). The note is then accurate in its presentation of the evidence by recording the rejected reading with the siglum 'b' ('I') and the accepted one with the abbreviation 'rell.'.

The punctuation is based on that of the Migne edition. Major exceptions are noted in the critical apparatus. There are a few more paragraphs than in the editions and these have been inserted to form new sections or break up an existing section into sub-sections.

In typing the text the division of words between lines has been avoided where the resulting unevenness seemed acceptable. Divisions have been made in the case of words longer than average which contain at least ten letters.

Pronouns referring to God or Christ begin with a capital letter, except in quotations from the Old or New Testaments. Such quotations are also indicated by a capital letter at the beginning of the first word of the quotation, unless the passage is integrated with the sentence in which it stands.

The Manuscript Evidence in the Critical Apparatus.

The following list gives details of the manuscripts fully collated for the separate letters. All readings which differ from those in the editions were checked also in the manuscripts not fully collated for any particular letter.

Letter One - A B C D E F G H I J K L M N. (14)
 Letter Two - A B C D E F G H I L M. (11)
 Letter Three - A B C D E F H I L M. (10)
 Letter Four - A B C D E F H I L M. (10)
 Letter Five - A B C D E F H I J K L M. (12)

N.B. Manuscript 'G' was collated for the first two letters only because it was the last to be copied. It is, however, an excellent example of a manuscript's being a sound copy despite its late date.

Errors in transcription which are of little intrinsic value, such as spelling mistakes or small differences in word order (often corrected by the scribe), have been noted during the collations but not recorded in the apparatus.

Key to notes in the apparatus.

sub inscriptione	: beneath the main heading.
leg(endum) puto	: I think should be read.
om(ittit)(ittunt)	: this manuscript (these mss.) omit(s).
ante	: before.
post	: after.
codd.(codices)	: all of the manuscripts.
lineam unam	: one line.
vid(etur)	: the reading seems to be.
rell. (reliqui)	: all the remaining manuscripts.
et	: and
ex NT	: from the reading in the NT Greek text.
vers(s.) Lat(t.)	: the Latin translations ; i.e Schott and/or Sal.
Sal., Aub., Sc.	: Salmatia, Aubert, Schott.
*	: in the hand of the copyist of the codex.
1 ²	: subsequent correctors of the codex quoted.
B ^C , C ^C , D ^C etc.	: correction made by the copyist of the codex.
sic	: thus ; indicates a small error in accent etc.
LXX	: the text of the Septuagint.
oblitteratum(a)	: letter(s) obliterated.
coniecit(erunt)	: has (have) conjectured.
mg.	: the marginal reading of a codex or edition.
forte (fortasse)	: perhaps ; a possible change of reading.
rest(ituit)	: has restored to the text.
superimpositum	: letter(s) written to obliterate those written first by the copyist.
supra positum	: letter(s) written above those in the text but not covering them.
add(it)(unt)(endum)	: add(s), to be added.
deest (desunt)	: is (are) missing.
vel	: or.
cf.	: compare.
supra lineam	: above the line.
alia manus	: a copyist other than the original one.
pro	: in place of.
falso	in error/ incorrectly quoted.

multi : many.
 del(endum) : should be deleted.
 transfer(endum) : should be moved (to).
 notam iterr. : a question mark.
 pon(it)(unt)(endum): place(s), to be placed.
 posui : I have placed.
 in vulg. : in the Latin Vulgate text.
 deesse videtur ... vel aliquid simile : (this phrase) or something similar seems to be missing.
 bis : twice.
 textus : the text as given here.
² : the second occurrence of the word in the line.
 corr(igit)(exit) : corrects, has corrected.
 imo Jerem. : the correct reference is (Jeremiah...).
 v(ide) : see
 ad (vers. Lat.) : in a note on (the Latin translation).
 glossa : a gloss or word introduced into the text in order to explain the original reading.
 (...) solum leg. et (...) del. puto : I think that (...) only should be read and (...) deleted.
 ex pbl. : a mistake caused by parablepsis.
 malo (malim) : I (would) prefer.
 in linea sup(eriore) : in the line above.

Old Testament quotations are numbered according to Rahlf's edition of the Septuagint. Passages quoted from the New Testament follow Nestle/Aland's 26th edition for the numbering of chapter and verse.

Introduction to the Festal Letters.

In a careful assessment of the different usages to be found in the countries where the Church had taken root the historian Socrates summarizes the development of the way in which the dating of the Easter Festival was settled (1). The same story is given by Eusebius in greater detail (2) and with quotations from letters sent by the bishop of Ephesus, Polycrates, to Victor, the bishop of Rome between 189 and 199 A.D., in which the Asiatic custom was explained and some precedents cited. Victor's response was to become "excessively heated" and threaten excommunication (3). Irenaeus poured oil on troubled seas and pointed out that this difference had not previously been a reason for such drastic action. He mentioned the visit of Polycarp to Anicetus in 154 A.D., when the latter was bishop of Rome. On that occasion the two men accepted one another's practice and Anicetus graciously allowed Polycarp to celebrate the Eucharist in the church at Rome (2)(3).

During the third century the bishops of Alexandria published letters giving the date to be observed in celebrating Easter and those written by Dionysius (bishop 248-265 A.D.) are mentioned by Eusebius (4). It was, however, at the Council of Nicaea in 325 A.D. that the formal decision was taken to give Alexandria the responsibility of informing not only the churches of Egypt but others as well (5). As Leo Magnus observed, the Egyptians had a long experience of astronomical calculation (6) and were no doubt chosen for this reason. Constantine's letter to the churches, and the letter sent on behalf of the Council both (7) announce this decision, with the Emperor displaying great enthusiasm

(1) Socrates, *Ecc. Hist.*; 5, 22 (p. 237 sqq. in the edition of W. Bright, Oxford, 1878 : a discussion of differing practices).

(2) Eus., *Ecc. Hist.* 5, 23-24. (3) Socrates, *op. cit.* 5, 22.

(4) Eus., *op. cit.* 7, 20/22.

(5) See 'A Dictionary of Christian Antiquities' (edd. W. Smith and S. Cheetham, London, 1875 & 1880) on Easter (Vol. 1, pp. 586-595) and Paschal Letters (Vol. 2, pp. 1562-1564) for a different opinion.

(6) NPNF (Second Series), Vol. 4, p. 500 (note 4).

(7) Socrates, *op. cit.* ; 1, 9 (pp. 21/ 24-26).

for the settlement. Cyril's 'Prologus Paschalis' (8) says that it was decreed that the date for the celebration of Easter should be computed at Alexandria and then passed to the "Church in Rome by letter, whence the universal Church throughout the whole world might know on apostolic authority the definitive (diffinitum) date of Easter without any doubt". There was a lapse of time before the Roman and Alexandrian datings coincided, because two different year-cycles were in use (9).

Athanasius' Festal Letters, only discovered in full during 1842, were written in accordance with this decision. He used the writing of them as an occasion for teaching, as Cyril was to do in the fifth century. The one written for 367 A.D. is of abiding interest since it contains a list of the contents of the Old and New Testaments as he understood them to be (10).

By the time that Cyril became the head of the Alexandrian Church this custom was well established. He used it to instruct his widespread flock about fasting and doctrine, as well as loosing, from time to time, a fierce attack on the Jewish community for their failure to accept the Christian faith and their consequent misunderstanding of the true meaning of worship as foreshadowed by Moses. The letter for 429 A.D. (No. 16 ; 17 in edd.) is of importance as it contains the essence of Cyril's theological viewpoint over the Christological conflict with Nestorius.

(8) The Latin translation of the Prologue is found in Migne, P.Gr., Volume 74, columns 383-390.

(9) See the article on Easter referred to in note 5, p.5.

(10) NPNF, op. cit. ; p. 500 and pp. 551-2 (Letter 39).

D. Cyrilli Alexandrini homiliae XXX die epiphania
 τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας.
 ἑορταστικάι πρώτη

Τῆς μὲν εὐσήμου καὶ θείας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 τὰ παιδρὰ προλάμπει καὶ φαίνεται φῶτα, οὐδὲν σκοτεινὸν καὶ ζοφῶδες
 τοῖς κατ' ἀρετὴν ἑορτάζειν ἐθέλουσιν ὑπαντᾶν ἐπιτρέπουσα. Διὸ καὶ
 τοῖς τοιούτοις ὁ μακάριος Ἀπόστολος τὴν συμφέρουσαν ἐμφανίζων ὁδὸν
 [5] φησὶν · Ἡ νυξ προέκοφεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν · ὡς ἐν ἡμέρᾳ
 εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, ἵνα καὶ ταῖς ἀσβέστοις τοῦ Σωτῆρος
 φωταγωγούμενοι λαμπάσιν εἰς τὴν ἄνω καταντήσωμεν Ἱερουσαλήμ, τοῖς
 εὐαγγέσι τῶν ἀγγέλων χοροῖς ἐν οὐρανῷ συνδιστάμενοι. Ὁ μὲν οὖν
 μακάριος Δαβὶδ εἰς καλὴν ἡμᾶς συνάγων ὁμήγηριν, τὴν ἐπινίκιον ᾠδὴν
 [10] τῷ δι' ἡμᾶς ἐπιδημήσαντι Χριστῷ καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ τὸ τοῦ θανάτου
 καταργήσαντι κράτος παρακελεύεται, λέγων · Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ
 Κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν, τοὺς γὰρ τοῖς θείοις
 ἐπανεχοντας νόμοις ἐπὶ τὸν σωτήριοιόν καλεῖ χορὸν, καὶ εἰς μίαν καὶ
 σύμφωνον διδάσκει συνάγεσθαι γνώμην, οὐ μεμερισμέναις διανοίαις οὐδὲ
 [15] νῶ διηρημένῳ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογοῦντας πίστιν · ἀλλ' ἵνα
 σύμφωνοι, καὶ τὸ αὐτὸ, κατὰ Παῦλον, φρονοῦντες, ἀκλινῆ καὶ βεβαίαν
 τὴν εἰς Αὐτὸν φυλάττωμεν ὁμολογίαν. Οὕτω γὰρ ἂν τῆς θείας ἡμᾶς καὶ
 ἀκηράτου πανηγύρεως ἀναβαίνειν λοιπὸν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν κελευούσης
 Ἱερουσαλήμ καὶ δρομαίους ἀφικέσθαι πρὸς εὐσέβειαν διεγειρούσης,

Inscriptio : D. Cyrilli Alexandrini homiliae XXX die epiphania A
 (scripsit alia manus) : desunt in rell.
 τοῦ ἑ. ἁ. π. ἡ. κ. ἁ. ἁ. codd.
 ἑορταστικάι A (vid) : -κή B c D E F G H.
 πρώτη A B c (oblitteravit N) E F G H : α' D.
 ὁμιλίαι ἑορταστικάι ὧν ἡ α' + λογος α' (sub inscriptione) I.

1. εὐθύμον I : εὐσήμον rell.
3. ὑπαντᾶν A b Cmg G Nmg : -τῶν c D E F.
3. ἐπιτρέπουσα codd. : ἐπιτρέποντα coniecit Sirmond in Gmg.
10. τὸ (τοῦ) Bmg Cmg H I : τῷ (τοῦ) A B c D E F G.
11. κράτος A B C D E F G Img J N : κέντρον Bmg Cmg H I Jmg K L M.
18. εἰς I : ἐπὶ rell.
18. κελευούσης A B Cmg D E F G H Nmg : -ουσιν c I.

5-6. Rom. 13,12-13. 10-11. cf. 2 Tim. 1,10 ; Hebr. 2,14.
 11-12. Ps. 94(95),1. 16. cf. Rom. 15,5 ; Phil. 2,2.

ἀκούσωμεν διὰ τοῦ προφήτου · Ἀνασωζόμενοι ἐκ γῆς πορεύεσθε, μνήσθητε μακρὰν τοῦ Κυρίου καὶ Ἱερουσαλὴμ ἀναβήτω ἐπὶ καρδίαν ὑμῶν. Παύλου τοίνυν βοῶντος · Οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε, καὶ τῆς εὐαγοῦς ἡμῖν ἡλίου δίκην ἀνατελλούσης ἑορτῆς μακρὰν που τὸν ἀδρανῆ τῆς ἀργίας [5] ῥίψωμεν ὄκνον · καὶ τὸν ἀμυδρὸν τῆς ἀργίας σκότον νικήσαντες, ἀνδρείῳ καὶ λαμπρῷ φρονήματι πρὸς πᾶσαν ἴωμεν ἀρετὴν ἐκεῖνο λέγοντες ἀλλήλοις τὸ γεγραμμένον · Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ τῆς κατὰ τύπον καὶ σωματικῆς [10] λατρείας ἐκβαίνειν οὐκ εἰδότες ἀκούουσι · Τί μοι τὸ πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν ; λέγει Κύριος. Πλήρης εἰμὶ ὀλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἄρνων καὶ αἶμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι · οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι . Τοῖς δὲ μακρὰν τῶν τοιούτων ἀποδημήσασι, καὶ τῆς καρδίας τὴν ἀληθῆ περιτομὴν διὰ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας ἐπιδεικνύειν Θεῷ [15] μελετήσασιν, ὁ προφήτης βοᾷ · Ζητήσατε τὸν Θεὸν, καὶ ἐν τῷ εὐρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε. Ἡνίκα δ' ἂν ἐγγίξῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω ὁ ἄσεβῆς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὴν βουλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπιστραφήτω ἐπὶ Κύριον, καὶ ἐλεηθήσεται, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν. Ἐγγίσαντος τοιγαροῦν ἡμῖν διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσεως τοῦ Σωτῆρος [20] ἡμῶν Χριστοῦ, ἐκδυσόμεθα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσόμεθα τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν · καὶ τῶν ὀπίσθεν ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινώμεθα, καθαρὸι πρὸς τὴν θείαν ἀναβαίνοντες πανήγυριν. Τοῦ δὲ προφήτου βοῶντος Ἱερεμίου · Τάδε λέγει τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ τοῖς [25] κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ · Νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα καὶ μὴ σπείρετε

1. Falso Aub. Migne post πορεύεσθε add. ex LXX καὶ οὐ μὴ στήτε et οἱ post μνήσθητε : desunt in omnibus codd.

3. εὐσεβοῦς c : εὐαγοῦς rell.

5. ἀργείας I : ἀργίας rell.

24. Ἱερεμία c : Ἱερεμίου rell.

1-2. Jer. 28(51), 50.

3. 1 Cor. 9,24.

8-10. Is. 2,3.

10-13. Is. 1,11-12a.

15-18. Is. 55,6-7.

20-22. Col. 3,9b-10.

22-23. Phil. 3,13.

24-25. Jer. 4,3.

ἐπ' ἀκάνθαις · περιτμήθητε τῷ Θεῷ, καὶ περιτεμεῖσθε τὴν σιληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες Ἰουδαῖοι κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ. Ὑλομανοῦσαν καὶ κεχερσωμένην ἀπὸ εὐσεβείας τὴν διάνοιαν, καθάπερ πυρὶ τῷ θείῳ φόβῳ καθήραντες, τὸν ἀγαθὸν τοῦ Σωτῆρος δεξώμεθα σπόρον, οὐ φιλαῖς [5] ἀκολουθεῖν οὐδὲ ταῖς ἐν τύπῳ λατρείαις διδάσκοντος, ἀλλὰ καλοῖς ἡμᾶς πρὸς σωτηρίαν ἀνανεοῦντος μαθήμασιν. Οὐκοῦν τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ περιτομὴν ἐπιδεικνύωμεν Θεῷ, πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς ἑαυτῶν καρδίας περιτέμνοντες, ἵνα καὶ δικαίως ἀκούωμεν · Ἐόρταζε, Ἰούδα, τὰς ἐορτάς σου · ἀπόδος Κυρίῳ τῷ Θεῷ τὰς εὐχάς σου. [10] Τοῖς μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κηρύττειν ἀπεσταλμένοις οὐκ ὀλίγος ὁ περὶ τούτου φόβος, καὶ μάλα εἰκότως, οὐ γὰρ μικρὰ τῆς ἐν τούτοις ἀμελείας τὰ ἐπίχειρα. Ἐπικατάρatos γὰρ, φησὶν, ὁ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἀμελῶς. Καὶ τοῦτο μαθεῖν ἔξεστι σαφῶς, τὸν μακάριον ἐννοοῦσιν Ἰωνᾶν, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ μαινομένην θάλατταν, καὶ τὸ δεινὸν ἐκεῖνο [15] καὶ φρικωδέστατον κατ' αὐτοῦ κινούμενον κῆτος. Εὐρίσκω δὲ καὶ τῶν ἁγίων ἕκαστον τῆς θείας λειτουργίας δεδιότα τὸ μέγεθος. Ὁ μὲν γὰρ ἱεροφάντης Μωυσῆς, Θεοῦ τὸν λαὸν ἐξαποστέλλειν ἐπιτάξαντος αὐτῷ, τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὴν δύναμιν ἀναμετρησάμενος καὶ μείζονα ταύτης ὄρων τοῦ κηρύγματος τὴν διακονίαν, ἔλεγεν · Ἰσχνόφωνός εἰμι καὶ βραδύ- [20] γλωσσος. Συνωδὰ δὲ τούτοις καὶ ὁ μακάριος Ἱερεμίας ἐπὶ τὸ προφητεύειν πεμπόμενος, βοᾷ · Ὁ ὢν Δέσποτα Κύριε, ἴδου οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι. Εἰ γὰρ καὶ κάλλιστος ἡμῖν εὐλαβείας ὑπογραμμὸς οἱ ἅγιοι, τὰ τοιαῦτα φθεγγόμενοι φαίνονται, ἀλλά γε τῆς περὶ τοῦτο δειλίας ὁ τρόπος, οὐ μικρὸν, οὐδὲ ἀκίνδυνον τοῖς ἀσθενέσιν [25] ἀποτίκει τὸν ὄκνον. Δυσωπεῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς Θεὸς, καὶ τὸν φόβον

1. ἐπ' A B Cmg D E F G H J K L M : ἐν C I N.

11. τῆς Bmg C H I(vid) M : τοῖς rell.

17. Μωυσῆς codd.: Μωσῆς edd.

22. νεώτερός εἰμι ἐγὼ I : νεώτερός ἐγὼ εἰμι rell.

23. τοῖς I N : τῆς rell.

25. ὁ ante Θεὸς I : om. rell.

1-2. Jer. 4,3-4.

6-7. Rom. 2,29.

9. Nahum 2,16.

12-13. Jer. 31(48), 10a.

13-15. Jonah, passim.

19-20. Ex. 4,10c.

21-22. Jer. 1,6.

ἀποπέμπειν παρακελεύεται, πρὸς μὲν Μωσέα λέγων · Τίς ἔδωκε στόμα
 ἀνθρώπῳ, καὶ τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφὸν, βλέποντα καὶ τυφλόν ; Οὐκ
 ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός ; Καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου. Πρὸς
 δὲ τὸν μακάριον Ἰερεμίαν · Μὴ λέγε, ὅτι νεώτερός εἰμί ἐγώ · ὅτι πρὸς
 [5] πάντας οὓς εἰς ἐξαποστελῶ σε, πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα, ὅσα εἰς
 ἐντείλωμαί σοι, λαλήσεις. Οὐκοῦν ἐπὶ τὸ κηρύττειν καὶ μὲν τὸν ταπεινὸν
 τοῦ τῆς ἱερωσύνης καλοῦντος σχήματος, δεδιῶς τὸ γεγραμμένον · Λάλει
 καὶ μὴ σιώπα, ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ τὰ τοιαύδε γράφειν ἔρχομαι. Κρίσει γὰρ
 Θεοῦ καλῶς τὸν καθ' ἡμᾶς ἀπαλλάξαντος βίον καὶ πρὸς τὰς οὐρανίους
 [10] ἀναπτάντος μονὰς, τοῦ τῆς αἰοιδίμου καὶ πανευφήμου μνήμης πατρὸς
 ἡμῶν Θεοφίλου τοῦ γενομένου ἐπισκόπου, καθ' ὃν οἶδεν ὁ πάντων Ταμίας
 λόγον (αἰδοῦμαι γράφω) εἰς ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον ἢ τῆς ἐπισκοπῆς
 κατήντησε διαδοχή.

Ἀκούων δὲ τοῦ Παύλου γράφοντος · Οὐαὶ γάρ μοι ἐστίν, εἰ μὴ
 [15] εὐαγγελίζωμαι, φόβῳ λοιπὸν καὶ παρὰ δύναμιν ἐπὶ τὸ κηρύττειν
 ἐλήλυθα. Τοιγάρτοι τῆς ἁγίας ἡμῶν προλαμπούσης πανηγύρεως καὶ πρὸς
 καθαρὰν καὶ νόμιμον ἡμᾶς καλούσης ἁγνείαν, τοῖς μὲν ἔτι τῇ κακίᾳ
 προστετηκόσιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν · Καθαρίσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοὶ, καὶ
 ἁγνίσατε καρδίας, δίψυχοι. Τοῖς δὲ τὸ βέβηλον τῆς ἁμαρτίας αἵσχος
 [20] ἀποφυγοῦσι καὶ σεμνὴν ἐπασκοῦσι πολιτείας ἀγωγὴν εὐαγγελιζέσθω
 ὁ προφήτης, λέγων · Φωτίζου, φωτίζου Ἱερουσαλήμ · ἦκει γάρ σου τὸ φῶς,
 καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σε ἀνατέταλκεν. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ τὴν ὑφ' ἡλίῳ πᾶσαν
 οἰκοῦντες ἄνθρωποι, μερίδες ἀλμπέκων γενόμενοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον,
 εἰς πολυειδῆ καὶ πολύτροπον ἐμερίζοντο κακίαν καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας
 [25] σκότῳ νικώμενοι, καθάπερ εἰς βόθρον εἰς βαθεῖαν ἐπιπτον ἁμαρτίαν,

5. ἄν b : ἐάν² rell.

20. ἀγάπην I : ἀγωγὴν rell.

22. ἀνέτειλεν I : ἀνατέταλκεν rell.

1-3. Ex. 4,11-12. 4-6. Jer. 1,7. 7-8. Acts 18,9 (Ez. 24,27).

14-15. 1 Cor. 9,16b. 18-19. James 4,8. 21-22. Is. 60,1.

23. Ps. 62,11b (63,10b).

ἀναγκαιῶς τὸν ἐξ οὐρανοῦ καλῶν ὡς ἡμᾶς Θεὸν Λόγον ὁ Ψαλμῶδός ἔλεγεν ·
 Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες · ὁ ὀδηγῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσήφ, ὁ
 καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἐμφάνθητι ἐναντίον Ἐφραὶμ καὶ Βενιαμὶν καὶ
 Μανασσῆ · ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἔλθ' εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς,
 [5] ὅτε κειμένοις ἡμῖν καὶ πεπτωκόσιν εὐκαίρως Αὐτὸν ἐπιφοιτήσῃ
 αἰσθανόμενος πάλιν ἐβόα · Ἴνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν, ὑπερορᾷς
 ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσιν ; Οὐπω γὰρ τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ὁ Σωτὴρ
 ἀναλαβὼν μακρὰν ἡμῶν, κατὰ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγον, ἀφειστήκει,
 ἐπειδὴ καὶ πολλὰ τῆς ἀνθρώπων φύσεως καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου τὰ μεταξὺ
 [10] διαστήματα. Ἡμῶν μὲν γὰρ πέρι τῶν ἁγίων τίς φησιν · Ἐγὼ δὲ εἶμι γῆ καὶ
 σποδός. Περὶ δὲ τῆς τοῦ Μονογενοῦς ὑπάρξεως ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει ·
 Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; Εὐκαίρως τοιγαροῦν ἡμῖν καὶ πολλὴν
 ὑπομένουσι θλίψιν ἐπέλαμψεν ὁ Σωτὴρ γενόμενος ἐκ γυναικὸς, τὸ κατὰ
 σάρκα, ἵνα τὸν ἐκ γυναικὸς ἄνθρωπον διασώσῃ καὶ, τῶν τοῦ θανάτου τοῦτον
 [15] ἀπολύσας δεσμῶν, διδάξῃ χαίροντα λέγειν · Ποῦ σου τὸ νῆκος, θάνατε ;
 Ποῦ τὸ κέντρον σου, ἄδη ; Οὐ γὰρ μόνον τὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν δῶρον
 χαρίζεται, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρον τοῦ ἄδου, τουτέστι τὴν πλήττουσαν
 ἁμαρτίαν, ἀμβλύνας, φησὶν · Ἴδου, δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ
 σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ
 [20] ἀδικήσῃ · τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας
 κατόρθωμα. Τοιγαροῦν πᾶσα μὲν ἐν γῆ σεμνότης πολιτεύεται · ὁ δὲ τῆς
 ἀληθείας ἐλήλαται σκότος. Καὶ τοῦτο τῆ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος δυνάμει
 προαναβλέπων ἔλεγεν ὁ Ψαλμῶδός · Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ
 δικαιοσύνη καὶ πληθὸς εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῆ ἡ σελήνη. Εἰ γὰρ
 [25] ἐχθροὶ ὄντες, καθὰ Παῦλός φησι, κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ

1. τὸν Λόγον codd. : ἴσως, ὡς ἐξ οὐρανοῦ καλῶν ἡμᾶς θεὸς λόγος
 Amg bmg (+ ὁ ante θεὸς Hmg).

5. ὅτε leg. puto : ὅτε codd. : ὅταν edd.

10. εἰς Amg bmg Sal.mg Aub.mg : περὶ codd. (περὶ A) : πέρι τ. ἁ. τίς
 φησιν Cmg.

18. ἐξουσίαν post ὑμῖν M : om. rell.

21. ὁ A b C D E F G N : τὸ J K L M.

22. ἀληθείας codd. Sal. Aub. : ἀμαθίας coniecit Migne.

2-4. Ps. 79,2-3 (80,1-2). 6-7. Ps. 9,22 (10,1).

10-11. Gen. 18,27b. 12. Is. 53,8a. 13. cf. Gal. 4,4b.

15-16. Hos. 13,14b (1 Cor. 15,55). 18-20. Luke 10,19 (cf. Ps.90(91),13).

23-24. Ps. 71(72),7. 24-25. Rom. 5,10a.

θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πληθος ἡμῖν ἀνατελεῖ εἰρήνης, οὐ γεγεννημένου, καὶ τὴν σελήνην πάντως ἀναιρεῖσθαι ἀναγκαῖον · τουτέστι τὸν τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ σκότους ἄρχοντα διάβολον, σελήνην ἐνθάδε τροπικῶς ὀνομαζόμενον.

[5] Οὐκοῦν τοσοῦτων ἡμῖν καὶ τηλικούτων ὑπερλάμπουσιν αὐγαί, καὶ τῆς θείας ἡμῶν ἑορτῆς ἀνίσχει τὸ φῶς. Πάλιν ἡμᾶς ἡ λαμπρὰ πρὸς ἑαυτὴν ἔλκει πανήγυρις, τὸ μὲν, ὅτι προσήκει τῶν αἰσχίστων ἀναχωρεῖν, γεγωνότερον συμβουλεύουσα καὶ λέγουσα · Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. Εἰ γὰρ σοφὸς ἐστὶν ὁ

[10] Παροιμιαστῆς λέγων · Τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος, καὶ καιρὸς παντὶ πράγματι, πῶς οὐκ εὐλόγως πάσης μὲν εἶναι πονηρίας ἐχθρὸν τουτονὶ τὸν καιρὸν ὁμολογήσαιμεν, ἐπ' ἐκεῖνα δὲ μόνα καλεῖν ὅσα καὶ τὸν θεῖον νόμον οἶδε τιμᾶν, καὶ τοῖς κεχρημένοις, ὅτι καλὴν τῆς εὐνοίας κομιοῦνται τὴν ψῆφον, δίδωσι θαρρεῖν; Οἱ μὲν οὖν κατὰ τὸν παρόντα

[15] βίον ἀγωνοθετεῖν προελάμενοι, καὶ πολλῇ χρημάτων ζημίᾳ τὴν ἐπὶ τούτῳ προσηγορίαν ὠνούμενοι ἰδρῶτα προθέντες τοῖς νέοις ἀμιλλητήριον, πλουσίοις μὲν ἄθλοις τὸν νενικηκότα γεραίρουσι, μικρὰ δὲ ὅμως τῶν δοθέντων ἡ χάρις καὶ μέχρι τῶν τῆδε φέρουσα τὴν ἀπόλαυσιν.

• Ο δὲ τῶν δικαίων ἀγωνοθέτης Θεὸς, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ

[20] ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, τοῖς εὐσεβέσι χαρίζεται. Ὡν γὰρ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἡ γνώμη διὰ τῶν ἔργων εὐρίσκεται, τούτων ὁ τρόπος τῆς δωρεᾶς τὴν ἀνθρώπου διάνοιαν ὑπερβαλεῖται δικαίως. Ἐνὴν γὰρ ἐπιδειξάμενοι τοῦ βίου τὴν ἀγωγὴν καὶ τοῖς πολλοῖς ἀγνοουμένην διὰ δυσχέρειαν, ἐφάμιλλον μὲν τοῖς πεπραγμένοις [25] εὐρήσουσι τὴν τιμὴν, ἄμετρον δὲ τοῦ Δεσπότης τὴν φιλανθρωπίαν

3. ἐνθάδε A B c D E F G Img : ἐνταῦθα H I.

6. καὶ ante πάλιν Aub. Migne : deest in codd.

8. καὶ ante καθαροὶ c I : om. rell. (et LXX).

12. ἐπ' ἐκεῖνα C I N : ἐπέκεινα rell.

12. καλεῖν codd. et edd.

13. καλεῖν b M : καλὴν A C D E F G J K L N.

14. μιμοῦνται I : κομιοῦνται rell.

17. ἄλλοις ante ἄθλοις I : om. rell.

17. νικήσαντα I : νενικηκότα rell.

22. ὑπερβαλεῖται A B Cmg D E F G H I L M : -καλεῖται C J K N.

1. Rom. 5,10a. 8-9. Is. 1,16a. 10-11. Eccl. 3,1.

19-20. 1 Cor. 2,9 cf. Apocalypse of Elijah ; Is. 64,3(4) ; Jer. 3,16 .

σπασάμενοι τοῖς ὑπὲρ τὴν φύσιν ἀγαθοῖς ἐντρυφήσουσι. Φέρε τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοῖς εὐσεβείας ἐρασταῖς ἐπὶ τὸν ἐτήσιον ἀγῶνα τῶν πόνων καλέσωμεν, καὶ τοῦ προφήτου λέγοντος · Σαλπύσατε σάλπιγγι ἐν Σιών, ἀγιάσατε νηστείαν, κηρύξατε θεραπείαν, μέγα τι κεκραγότες καὶ [5] διαπρύσιον, τὴν ἱερὰν τῆς ἐκκλησίας κινήσωμεν σάλπιγγα, εὐσήμῳ δὲ καὶ περιφανεστάτῳ κηρύγματι τῆς ἀγίας ἡμῶν ἑορτῆς τὴν παρουσίαν καταμηνύσωμεν, καὶ τοῦ πανσόφου Θεοῦ λέγοντος πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα · Ποίησον σεαυτῷ δύο σάλπιγγας, ἀργυρᾶς ποιήσεις αὐτάς, καὶ ἔσονταί σοι ἀνακαλεῖν καὶ ὑπεξελεῖν τὴν συναγωγὴν, πρὸς τὴν τῶν [10] εἰρημένων δύναμιν καλῶς ἄρμοσόμεθα. Δύο γὰρ εἶναι κελεύει τὰς σάλπιγγας, ὅτι διπλοῦς τίς ἐστι τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος · εἷς μὲν ἐπὶ τὴν ὀρθὴν τῶν θείων δογμάτων κατάληψιν τοὺς ἀγνοοῦντας καλῶν · ἕτερος δὲ τὸ μὴ δεῖν τοῖς ἀτόποις τῶν ἔργων ἐμφύρεσθαι συμβουλευῶν. Ἀργυρᾶς δὲ τὰς σάλπιγγας εἶναι προστάττει, λαμπρὸς γὰρ καὶ [15] ἀκηλίδωτος ἐπ' ἀμφοτέρων ὁ λόγος, καὶ τῆς ἐν τοῖς δόγμασι πλάνης ἀποφοιτῶν καὶ τῶν πρακτέων τὴν αἴρεσιν εἰσηγούμενος. Τρεχέτω τοίνυν ἐντεῦθεν ἡμῖν ὡσπερ ἀπὸ βαλβίδος ὁ λόγος, καθάπερ ἐπ' αὐτὴν καλεῖται τὴν σκηνὴν τὸν τοῦ νόμου μακρὰν · ἔλκέτω πρὸς τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν τὸν διὰ τῆς ἁμαρτίας ἔτι κεχωρισμένον · ἀγιαζέτω νηστείαν, [20] κηρυττέτω θεραπείαν, καθάπερ ὁ προφήτης φησί. Πῶς δ' ἂν ἑτέρως γενώμεθα τῶν τοιούτων ἐργάται ; Πῶς δὲ τὴν θείαν ἀποπληρώσαιμεν ἐντολὴν ἢ πάντως τὸ μὲν εἶναι κακοὶ διαφεύγοντες καὶ τοῖς αἰσχίστοις προσομιλεῖν φυλαττόμενοι, ὅσα δὲ τοὺς νηστεύοντας ἀγιάζειν ἐπίσταται, ταῦτα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σπουδάζοντες ; Οὕτω γὰρ οἱ καλῶς [25] ἑορτάζειν θέλοντες τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεραπεύουσι Θεόν.

Ἡκέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον ἡμῶν ὁ Χριστοῦ μαθητῆς, διδασκέτω τῆς νηστείας τὸν τρόπον, αὐτοῦ λέγοντος ἀκουσόμεθα · Νηστεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ Θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστίν · ἐπισκέπτεσθαι ὄρφανους καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. [30] Ὅπως δὲ, καὶ τίνα τρόπον τῶν εἰρημένων περιεσόμεθα, ῥάδιον

8. σεαυτῷ A B Cmg E F G H I M N' : σεαυτῶν D : -τον C J K L N*

9. ὑπεξελεῖν codd. : ἐξαίρειν LXX. : ὑπεξελεῖν leg. puto.

10. ἄρμοσόμεθα codd. Sal. : -σόμεθα Aub. Migne.

11. τί I : τίς rell.

22. κακοὶ A B C D E F G H K L M : κακὸν I J N edd.

27. ἀκουσόμεθα b D : -σόμεθα A c E F G.

3-4. Joel 2,15. 8-9. Num. 10,2. 19-20. cf. Joel 2,15.

27-29. James 1,27 (ἑρσηκεία pro νηστεία N.T.)

ἐξευρεῖν. Ἀρκέσειν μὲν γὰρ ἔγωγε τοῖς εὖ φρονούσι καὶ αὐτὸν οἶμαι τὸν τῆς φύσεως νόμον διδάσκοντα, μισεῖν μὲν ὅσα ταῖς θεαῖς ἐντολαῖς ὑπεναντίως ἔχειν δοκεῖ, τὴν δὲ τοῦ Νομοθέτου βούλησιν κρατεῖν ἐν ἡμῖν ἀναπέιθοντα. Εἰ δὲ τῷ δοκεῖ καὶ σαφεστέρων ἡμᾶς ἐπὶ τοῦτο δεῖσθαι πραγμάτων, ἀκουέτω [5] Παύλου λέγοντος · Νεκρώσατε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς · πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν. Οὐ γὰρ δήπου φιλαῖς ἀσιτίαις καὶ μόνων βρωμάτων ἀποβολαῖς τὴν ἀληθεστέραν τῆς νηστείας εὐρήσομεν χάριν, οὐδὲ μόνων τῶν τοιούτων ἀπεσχημένοι καθαροὶ καὶ ἅγιοι πάντως ἐσόμεθα, ἀλλ' ἐκεῖνα τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἀποπεμπόμενοι δι' αὐτὰ καὶ τὸ τῆς νηστείας [10] ἐξεύρηται φάρμακον. Οὐκοῦν ὑπακούσωμεν τῷ ἁγίῳ λέγοντι · Καθαρίσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοὶ, καὶ ἁγνίσσατε καρδίας, δίφυχοι. Οὗτος ἀληθῶς τῆς νηστείας ὁ τρόπος · ἐν τούτοις ἢ τῶν ἀρίστων ἔργων ἐπίδειξις · μὴ τρέφε τὸν νοῦν ἀκολάστοις ἡδοναῖς · ἀργεῖτω παρά σοι τῆς πορνείας τὸ κέντρον · πάθους ἐλευθέραν ἔχε τὴν γνώμην · φεῦγε τῶν ἀκαθάρτων [15] τὴν κοινωνίαν. Διὰ τούτων σαυτὸν ἐπιδείξεις Θεῷ · ταυτά σοι τῆς δικαιοσύνης προξενήσει τὸν στέφανον. Καλὸν μὲν οὖν καιρῷ καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι περιττῶν, καὶ περιέργου τραπέζης ἀναχωρεῖν, ἵνα μὴ τοῖς ὑπὲρ τὴν χρεῖαν ἐδέσμασιν ἐντρυφήσαντες κοιμωμένην ἐφ' ἑαυτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ἐγειρώμεν. Παινομένη γὰρ καὶ σπαταλῶσα διὰ τούτων ἢ σὰρξ χαλεπὴ τίς [20] ἐστι, καὶ ταῖς τοῦ Ἰπνεύματος ἐπιθυμίαις δυσανταγώνιστος. Ἀσθενοῦσα δὲ, καὶ τῷ περιττῷ μὴ βοηθημένη, ἐξ ἀνάγκης Ἐκείνῳ δίδωσι τὸ νικᾶν. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διδάσκων ἡμᾶς οὕτως φησί · Κἀν γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρηται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέραν καθ' ἡμέραν. Οἷς γὰρ καὶ γνώμης ἐναντιότης καὶ τρόπος ἀσύμβατος τὴν [25] φιλίαν ἀναιρεῖ, τούτοις τὸ δύνασθαι τοῦ ἑτέρου κρατεῖν τὸ πλεόν ἔχειν χαρίζεται. Τὸ δὲ νικᾶν ὅτι προσήκει τοῖς κρείττοσι, πάντες ἂν, οἶμαι, συμφήσειαν. Τοσοῦτον γὰρ ἡμῖν ἐκ τούτου προσέσται τὸ κέρδος, ὅσον εἰκὸς ἐξ ἐκείνου προσέσεσθαι τὸ βλάβος, εἰ λάβοι τὸ τῶν ἀμεινόνων ὑπερτερεῖν.

4. ἐπὶ τοῦτο om. B H : ἐπὶ τοῦτο rell. (add. I' ex C f.5R, l.13 ?).

8. τούτων I : τῶν τοιούτων rell.

16. καλὸν b c D E F : καλῷ A (-ὸν supra scripsit alia manus) : καλῶς G.

19. χαλέπτις N : χαλεπτύς τις Nmg (Vulcanius ?) : χαλεπή τις rell. (in C -η oblitteratum videtur) Sal. : χαλεπή τε Aub. Migne.

24. καὶ post γὰρ codd. (γὰρ om. I) : καὶ om. edd.

28. προσέσεσθαι Amg b Sal. : προσέσται A c D E F G Sal.mg Aub. Migne.

Ἄργείτω τοίνυν ἐν ἡμῖν τὸ κακὸν, καὶ πᾶσα μὲν βρωμάτων οἰχέσθω
 τρυφή. Ἡ δὲ σώφρων ἡμῖν εἰσίστω νηστεία ἢ πάσης ἀμαρτίας ἐχθρὰ, ἧς τὸ
 κάλλος ἐξ ἀρχαίων ὑποδειγμάτων, καίπερ εἰδόσιν ὑμῖν, ἐπιδείξει δεῖν
 ῥήθην, ἀγαπητοί. Τί γὰρ, εἶπέ μοι, τὸν μακάριον Βαπτιστὴν, ἄνδρα
 [5] τοσοῦτον καὶ τηλικούτον ἀπέφηνε ; Πόθεν δὲ τὴν ἀρίστην ἐκείνην
 φῆφον ἐκέρδανε, λέγοντος περὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ · Οὐκ
 ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ; Τί δὲ
 τὸν ἱεροφάντην Μωσέα εἰς τὸν γνόφον εἰσελθεῖν καὶ παραστῆναι Θεῷ
 παρεσκεύασεν ; Οὐχὶ νηστεία, πάσης ἡμῖν ἀρετῆς ἰδέαν ἀποτίκτουσα,
 [10] νηστεία, τῆς ἰσαγγέλου πολιτείας τὸ μίμημα, σωφροσύνης πηγὴ,
 ἐγκρατείας ἀρχὴ, λαγνείας ἀναίρεσις ; Διὰ ταύτης καὶ οἱ τρεῖς νεανῖαι
 φοβεροὶ καὶ ἀκαταμάχητοι τοῖς Βαβυλωνίοις εὐρίσκοντο, οἱ, μετέχειν
 ἐξὸν τραπέζης βασιλικῆς καὶ λαμπρῶν ἐστιάσεων, ἀπο τῶν σπερμάτων τῆς
 γῆς τρέφεσθαι παρεκάλουν, πολυσαρκίαν μὲν καὶ σαρκὸς ἐπιθυμίαν
 [15] Βαβυλωνίοις ἔχειν παραχωρήσαντες, καὶ τὸ κρατεῖν αὐτοῖς
 ἐπιτρέψαντες, ἐν ᾧ τὸ νικᾶσθαι καλὸν, φιλήν καὶ ἀπέριττον ἀγαπήσαντες
 τροφήν. Ἄλλ' ὅρα μοι τὸν ἐκ τούτου καρπὸν · θείων ὀπτασιῶν ἤξιώθησαν,
 καὶ πυρὸς ἐφαίνοντο κρείττονες, καὶ βασιλέως ἠλεγχον ἀπειλήν, καὶ
 λεόντων ἐκράτουν, εἰς τὴν παρὰ φύσιν αὐτοῦς ἡμερότητα μεταβάλλοντες.
 [20] Τί δὲ τοὺς Νινευίτας τῆς μεγάλης ἐκείνης διέσωσεν ἀπειλῆς ; Ὁ
 μὲν γὰρ προφήτης ἐκήρυττεν · Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὶ
 καταστραφήσεται. Οἱ δὲ, καθάπερ τι φρουρίον ἀρραγὲς καταλαβόντες τὴν
 νηστείαν, τὴν θείαν ἐδυσώπουσαν ὀργὴν, καὶ τῶν προσδοκηθέντων κακῶν
 ἀπηλλάττοντο. Καὶ πολλὰ μὲν ἂν τις ἔχοι λέγειν τῆς νηστείας τὰ
 [25] χρήσιμα. Τὸ δὲ πᾶσι καταφανὲς καὶ γνώριμον, ὅτι χρηστὸν εἶη
 πειρᾶσθαι δεικνύειν καὶ τοῦτο διὰ πολλῶν, περιττὸν οἶμαι καὶ μάταιον,
 ἔχει γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ τῆς ἀληθείας τὰ γνωρίσματα.

Ἐπειδὴ δὲ τῇ τῶν ἐναντίων ἀντιπαραθέσει φαιδρότερον αὐτῆς τὸ
 κάλλος εὐρίσκεται, φέρε δὴ καὶ τὰ ἐκ τρυφῆς βρωμάτων ἐπιδείξωμεν
 [30] πταίσματα καὶ, τὰ ἐκ ταύτης τισὶ συμβεβηκότα ἀναπτύξαντες

13-14. τῆς γῆς A Bmg Cmg G : τῆς οὐ B I J : τῆς οὐ C D E F K (+ γῆς
 supra lineam N) : τῆς οὐ L M : τῆς γῆς οὐ H Sal. Aub. Migne :
 "ἄλλο. τῆς οὐ τρέφεσθαι. puto ἧς οὐ τρέφεσθαι vel τῆς γῆς τρέφ. Img
 (Sc ? Sal ?).

μάρτυρας ὡς περ τῶν εἰρημένων τοὺς πεπονθότας καλέσωμεν. Ἡὐλίζετό ποτε
 κατὰ τὴν ἔρημον ὁ τῶν Ἑβραίων λαός, καὶ Μωσῆς μὲν ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνεκέκλητο
 τὸ Σινᾶ, ἐκεῖ παρὰ Θεοῦ τὸν νόμον ὑποδεξόμενος. Οἱ δὲ τοῦ παιδαγωγούντος
 τὴν ἀπουσίαν ἀφορμὴν ἀβουλίας ποιησάμενοι καὶ τῆς προλαβούσης εὐταξίας
 [5] ὀλιγορήσαντες, πρὸς ἄλλοκότους ἐπιθυμίας ἐστρέφοντο. Ἐκάθισε γὰρ,
 φησὶν, ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν. Τὸ δὲ παίζειν
 ἐνθάδε πορνεύειν ἐστίν, εὐφήμως παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ, παιδιᾶς ὀνόματι
 καλυπτόμενον. Καὶ τί τοῖς πεπορνευκόσι τὸ ἐκ τούτου κακόν, ἄκουε τοῦ
 Παύλου λέγοντος · Μηδὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινὲς αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ
 [10] ὑπὸ τῶν ὄψεων ἀπώλοντο. Τί δὲ πάλιν αὐτοῖς λυπηρὸν συνέβη παθεῖν,
 ὅτε τὴν οὐράνιον τοῦ μάννα τροφήν παρ' οὐδὲν ἠγησάμενοι, τῆς ἐν Αἰγύπτῳ
 τροφῆς ἐμέμνητο λέγοντες · Ὁφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ Κυρίου ἐν
 γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσασαμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν καὶ ἠσθίομεν
 εἰς πλησμονήν. Οὐκοῦν καὶ διὰ τούτων ὑμῖν, ὡς γε νομίζω, σαφῶς
 [15] ἀποδέδεικται τῆς νηστείας τὸ κέρδος. Ἐρεῖ δέ τις τυχὸν · Οἶδα μὲν
 ὅτι τὸ νηστεύειν οὐκ ἀκερδὲς, ἀλλὰ τὸ πονεῖν οὐκ ἀζήμιον, μᾶλλον δὲ
 τῇ φύσει πολεμιώτατον . Εἶτα πῶς οὐκ αἰσχρὸν καὶ πάσης ἀτοπίας
 ἀνάμεστον, τῶν μὲν ἀμεινόνων ἐρᾶν καὶ τὴν τοῦ συμφέροντος κτῆσιν
 ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ, τὸ δ' ὅπως προσήκει τῆς ἀπ' αὐτῶν ὠφελείας
 [20] γενέσθαι κυρίου, ἢ μηδ' ὅλως προσίεσθαι τὴν ἀρχὴν, ἢ περὶ αὐτὸ
 ῥαθυμότερόν πως ἔχοντας φαίνεσθαι, καὶ τὸ μὲν νηστεύειν ὡς οὐκ ἀκερδὲς
 εἶναι λέγειν, φεύγειν δὲ τοὺς πόνους, δι' ὧν τὸ κέρδος εὐρήσομεν ;
 Ὅνπερ γὰρ τρόπον τὰ ἐκ γῆς ἀνατρέχειν πεφυκότα βλαστήματα ῥίζαν ἔχει
 τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν, ἑτέρως οὐκ εἶναι δυνάμενα, οὕτως ἡ τῆς εὐθυμίας
 [25] ἀρχὴ διὰ πόνων εὐρίσκεται καὶ δι' αὐτῶν ἀνατέλλει καὶ φαίνεται.
 Δεῖ τοίνυν ἡμᾶς δυεῖν ἐλέσθαι θάτερον · ἢ γὰρ τὸ μηδ' ὅλως ἐθελῆσαι
 πονεῖν βουλευσάμενοι εὐκλείας μὲν πάσης καὶ τιμῆς ἀμοιρήσομεν,
 ἐσόμεθα δὲ νέκροις παραπλήσιοι, μηδεμίαν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ποιούμενοι
 πρόνοιαν · ἢ τὸν ἐκ τοῦ νηστεύειν ἀγαπήσαντες πόνον κερδανούμεν ἐκεῖνα
 [30] δικαίως, ὅσα μὴ τοῦτο ποιούντες ζημιωθησόμεθα. Ὅτι δὲ τὴν ἀρίστην

16. δὲ om. b. edd. : δὲ rell.

18. ὄρᾶν I Sal. : ἐρᾶν rell. (+ Img Sal.mg) Aub. Migne.

30. ζημιωθησόμεθα Amg bmg : ζημίας (ζημίαν E F G) συμβήσεσθαι codd.

Sal. Aub. Migne.

30. ὅτε I : ὅτι rell.

ἐφ' ἑαυτοῖς κυρώσαντες φῆφον, τὸ κρεῖττον τῶν ὠφελεῖν οὐ πεφυκότων προτιμήσομεν, εἰ τὸ εὖ φρονεῖν αἵρησόμεθα, παντί τῷ σαφές. Εἰ μὲν οὖν τὸ φεύγειν τὰ κάλλιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις πραγμάτων διὰ πόνους μικροὺς βλάβος οὐδὲν προσοίσει τοῖς κεχρημένοις, ἔξω δὲ πάσης ζημίας [5] καὶ κινδύνου καθίστησι τοὺς μὴ τοῦτο ποιεῖν ἐλομένους, πάντων ἂν ἔγωγε θεῖην ἀλογωτέρους. Εἰ δὲ τὰ μικρὰ παθεῖν παραιτούμενοι μείζοσι καὶ χαλεπωτέροις περιπεσόμεθα, πῶς οὐκ ἀκόλουθον μᾶλλον ἐκεῖνο ἐλέσθαι παθεῖν, ᾧ καὶ τῶν πόνων τὸ ἔλαττον καὶ τὸ κρεῖττον ἀκολουθεῖ; Πυθοίμην ἂν ἠδέως τῶν οὕτω διακειμένων, πότερόν ποτε τὸ νηστεύειν [10] ἐροῦσιν ὀχληρὸν ἢ τὸ δι' αἰῶνος κολάζεσθαι; Ἄλλ' οἶμαι καὶ ἄκοντας ἂν ὁμολογήσειν, ὅτι τὸ χεῖρον εἰς τιμωρίαν ἀποβλητέον. Ἀνάγκης τοίνυν ἡμῖν προσαγούσης ἀμφοτέρα, τί μὴ, τὸ κρεῖττον ἀρπάσαντες, ἄριστα περὶ ἑαυτῶν βουλευσόμεθα; Δεῖ γὰρ ἢ πονοῦντας ἡμᾶς τῶν κακῶν ἀπαλλάττεσθαι, ἢ τοῦτο πράττειν ὀκνήσαντας πυρὶ ἀσβέστῳ κατακρίνεσθαι. Κάκεῖνο δὲ [15] τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι καλὸν, ὅτι τῶν ἠδέων ἢ χρησῖς τότε μᾶλλον ἐστὶ τοῖς ἔχουσι χαριεστέρα, ὅταν τι τῶν μὴ τοιούτων γενέσθαι συμβῆ. Τοῖς μὲν γὰρ διὰ νόσον κειμένοις τὸ τῆς ὑγείας ἀγαθὸν ἐστὶ καταφανέστερον. Οἱ δὲ πενία καὶ τῆ τῶν ἀναγκαίων ἀπορία τριβόμενοι, περὶ τὸ κερδαίνειν εἰσὶ διὰ τοῦτο προθυμότεροι. Ὡς γὰρ οὐκ ἔχουσι [20] ζητεῖν ἀναγκάζονται τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ συλλήβδην εἶπεῖν τῆ τῶν ἠδέων ἀπολείπει μείζων ὁ περὶ ταῦτα πόθος γίνεται. Οὕτω καὶ ὁ πάντων ἀριστοτέχνης Θεὸς τόδε τὸ πᾶν διεκόσμησεν, ἥλιώ μετὰ νύκτα τὸ φαίνεσθαι δοὺς καὶ μετ' ἐκεῖνον αὐτῆ, ἵνα δι' ἀλλήλων ἀμειβόμενοι χαριεστέραν τῆς ἑαυτῶν παρουσίας ἐπιτελῶσι τὴν χρείαν, τοῦ μὲν παρόντος [25] ὀλιγωρεῖν τῆς ἀνθρώπου διανοίας εἰθισμένης ἀεὶ, τῷ δὲ κόρῳ τοῦ φθάσαντος ἀνηβώσης ἐπὶ τὸ μέλλον καὶ προσδοκώμενον. Κρατήσῃ δὲ τῶν εἰρημένων ἢ δυνάμεις ἐπὶ τε νηστείας καὶ τρυφῆς. Οὐκοῦν τὸ νηστεύειν οὐκ ἀκερδές, ἵνα καιροῦ καλοῦντος ἀπολαύσης ἡδύτερον.

Ἀγαπήσωμεν τοίνυν τὴν νηστείαν, ὡς παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης [30] εὐθυμίας μητέρα. Ταύτην μὲν Ἕλλήνων ἀτιμάζουσι παῖδες, οἱ δοκησίσοφοι, Ἰουδαῖοι δὲ πάντας ἀνθρώπους ὑπερβαλλόμενοι τῆ τῶν ἀσεβημάτων

13. βουλευσόμεθα A C(ω supra lineam) D E F G : -σόμεθα b rell.

18. τριβόμενοι codd. : τρυχόμενοι coniecit Provataris in Bmg, Hmg Img (cf. Sophocles, Ajax 605 ; Euripides, Helen, 521).

21. τῶν ante πάντων b : om. rell

28. ἡδύστερον I (ἡδέτερον Img) : ἡδύτερον rell.

30-31. δοκήσει σοφοὶ codd. : δοκησίσοφοι coniecit Vulcanius (?) in Bmg (cf. Aristophanes, Pax 44).

καινότητι, εἰδέναι μὲν οὐκ ἄρνούονται, πράττουσι δὲ οὕτως αἰσχροῦς, ὡς εἶναι τάχα που κρείττους, ὅτε μὴ τοῦτο ποιοῦντες εὐρίσκονται. Πάσης γὰρ, ὡς ἔπος εἶπεῖν, πονηρίας πεπληρωμένοι, καὶ πᾶσαν ἐν ἑαυτοῖς ἀκαθαρσίαν ὠδίνοντες, μόνον δὲ τῷ τῆς νηστείας ὀνόματι σεμνυνομένοι, [5] πρόφασιν ἀλαζονείας πολλάκις ποιοῦνται τὴν ἀρετὴν. Τί γὰρ ἂν τις εἴποι τὸν ἀμαθέστατον ἐκεῖνον καὶ ἀπαίδευτον Φαρισαῖον ἐννοῶν, ὃν ὁ Κύριος ἡμῶν Χριστὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις διαγράφει προσευχόμενον ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ βοῶντα · Ὁ Θεὸς, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων · ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί · ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης · [10] νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα ἂν κτῶμαι. Τί φῆς, ἐμβρόντητε, ἐπὶ νηστεία μεγαλαυχούμενος ; Οὕτω τοσαύτην ὑπεροφίαν αἰσθάνῃ νοσῶν ἐπὶ τοῖς οὕτω μικροῖς ἀκριβολογούμενος ; Οὕτω τῆς ἀλαζονείας τὸν ὄγκον ὄρας ; Οὐ παύσῃ διυλίζων τὸν κῶνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνων, καθά φησιν ὁ Σωτὴρ ; Καὶ νομομαθῆ σαυτὸν εἶναι [15] λέγων ὅλος τὸ γεγραμμένον ἄγνοεῖς · Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα, ἀλλότριος, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη. Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες μὲν φαίνονται τοῖς ἀνθρώποις ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. Πάσης γὰρ ὄντως ἀκαθαρσίας ἢ [20] τῶν Ἰουδαίων γνώμη πεπλήρωται, καὶ τῶν φαύλων οὐκ ἔστιν οὐδὲν ὃ μὴ παρ' ἐκεῖνοις τετίμηται. Οὐ γὰρ εἰδέναι τὸν θεῖον ἐθελήσαντες νόμον, ἀλλὰ καὶ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς διαπτύσαντες ἐντολὴν, ἀνήκοοι μὲν ὄντες καὶ ἀπειθεῖς διετέλουν. Ἐπὶ δὲ τούτοις αὐτοὺς καταιτιᾶται Θεὸς, διὰ τοῦ προφήτου βοῶν · Πρὸς τίνα λαλήσω καὶ διαμαρτύρωμαι, καὶ ἀκούσεται ; [25] Ἴδου ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐτῶν καὶ οὐ δύνανται ἀκοῦειν · Ἴδου τὸ ῥῆμα αὐτοῖς Κυρίου ἐγενήθη εἰς ὄνειδισμὸν, οὐ μὴ βουληθῶσιν αὐτὸ ἀκοῦσαι. Φορτικὴ γὰρ τοῖς ἐκτικῶς ἁμαρτάνουσιν ἢ τῶν συμφερόντων παραίνεσις · καὶ τοῖς ἀκολασταίνειν ἐθέλουσι τὸ σωφρονεῖν οὐχ ἡδύ. Ὅνπερ γὰρ τρόπον τοῖς ἐξ οἴνου μεμεθυμένοις, βεβάπτισται μὲν εἰς [30] ἀβουλίαν ὁ νοῦς, τὸ φρονεῖν δὲ ὀρθὰ διὰ τοῦτο παρηρημένος, ὅτι

4. μόνω b : μόνον rell.

7. τοῖς om. I : τοῖς rell.

8. ὁ (Θεὸς) codd. : ὃ edd.

15. ὅλος add. A supra lineam (cf. ὅλοι p.18, lin.4) : ὅτι codd. : ὅστις bmg : ἔτι Mmg. : fortasse ὅλως vel ὄλον leg.

8-10. Luke 18,11-12.

13-14. cf. Matt. 23,24.

15-16. Prov. 27,2.

16-19. Matt. 23,27.

24-27. Jer. 6,10.

τοῖς χειρίστοις προσομιλεῖν ἐπιζήμιον οὐκ αἰσθάνεται. Οὕτως οἱ τῆ
φιληδονία νενικημένοι, καὶ καθάπερ εἰς τέλμα βαθὺ πεσόντες τὴν
ἁμαρτίαν, καὶ τὸν σῶφρονα νοῦν τοῖς ἀκαθάρτοις ἐγκαταπήξαντες πάθεισιν,
ἀσάλευτον ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς τὸ κακὸν, ὅλοι πρὸς τοῦτο κεκλιμένοι καὶ
[5] βλέποντες, ταύτη πεπεδημένοι τῆ νόσω.

Καὶ οἱ πάντων ἀνθρώπων παραφρονέστατοι Ἰουδαῖοι, καὶ ταῖς τῶν
πλημμελημάτων ὑπεροχαῖς τῆ τῶν πατέρων ἀσεβείᾳ φιλονεικήσαντες,
αἰσχύνης καὶ γέλωτος ἄξια πράττειν ἐνόμιζον, εἰ τὸ νικᾶν αὐτοῖς ἐν
ἁμαρτίαις παραχωρήσαιεν. Μὴ γὰρ ἑτέρως ἄξια τῶν γεγεννηκότων φρονούντας
[10] εὐρίσκεσθαι σφᾶς αὐτοὺς ὑπελάμβανον, εἰ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ
χείροσι περιπίπτουεν ἀτοπήμασιν. Ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνων, καὶ δικαίως
ἀγανακτῶν ὁ πάντων Δεσπότης ἔφασκε Θεός · Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξήλθοσαν οἱ
πατέρες ὑμῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης ἐξαπέστειλα
πρὸς ὑμᾶς πάντας τοὺς δούλους μου τοὺς προφήτας ἡμέρας καὶ ὄρθρου ·
[15] καὶ ἀπέστειλα, καὶ οὐκ ἤκουσάν μου καὶ οὐ προσέσχε τὸ οὖς αὐτῶν ·
καὶ ἐσκήρυναν τὸν τράχηλον αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς πατέρας αὐτῶν. Ὡ μόνου
τοὺς φύσαντας τῆ συγγενείᾳ τῶν ἀσεβημάτων ἐπιδειξάμενοι καὶ τῆ
ταντότητι τῆς γνώμης τὸ τίνων γεγόνατε παῖδες γνωρίσαντες. Ὡ τοὺς
γεγεννηκότας ἐν ἀσεβείᾳ νικήσαντες, καὶ τοῖς κατὰ τοῦ νόμου νεανιεύμασι
[20] τῆς ἐκείνων ἀσθενείας κατηγορήσαντες · μόνου ὑμῖν παρέστη κρατεῖν
ἐν οἷς ἦν ἠτᾶσθαι λυσιτελέστερον. Ὡ νίκην ἀράμενοι πάσης ἀδοξίας
χαλεπωτέραν. Ὡ φῆφον λαχόντες ἐλεῖν ἢ νῆκος, ἦν οὐκ ἔχοντας ἐπ' ἐλάττωσι
κακοῖς τάχα που τολμᾶν καὶ σεμνύνεσθαι ὑμῶν ὁ πάντων κριτῆς καταδίκαζει
Θεός · Ἐσκήρυναν, φάσκων, τὸν τράχηλον αὐτῶν. Ἐπὶ τούτοις αὐτοὺς
[25] θρηνεῖσθαι κελεύει τῷ προφήτῃ καὶ φησι · Κεῖρε τὴν κεφαλὴν σου
καὶ ἀπόρριπτε, καὶ ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρηνον, ὅτι ἀπεδοκίμασε, καὶ
ἀπάσατό σε Κύριος τὴν γενεὰν τὴν ποιήσασαν ταῦτα · ὅτι ἐποίησαν οἱ υἱοὶ
Ἰούδα τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου, λέγει Κύριος. Εἶτα καὶ τὸν τρόπον τῆς
ἀσεβείας αὐτῶν ἐξηγούμενός φησιν · Ἐπέταξαν τὰ βδελύγματα αὐτῶν ἐν τῷ
[30] οἴκῳ ᾧ ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτὸν τοῦ μιᾶναι αὐτὸν, καὶ

14. καὶ post ἡμέρας codd. Sal. : om. Aub. Migne.

27. ἀπάσεται codd. Sal. : ἀπάσατο Hmg Aub. Migne LXX

29. ἐπέταξαν G : ἐπάταξαν A B c D E F H Aub. Migne : ἐπάταξα I Sal. :
ἔταξαν LXX.

30. τοῦ μιᾶναι αὐτὸν A c D E F : om. b G.

ἠκοδόμησαν τὸν βωμὸν τοῦ Ταφέθ. Εἰς γὰρ τοσαύτην ἀγνοίας ἐξῆλθον ὑπερβολὴν, ὡς καὶ αὐτὸν εὐεργέτην ἀρνήσασθαι, καὶ τὸ λατρεύειν εἰδώλοις ἡγεῖσθαι χρησιμώτερον · καὶ γοῦν ὀνόματα θεῶν παρ' ἑαυτοῖς ἀναπλάττοντες, θυσίας αὐτοῖς ἐπετέλουν. Ἔτεροι δὲ τοῖς οἰκείοις [5] περιελκόμενοι πάθεσιν, εἰς ἀλλοκότους ἐπιθυμίας τὸν νοῦν ἐμερίζοντο, καὶ καταλαβόντες τῶν ἐν ὄρεσιν ἁλῶν τὰ εὐανθέστερα, θυσίας ἐκεῖ τοῖς δαίμοσιν προσῆγον, νύμφας, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, κατὰ τοὺς Ἑλλήνων ποιητὰς, Ἀμαδρυάδας καὶ Ὀρειάδας ἐπικαλούμενοι. Καὶ πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀναιδῶς διαχεόμενοι, ἐφ' οἷς καταδύεσθαι μᾶλλον ἔχρην [10] ἐπὶ τούτοις μεγαλαυχούμενοι, οὐ μικρὰ τὸν νομοθέτην λυποῦντες ἐφαίνοντο. Διὰ τοῦτο καὶ Ἱερεμίας τῷ προφήτῃ φησὶν · Εἶδες ἂ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ ; Ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν, καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἁλσώδους, καὶ ἐπόρνευσαν ἐκεῖ · καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα, Πρὸς με ἀνάστρεφον, καὶ οὐκ ἀνέστρεφε. [15] Μισοῦσι γὰρ τῆς ὠφελείας τοὺς τρόπους, οἷς οὐκ ἀρέσκει τὸ σῶζεσθαι, καὶ οὐ φεύγει μὲν τῆς φιληδονίας τὸν καιρὸν ὃ τοιοῦτος εἶναι μὴ παραιτούμενος · ἀεὶ δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκτείνεται, τὸ σωφρονεῖν οὐκ εἰδώς. Μαρτυρήσει τοῖς εἰρημένοις ἡ σκληρὰ καὶ ἀμείλικτος τῶν Ἰουδαίων προαίρεσις, μήτε τὸ περιπεσεῖν τοῖς τοιούτοις φυλαξαμένη τὴν ἀρχήν, [20] καὶ τῆς τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας ὑπερφρονήσασα. Οἷ γὰρ ἐξὸν αὐτοὺς μεταγινώσκοντας σῶζεσθαι, καὶ τῶν συμφερόντων ὀλιγορήσαντες καὶ τοσαύτην φιλανθρωπίαν παρ' οὐδὲν λογισάμενοι, πῶς οὐκ εὐλόγως καθ' ἑαυτῶν τὸ μὴ δεῖν ἐλεεῖσθαι κυρώσουσι; Πῶς γὰρ οὐ πάσης ἐπέκεινα δραμόντες ἀλαζονείας εὐρίσκονται, οἷ, παρὸν αὐτοῖς εὐρέσθαι τῆς [25] τιμωρίας ἀπαλλαγὴν τῆς ἁμαρτίας ἀποδημήσασι, βαρυτέραν ἑαυτοῖς

1. τοσαύτης μανίας b : τοσαύτην ἀγνοίας rell.

3. ἐν I : παρ' rell.

7. ἐπῆγον I : προσῆγον rell.

9. ἀναιδῶς A D G : ἀναιδῆ rell.

13. ἐπόρνευσαν codd. Sal. : -σεν Aub. Migne.

20. εἰ b : οἷ rell.

21. μεταγινώσκοντες c D E I : -οντας A B F G (κατα- H).

καλοῦσι τὴν κόλασιν, ἀεὶ τοῖς φθάσασι μείζονα προστιθέντες τὰ πλημμελήματα ; Τοῖς δὲ τοῦτον διακειμένοις τὸν τρόπον τὸ κολάζεσθαι πλέον, ἢ τὸ μὴ παθεῖν κακῶς πρεπωδέστερον. Οὐκ ἂν γάρ τις ἁμάρτοι τὸν ἐπὶ τούτοις ἔλεον ἀναιρεῖσθαι συμβουλεύ[σ]ων. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος. Ὁ [5] πάντων Δεσπότης τὰ τοιαυτὰ φησιν, ὅτε τὸν προφήτην ὑπὲρ αὐτῶν προσευχόμενον ἀπέτρεπε · Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου τοῦ ἐλεηθῆναι αὐτούς, καὶ μὴ εὐχου, καὶ μὴ προσέλθῃς μοι περὶ αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι. Ἡ οὐχ ὄρας τί οὗτοι ποιοῦσιν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ ; Οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι [10] ξύλα, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν καίουσι πῦρ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν τρίβουσι σταῖς τοῦ ποιῆσαι χανῶνας τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔσπεισαν σπονδὰς θεοῖς ἄλλοτρίοις, ἵνα παροργίσωσί με. Οἱ υἱοὶ τὰ ξύλα συλλέγουσιν, οἱ πατέρες τὸ πῦρ ἀνακαίουσι, τὰ γυναῖκα τρίβουσι τὸ σταῖς, ἵνα μηδὲν ἔξω τῆς ἁμαρτίας εὐρίσκηται · πάνυ δὲ τὴν ἁμαρτίαν [15] ἐργαζόμενοι δικαίως ἀκούσουσιν · Ὅτι σὺ ἐπίγνωσιν ἀπώσω, καὶ γὰρ ἀπώσομαί σε τοῦ ἱερατεύειν μοι. Καὶ ἐπελάθου νόμου Θεοῦ σου, καὶ γὰρ ἐπιλήσομαι τέκνων σου. Φιλονεικεῖ γὰρ ἀεὶ τῷ μεγέθει τῶν ἁμαρτημάτων ὁ τῆς κολάσεως τρόπος, καὶ τοῖς ἐπταισμένοις ἀκολουθεῖν ἀνάγκη τὴν τιμωρίαν ἰσόρροπον. Τί δ' ἂν γένοιτο μείζον εἰς τὸ παθεῖν ἢ προσήκειν [20] ἢ χαλεπώτερον τοῖς ἐπὶ τοσοῦτῳ ἑαλωκόσιν, ἢ τῆς μὲν θείας ἱερουργίας ἀπείργεσθαι, ζημιουῖσθαι δὲ τὴν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν παρὰ Θεῷ μνήμην, δι' ἣν τοῦ εὖ εἶναι λαχόντες πάσης, ὡς ἔπος εἶπεῖν, εὐθυμίας διετέλουν ὄντες ἀπροσδεεῖς ; Ἀλλὰ γὰρ ἡ εὐπραγία δεινόν τι χρῆμα, καὶ τοῖς ἀνοήτοις ἀφόρητον. Ὅταν δὲ δὴ καὶ οὐς ἔχειν αὐτὴν ἥκιστα χρῆ, [25] φαίνονται πορισάμενοι, τότε καὶ πρόφασις ἀπονοίας τοῖς κερτημένοις εὐρίσκεται . Τοῦτο παθόντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τῆς τοῦ Δεσπότης φιλανθρωπίας ὑπερφρονήσαντες, τὸν μὲν θεῖον ὅτι προσήκει

3. κακῶς παθεῖν B I : παθεῖν κακῶς rell.

4. ἔλαιον b : ἔλεον rell.

4. συμβουλεύων b : συμβουλεύσων rell.

7. τὸ C I' : τοῦ I* rell.

12. παροργίσωσι B I : παροργίσωσι rell.

15. ἀκούσουσι A(vid.) G : ἀκούσω L M : ἀκούσωσι(ν) rell.

19. ἁμαρτίαν A b C D E F G K L N edd. : τιμωρίαν J M rell.mg. :

'aequam poenam' (Sc. in vers. Lat., f.14R).

φυλάττειν νόμον οὐκ εἰδέναι θελήσαντες, ῥαθυμίας δὲ πάσης προθυμότερον πρὸς ἀλλοκότους ἐπιθυμίας ἐκβαίνειν ἠπείγοντο, οὐχ ὅσα τῷ νομοθέτῃ δοκεῖ χρῆναι ποιεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ νόμον ἑαυτοῖς τὴν οἰκείαν ὀριζόμενοι βούλησιν καὶ μόνοις τοῖς ἑαυτῶν παιδαγωγούμενοι διατάγμασιν.

[5] Οὕτως ἔχοντας γνώμης καὶ τοῦτον διακειμένους τὸν τρόπον, εὐλόγως θρηνοῦντες οἱ ἅγιοι λέγουσιν · Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ὃν ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς θρηῖνον · οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἔτι μὴ προσθῆ τοῦ ἀναστῆναι. Καὶ πάλιν · Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας, καὶ ἐλθέτωσαν · καὶ πρὸς τὰς σοφὰς ἐξαποστείλατε, καὶ φθειγᾶσθωσαν καὶ λαβέτωσαν ἐφ' ὑμᾶς θρηῖνον, ὅτι

[10] συνετρίβη τὸ ποίμνιον Κυρίου. Ὁ δὲ γε προφήτης Ἰερεμίας ὥσπερ ἤδη κακωθέντας ὄρων καὶ τῆς τιμωρίας ὄντας οὐ μακρὰν, αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτοῖς θρηνοῦντας εἰσάγει, καὶ λέγοντας · Ἠγγικεν ὁ καιρὸς ἡμῶν, ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι ἡμῶν, πάρεστι τὸ πέρασ ἡμῶν. Κοῦφοι ἐγένοντο οἱ διώκοντες ἡμᾶς ὑπὲρ ἀετοὺς οὐρανοῦ. Πλάνης τοιγαροῦν τοσαύτης

[15] καταλαβούσης τὰ σύμπαντα, καὶ πάσης ὑπὸ τοῦ διαβόλου τῆς ὑφ' ἡλίῳ κεκρατημένης · Ἐπλάτυνεν ὁ ἄδης, καθά φησιν ὁ προφήτης, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ μὴ διαλιπεῖν. Ἕλληνες μὲν γὰρ εἰς πολυθειῖαν ἐξ ἀβουλίας πολλῆς ὀλισθήσαντες, καὶ ἀλλάξαντες τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν

[20] καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπειτῶν, ὥσπερ ἐξ οὐρίας ἐπὶ τὸ πλεῖν ἐπειγόμενοι, τρέχοντες ἦσαν ἐπὶ τὸν τοῦ θανάτου μυχόν. Ἰουδαῖοι δὲ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς ὀλιγορήσαντες, μᾶλλον δὲ εἰς τοσαύτην ἐκβεβηκότες ἀμαθίαν, ὡς νομίζειν εἶναί που καὶ δυσκλεῆς ἐκεῖνα πράττοντας φαίνεσθαι, δι' ὧν ἦν αὐτοῖς τῆς ἀρίστης πολιτείας τὴν φῆφον

[25] κερδαίνειν ἐπάναγκες, τὴν αὐτὴν ἐκεῖνοις βαδίζειν ἠπείγοντο. Ἄλλ' ὥσπερ νυκτὶ καὶ σκότῳ γῆσ τε καὶ θαλάττης κατειλημμένων, ὁ πάντων Δεσπότης καὶ Θεὸς, τῶν ἐπὶ γῆσ ἑαυτοῦ ποιημάτων τὸ κάλλιστον, τὸν ἀνθρωπον λέγω, περιῖδειν οὐκ ἐκαρτέρησεν ἀπολλύμενον, ἀλλὰ, καθάπερ ἀνιάτῳ περιπεσοῦσαν νοσήματι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ὄρων, πέμπει πρὸς

[30] ἡμᾶς τὸν ἑαυτοῦ λόγον, τὸν μόνον τοῦ διαβόλου καθελόντα τὴν

2. ἐπείγοντο I (-τα Aub. Migne) : ἠπείγοντο rell. Sal.

6. ὃν codd. Sal. : ὅτι Aub. Migne.

12. ἑαυτοὺς B I : ἑαυτὸν H : ἑαυτοῖς rell.

13. κοῦφος I : κοῦφοι rell.

19. μεγάλου I : ἀφθάρτου rell.

23. ὡς νομίζον (sic) c (ἐν- supra scripsit Vulcanius N : νόμιζον, J) : ὡστε ἐνόμι(ζον) coniecit Provataris in Cmg. : ὡς νομίζειν rell.

τυραννίδα δυνάμενον καὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς ἀπαλλάξαι κακῶν. ὣς τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν ἀναλαβὼν, καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ διὰ τῆς Ἁγίας Παρθένου Μαρίας τεχθεὶς, οὐχ ὅπερ ἦν ἀποβαλὼν, ἀλλ' ὅπερ οὐκ ἦν προσλαβὼν, τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐργάζεται. Μένει δὲ, καθάπερ ὁ Παῦλος [5] φησι, χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, οὐ τροπὴν τινὰ τῆς θεότητος ἢ παραλλαγὴν τινὰ ὑπομείνας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀλλ' ὡν ὅπερ ἦν καὶ ἔσται διαπαντός. Οὗτος ἐπιδημήσας τῷ κόσμῳ, τὸν πάλαι βοῶντα διάβολον · τὴν οἰκουμένην καταλήψομαι ὡς νοσησὶν τῇ χειρὶ, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡς ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεται ἢ ἀντείπη μοι, [10] γέλωτα καὶ παίγνιον τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι χαρίζεται. Οὗτος τὴν τυραννήσασαν ἐφ' ἡμᾶς ἁμαρτίαν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας καθελὼν, καθαρὰν ἀνέδειξε τὴν οἰκουμένην. Οὗτος ἡμᾶς ἐδίδασκε τῆς σωτηρίας τὴν ὁδὸν, καὶ καθάπερ ἀχλὺν ἢ νέφος ἀποσκεδάσας τὴν ἀνοιαν, λαμπρὰν ἡμῖν τῶν θείων δογμάτων τὴν γνῶσιν ἀπέφηνεν. Αὐτὸς ἡμᾶς [15] ἰσοπολίτας τοῖς ἐν οὐρανῷ καθίστησιν ἀγγέλοις. Αὐτὸς τοῖς ἐπουρανίοις συνῆψε τὰ ἐπίγεια, καὶ ὁμοδίαιτον τοῖς ἐκεῖσε τυγχάνουσι πνεύμασι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀπέδειξε, κεχωρισμένην μὲν πάλαι διὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ δραπετεύσασαν, συναφθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῆς εἰς Αὐτὸν εὐσεβείας.

[20] Τοῦτον οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι Σωτῆρα καὶ Κύριον ὁμολογεῖν οὐκ ἠθέλησαν, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ πλείστοις ἠδικημένοι, ὅτι δὴ τὸ γένος εὐεργετήσων παρῆν, καὶ σώσων ἡμᾶς ἐκ τοσαύτης ἀπωλείας ἐλήλυθε, δέον ἐφ' οἷς εὐπεπόνθασιν ὁμολογοῦντας τὴν χάριν, εὐγνώμονας φαίνεσθαι, θανάτῳ καὶ σταυρῷ παραδεδώκασιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ ξύλου κρεμάμενον βλέποντες, [25] πάλιν ἐδυσφήμουν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ὄνειδίζοντες ἔλεγον · Εἰ υἱὸς

3. ἀποβαλὼν coniecit Vulcanius(?) in Nmg. : ἀναβαλὼν coniecit

Vulcanius(?) in Nmg. : ἀναλαβὼν codd.

8. μου post χειρὶ b : om. rell.

9. διαφεύξεται b : διαφεύξεται rell. LXX.

11. τυραννίσασαν b : τυραννήσασαν rell.

1-2. cf. Phil. 2,7.

4-5. Hebr. 13,8.

8-9. Is. 10,14.

11. cf. Tit. 3,5.

25. Matt. 27,40c.

εἶ τοῦ Θεοῦ, κατέβηθι νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομέν σοι.

Ἐπομείνας τοίνυν τὸν ὑπὲρ πάντων ἡμῶν θάνατον ὁ Σωτὴρ, καὶ καταβὰς εἰς τὸν ἄδην, σκυλεύει μὲν τοῦ διαβόλου τὸν πλοῦτον, λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς

Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν σκότει · Ἀνακαλύφθητε, καθάπερ ὁ προφήτης φησί.

[5] Τριήμερον δὲ τὸν ἑαυτοῦ ναὸν ἀναστήσας, τῶν κεκοιμημένων ἀπαρχὴν, τὴν μὲν φύσιν [τῶν] τοῦ θανάτου δεσμῶν ἐλευθέραν ἀπέδειξε καὶ νίκησας ἐδίδαξε λέγειν · Ποῦ τὸ νικὸς σου, θάνατε ; Ποῦ τὸ κέντρον σου, ἄδη ;

Βατὸν δὲ αὐτῇ κατασκευάζων τὸν οὐρανὸν μετὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν ἀναλαμβάνεται, ἀπαρχὴν τινα τῆς ἀνθρώπων φύσεως προσάγων

[10] ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ ἄρραβῶνα δὲ ὡς περ ἡμῖν τῆς μελλούσης ἐλπίδος τὸ Πνεῦμα χαρίζεται, λέγων · Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον. Ταῦτα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας τὰ γνωρίσματα · ἐπὶ τούτοις Αὐτὸν Εὐεργέτην καὶ Σωτῆρα κηρύττωμεν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν προσήκει γνησίους

εὐρίσκεσθαι, καὶ καλὴν διὰ τούτων ἀντιδιδόναι τῷ Δεσπότη τὴν ἀμοιβὴν,

[15] ὑπακούσωμεν Παύλῳ λέγοντι · Καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ.

Οὕτω γὰρ, οὕτω καθαρὰν τῷ Δεσπότη τὴν νηστείαν ἐπιτελέσωμεν, ἀρχόμενοι

μὲν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πεντεκαιδεκάτης τοῦ Μεχὲρ μῆνος, τῆς ἑβδομάδος δὲ τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ εἰκάδος τοῦ Φαμενώθ μῆνος,

[20] περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας τῇ πεμπτῇ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μῆνος κατὰ τὸ ἔθος, ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι

τοῦ αὐτοῦ Φαμενώθ μῆνος, συνάπτοντες ἕξῃς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν

κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

4. τῷ ante σκότει b J K L M N LXX : om. rell.

6. τῶν addendum puto : deest in codd.

6-7. καὶ νίκησας ἐδίδαξε om. b : κ. ν. ε. rell.

7. λέγειν codd. : λέγων edd.

12. σωτηρίας I : παρουσίας rell.

13. κηρύττωμεν A(vid.) B(vid.) D E F(vid.) G J K L :
κηρύττομεν C H I(ω supra lineam) M N.

17. ἐπιτελέσωμεν B : ἐπιτελέσωμεν rell.

19. φαμενώθ b : φαμενῶθ rell.

1-2. Matt. 27,40c ; 42c.

3-4. Is. 49,9a.

5. 1 Cor. 15,20b

(cf. John 2,20).

7. Hos. 13,14b : 1 Cor. 15,55 (cf Hebr. 2,14 and

2 Tim. 1,10).

11. John 20,22c.

15-16. 2 Cor. 7,1bc.

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε · πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. Τρέχει δὲ ἡμῖν ἐπὶ ταύτην ὁ λόγος τὴν ἀρχὴν, καὶ μάλα εἰκότως, ἑορτὴ γὰρ τὸ κηρυττόμενον. Ἐρῶ δὲ τὸ δεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡδέσθαι κατορθώμασιν ἀγγέλλειν σκοπὸς, τούτῳ πῶς ἂν εὐλόγως καὶ ἕτερα γένοιτο [5] τῆς εὐρημένης πρεπωδεστέρα; Οὐκοῦν βαδιεῖται μὲν ἐπὶ ταύτην ὀρθῶς · τὸ δὲ δοκεῖν ἔξω φέρεσθαι τοῦ πρέποντος ἡμῖν σκοποῦ πανταχοῦ παραιτήσεται, διηγημάτων μὲν εἰκαίων ἀποφοιτῶν, ἃ δὲ καλῶς ἔχειν εἰπεῖν καὶ λυσιτελήσειν τοῖς ἀκρωμένοις ὑπέιληψε, ταῦτα καιρῶ τῷ δέοντι φέρειν εἰς μέσον προθυμούμενος. Καιρὸς μὲν οὖν, τὸ θεῖον, παντὶ [10] πράγματι, διηγόρευσε λόγιον. Καιρὸς δὲ, εἰ καὶ τις ἕτερος ἡμῖν, ὁ παρὼν πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος χρεῖαν ἀρμοδιώτατος. Ἦδη μὲν οὖν ἡ πανεύφημος ἡμῶν ἑορτὴ, τὸν ἐτήσιον ἐξελίσσοισα κύκλον, γέγονεν ἡμῖν ἐπὶ θύραις, καὶ μονονουχὶ τὸν οὐδὸν ὑπερτείνασα, ταῖς ἀπάντων ψυχαῖς εἰσοικίζεται. Εἴη δ' ἂν, ὥσγε μοι φαίνεται, τῶν ἀτοπωτάτων, Ἰουδαίουσ [15] μὲν ἐπὶ νόμῳ καὶ σκιᾷ καὶ τύπῳ σεμνυνομένους, τοῖς διὰ σαλπύγγων ἀπηχήμασι προκηρύττειν τὰς ἑαυτῶν ἑορτάς · ἡμᾶς δὲ τοὺς τῶν παρ' ἐκείνοις τὰ ἀμείνω προτιμήσαντας, καὶ τῶν ἐσχηματισμένων ὅτι δέοι προκρίνειν τὴν ἀλήθειαν ὀρθῇ καὶ δικαίᾳ φήφῳ κυρώσαντας, πολὺ περὶ τοῦτο τῆς ἐκείνων σπουδῆς ἔλαττον ἔχοντας φαίνεσθαι, εἰ σιγῆν ἔχειν [20] ἀλλήλοις εἰπόντες ἡσυχῇ καθεδούμεθα, καὶ σιωπῇ παραδώσομεν τὴν οὕτως εὐσημον ἑορτὴν, καίτοι τοῦ Θεοῦ λέγοντος · Σαλπύσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν. Ἠκέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον ἡμῶν ὁ λόγος, τὴν εὐσημον τῆς ἑορτῆς ἡμέραν εὐσήμῳ διαγγέλλων κηρύγματι. Ὅσα μὲν γὰρ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος φιλανθρωπίας ὑπήρχθη τῇ φύσει [25] πλεονεκτήματα, κἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν, οἱ λίθοι κειράζονται, κατὰ

Inscriptio : Ἑορταστικὴ δεύτερα A B C D E F H.

ἑορταστικὴ B' G.

ἑορταστικὴ Κυρίλλου δεύτερα L M.

λόγος β' A B(β^{ος}) C D E F(?) H I'.

τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀλεξανδρείας

ὁμιλία ἑορταστικὴ, β' (sic) I*.

(see next page)

1. καὶ post δὲ b : om. rell.
4. ἀγγέλλειν b L M edd. : ἀγγέλειν (sic) rell.
5. εὐρημένης codd. edd. : ἴσως, εἰρημένης notavit Migne.
6. δοκεῖν codd. : "δοκεῖ forte leg. pro δοκεῖν" Sc. in mg. vers. Lat.
14. ὥστε I : ὥσγε rell.
20. καθεδούμεθα b M Sal. : καθαιδούμεθα A C (correxit Provataris supra lineam) D E F G Img. L.

-
1. Phil. 4,4. 9-10. Eccl. 3,1. 21-22. Ps. 80,4 (81,3).
 25. Luke 19,40 (codex Alexandrinus).

τὴν Αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν.

Ἐμοὶ δὲ τῶν γεγονότων ἕκαστα διασκεπτομένω σαφῶς, πολὺς τις πραγμάτων ὄχλος ἀναφαίνεται, ἐφ' ᾧπερ ἂν τις εἰκότως οὐ μετρίαν ἔχοι τὴν μέμφιν τὸ σιωπᾶν ἡρημένος. Εἰ γὰρ ὀρθὰ καὶ δίκαια φρονεῖν [5] μελετήσαντες, τῶν ἀρίστων εἶναι λογιούμεθα τὴν ἐφ' οἷς εὐπεπόνθαμεν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν Θεῷ, εἶτα τοῦτο παρ' ἡμῖν ἐν οὐδενὸς μέρει τετάξεται, πῶς οὐ πάντως αὐτοὶ κατὰ τῶν οἰκείων στρατευσόμεθα βουλευμάτων, εἰ μὴ ταῦτα πράττειν ἐθέλοιμεν, ἐφ' οἷς ἂν εὐλόγως καὶ ἑτέρους αἰτιασάμεθα ῥαθυμήσαντας ; Οὐκοῦν ἀναφέρωμεν τῷ Σωτῆρι τὰ [10] χαριστήρια. Ἄλλ' ἴσως ὅκνου πρόφασιν καὶ δειλίας ποιησόμεθα τὸ μὴ δύνασθαι λέγειν ἐπαξίως τῶν κατορθωμένων, καίτοι πάντες ἂν, οἶμαι, συμφήσειαν, ὅτι τοῖς ἀμείνοσι τὸ νικᾶν ἐπιτρέπειν, οὐκ ἀσθενείας ἔγκλημα φέρει, ἀλλ' εὐβουλίας ὑπόληψιν ἐκπορίζεται. Τί δ' ἂν γένοιτο τῶν τοῦ Σωτῆρος κατορθωμάτων μεγαλοφυέστερον ; Πῶς οὐ πάντα νικήσει [15] τὰ θεϊότερα λόγον ; Δόξα μὲν γὰρ κρύπτει λόγον, φησὶν ἡ θεία γραφή. Ὁ δέ γε μακάριος Μωσῆς, καίτοι τοσοῦτος ὑπάρχων ἐν ἀρετῇ, ὡς ἀκοῦσαι λέγοντος πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ · Οἶδά σε παρὰ πάντας, καὶ χάριν εὐρες παρ' ἔμοι, ἰσχύονον καὶ βραδύγλωσσον ἑαυτὸν εἶναι λέγων οὐκ ἠσχύνετο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν οὐκ ἐπιτήδειον. Εἰ δὲ [20] φόγου καὶ πάσης αἰτίας αἰσχροῦς τὰ τοιαῦδε λέγων ἀπήλλακται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαίνου δοίη τις ἂν τὸν προφήτην ἄξιον, πῶς οὐκ εὐλόγως τοῖς ὑπὲρ νόμον τοῦ Σωτῆρος κατορθώμασι τὸ δύνασθαι τὸν πάντα καταγωνίζεσθαι λόγον παραχωρήσομεν ; Ἔτι τε πρὸς τούτοις ἀκόλουθον εἶπεῖν, ὡς ἡμεῖς μὲν οὐ περὶ τοὺς λόγων ἀγῶνας ἠσκήμεθα, οὐδὲ γλώττης Ἀττικῆς ἐπίδειξιν [25] ὑπισχνούμεθα. Ἄλλ' ἑτέροις μὲν αἰ περὶ ταῦτα μελόντων σπουδαὶ καὶ

1. αὐτοῦ legendum puto : αὐτὴν codd. edd.

3. ἔχοι H I : ἔχη A c D E(vid.) F G : ἔχει B(οι supra lineam).

4. οἱ b : εἰ rell. edd.

6. ἀναπέμπειν b : ἀναφέρειν bmg. rell.

7. στρατευσόμεθα b : στρατευσόμεθα Img. rell.

12. οὐκ coniecit Provataris ante ἀσθενείας in Bmg. (Hmg. Img.) : deest in

22. τὸν C Hmg. I : τὰ A B c(C*) D E F G H I*. (codd.)

διαπρεπὲς ἐν λόγοις τὸ ἐπιτήδευμα, ἡμῖν δὲ, ἀγαπητοὶ, βραχύς τε ὁ λόγος ἐστὶ, καὶ τὸ γράφειν ἀνάγκης ἐπίταγμα. Οὐαὶ γὰρ μοί ἐστι ἔὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω · εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι. Ἐντεῦθεν οἶμαι μηδένα τοῖς ἐμοῖς ῥηματίοις [5] ἐπισκῆψαι δικαίως. Ἄ γὰρ ἂν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ὑπαγορεύῃ κατὰ διάνοιαν, ταῦτα καὶ εἰς ὑμᾶς φανερὰ καταστήσομεν, τὴν ἀκαιρον αἰδῶ σῶφρονι λογισμῷ περιστείλαντες.

Μωσέως τοίνυν λέγοντος · Φυλάξαι τὸν μῆνα τῶν νέων, καὶ ποιήσεις τὸ Πάσχα Κυριῷ τῷ Θεῷ σου, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἤδη παρόντα μηνύειν [10] τῆς ἑορτῆς τὸν καιρὸν ; Οἴχεται μὲν γὰρ ἡ στυγνὴ τοῦ χειμῶνος ἀπειλὴ, ἀπελήλαται δυσσαερία καὶ σκοτός, ὑετοὶ καὶ πνευμάτων ἀγρίων ὄρμαί λοιπὸν ἡμῖν ἐκποδών. Ὄρραι δὲ πάλιν ἀνατέλλουσιν ἡριναί, ὄκνου μὲν καὶ ἀργίας τὸν φυτουργὸν ἀπαλλάττουσαι, μονονουχὶ φωνὴν ἀφιεῖσαι γηπόνους, ὅτι προσήκει πρὸς ἔργα χωρεῖν. Λειμῶνες μὲν γὰρ ποικίλην [15] ἀνθέων ἀναβρύουσιν ἰδέαν. Φυτὰ δὲ τὰ ἐν ὄρει καὶ κήποις τὴν ὕδρινομένην αὐτοῖς ἀποτίκτει βλάστην, ὥσπερ ἐκ λαγόνων τῆς οἰκείας φύσεως ἐρευγόμενα τὴν ἐνέργειαν. Πεδία δὲ ἤδη χλοηφορεῖ, ὑπόμνημα τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ τοῦτο δεικνύοντα · Ἐξανατέλλων γὰρ, φησὶ, χόρτον τοῖς κτήνεσι. Ταῦτα δὲ ἡμῖν οὐχ ἁπλῶς εἰς μέσον ἤχθη τὰ ῥήματα, [20] μὴ γὰρ τις οἰέσθω τινάλλως ἡμᾶς περὶ τούτων διαλαμβάνειν, ἀλλ' ἵνα τὸ ἐκ τῆς ἐντολῆς ἀναφαίνεται χρήσιμον. Οὐ γὰρ μάτην ἡμῖν τὸν μῆνα τῶν νέων ἐπιτηρεῖν ὁ νόμος προσέταξεν. Ἐδει γὰρ ἔδει καὶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν χλοηφορούσαις ταῖς ἀρούραις φιλονεικεῖν, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας, ἴν' οὕτως εἴπω, βλαστήμασι περιανθιζομένην ὄρασθαι. Φέρε γὰρ [25] ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν τῶν πραγμάτων μετασκευάζοντες δύναμιν, καὶ μετατιθέντες εἰς τὸ χρήσιμον τοῦ νοήματος τὸν σκοπὸν, ἴδωμεν ἀκριβῶς εἰ τοῦ πρέποντος ἡμῖν ὁ λόγος διαμαρτήσεται, μῆνα τῶν νέων ἀποκαλῶν

2. κατὰ ante τὸ γράφειν coniecit Sc. in mg. vers. Lat. ('iuxta scripturam' in vers.)

8. τὸν νέον c E Img²: τῶν νέων I rell.

9. πάροντας b : πάροντα rell.

14. λειμῶνες Hmg' Cmg(Sc ?) Img² Migne : χειμῶνες rell. Sal. Aub.

15. ὄροις b : ὄρει rell. : "puto ὄροις vel ὄρεσι. ἄλλο, ὄρει" Img*

17. παιδία b : πεδία rell.

22. ἔδει γὰρ ἔδει καὶ codd. Sal. : ἔδει καὶ Aub. Migne.

25. εἰς b.: ἐφ' rell. (Img*).

τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ δὴ σύμπαντας ἑορτάζειν ἀκόλουθον. Οἷχεται μὲν γὰρ ἤδη πρὸς ἀπώλειαν ὁ δαίμων ἐκείνος ὁ ἀρχέαικος, χειμῶνος δίκην ταῖς ἀπάντων ἐπισκήπτων ψυχαῖς, καὶ ὡς περ τι πληθὸς ὑετοῦ τὰς ἀτόπους ἡμῖν καταστάζων ἐπιθυμίας.

Ἡ δὲ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἰσχὺς ἀπελήλαται, τὸ στυγνὸν τῆς ἁμαρτίας νέφος ἀπειτινάχθη διὰ τῆς χάριτος. Ἦρινὸν δὲ ὡς περ εἰς ἡμᾶς τέταται φῶς · εἶτα πρὸς τούτοις ἡ δοθεῖσα τοῦ Πνεύματος ἀπαρχή, καθάπερ τις ζέφυρος ἢ αὔρα λεπτή τὰς ἀπάντων ψυχὰς περιπνεῖ, καλύκων εἰς εὐωδίαν οὐχ ἠττωμένους τοὺς ἐν οἷς κατοικεῖ διαφόρως κατασκευάζουσα. [10] Χριστοῦ γὰρ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ, καθάπερ Παῦλός φησι, καὶ τὴν μὲν παλαιότητα τοῦ παρωχηκότος βίου οἷά τι φύλλον ἀποβεβλήκαμεν, εἰς ἑτέραν δὲ αὐθις ἀνανεούμεθα πολιτείαν ἀρτιθαλῆ καὶ νεόφυτον. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν · Ὡστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ. Εἰ δέ τῃ δοκεῖ καὶ διὰ τῆς θείας γραφῆς [15] οὐ μακρὰν τῆς ἀληθείας ἀποδημήσαντα τὸν λόγον ὄρᾶν, ἀκουέτω λέγοντος τοῦ νυμφίου, καὶ τὸν ἀληθέστερον μῆνα τῶν νέων τῆ νύμφη σημαίνοντος. Ἀνάστα, ἔλθε, ἡ πλησίον μου, καλή μου περιστερά, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρῆλθεν · ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ, τὰ ἄνθη ὥφθη ἐν τῇ γῆ, καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασεν. Ὅν περ γὰρ τρόπον οἱ τὴν τοῦ γηπονεῖν [20] ἐπιστήμην ἐξησηκήμενοι καλῶς, τὰ μὲν ἄχρηστα τῆς ἀμπέλου περικείρουσι κλήματα, τὰ δ' ὅσα πρὸς καρποφορίαν ἐπιτηδεῖως ἔχειν δοκεῖ μένειν ἐν αὐτῇ συγχωροῦσιν, ὁμοῦ τῆς οἰκείας τέχνης πρὸς τὸ συμφέρον χειραγωγούμενοι, οὕτω καὶ ὁ πάνσοφος ἡμῶν Θεός, τὴν ἐκάστου διάνοιαν διερευνώμενος, τὰ μὲν ἀργότερα πρὸς εὐσέβειαν καὶ, ὡς ἂν τις εἴποι, λοιπὸν ἀπεσκληκότα [25] βουλευμάτα περιτέμνει, ἀνίσθαι δὲ καὶ σώζεσθαι, καὶ μένειν ἐκ τὸν σώφρονα λογισμόν. Ἐντεῦθεν ἤδη πρὸς σωτηρίαν παιδαγωγούμενοι, τὰ μὲν τῆς σαρκὸς ἀποπεμπόμεθα πάθη, τὴν δὲ καθαρὰν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐν ἑαυτοῖς εἰσοικίζοντες, εἰς ἀμείνονα πολιτείαν ἀναμορφούμεθα, καὶ τῶν τοῦ Παύλου ῥημάτων μεμνήμεθα, λέγοντος · Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος [30] ἐσταύρωθη, ἵνα καταργῆται τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν

9. κατοικεῖν I : κατοικεῖ rell.

10. 2 Cor. 2,15.

14-15. 2 Cor. 5,17.

17-19. S.S. 2,10b-12.

29-30. Rom. 6,6-7.

ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ · ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν ἐν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζηήσομεν αὐτῷ. Συζηησόμεθα γὰρ ἀληθῶς, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ, τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκτρεπόμενοι μολυσμὸν, καὶ μισοῦντες, καθάπερ τις τῶν ἁγίων φησί, τὸν [5] ἀπο τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα · τιμώντες δὲ τὴν Θεῷ φίλην ἐγκράτειαν, καθάπερ τι δῶρον τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανοντι Χριστῷ, τὸν ἐν ἀρετῇ βίον ἀντικομίζοντες · οὕτω καὶ ὁ Ψαλμῶδὸς ἔλεγε · Πάντες οἱ κύκλῳ αὐτοῦ οἴσουσι δῶρα. Ποῖον οὖν ἔσται παρ' ἡμῶν τῷ Κυριῷ τὸ δῶρον, ἢ τίνι τρόπῳ προσαχθήσεται, πῶς δὲ πάλιν ἔσται δεκτὸν, ἄξιον ἐρευνῆσαι [10] καὶ παρὰ τῆς θείας τοῦτο μανθάνειν γραφῆς.

Τί τοίνυν φησί ; Ἐὰν δὲ ψυχὴ προσφέρει δῶρον θυσίαν τῷ Κυριῷ, σεμίδαλις ἔσται τὸ δῶρον αὐτοῦ, καὶ ἐπιχεεῖ ἐπ' αὐτὸ ἔλαιον, καὶ ἐπίθησει ἐπ' αὐτῷ λίβανον · θυσία ἐστὶ. Τὰ μὲν οὖν τῆς σεμιδάλεως φήγματα εἰς ἄρτον ἕνα πηγνύμενα, τὸ πολύχουν τῶν ἀρετῶν σημαίνει [15] πλῆθος, μίαν ἀποτελούντων εὐσέβειαν, ἥτις ἐν τάξει θυσίας καὶ δώρου παρ' ἡμῶν προσάγεται τῷ Θεῷ · ἐπιχεῖσθαι δὲ αὐτῇ κελεύει τὸ ἔλαιον, ὅπερ ἐστὶν ἰλαρότητος σύμβολον. Οὐ γὰρ ἐπιστυγνάζειν τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἰδρῶσι προσήκει τὸν δίκαιον, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι χαίροντα τὴν ἁμαρτίαν καταγωνίζεσθαι. Ὁ δὲ λίβανος ἐπιπαττόμενος τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων [20] εὐωδίαν παραδηλοῖ. Δεῖ γὰρ ἔξω πάσης ἀκαθαρσίας ὑπάρχειν καὶ πᾶσαν ἡδονὴν ἀποτρέπεσθαι πονηρὰν, τὸν τῆς ἀγνείας ἔχειν ἐπιθυμοῦντα τὸ καύχημα. Οὕτω γὰρ αὐτὸς μὲν εἶη παντὸς ἐπαίνου μεστὸς, δεκτὸν δὲ αὐτοῦ τὸ θυμίαμα γενήσεται. Ἰδωμεν δὲ τῶν λεγομένων τὴν φύσιν, ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοὺς τὰ θειότερα δοκιμάζοντες. Ἐὰν γὰρ εἴ τις [τῷ] τῶν κατὰ [25] τὸν βίον λαμπρῶν δῶρον ἐθέλησε προσφέρειν, ἐτόλμησεν ἂν προσελθεῖν βορβόρῳ τὸ σῶμα κατακεχρισμένος ; Οὐ βδελυρὸς τις ἂν εἶη καὶ ὑβριστής ; Οὐ πάσης ἀηδίας ὁ τοιοῦτος ἄξιος ; Εἰ δὲ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τὸν ἀρίστα τοῖς πράγμασι χρώμενον οὐκ ἔξω τοῦ πρέποντος εἶναι δώσομεν λογισμοῦ, πῶς ἂν τις εἰκότως οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ἀτοπήμασι [30] καταιτιώτῳ τινα, εἰ Θεῷ μὲν πλησιάζειν ἐθέλοι, οὕτω δὲ τῆς

7. ἀποκομίζοντες I : ἀντικομίζοντες Img² rell.

24. [τῷ] add. ante τῶν puto : τινι coniecit Sal. : deest in codd.

25. ἐθέλησε correxit Sal. : ἐθελήσαι codd.

30. (οὕτω) μὲν I : (οὕτω) δὲ rell.

1. Rom. 6, 7-8. 4-5. Jude 23 (cf. Rev. 3,4).

7-8. Ps. 75,12b (76,11). 11-13. Lev. 2,1.

ἁμαρτίας τὸν ῥύπον ἀπονιφάμενος φαίνοιτο, καίτοι τοῦ θείου νόμου διαῤῥήδην λέγοντος · Πᾶσα θυσία ἢν ἂν προσφέρητε τῷ Θεῷ, οὐ ποιήσετε ζυμωτόν · πᾶσαν γὰρ ζύμην, καὶ πᾶν μέλι, οὐ προσοίσετε ἀπ' αὐτοῦ καρπῶσαι τῷ Κυρίῳ δῶρον · ἀπαρχὰς προσοίσετε αὐτά. Ἐπὶ δὲ τὸ θυσιαστήριον οὐκ ἀναβήσεται εἰς ὄσμὴν εὐωδίας Κυρίῳ. Καὶ πᾶν δῶρον [5] θυσιασμάτων ὑμῶν, ἀλλ' ἀλισθήσεται. Οὐ διαπαύσεται ἄλας διαθήκης Κυρίου ἀπὸ θυσιασμάτων ὑμῶν, καὶ ἐπὶ παντὸς δώρου ὑμῶν προσοίσετε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἄλας. Τί μὲν οὖν ἡ ζύμη παραδηλοῖ, νοήσεις τοῦ Παύλου λέγοντος · Ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ᾖτε νέον φύραμα, καθὼς ἔστε ἄζυμοι. Πῶς γὰρ εἰς ὄσμὴν εὐωδίας Κυρίῳ τῆς κακίας ἡ [10] παλαιότης παραδεχθήσεται, νέαν καὶ ἄδολον παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντι ζωῆς; Ἀποφάσκει δὲ καὶ τὴν τοῦ μέλιτος προσαγωγὴν · ἡδονὴν γὰρ καὶ τοῦτο σημαίνει. Γλυκεῖα μὲν γὰρ εἶναι δοκεῖ ἢ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων ἡδονή, καὶ χολῆς πικρότερον ἔχει τὸ τέλος. Δεῖ δὲ ἡμᾶς, εἰ τὸ ἀρέσκειν Θεῷ τιμηκάμεν, οὐ τὸν ἐν αἰσχροῦτι καὶ ἡδοναῖς [15] μεταδιώκοντας βίον ὁρᾶσθαι, οὐδ' οἷς ἥκιστα χρὴ ῥαθυμούντας ἐφήδεσθαι, ἀλλ' ὅπερ ἂν εἴη τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν, τοῦτο περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σπουδάζοντας.

Ἄλλ' ὅμως ἀλίξεσθαι τὰς θυσίας κελεύει, λογισμοῦ καὶ φρονήσεως εἰσφέρων καὶ τοῦτο σύμβολον. Δεῖ γὰρ, οἶμαι, τῷ θεῷ φόβῳ, καθάπερ ἀλλ' [20] καταπάττεσθαι τὴν διάνοιαν τῶν ἱερουργούντων Θεῷ, ἵνα μὴ κεχυμένη καὶ διαῤῥέουσα πρὸς ὑδαρεστέρας ἐπιθυμίας, ῥαδίως ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκφέρηται, τῶν ἀμεινόνων ὑπερφρονήσασα. Πῶς δὲ οὐκ ἐπαίνου παντὸς ἀξιόσομεν τὸ διὰ τοῦ Παύλου βοῶμενον · Ὁ λόγος ὑμῶν ἐν χάριτι ἄλατι ἡρτυμένος. Ἄλλ' οἶμαι μὴ πρότερον δύνασθαι τοιοῦτον ὁρᾶσθαι τὸν λόγον, [25] πρὶν ἂν ἡμῖν τὰ κατὰ γνώμην ἔχοι καλῶς. Ἀπὸ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. Ἀλιζέσθω τοίνυν τῶν εὐσεβούντων ὁ νοῦς · ἀποῤῥιπτέτω καθάπερ τι περίττωμα τὴν ἁμαρτίαν · μὴ μαλακιζέσθω, πρὸς

1. τὸν codd. : τὸ edd.

2. πᾶσα θυσία codd. : fortasse-αν θυσίαν leg. (LXX).

4. ἀναβήσετε b : ἀναβήσεται rell.

11. ἀποφάσκει μὲν I : ἀποφάσκειν δε Img* rell. : ἀποφάσκει δε leg. puto.

19. καὶ τοῦτο om. b : καὶ τοῦτο Img* rell.

23. ἄλατι codd. Sal.(NT): ἀλλ' Aub. Migne.

27. ἀποῤῥιπτέτω leg. puto : ἀποῤῥείτω codd.

ἐκτόπους ρεμβόμενος ἡδονάς. Διά τω τοῦτο καὶ Παῦλός φησιν · Ἐδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε. Ἐδραῖοι γὰρ γίνεσθε, λέγων, παντός ἐπαίνου τίθησι μακρὰν τοὺς οὐ̅πω συμπεπηγότα καὶ ἡσφαλισμένον ἔχοντας τὸν νοῦν. Οὕς καὶ αὐτὸς ὁ πάντων [5] ἡμῶν Δεσπότης κατατιᾶται, διὰ τοῦ προφήτου λέγων ὡδί · Ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐφείσαντο, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εὐδόκησεν ἐν αὐτοῖς. Οἱ δὲ πόδες ἐνθάδε μεταβατικὴν τινα σημαίνουσι κίνησιν καὶ τὴν ἐφ' ἐκάτερα τῆς διανοίας ῥοπήν, τὴν ἐπὶ τε τὰ φαῦλά φημι, καὶ ὅσα τὴν τοῦ θαυμάζεσθαι ψῆφον ἐφ' ἑαυτοῖς ἀπαιτεῖ, ὡς πάντως ὡς πεπηγότες εἶεν [10] οἱ πόδες, ἔχοντες ἤδη τὸ ἐδραῖον ἐκτικῶς, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ φαῦλον ὀκνοῦντες ὁδόν. Τοιοῦτός τις ὁ μακάριος Ψαλμῶδός, λέγων · Ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, τὸ στερρόν καὶ ἀμετάθετον τῆς ἐξέως διὰ τούτου μηνῶν · παραινῶν δὲ ἡμῖν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸ δεῖν ἐν ἔργῳ Κυρίου περισσεύειν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῇ φύσει τὸν ἄνθρωπον, ἀμέριστον δὲ τῆς [15] πρὸς τὸ θεῖον φιλίας δι' ἔργων ἀγαθῶν ἀναφαίνεσθαι. Οὐ γὰρ σῶφρονος, οἶμαι, διανοίας ἔργον ἐστὶ, ποτὲ μὲν τῶν θεῶν νόμων ἀποστατεῖν, ποτὲ δὲ πάλιν, ὡς περ ἐξ ὕπνου διαναστάς, ἀντέχεσθαι τῶν αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ταῦτόν μοι δοκοῦσι παθεῖν τοῖς ἀποπίπτουσι τῶν ὀγκάδων ἐν θαλάσῃ μέσῃ καὶ κύμασιν, οἷς ἐνὸν ἀπαλλάττεσθαι τοῦ φόβου παραιτουμένοις [20] τὴν προθυμίαν, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ γένωνται κακῶ, τότε μόλις ὀρῶσι τὸ χρήσιμον καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν ὀγκάδα νηχόμενοι, τὴν ὅθεν ἀποπεπτῶκασιν ζητοῦσιν ἀσφάλειαν. Καίτοι μᾶλλον ἐχρῆν οὐ τοῦ κινδύνου περιμεῖναι τὸ τέλος, ἀλλ' οὐ̅πω παρόντα μισεῖν, οὕτω γὰρ ἂν ἐβουλεύσαντο σωφρονέστερον. Εἰ δὲ παντὶ τῷ φανεῖται μωρίας ἀνάπλευς ὁ τὴν τῶν τοιοῦτων ἀποδεχόμενος [25] μίμησιν καὶ θαυμάζων τὰ δικαίως κατηγορούμενα, πῶς οὐ πᾶσαν προσήκει προθυμίαν εἰσφέροντας ἀπρίξ τῶν θεῶν ἔχεσθαι νόμων, καὶ ἀδιάλειπτον ὡς περ θυμὰ τὴν ἀκηλίδωτον ἀναφέρειν πολιτείαν ; Ἄκουε δὲ πάλιν τί περὶ τούτων ἡμῖν ὁ θεῖος διαγορεύει νόμος · Καὶ ἐλάλησε Κύριος, λέγων · Ἐντεῖλαι Ἰσραὴλ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ · οὕτος ὁ νόμος τῆς [30] ὀλοκαυτώσεως · αὕτη ἢ ὀλοκαύτωσις ἐπὶ τοῦ φυσιαστηρίου ὅλην τὴν

6. ἐν om. b : ἐν rell.

8. ὅσῳ A(?) c F : ὅσα rell.

11. ἐστὶν I edd. : τις rell. : fortasse τίς ἐστὶν (cf. p.34,lin.22).

1-2. 1 Cor. 15,58ab.

5-7. Jer. 14,10.

11-12. Ps. 39,3c(40,2c).

14-15. cf. 1 Cor. 15,58.

28-30. Lev. 6,1 (8).

νύκτα ἕως πρωΐ, καὶ τὸ πῦρ τοῦ θυσιαστηρίου καυθήσεται ἐπ' αὐτοῦ, οὐ σβεσθήσεται. Ἄλλὰ πῶς ἂν, ἀγαπητοὶ, μικρὸς ὑπάρχων καὶ ἀσθενής, διασαφήσαι κατὰ λόγον δυναίμην τὰ διὰ τῆσδε τῆς ἐντολῆς σημαίνόμενα ; Ποῖος ἡμῖν παραστήσει λόγος τὴν ἀκριβῆ τοῦ νοήματος δύναμιν ; Ἐπειδὴ [5] δὲ γέγραπται · Ἄνοιξον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτὸ, φέρε δὴ πάλιν τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καταθαρσῆσαντες χάριτι, καὶ τῆς ἐν τούτοις σαφηνείας ἐχώμεθα.

Ἐλκει πάντας ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν ὁ φιλάνθρωπος τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ διεγείρει πρὸς ἀρετὴν τοὺς ὅσοι τὴν ἀκοὴν τοῖς θείοις Αὐτοῦ νόμοις [10] εὐπειθεστέραν ἔχειν οἴονται δεῖν. Ἄλλ' οὐ πάσιν ἴση περὶ τοῦτο σπουδὴ, οὐδὲ διὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας ἕκαστος ἄγεται. Οἱ μὲν γὰρ ἐκτενέστερον προσίασι τῷ Θεῷ, καὶ τῆς εἰς Αὐτὸν εὐσεβείας οὐδὲν ἡγούμενοι προτιμότερον, ὀλόκληρον ὥσπερ ἱερεῖον καὶ ἀμέριστον θῦμα προσάγουσιν ἑαυτοὺς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας Κυρίῳ. Τούτοις τὸ τῆς ὀλοκαυτώσ- [15] εως ὄνομα πρεπωδέστατον · αὕτη γὰρ ὄντως ἐστὶν ἡ ὀλοκαύτωσις, ὅταν τις ὅλος ἐξ ὅλου προσφέρηται τῷ Θεῷ, ἐν οὐδενὶ καιρῷ τὸ πονηρὸν ἐργαζόμενος. Ἄλλ' ὅρα τί περὶ τοῦ τοιούτου φησὶν ὁ τῆς ὀλοκαυτώσεως νόμος · Αὕτη ἡ ὀλοκαύτωσις ὅλην τὴν νύκτα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἕως πρωΐ, καὶ τὸ πῦρ τοῦ θυσιαστηρίου καυθήσεται ἐπ' αὐτοῦ, οὐ σβεσθήσεται · [20] Ποῖον δ' ἂν εἴη τοῦ θυσιαστηρίου τὸ πῦρ ἢ πάντως ἢ ἐν ἡμῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος σχέσις ; Ὅπερ ἡμῖν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐσήμαινε, λέγων · Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. Ὁ μὲν οὖν ὀλοκαυτούμενος καὶ ὅλος ἐξ ὅλου Θεῷ προσφερόμενος, ἄσβεστον ἐφ' ἑαυτῷ τηρεῖ τὸ πῦρ, καὶ τῆς ἁγίας ἐκεῖνης φλογὸς ἀκμαζέτω διαπαντὸς ἡ δύναμις ἐν αὐτῷ · ὅλην γὰρ τὴν [25] νύκτα φησὶν, ἥτις εἰς τὸν παρόντα βίον ἐκληφθήσεται. Οὐ γὰρ προσήκει, ποτὲ μὲν ἀποφύχεσθαι παρακλίνοντα πρὸς τὸ φαῦλον · ποτὲ δὲ πάλιν ἀναζωπυρεῖσθαι τὸν νοῦν, ἀλλὰ μονότροπον εἶναί τινα, καὶ αἰεὶ τῷ πνεύματι ζέοντα, καθάπερ φησὶν ὁ Παῦλος. Εἴη δ' ἂν ἡμῖν καὶ δι' ἑτέρων ὑποδειγμάτων τοῦτο καταφανέστερον, εἰ τὴν ἀκριβῆ τοῦ νόμου περιεργαζ- [30] οῖμεθα βούλησιν. Λέγει γὰρ πάλιν οὕτως ἐφεξῆς πρὸς τὸν ἱεροφάντην

4. παραστήσῃ I : παραστήσει rell. (η supra scriptum B* H*).

9. θείοις codd. Sal. : om. Aub. Migne.

13. ἡγούμενος c D E F : ἡγούμενοι rell. (ς superimpositum I).

22. ἐξ ὅλου b D G : ἐξόλου rell.

1-2. Lev. 6,2(9).

5. Ps. 80,11c (81,10c).

18-19. Lev. 6,2(9).

21-22. Luke 12,49.

27-28. cf. Rom. 12,11 ; Acts 18,25.

Μωσέα Θεός · Καὶ ταῦτά ἐστιν ἃ ποιήσεις ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου · ἄμνους ἐνιαυσίους δύο τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐνδελεχῶς, κάρπωμα ἐνδελεχισμοῦ · τὸν ἄμνον τὸν ἕνα ποιήσεις τὸ πρῶτον, καὶ τὸν ἄμνον τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δειλινὸν καὶ δέκατον σεμιδάλεως πεφυραμένης ἐν [5] ἐλαίῳ κεκομμένῳ τῷ τετάρτῳ τοῦ ἰν καὶ σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ ἰν οἴνου τῷ ἄμνῳ τῷ ἐνί . Ἄλλ' ἔστι καὶ διὰ τούτων ἡμᾶς εἰδέναι σαφῶς, ὅτι καιρὸν οὐδένα προσήκει παρατρέχειν ἕαν, ὅτε μὴ καθηκόντως ἐν αὐτῷ τιμᾶται Θεός, τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν εὐδοκίαν ὥσπερ τινὰ θυσίαν διηνεκὴ παρ' ἡμῶν προσδεχόμενος. Τὸ γὰρ ἀρχομένης μὲν τῆς ἡμέρας τὸν ἕνα [10] σφάζεσθαι κελεύειν ἄμνον, ἐπὶ τέλει τὸν δεύτερον, τὸν πάντα σημαίνειν ἔοικε χρόνον, διὰ τῶν ἄκρων τὰ μέσα περιλαμβάνοντα. Οἴνῳ δὲ καὶ ἐλαίῳ τὴν σεμίδαλιν ἀναφύρεσθαι βούλεται, οὐχ ὀλόκληρον αὐτῇ τὸ μέτρον ἐπιχειῖσθαι κελεύων, ἀλλὰ τὸ τέταρτον τοῦ ἰν, δι' αἰνίγματος ἐκεῖνο διδάσκων, ὅτιπερ οἱ διηνεκὴ τῷ Θεῷ προσάγοντες τὴν τιμὴν, μᾶλλον [15] δὲ καθάπερ τι θῦμα τῶν νομοθέτην προσαγόμενοι θυμηρέστερον, ἐλεθθέντες εὐφρανθήσονται · ἐν μὲν τῷ παρόντι βίῳ μικρόν τι τοῦ δώρου κομισάμενοι μέρος (τὸ γὰρ τέταρτον τοῦ ἰν ἐπιχειῖσθαι κελεύει), ἐπὶ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, πληρεστάτης αὐτοῖς ἀποδοθησομένης τῆς χάριτος, ὅτε, καθά φησιν ὁ προφήτης · Εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν · καὶ [20] ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. Διαρρήδην τοίνυν τοῦ νόμου λέγοντος μηδαμοῦ ταῖς τὸ χειρὸν παρατροπαῖς ἀποκλίνεσθαι συγχωρεῖν εἰς ἁμαρτίαν τὸν νοῦν, πῶς οὐ πάσης ἐσόμεθα τιμωρίας ὑπεύθυνοι, τῶν οὕτω καλῶς δεδογμένων ὀλιγορήσαντες ; Εἰ δέ σοι τῆς ἀνθρώπου φύσεως περισκεπτομένῳ τὴν ἀσθένειαν, δυσχερὴς εἶναι πῶς καταφαίνεται τῆς τοιαύτης [25] ἀγωγῆς ὁ τόνος (μὴ γὰρ δύνασθαι διαπαντὸς, ἴσως ἔρεις, ἄκιμος δίκην σκληρῶς, καὶ ἀμειλίκτως διακειῖσθαι περὶ τοὺς πόνους), καὶ τῆς οὕτως ἀκριβοῦς πολιτείας δυσέφικτον εἶναι λέγοις τὸ τέλος, λύσει σοι

5. κεκομμένῳ et καὶ σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ ἰν restituit Migne ex LXX : om. codd. Sal. Aubert.

11. περιλαμβάνων M edd. : περιλαμβάνοντα leg. puto ex περιλαμβάνον (sic) A rell.

14. ἦ b : οἱ rell.

20. καὶ λύπη om. b : καὶ λύπη rell.

21. κελεύοντος B I : λέγοντος A Bmg. H Img. rell.

23. δεδεγμένων b D : δεδογμένων rell.

τὴν ἀφορμὴν ὃ νόμος ὑποβεβηκότα βίου τρόπον ἀναδεικνύς, τοῦ μὲν εἰρημένου καταδεέστερον, πολὺ δὲ τοὺς ἄλλους ἀναβεβηκότα, καὶ ἐξαλλόμενον. Ποῖον δὲ τοῦτόν φημι, πάλιν ἀπὸ τῆς θεῖας γραφῆς παραλαβὼν, τὴν εἰκόνα σαφῆ σοι ποιῆσαι πειράσομαι. Ὅτε γὰρ τοῖς υἱοῖς [5] Ἰσραὴλ ἐν πυρὶ καὶ γνώφῳ καὶ θυέλλῃ θεὸς ἐπεφαίνετο, καὶ τοὺς περὶ τῶν πρακτέων ὠρίζε νόμους, ἀναγκαῖον εἶναι νομίσας ὁ πάνσοφος Μωσῆς καὶ διὰ πράγματος ἐναργοῦς ἐπιδειῖξαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τῆς ἀρεσκούσης τῷ νομοθέτῃ πολιτείας τὸν τύπον, ὅσον πρὸς τὴν ἐκείνων ἔξιν καὶ διάνοιαν, οὕτω δυναμένην παραδέχεσθαι τὰ τελειότερα, τοιοῦτόν τι [10] διαπράττεται. Ὁρθρίσας γὰρ, φησὶ, τὸ πρῶτι, ὠκοδόμησε θυσιαστήριον ὑπὸ τὸ ὄρος, καὶ δώδεκα λίθους εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ · καὶ ἐξαπέστειλε τοὺς νεανίσκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀνήνεγκαν ὄλοκαυτώματα καὶ ἔθυσαν θυσίαν σωτηρίου τῷ θεῷ μοσχάρια. λαβὼν δὲ Μωσῆς τὸ ἥμισυ τοῦ αἵματος, ἐνέχεεν εἰς τὸν κρατῆρα, τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ αἵματος προσέχεε [15] πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Ἀλλ' εἰδῶμεν πάλιν ἕκαστα τῶν γεγραμμένων διαπτύσσοντες ἀκριβῶς, οἷος ἡμῖν ὠφελείας ἐκ τούτου ἀναφαίνεται τρόπος.

Ὁρθρίζει μὲν οὖν ὁ Μωσῆς καὶ ἀνίστησι τὸ θυσιαστήριον, διὰ τούτου διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι προσήκει πρότερον ὥσπερ ἐξ ὕπνου διεγερθῆναι καὶ πρὸς νῆψιν ἀναστήναι τὸν ἄνθρωπον, τὴν μὲν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἀχλὺν ὥσπερ [20] τινὰ νύκτα σκοτεινὴν παρελάσαντα, τρέχοντα δὲ ἤδη πρὸς τὸ τῆς γνώσεως φῶς, ἵν' οὕτως πρὸς τὸ δύνασθαι λοιπὸν ἱεουργεῖν τῷ θεῷ καλὸν Αὐτῷ θυσιαστήριον τὴν οἰκείαν ἀναστήσῃ διάνοιαν. Τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν εἰπεῖν · Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σέ, ὁ θεὸς, διότι φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ μὲν οὖν ὀρθρίσαι [25] Μωσέα τοιοῦτόν τι σημαίνει, ἀλλ' ἵνα τῆς τοῦ νοήματος ἀκολουθίας ἐχώμεθα, ἐπ' αὐτὴν ἤδη βαδιούμεθα τοῦ ζητουμένου τὴν τάξιν.

Ἰστησι τὸ θυσιαστήριον οὐκ ἐπὶ τὸ ὄρος, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄρος, ὅπερ δεικνύει τὴν ἔτι ταπεινὴν τῶν τῆς τελειότητος ἀπολειπομένων διάνοιαν, οὕτω δυναμένων ὥσπερ εἰς ὄρος ἀναβαίνειν εἰς τὴν ἀκρότητα τῶν τελείων [30] παραγγελμάτων, ἀλλ' ἐγγὺς μὲν εἶναι τούτων, ὑποβεβηκέναι δὲ ὁμῶς,

5. τε post πυρὶ b : om. rell.

26. εὐχώμεθα I : ἐχώμεθα Img² rell. Sal.

28. τῶν om. I edd. : τῶν rell.

οὐκ ἐπὶ τὸ ὄρος, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄρος προσιώντας Θεῶ. Εἶτα περὶ τὸ
 θυσιαστήριον δώδεκα λίθους κείσθαι δεῖν ὑπελάμβανεν, εἰς τὰς δώδεκα
 φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ, ἵνα καὶ διὰ τούτου μάθωμεν ὅτι περ ἅει τῷ Θεῶ
 προσεδρεύειν ὀφείλομεν, οὐδαμοῦ πρὸς τὴν ἄσπτον ἁμαρτίαν ἐκπίπτοντες.
 [5] Ὅπερ ἡμῖν σαφέστερον διαγγέλλων ὁ Ψαλμῶδὸς ἔλεγε · Καὶ κυκλώσω τὸ
 θυσιαστήριόν σου, Κύριε · μετὰ δὲ τοῦτο πάλιν · Ἐξαπέστειλε, φησὶ,
 τοὺς νεανίσκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀνήνεγκαν ὀλοκαυτώματα, καὶ ἔθυσαν
 σωτηρίου θυσίαν τῷ Θεῶ μοσχάρια. Ἀργότερας μὲν οὖν ἢ καὶ ἄλλως ἀσθενοῦς
 διανοίας οὐκ ἔργον εἶναι φήσομεν τὸ δύνασθαι θυσίας ἀναφέρειν Θεῶ, ἀλλὰ
 [10] νεανικοῦ καὶ γενναίου φρονήματος. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν νεανίσκους
 εἶναι τοὺς ἀπεσταλμένους φησὶ, ἀναφέρουσι δὲ ὁμῶς θυσίαν σωτηρίου
 μοσχάρια. Ἀλλ' ἐστὶ καὶ διὰ τούτου πάλιν ἰδεῖν, ὥσπερ ἐν τύπῳ καὶ
 σχήματι εἰς τρόπων διαφορὰς μετασκευαζομένου πράγματος, ἐπαινετὴν μὲν
 τῶν προσαγόντων τὴν προαίρεσιν, ἀσθενεστέραν δὲ ὁμῶς, καὶ τοῦ μείζονος
 [15] καὶ τελειότερου καταδεεστέραν. Οὗ γὰρ μόσχος, ἀλλὰ μοσχάριον ἐστὶ
 τὸ προσαγόμενον, καὶ μεγέθει καὶ ἰσχύϊ τοῦ τελείου μόσχου λειπόμενον.
 Λαβὼν δὲ τὸ αἷμα, τὸ μὲν ἡμισυ προσέχεεν εἰς κρατῆρα · τὸ δὲ ἡμισυ εἰς
 τὸ θυσιαστήριον. Ὅρα [δὲ] λοιπὸν ἐνθάδε μεριζομένην δι' αἰνίγματος τὴν
 ζωὴν τοῦ λατρεύοντος. Εἰς ψυχῆς μὲν γὰρ τύπον τὸ αἷμα λαμβάνεται, ἧς
 [20] τὴν ζωὴν ἐν ἴσῃ μοίρα διαιρεῖται μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ μόνον
 ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ θυσιαστηρίου μερίδα φυλάττωμεν.
 Τοιοῦτός τις ἐστὶν ὁ μέσος οὗτος καὶ ἐπιεικέστερος βίος, οὔτε τῷ λίαν
 ἀυστηρῶ δριμεῖαν ἔχων τὴν μέθεξιν, οὔτε τῷ πολὺ κεκλίσθαι πρὸς ἄδειαν
 ἐκπίπτων εἰς ἁμαρτίας · ἀλλὰ τῶν μὲν ὑδαρεστέρων ἄνω βεβηκῶς δι'
 [25] εὐλάβειαν, συγκρίνεσθαι δὲ τοῖς τελειότεροις οὐκ ἔχων διὰ τὸ τῆς
 προθυμίας ἐνδεές. Κρεμαμένης δὲ ὥσπερ ἐξ ἀμφοῖν τῆς ἕξως καὶ τῆς ἐν
 τοῖς εἰρημένους ποιότητος συνιούσης εἰς ἓν, σεμνός τις καὶ προσηνής

7. ὀφείλομεν b c : ὀφείλωμεν rell.

18. δὲ I c : om. rell.

23. κειλεῖσθαι b : κειλή- D : κειλύ- E : κειλίσθαι rell.

24. τῷ ... ὑδαρεστέρω b : τῶν ... -τέρων rell. : ἄλλ. τὸν .. -ον Img².

24. ἀναβεβηκῶς c E : ἄνω βεβηκῶς rell.

26. κρεμαμένης codd. : κειραμένης fortasse legendum ex verss. Latt.
 'temperata...natura' (Schott) ; 'permisto...habitu' (Salmatia).

27. συνιούσης I : συνιούσης Img. rell.

ἀναδείκνυται τρόπος · ὅτι τῇ πρὸς ἄλληλα σχέσει τὸ ἐν ἑκάστῳ λυποῦν ἀφανίζεται καὶ τῆς μὲν ἀκριβείας ὁ τόνος ἐν τῷ τῆς ἀδείας λείω παρεκλυθήσεται, τὸ δὲ τῆς ἀδείας περιττὸν, οἷά τινι δρεπάνῃ ταῖς ἀπὸ τοῦ νοῦ δεινότησι περιτεμνόμενον, ὀρθὴν καὶ ἀκατηγόρητον ἐπιδείξει τὴν [5] ἀγωγὴν.

Καλὸν μὲν οὖν , ἀγαπητοῖ, ζηλοῦν τὰ βελτίονα, καὶ ὅπερ ἂν ἔχοι τὸ πλεόν εἰς ἀρετὴν, τούτῳ μᾶλλον ἐφήδεσθαι · ἀλλ' ὥσπερ ὁ Παῦλός φησι · Ἐκαστος ἡμῶν ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως. Ἀγαθὸς γὰρ ὑπάρχων ὁ πάντων ἡμῶν Δημιουργὸς, καὶ τοῖς ἀσθενεστέροις τοῦ [10] σώζεσθαι δίδωσιν ἀφορμὰς, ἐπαίνου μὲν μείζονος ἀξιῶν τὸν ἐν ταῖς τελειότεροις διαπρέπειν σπουδάζοντα, φιλανθρωπίας δὲ ὅμως οὐκ ἀμοιρεῖν ἐπιτρέφας καὶ τὸν ᾧ τοσοῦτον οὐ μέτεστιν ἀρετῆς. Ὡσπερ γὰρ οὐχ ὅμοια πρόσωπα προσώποις, καθά φησιν ὁ Σολομὼν, οὕτως οὐδὲ αἱ διάνοιαι τῶν ἀνθρώπων. Μία μὲν γὰρ ἡ τοῦ σώματος φύσις, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀπρητισμένη [15] μορίων · τὸ δὲ τῶν ἐν ἑκάστῳ χαρακτήρων διάφορον τὴν ἐξαλλαγὴν ἐργάζεται. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας εὐρήσομεν · διὰ μὲν τῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν ἴσην ἐν ἅπασι συγκειμένην, ταῖς δὲ τῶν ἕξεων ποιότησι μεριζομένην εἰς ἀνομοιότητα. Τοιοῦτόν τινα νοῦν καὶ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς ἀποτίκτεσθαι νομίζω. Ἐξῆλθε γὰρ, φησὶν, ὁ σπείρων τοῦ σπείραι [20] τὸν σπόρον αὐτοῦ · ἐν δὲ τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἅ μὲν εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ τὰ πετρώδη, ἅ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας, ἅ δὲ εἰς τὴν γῆν πέπτωκε τὴν καλὴν καὶ ἐποίησε καρπὸν, ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα. Ὁρᾷς πῶς τὴν μὲν γῆν ἔφησε πᾶσαν εἶναι καλὴν, περὶ δὲ τὴν τῶν καρπῶν διαφορὰν τὸ ἀνόμαλον φαίνεται. Ὁ μὲν οὖν ἑκατὸν ἀριθμὸς τοὺς ἐν ἀρετῇ τελείουσ [25] παραδηλοῖ, καὶ τοὺς εἰς ἀκροτάτην ἀναβεβηκότας εὐσέβειαν · ὁ δὲ ἐξήκοντα τοὺς ὀλίγον μὲν τι τῶν εἰρημένων ὑποβεβηκότας, εἴσω δὲ πού καὶ αὐτοὺς ἀρετῆς ὑπάρχοντας οὐ μικρᾶς · ὁ δὲ τριάκοντα τοὺς ἔτι μὲν καταδεεστέρους, οὐ μὴν ἔξω τῆς καλλίστης ὑπάρχοντας γῆς, οὐδὲ τοῦ διδόναι καρπὸν ἔστερημένους, ἢ τῶν τοῦ τελείου καὶ τοῦ μικρὸν ὑποβεβηκότος [30] ἀπολιμπάνονται, ὥσπερ δὲ ἐν τρίτῃ τάξει τῶν ἐν ἀρετῇ κείμενοι.

2. ἀφανίζεται b : ἐμφανίζεται *Img. rell.*

7. φείδεσθαι I : ἐφήδεσθαι *rell.*

8. ἡμῶν *codd. Sal.* : ὑμῶν *Aub. Migne* : *deest* in *NT.*

12. ἀρετῆ b c E F : ἀρετῆς A D G (ἀρετῆ [sic] A D).

15. ἀλλαγὴν I : ἐξαλλαγὴν *rell.*

22. ἑκατὸν, ὁ δὲ *coniec'erunt Sal. in mg. et Sc. in vers. Lat. (et Cmg. Img. (ex C ?) : desunt* in *codd.*

29. ὑποβεβηκότος b E F : ὑπερβεβηκότος A c D G *Img².*

Πολλαὶ γὰρ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ, καθά φησιν ὁ Σωτὴρ, τὸ ἐκάστῳ
 χρεωστούμενον τῆς τιμῆς μέτρον ὀρίζουσαι. Οὕτω καὶ ἡ τῶν ταλάντων
 διανομὴ τοῖς οἰκέταις ἐγένετο. Ὡ μὲν γὰρ, φησὶν, ἔδωκε πέντε, ᾧ δὲ
 δύο, ᾧ δὲ ἓν. Καίτοι τῆς φύσεως ἐν ἴσῳ πᾶσι κειμένης, καὶ ὅσον εἰς
 [5] τὸν οἰκεῖον λόγον ἐπιτηδείως ἐχούσης καὶ πρὸς τὸ τέλειον, οὐδεμίαν
 ἔδει διαφορὰν ἐν τούτοις ὀρίζεσθαι, ἀλλὰ πᾶσιν ἐξ ἴσου τὰ πέντε
 τάλαντα διανεμέσθαι. Νυνὶ δὲ τῆς δόσεως τὸ ἀνώμαλον ἀνομοιότητά τινα
 τῶν ἔξω ἐισφέρει, οὐκ ἐν ἴσῳ μέτρῳ παραδεχομένων τὴν εὐσέβειαν. Ἄλλ'
 ὅ γε τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν ἤκουσε μὲν · Εὐ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ,
 [10] ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἴσελθε εἰς τὴν
 χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Ὁ δὲ τοῖν δυοῖν ταλάντων τὴν ἐπικαρπίαν
 εἰσποίησάμενος, τῶν ἴσων ἐπαίνων μεταλαγχάνει, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς
 τετίμηται φήφου. Ἄλλ' οὐκ ἀδικὸς ἐν τούτοις ὁραταὶ θεός, ἀλλὰ μᾶλλον
 ἀγαθὸς καὶ φιλότιμος. Οὐ γὰρ ἐλαττώσει τοῖς ἀμείνοσι τὰς τιμὰς ἢ περὶ
 [15] τὸν ὑποβεηκότα χρηστότης, οὐδέ τι τῶν ἐκείνοις χρεωστούμενων
 ὑπεξελὼν προστίθησι τοῖς ἐλάττοσιν, ἀλλ' ὁ μὲν τῷ οἰκεῖῳ πόνῳ τὸ χρέος
 ἀναλογοῦν ἀπολήφεται χαίρων, τοῦ δὲ μισθοῦ τὸ λειπόμενον ἢ χάρις
 ἀναπληροῖ. Εἰ δέ τις ἔχει τὴν γνώμην τοῦ διαφθονεῖσθαι ταῖς ἐτέρων
 εὐπραγίαις οὐκ ἐλευθέραν, τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας κατηγορῶν οὐκ
 [20] αἰσθάνεται. Οὐ γὰρ δὴ που, φησὶ, τοῖς ἀμείνοσιν ἐν ἴσῳ μέτρῳ
 τετάξεται τῆς ἐκείνων ἀρετῆς ὁ λειπόμενος, εἰ δίκαιον ἐπ' αὐτοῖς
 ἐνεχθεῖ τὸ κρίμα, καὶ τῶν ἐκάστῳ βεβιωμένων ἰσορρόπως, ὥσπερ ὀλκαῖς,
 τὸ τῆς χάριτος μέτρον ἀντισταθμίζεται. Ἄλλ' ἀκουέτω λέγοντος τοῦ Σωτῆρος
 ἡμῶν Χριστοῦ · Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε · οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησά σοι ;
 [25] Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπάγε. Θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὥσπερ καὶ
 σοι. Ἐγειρέτω τοίνυν τὴν ἐκάστου προαίρεσιν ὁ Παῦλος εἰς πᾶν ἔργον
 ἀγαθόν, καὶ τὸν ἀδρανῆ τῆς διανοίας ὄκνον ἀποτεμένετω βοῶν · Ἐγειρε ὁ
 καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. Εἰ
 γὰρ καὶ κατεκοιμήθης ὡς ἄνθρωπος, καθάπερ ἄκρατόν τινα τὴν ἁμαρτίαν
 [30] ἐμφορησάμενος, καὶ πρὸς μέθην ἐνεχθεῖς σκοτεινῶν ἐνθυμημάτων, ἀλλ'

16. ὑπεξελὼν A (θ oblitteratum) G : ὑπεξεληθὼν rell. edd.

16. χρέως I : χρέος rell.

18. ἔχοι B (supra lineam) I : ἔχει B rell.

30. ἐκθυμημάτων I : ἐνθυμημάτων rell.

1. cf. John 14,2. 3-4. Matt. 25,15. 9-11. Matt. 25,21.

24-26. Matt. 20,13b-14. 27-28. Eph. 5,14b-d.

ἤδη σοι καιρὸς ἀνανήψαι πρὸς σωτηρίαν, καὶ πρὸς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἀνατείνειν τὸν ὀφθαλμόν. Ὑποδέξεται σε φιλόανθρωπος ὢν ὁ Δεσπότης, ἐλεήσει καὶ δραπετεύσαντα, οὐκ ἀποστρέφεται δακρύοντα, καθαρὸν ἀποδείξει μεταγινώσκοντα, καὶ μεταστήσει πάλιν εἰς εὐσέβειαν. Ἔσται δὲ [5] ἡμῖν καὶ νῦν ἐξ ὑποδειγμάτων ὃ περὶ τούτου λόγος, τὸ γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις νοήμασιν ἀδολεσχεῖν πολὺ τι τὸ χρήσιμον ἀπεργάζεται.

Ὅτε τοίνυν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας ἀπαλλάξαι τὸ γένος τὸ ἐξ Ἰσραὴλ [ὁ] Θεὸς ἐβούλετο, τότε τὸν ἱεροφάντην Μωσαεά τρέχειν ἐκέλευ[σ]ε πρὸς αὐτούς, τὴν φιλόανθρωπον τοῦ Δεσπότη διερμηνεύσοντα βούλησιν. [10] Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀκρωμένων εὐπειθειαν ἐχρῆν ἀκολουθήσαι καὶ τὴν διὰ σημείων ἐπίδειξιν, λέγει πρὸς αὐτὸν · Τί τοῦτο ἐν τῇ χειρὶ σου ; Ὁ δὲ εἶπε · Ῥάβδος · καὶ εἶπε · Ρίψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν · καὶ ἐγένετο ὄφεις · καὶ ἔφυγε Μωυσῆς ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωυσῆν · Ἐκτεινον τὴν χειρὰ σου καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου · καὶ [15] ἐγένετο ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ἄλλ', ὡς οἶμαι, διὰ τούτων ὁ μακάριος Μωσῆς ἐπαιδεύετο, ὅτι περ οἱ τὴν Αἰγυπτίαν νοσ[τ]ήσαντες πλάνην, οἱ πολὺ πρὸς ἁμαρτίαν ἐκβεβηκότες, διὰ τῆς περὶ τὸ θεῖον τιμῆς, εἰς εὐσέβειαν μεταποιηθήσονται. Ἐβλάστησε μὲν γὰρ οἷά τις ῥάβδος ἀπὸ γῆς, ἀλλ' ὅτε πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς ἀποκλίνας πάθη τρόπον τινὰ τῆς τοῦ νομοθέτου [20] χειρὸς ἀποπίπτει, τότε τὸν πρᾶον καὶ ἡμέρον τρόπον ἀποβαλὼν, ὄφεις ἰοβόλος εὐρίσκεται, πικρὸς εἰς ἁμαρτίαν, δεινὸς εἰς ὀργήν. Ἐπαναλαβόντος δὲ αὐτοῦ τοῦ νομοθέτου πάλιν, ἔσται καλὸς εἰς τὸ ἀρχέτυπον τῆς ἀρίστης ἕξεως σχῆμα μεταμορφούμενος. Τὸ γὰρ τοῦ νομοθέτου πρόσωπον Μωυσῆ περιθήσομεν. Ὅτι τοίνυν τὸν ἐκ ῥαθυμίας ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ὀλισθήσαντα [25] διανίστησι πάλιν καὶ μεταβάλλει Θεὸς, εἴη μὲν ἂν ἐκ τῶν εἰρημένων,

8. ὁ b : om. rell.

8. ἐκέλευσε b : ἐκέλευε rell.

11. τῶν ante σημείων b : om. rell.

11. τὸ b : τοῦτο rell.

13-14. Μωσῆς et Μωσῆν Aub. Migne : Μωυσῆς et Μωυσῆν codd. Sal.

16. νοστήσαντες A (vid.) : νοήσαντες H : νοσήσαντες rell.

20. ὄφις I : ὄφεις rell.

23. Μωσῆ Aub. Migne : Μωυσῆ codd. Sal.

1-2. cf. Malachi 3,20 (4,2). 11-15. Ex. 4,2-4.

ὡς γε πιστεύω, παντί τῷ καταφανές. Οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ τῶν προφητῶν ἐπιμαρτυρήσουσιν αἱ φωναὶ, ἄνω καὶ κάτω τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπιστρέφειν πρὸς Θεὸν συμβουλεύουσαι. Οὐδένα γὰρ ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Δεσπότης παραλέλοιπε καιρὸν, ὅτε μὴ πάντας ἐκάλει πρὸς σωτηρίαν. Ἐ[σ]τι γοῦν [5] ἀκούσαι καταπληττομένου τὸ σιληρὸν καὶ δυσήνιον καὶ τὴν ἀμετάθετον τῶν ἀμαρτανόντων ἕξιν αἰτιωμένου. Ποτὲ μὲν γὰρ ἔλεγε · Μὴ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε, λέγει Κύριος, ἢ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου οὐκ εὐλαβηθήσεσθε ; Τὸν τάξαντα ὄριον τῇ θαλάσῃ, πρόσταγμα αἰώνιον, καὶ οὐχ ὑπερβήσεται αὐτὸ ; Τῷ δὲ λαῷ τούτῳ ἐγενήθη καρδία ἀνήκοος καὶ ἀπειθή· Ἐξείκλιναν [10] καὶ ἀπήλθουσιν, καὶ οὐκ εἶπαν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν · Φοβηθῶμεν δὴ Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν. Ποτὲ δὲ δριμύτερον ἐπισκίπτων τοῖς ἀναιδέστερον δραπετεύουσιν, ἔλεγε · Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς ; Καὶ ὑμεῖς δυνήσεσθε εὐ ποιεῖν, μεμαθηκότες τὰ κακά. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἐκράτει τοῦ γένους ὁ πάσης ἀμαρτίας πατήρ, ὡς [15] ὀλίγους εἶναι παντελῶς τοὺς τιμῶντας Θεὸν, καὶ τοῦ νομοθέτου μεμνησθαι δεῖν ἐγνωκότας. Ἀλλ' οὐκ ἀγῶνος ἡμῖν δεήσει νυνὶ περὶ τὴν τούτων ἀπόδειξιν, διαρρήδην βοῶντος τοῦ Ψαλμῶδῳ · Πάντες ἐξείκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός. Οὕτω γὰρ κατὰ πάντων τυραννοῦσης τῆς ἀμαρτίας καὶ καθάπερ τινὸς ὁμίχλης [20] ἐπὶ πᾶσαν κεχυμένης τὴν γῆν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον εἰς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεκάλουν οἱ ἅγιοι, ταῖς ἀπάντων διανοίαις τὸ σωτήριον φῶς ἐπιλάμφοντα. Καὶ γοῦν ἀναβοῶσι λέγοντες · Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. Ἐξαπεστάλη τοιγαροῦν πρὸς ἡμᾶς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον · τουτέστιν, ὁ τοῦ Θεοῦ Θεὸς λόγος [25] καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀναλαβόν. Τίκεται μὲν διὰ τῆς Ἁγίας Παρθένου, διασώζει δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῆς ἀφθαρσίας τὴν φύσιν ἀναγαγὼν, καὶ καθάπερ ὁ Παῦλός φησι · Ξένην ἡμῖν

4. ὅτι I : ὅτε Img. rell.

4. ἔστι b D G : ἔτι rell.

10. εἶπε(ν) C D E G L : εἶπαν A b F : εἶπον M LXX.

12. αἰθίοψ codd. Sal. : αἰθίωψ Aub. Migne.

14. ἐκράτη B I : ἐκράτει Img. rell.

21. οἱ codd. Sal. : om. Aub. Migne.

27. καὶ om. I : καὶ rell.

6-11. Jer. 5,22-24.

12-14. Jer. 13,23.

17-18. Ps. 13(14),3.

22-23. Ps. 42(43),3a.

23-24. John 1,9.

27. See next page.

ἐγκαινίσας ὁδὸν, συνῆψεν τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, καὶ τὴν ἔχθραν τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ὡς ἐπὶ τούτῳ καταπληττομένους καὶ τοὺς μακαρίους ἀγγέλους εἶπεῖν · Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

[5] Εὐδοκήσαντος γὰρ εἰς ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν σταυρὸν ὑπομείναντος, λέλυται μὲν τὰ πολύπλοκα τοῦ θανάτου δεσμὰ, ἀφῆρέθη δὲ πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου, καθάπερ ὁ προφήτης φησί · Καὶ τὸ πένθος εἰς χαρὰν μεταβέβληται, ὡς δύνασθαι καὶ ἡμᾶς εὐκαίρως εἶπεῖν · Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοὶ, διέρρηξας τὸν σάκκον [10] μου καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην. Ἐπὶ τίσι γὰρ ἔτι στυγνάσομεν ἂν ; Ποία πάλιν ἡμῖν ἔσται τοῦ δακρύνειν ἢ πρόφασις ; Μαλλον δὲ, πῶς οὐ πᾶσαν ἡμῖν ἀνατελεῖ θυμηδίαν, τὰ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν γενόμενα ; Ὅς οὐ μόνοις ἡμῖν τῆς σωτηρίας ἀνέδειξε τὴν ὁδὸν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐν ἄδου πνεύμασι πορευθεῖς ἐκήρυξεν ἀπειθήσασί ποτε, καθάπερ ὁ Πέτρος φησί. Οὐ γὰρ ἔδει [15] μερικὴν γενέσθαι τὴν φιλανθρωπίαν, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν ἐκτείνεσθαι τὴν φύσιν τῆς δωρεᾶς τὴν ἀπόδειξιν. Διὰ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν εὐκαίρως ἐλέγετο · Μερὶς μία βραχίσειται, καὶ μερὶς μία ἐφ' ἣν οὐ βρέξω, ξηρανθήσεται. Πρέπουσα δὲ τῷ Σωτῆρι ἡ φωνή · Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Κηρύξας τοίνυν καὶ [20] τοῖς ἐν ἄδου πνεύμασι, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς εἰρηκῶς, Ἐξέλθετε · καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύφθητε · τριήμερον μὲν ἀνίστησι τὸν Ἐαυτοῦ ναὸν, καινοτομεῖ δὲ τῇ φύσει καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνάβασιν, ἀπαρχὴν ὡσπερ τῆς ἀνθρωπότητος Ἐαυτὸν προσάγων τῷ Πατρὶ, τὸν ἀρραβῶνα τῆς χάριτος τοῖς ἐπὶ γῆς δωρησάμενος τὴν τοῦ Πνεύματος μετουσίαν.

3. τούτων L M : τούτῳ rell.

10. στυγνάσομεν ἂν (οἱ μὲν sic) A : ἴομαι ἂν c : ἴωμεν ἂν b.

12. ἡμῶν (γενόμενα) c : ἡμῖν (γενόμενα) rell.

20. εἰρηνικῶς b : εἰρηκῶς rell.

1-2. cf. Hebr. 10,20 ; Eph. 2,14-15. 4. Luke 2,14 (εὐδοκία NT codd. Sinaiticus² and Vaticanus²). 8. cf. Jer. 38(31),13c.

9-10. Ps. 29,12 (30,11). 13-14. 1 Pet. 3,19-20a (Enoch 9,10 ; 10, 11-15).

17-18. Amos 4,7c. 18-19. Matt. 11,28. 20-21. Is. 49,9a.

Ἐπὶ τοῖς οὕτω μεγάλοις, ἀγαπητοῖς, ἑορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ
μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἄζύμοις εἰλικρινείας καὶ
ἀληθείας, μετὰ πάσης εὐχαριστίας τὸν ἑαυτῶν βασιλέα γεραίροντες, καὶ
τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα νηστείαν μετὰ τῆς ἡμῖν πρεπούσης προθυμίας
[5] εἰσδεχόμενοι. Καὶ τῆς μὲν εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχώμεθα, συντονώτερον
τὴν φιλοξενίαν διώκοντες, τῷ περὶ πένητας ἐλέω διαλάμποντες,
μνημονεύοντες τῶν δεσμίων, ὡς συνδεδεμένοι, τῶν κακουχομένων, ὡς καὶ
αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι, καὶ πᾶσαν ἀπαξοπλῶς τιμῶντες ἀρετὴν. Οὕτω γὰρ
καὶ τὴν ἀληθεστέραν νηστείαν ἐπιτελέσομεν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας
[10] Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ πέμπτης τοῦ Φαμενωθῆ μηνὸς, τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ
σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ δεκάτης τοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, περιλύοντες μὲν τὰς
νηστείας τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἑσπέρα Σαββάτῳ, κατὰ τὸ
ἔθος. Ἐορτάζοντες δὲ τῇ ἐξῆς ἐπιφωσκούσῃ Κυριακῇ τῇ ἑκαταδεκάτῃ τοῦ
αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς, κατὰ τὴν τοῦ νόμου διαγόρευσιν, τὰς ἑπτὰ
[15] ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ἐπισυνάπτοντες. Οὕτω γὰρ μετὰ
τῶν ἁγίων τὴν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ
Ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

4. εὐχαριστίας b : προθυμίας rell.

9. νηστείαν codd. Sal. : om. Aub. Migne.

1-2. 1 Cor. 5,8.

7-8. Hebr. 13,3.

Ἑορταστικὴ τρίτη

Πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς ἁγίας ἑορτῆς ἀναλάμπει καιρὸς, τοῦ τῆς
 καρτερίας ἀγῶνος βραχύ τι προανατέλλοντος καὶ καθάπερ ἐτήσιον ὄφλημα
 καταθέσθαι κελεύοντος, τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ, τὴν τε τοῦ βίου
 σεμνότητα καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἐπίδειξιν ἀρετῆς. Λόγος δὲ οὐδεὶς τοῖς
 [5] εὖ φρονουῦσιν εἰς εὐπείθειαν ἀπρεπῆς, τὸ ἐκ τοῦ πράγματος
 περιαθροῦσι χρήσιμον. Ἀγαθῶν μὲν γὰρ πόνων, καρπὸς εὐκλεῆς · ὄκνου δὲ
 καὶ ἀργίας οὐδὲν ἂν γένοιτο χαλεπώτερον, καὶ τὸ μηδ' ὀτιοῦν ὑπὲρ τοῦ
 λυσιτελήσειν μέλλοντος ἀξιῶσαι παθεῖν πικρὰν ἔχει τὴν ζημίαν, καὶ οὐ
 περὶ τῶν τυχόντων ὡσανεὶ τις εἴποι τοὺς λόγους, ἀλλ' εἰς αὐτὸν ἤδη
 [10] βλέποντας τῆς ψυχῆς τὸν ὄλεθρον. Κειμένου δὲ οὕτω καὶ ὄντος φύσει
 τοῦ πράγματος, πρέπειν ἑμαυτῷ μάλιστα πάντων καὶ νῦν ἡγούμενος τοὺς
 ὑπὲρ τῶν συμφερόντων πρὸς ὑμᾶς ποιήσασθαι λόγους, μονονουχὶ δὲ τὸ
 προφητικὸν ἐκεῖνο βοᾶν · Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, ἦκω πάλιν εἰς
 μέσον, ἔσεσθαι μὲν οὐ φορτικὸς ὑπολαμβάνων παρὰ γε τοῖς σῶφροσιν, εἰ
 [15] τὰ ἐν οἷς εἴσιν, ὅτι προσήκοι τιμᾶσθαι μειζρόνως κατὰ τὸν παρόντα
 μάλιστα καιρὸν, συμβουλευῶν φαινοσίμην. Εἰ δέ τῳ δοκῶ μὴ τὰ κράτιστα
 λέγειν, καίτοι πολλὴν εἰς τοῦτο ποιούμενος τὴν σπουδὴν, ὁράτω μὴ
 πονηρὰν καθ' ἡμῶν τὴν φῆφον ἐκφέρων ἐν τοῖς τιμῶσι τὸ φαῦλον ἑαυτὸν
 κατατάττει, καὶ λάθῃ τοῦ καταλόγου τῶν σοφῶν ἔξω τιθεῖς. Τὸ γὰρ
 [20] ἐφήδεσθαι μὲν οἷς ἂν τις εὐλόγως ἐπιτιμήσειεν, ἡγεῖσθαι δὲ παρὰ
 φαῦλον τὴν ἐν τοῖς ἀμείνοσι δόξαν, ἢ καὶ ἄλλως τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν λόγοις
 ἀλγύνεσθαι, πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης γνώρισμα κακίας ἐστίν ; Ἐγὼ δὲ προσδεῖν
 μὲν ἡγοῦμαι τοῖς τὰ βελτίω ζηλοῦν ἡρημένοις τῆς ἀπὸ τῶν ἀρίστα λεγόντων
 παραψυχῆς τε καὶ παραμυθίας, ὡς ἂν τὴν περὶ αὐτὰ συντονωτέραν ποιῶντο
 [25] προθυμίαν · τοῖς δὲ οὕτω γνώμης κεκρατηκόσιν ἀγαθῆς, τὸ ἐπανορθοῦν

Inscriptio : ἑορταστικὴ τετάρτη A C* D E F G(+ λογος δ^{OS} B H).

ἑορταστικὴ τρίτη (sic) C'.

ἑορταστικὴ δ' ὁμιλία τετάρτη ἑορταστικὴ λόγος δ^{OS} I.

Κυρίλλου ἑορταστικὴ τρίτη

(lacuna parva)

Κυρίλλου ἑορταστικὴ τετάρτη L M.

ἑορταστικὴ τρίτη leg. puto (vide Vol. 2, pp. 77 et 128).

(vide pag. sequ.)

3. τοῦ om. I : τοῦ rell.
5. εὐπίθειαν ἀπρεπῆς ex vers. Lat. Sal. leg. puto (nulla oratio quae ad parendum hortetur...absurda est) :
 ἀπίθειαν ἀπρεπῆς b (εὐπρεπῆς [sic] Img. manu Schotti ?) :
 εὐπ. εὐπ. A (vid.)
 ἀπ. εὐπ. c D E F et vers. Lat. Sc. (excusatio...honestia inobedientiae ; f.29R).
- 7/8. τοῦ λυσιτελήσειν ex vers. Lat. Sal. leg. puto (quique nihil ejus causa quod profuturum est ferre velit) :
 τοῦ μὴ λυ. codd. Sal. ; cf. vers. Lat. Sc. (nihilque velle tolerare unde utilitas non spectetur ; f.29R).
- 8/10. καὶ ... ὄλεθρον 'suspectus locus' Sal.mg.
9. 'πόνους lego non λόγους' scripsit Sc. in mg. vers. Lat.
10. βλέποντα b : βλέποντας rell. : βλέπομενον cj. Sal in mg. vers. Lat.
11. τοὺς om. I : τοὺς rell.
12. ἡμᾶς c H : ὑμᾶς rell.
15. προσήκει F*I* : προσήκοι F^C C^C rell.
23. τοὺς...ἤρημένους I : τοῖς...-οις rell.
23. τοῖς E I : τῆς rell.
25. οὕτω I : οὕπω rell.

13. Is. 40,3b ; Mark 1,3 and parallels ; John 1,23.

πεφυκὸς ἐκπορίζειν χρῆναι φάρμακον, καὶ ὅπως ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀμείνους φαينوῦνται ζητεῖν. Ἔσται τοιγαροῦν τῆς ὑφηγήσεως ἡμῖν ὁ λόγος κατ' ἄμφω λυσιτελέστατος, ἐκατέρω μέρει διδούς τὸ αὐτῷ χρεωστούμενον.

Ἐλκει μὲν σὺν ἡμᾶς ἐπὶ τουτὶ τὸ κήρυγμα, καὶ τὴν λαμπρὰν ὅτι [5] χρῆ προμηνύειν πανήγυριν, προφητῶν ἀναπέθει χορὸς, γεγηθῶτων μὲν ἐπὶ τοῖς τοῦ Σωτῆρος κατορθώμασι, ρίπτειν δὲ ὡς πορρωτάτω τὴν ἐπὶ τούτοις σιωπὴν παρακελευομένων. Καὶ δὴ καὶ κεκράγασιν, ὁ μὲν · Ἄναβόησον ἐν ἰσχύι, καὶ μὴ φείση, λέγων, ὡς σάλπιγγα ὑψώσον τὴν φωνήν σου · ἕτερος δέ τις, ἐκείνῳ διδάσκων καὶ φρονῶν συγγενῇ · Ἐπ' ὄρος, [10] φησὶν, ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών · ὑψώσον τῇ ἰσχύι τὴν φωνήν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ · ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε. Παντὸς τοιγαροῦν ἀνηρημένου πράγματος τοῦ παραποδίζειν ἡμῶν τὴν ἐπὶ τούτοις προθυμίαν ἰσχύοντος, ἐπὶ τὴν τῷ δόγματι πρέπουσαν παρρησίαν ἀναβήσομαι, καὶ καθάπερ ἐξ ὄρους πορρωθὲν ὡς ἡμᾶς τρέχοντα βλέπων τὸν [15] τῆς ἐγκρατείας καιρὸν, μονονουχί τε τὴν χεῖρα τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀθληταῖς κατασεῖσας, ἐρῶ · Ἀποδύσασθε νέοι, ἀποθέσθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Ἦκει πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς νηστείας καιρὸς, ἀρετῆς ἀπάσης ἐπίδειξιν ἀπαιτῶν. Κρίνεται δὲ, οὐ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμας τὸ στάδιον οὐδὲ τοῖς ἐν παλαίστραις σκιρτήμασιν, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ὁ τὸ πλεον ἔχειν [20] ἐν τούτοις πεπιστευμένος, οὗτος καὶ τοῦ δύνασθαι νικᾶν τὴν φῆφον ἀποίσεται. Οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Δεῖν δὲ οἶμαι τοὺς, ὅσοι ταῖς τούτων ἐπιβουλαῖς ἀντεξάγειν κεκρίκασι, τοιούτους εἶναι [25] πρὸς μάχην, ὡς δύνασθαι τὴν ἀμείνω φῆφον ἐπ' ἀνδρεία κομίζεσθαι · ἢ πάντως ἔσται περιφανῆς τοῖς μὴ τοιούτοις ὁ κίνδυνος, καὶ μέχρι μόντης ἀλαζονείας τὸ καύχημα. Τὸ γὰρ τετάχθαι μὲν ἐν τοῖς ἥττοσι, φρονεῖν δὲ μεῖζον, ἢ ὅπερ ἐσμὲν, πρὸς τῷ γελᾶσθαι δικαίως, καὶ κινδύνων οὐκ ἀμοιρεῖ.

6. τοῖς om. b : τοῖς rell.

19. τοῖς τῶν ἐν M : τῶν pro τοῖς C L : τοῖς ἐν rell.

21. σάρκα leg. puto ex NT : σάρκας codd. Sal. (-άς Migne) : -ὸς Aub.

22. τοῦ codd. Sal. : καὶ pro τοῦ Aub. : τοῦ et καὶ om. Migne.

'puto τοῦ αἰῶνος' Sal.mg. (cf. NT codd. pc.).

24. τούτους I : τοιούτους rell.

Εἰ δὲ φεύγειν ἄξιον τὰ τοιαῦτα (ἄξιον δὲ δὴ πού πάντες ἐροῦσιν, οἷς οὐδὲν εἰς εὐλάβειαν ἔνδεϊ) καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς φαυλότησιν αἰσχος ἀποκρούεσθαι παντὶ σθένει χρωμένους οὐκ ἀκερδῆς, πῶς οὐκ ἀνάγκη τὰ βελτίω ζητεῖν, καὶ, ὅπως τῶν ἀντικειμένων περιεσόμεθα, πολλῇ συγκατα- [5] πράττειν σπουδῇ ; Καὶ εἰ πνευμάτων πονηρῶν εἰσελαύνει καθ' ἡμῶν ὁ πόλεμος, ἀνάγκη τῷ πνεύματι ζέοντος εἶναί τε καὶ φαίνεσθαι τοὺς ἀνταίρειν ἐκείνοις τὰ ὅπλα θαρσήσαντας · καὶ εἰ σωμάτων οὐδὲν εἰς τοῦτο ἡμᾶς τέχνη καὶ δύνამις ὠφελεῖ, ἀκόλουθον κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν , ἐνδύσασθαι τὸν στρατιώτην τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν [10] παντευχίαν τῆς εἰς Ἄντον εὐσεβείας καλῶς ἐναρμόσασθαι, οὕτω γὰρ ἂν ἀποσβεσθεῖη μὲν τοῦ πονηροῦ τὰ πεφυρωμένα βέλη · τὸ δὲ παντὸς ἔξω γενέσθαι τραύματος, περιέσται τοῖς ἀνδριζομένοις. Ἄλλ' ἵνα πάλιν ἐπὶ τοὺς ἐν ταῖς σκηναῖς ἀγῶνας μετοίσω τὸν λόγον, ἐκεῖνό φημι. Χρῆναι γὰρ δεῖ πανταχόθεν τὸ ὠφελοῦν ἐρανίζεσθαι τοὺς, οἷς τοῦτο πράττειν [15] ἐσπούδασται, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς συγκατανεύειν ἐτοίμως ὑπολαμβάνω. Ἀκούω τοίνυν ὅτι τῶν ἐπὶ ταῖς γυμνοπαιδείαις ἀγῶνων οἱ προεδρεύοντες, οἷς καὶ τὸ χρήματα προσαναλίσκειν ὑπὲρ τῆς ἐν τούτοις δόξης οὐ χαλεπὸν ἴσως καταφαίνεται, ἐπειδὴν μέλλωσι ποιεῖσθαι τοῦ πράγματος τὴν ἀρχὴν, σάλπιγγι μὲν τὸν ἀγῶνα περιαγγέλλουσιν · εἰσκαλοῦντες δὲ ἐπ' αὐτὸν πᾶν [20] ὅσον πέφυκεν ὄρασθαι χρήσιμον, καὶ τοὺς ἐν τούτοις εὐδοκιμεῖν εἰωθότας, ἀποπέμπουσι δὲ τῶν πολέμων, οἷς μαλακωτέραν ἢ τέχνη τὴν ἐπίδειξις ἔχει. Μὴ γὰρ τι χρῆναι, σφόδρα ποιοῦντες καλῶς, ἐδοκίμασαν τοὺς ἐπ' ἀνδρεία κηλημένους ἢ ἑτέρου τινὸς ἐπιτηδεύματος σεμνοτέραν ἔχειν δυναμένους τὴν ἐμπειρίαν, τοὺς αἰσχίσιον ἀναμίγνυσθαι μηδὲ ταῖς [25] ἐκείνων καταμιαίνεσθαι βδελυρίαις, οἷς ἢ κρείττων ὑπόληψις ἀκολουθοῦσα φαίνεται. Εἰ δὲ ἐπὶ μικροῖς καὶ εὐτελέσι μισθώμασιν οὕτω γενναῖος ἐκείνοις ὁ σκοπὸς, καὶ πᾶσαν ἐν αὐτοῖς κειμένην ὄραν ἔξεστι

6. τοῖς b : τοὺς rell.

9. ἐνδύσασθε τὴν στρατιωτικὴν Aub. Migne : -σθαι τὸν στρατιώτην τὴν A b (-σθε I Sal.)

10. παντευχέα b : παντευχίαν rell.

10. ἐναρμόσασθαι codd. Sal. : -ασθε Aub. Migne.

13-14. χρῆναι γὰρ δεῖ codd. (cf. Sc. vers. Lat. 'illud certe necesse est'(f.30V) : 'leg. οἶμαι γὰρ δεῖν' Sal. mg. et vers. Lat. (oportere enim arbitror) : 'forte δὴ' Migne mg.

19. περιαγγέλλουσιν b D M : -έλουσιν A C E F L.

19. ὑπ' I : ἐπ' rell.

21. οἷς bmg Cmg' L M : ἧς A(vid.) b D F : οὗ C E.

προθυμίαν, αἰδοῖ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἑτέρων ῥώμης ἀπολιμπάνεσθαι, πῶς οὐ φροντίζειν ἄξιον, ὅπως ἀμείνους ἐκείνων γενόμεθα, καὶ τοσοῦτω πλέον ὄσω καὶ τῶν στεφάνων ἢ διαφορὰ ; Τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ μικροῖς τισὶ τοῖς προκειμένοις ἀλῶναι φυγάδα, καὶ κατοκνηῆσαι πονεῖν, οἷσει τινὰ [5] τυχόν τοῖς τοῦτο πεπονθόσι παραίτησιν. Οὐ γὰρ ἦν ἄξιον, ἔρουσι, κινδύνους οὕτω μακροὺς μικρῶν ἀλλάξασθαι γερῶν. Εἰ δὲ τοιούτοις ἡμᾶς κεχρηῆσθαι λόγοις οὐκ ἔνεστι, πολὺ τοῦ στεφάνου τοὺς πόνους ὑπερανίσχοντος, τί ἂν εἴη ἕτερον τὸ προθύμως ἀγωνίζεσθαι κωλύον ; Οὐδέν. Ὅκνου δὲ λοιπὸν καὶ ῥαθυμίας τὸ ἐγκλημα καὶ τῆς ἐπὶ τὰ χεῖρω ῥοπῆς τὴν ἐπὶ [10] τοῖς ἐπαινουμένοις ἀναιρούσης σπουδῆν. Οἶμαι δὲ ἔγωγε τῶν εἰρημένων ἕκαστον πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀγῶσι κεκλήσθαι πόνους, οὐ χρημάτων ἠττωμένους ἐπιθυμία τοσοῦτον, ὅσον εὐκλείας καὶ τιμῶν. Ἐχει γὰρ τινα παρ' ἐκείνοις καὶ τὰ τοιαῦτα χάριν καὶ τὸ μὴ τυχεῖν ὧν ἂν ἕκαστος βούλοιτο δόξης ζημία λελόγισται, δόξης δὲ πάλιν φημὶ τῆς παρ' [15] αὐτοῖς τετιμημένης. Οὕτω δὲ ἔχοντας γνώμης οἶμαι φαίνεσθαι, καὶ εἰς τοῦτο φρονήματος ἀφιχθαι νεανικοῦ, ὥστε εἴ τις ἕκαστον αὐτῶν ἔροιτο προσιών · Πολλῶν ὄντων ἑτέρων ἐπιτηδευμάτων κατὰ τὸν βίον, τί δήποτε, ὦ τὰν, ἐπὶ τουτὶ τὸ σχῆμα καὶ γνώμην ἀπήντηκας, ὅτου δὲ χάριν τὰ ἄλλα ἀφείς, τὰ ἐν ταῖς παλαίστραις τετίμηκας παίγνια ; Τί ποτε ἄρα [20] τούντεῦθεν οἷει κερδαίνειν ; Πότερον τιμὰς ἢ χρήματα ; Τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγῶσιν οὕτω πονεῖν, τίνος ἂν σοι μᾶλλον ἔλοιο γενέσθαι πρόξενον ; Εὐθὺς ἂν ἕκαστον ἀποκρίνεσθαι πιστεύω · Οἰχέσθω χρήματα · πριαίμην ἂν μᾶλλον ἡδέως τῆς τούτων εὐπορίας τὴν νίκην, καὶ αὐτήν, εἰ πρὸς τοῦτο καλοῖη καιρὸς, τὴν ψυχὴν τοῦ μὴ γελαῶσθαι προήσομαι. Οὕτω τοίνυν [25] ἐκείνων διακειμένων, πῶς οὐ σφόδρα γε ἄτοπον ἡμᾶς αὐτοὺς, οἷς τὰ μείζω πρόκειται γέρα, μηδὲ ταῖς ἐκείνων προθυμίαις ἀμιλλωμένους ὀράσθαι, μηδ' ὅπως τὴν ἀμείνω φῆφον κερδανουῦμεν ἐπείγασθαι, ἀλλὰ ὅκνω δεδέσθαι καὶ τῆ τῶν ἀγαθῶν πενία κατατρίβεσθαι, τοσαύτην ἔχοντας ἀφθονίαν βοηθημάτων παρὰ Θεοῦ, δι' ὧν ἡμῖν περιέσται τὸ νικᾶν ; Οἷ μὲν γὰρ ἐν [30] ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐμπειρίαις καὶ ταῖς τῶν σωματίων ῥώμαις ἔχουσι τὸ

1. δὲ codd. : om. Aub. migne.

4. κατοκνηῆ b edd. : κατοκνηῆσαι rell.

7. χρηῆσθαι b : κεχρηῆσθαι rell.

19. ἄρα D Aub. Migne : ἄρα rell. Sal.

25. αὐτοὺς leg. puto : τοὺς codd. edd.

27/8. μηδ'...ἐπείγασθαι post ἀλλὰ...κατατρίβεσθαι b : textus rell.

δύνασθαι τῶν ἐναντίων κρατεῖν, ὥστε εἴ τις αὐτῶν ὑπάρχοι τῶν εἰρημένων ἀμέτοχος, ἔξω κείσεται πάντως τῆς ἀπὸ τοῦ νικῶν εὐθυμίας. Ἡμῖν δὲ, οὐχ οὕτω τὰ τοῦ ἀγῶνος κρίνεται, ἀλλ' εἰς πᾶν τὸ ὑναντίον τὸ πρᾶγμα καθίσταται. Κὰν ἰσχύος ἀμοιρῆς, αἶτει τὸν ἀθλοθέτην, καὶ λήψη προχείρως. Κὰν ἡ τέχνη [5] σοι λίπη τι τῶν παλαισμάτων, ἐγγὺς ὁ παιδοτρίβης, εἰδὼς ἅπασαν τοῦ σταδίου τὴν μέθοδον. Χορηγήσει μὲν γὰρ τὸ δύνασθαι Θεός. Τὸ δὲ ὅπως προσήκει πάλιν τοῖς ἀντιπάλοις ἀνταγωνίζεσθαι, μαθήσῃ τὰς θείας ἐξετάζων γραφάς. Ἐκεῖ τὸν Παῦλον εὐρήσεις λέγοντα · Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμ- οῦντί με Χριστῷ. Ἐκεῖ θαυμάσεις τὸν Ψαλμῶδὸν μελωδοῦντα καὶ βοῶντα πρὸς [10] [τὸν] Θεόν · Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν. Χρῆναι δὲ ἠγοῦμαι πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἑτέροις σοι τρόπους εἰπεῖν, ἀκονῆσαι δυναμένους εἰς εὐτολμίαν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀγῶσιν ὅτεπερ ἂν γένοιτο τὸ πάντων κρατεῖν, ἢ ταῖς περὶ τὴν τέχνην ἐμπειρίαις πλεονεκ- [15] οῦντι τοὺς ἄλλους, ἢ καὶ τῆ τοῦ σώματος εὐρωστία τὴν ἐπὶ τούτῳ φιλοτιμίαν χορηγουμένῳ, τούτῳ πάντως ἔσται πολεμιώτατος τῶν στεφάνων ὁ χορηγός. Ὅσῳ γὰρ ἂν εἰς ὕψος αἴρηται τῶν νικῶντων ὁ ἐπαινος, τοσοῦτῳ πλεον ἀύξησει τοῖς ἀγωνοθετοῦσιν ἢ ἐπὶ χρήμασι ζημία · καὶ ὅσῳ μειζόνως εὐδοκιμοῦσιν ἐκεῖνοι, τοσοῦτῳ πλεον αὐτοῖς εἰς αὕξιν ἐπιδώσει τὰ τῆς [20] φιλοτιμίας, ἀκολουθούσης δηλονότι τῆς τῶν μισθῶν ἀναλογίας τῷ μεγέθει τῶν κατορθωμάτων. Ἀλλ' οὐ τοιούτοις διοικεῖται θεσμοῖς τῆς εὐσεβείας τὸ στάδιον. Πλούσιος ὁ χορηγός · χαίρων ἐπὶ τοῖς ἀνδριζομένοις τοσοῦτον, ὅσον, εἴ τι παθεῖν ἐχῶρει καὶ ἀνθρώπινον, ἐπὶ τοῖς ἠττωμένοις λυπούμενος. Λέγει γὰρ πού διὰ τινος τῶν προφητῶν · Οἴμοι ἐγὼ, ὅτι [25] ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τοὺς πεσόντας ἀνίστησι, καὶ τοι τῶν παρ' ἐκεῖνοις νόμων τοὺς ἀπαξ ἐπὶ τούτῳ

2. τοῦ codd. Sal. : om. Aub. Migne.

10. τὸν b : om. rell.

12. τρόπους codd. edd. : 'malim λόγους' Sal.mg.

16. χορηγουμένῳ codd.

'leg. χορηγουμένη' Sal.mg. (cf. vers. Lat. Sal., "vel etiam quia corporis firmitas in eo diligendo causam ambitionis efficiat".)

19. τούτῳ I : τοσοῦτῳ rell.

19. αὕξισιν E : αὕξειν I : αὕξιν rell.

26. τοι codd. edd. : 'del. τοι' Sal.mg.

κατεγνωσμένους ἔξω τῶν ἐν εὐκλείᾳ τιθέντων καὶ τῆς τοῦ νικῶν ἀποικισ-
όντων τιμῆς · καὶ γοῦν αἰτιᾶται Θεὸς τοὺς, ὅσοι πεσόντες μακρὰς ἐν
τούτῳ ποιοῦνται τὰς διατριβὰς, καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησί · Μὴ ὁ πίπτων
οὐκ ἀνίσταται ;

[5] Προσῆκει μὲν γὰρ ὡς ἓνι μάλιστα τοῦτο παραιτεῖσθαι παθεῖν,
καὶ οὐδεὶς ἐστι τῶν ὄντων, ὅς οὐ φαύλην ἔρει τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς
ῥαστώνην. Πολὺ δὲ λίαν τῆς φύσεως, τῆς ἀνθρώπου φημι, βλεπούσης εἰς
ἁμαρτίαν, ἂν ποῦ τι τῶν ἀηδῶν ὑπομεῖναι συμβαίη, δεύτερον ὡσπερ ἔσσεσθαι
τρόπον εὐδοκιμήσεως ὑπολαμβάνω, τὸ σπουδαίως ἐν τοῖς ἀμείνοσι γενέσθαι
[10] ποθεῖν, καὶ παλινδρομησαὶ γοργῶς ἐπ' ἐκείνο τὸ φρόνημα, ὅπερ
ἔχοντας ἔδει φαίνεσθαι τὴν ἀρχὴν καὶ μέχρι παντὸς διασώσασθαι. Καὶ μὴ
τις ἐκ τῶν εἰρημένων οἰέσθω χαλεπὴν τινα σφόδρα καὶ δυσκατόρθωτον εἶναι
τὴν νίκην · ἀλειφέτω δὲ μᾶλλον τὸν τοιοῦτον ὁ Παῦλος βοῶν · Πιστὸς δὲ
ὁ Θεὸς, ὅς οὐκ ἔασει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει
[15] σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. Ὅτι γὰρ
δώσει τοῦτο κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνὴν, αὐτόν σοι παροίσω τὸν Χριστὸν
λέγοντα · Ἴδου δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφειν καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ
πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθρου, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ. Πάντα γὰρ
ὄντως ἡμῖν δύνασθαι κατορθοῦν, ὅσα βλέπει πρὸς ἀρετὴν, προθύμως ὀρέγει
[20] Χριστὸς διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ σωτηρίου
σταυροῦ · ἐφ' ᾧ γελῶσιν Ἑλλήνων παῖδες, οἱ μέχρι μὲν γλώττης σοφοὶ, καὶ
ἐπὶ φιλοῖς ὠραῖζόμενοι ῥήμασι, περὶ δὲ τὴν τῆς ἀληθείας εὕρεσιν, οὔτως
όντες βραδεῖς, ὡς μηδὲν ἕτερον εἶναι δοκεῖν, ἢ αὐτὸ δὴ τοῦτο, κανθήλιοι,
οἱ τοῖς ἥδιστα μελωδεῖν εἰωθόσι τὰ ὦτα κατασεύοντες, κατ' οὐδένα τρόπον
[25] τῆς τοῦ λυροκτύπου τέχνης αἰσθάνονται. Δέον οὖν αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς
οἰκείαις ἀβουλίαις αἰσχύνεσθαι, καὶ τοῖς τάληθῆ διδάσκειν δυναμένοις

6. φαύλην A(vid.) C' D' F I' L M : φαῦλον b C* D* E.

8. ἀηδῶν codd. (cf. vers. Lat. Sc., "si quid accidat molestiae") :

'leg. ἀνθρωπίνων' Sal.mg. et vers. Lat., "si .. hominum more .."

10. ποθεῖν codd. : παθεῖν D : 'leg. πονεῖν' Sal.mg.

10. ἐκείνω c D F : ἐκείνο rell.

14. πειρασθῆναι I edd. : πειρασθῆναι rell. Sal.mg. NT codd.

18. ἀδικήσει b : ἀδικήσῃ rell. NT codd. multi (P⁴⁻⁵, 7^b B C).

24. ἢ (τοῖς) b Sal. : οἷ rell. Sal.mg. Aub. Migne.

3-4. cf. Amos 8,14 ; Ps. 40,9b (41,8b). 13-15. 1 Cor. 10,13.

17-18. Luke 10,19.

προσεδρεύοντας ὠφελείσθαι, γελῶσιν οὓς ἔδει ζηλοῦν · καὶ φεύγουσιν οὓς, εἶπερ ἦσαν σοφοὶ, μιμείσθαι πάντως ἐχρῆν. Τοσοῦτους δὲ τῷ βίῳ, παρὰ τὸν ὄντα φύσει, θεοὺς ἐπεισφέροντες, οὕσπερ ἂν ἐκάστῳ δοκῆ, καὶ τὰ ἐξ ἡμῶν παραιτούμενοι ῥήματα, εὐλόγως ἀκούσαιεν ὃ δὴ καὶ φασιν ἕνα [5] τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν εἶπειν ·

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη · εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεὺς,

ὃ ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐπὶ πάντας Θεός. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ἐγκλήματα παρήσω νυνί · ἃ δέ γε εἶπειν οἰκειότερον, καὶ τῷ παρόντι [10] καιρῷ δοκεῖ πως ἔχειν ἐγγύς, ταῦθ' ὡς εἴκειν εἰς μέσον ἀγειν ἀκόλουθον.

Σκανδαλίζονται τοίνυν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, οἱ πάσης ἀσεβείας εἰς ἄκρον ἐλάσαντες Ἰουδαῖοι, καὶ τοσοῦτον, οἶμαι, τὰς Ἑλλήνων μανίας ὑπερβαλλόμενοι, ὥστε εἴ τις ἐπ' ἄμφοιν γένοιτο [15] κριτῆς, εὐθύς ἂν, οἶμαι, τούτων καταδικάσειεν, ἐν ἐλάττωσι κακοῖς τὰ ἐκείνων εἰπών. Οὕτω γὰρ, ἴσως ἐρεῖ, τὰς θείας ἀνεγνωκότες γραφᾶς, θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων διημαρτήκασιν. Οἱ δέ γε διὰ νόμου καὶ προφητῶν τὰ πρὸς εὐσέβειαν παιδαγωγούμενοι, τοσοῦτον Ἑλλήνων εἰς ἀβουλίαν διήνεγκαν, ὅσον τῆς μὲν ἀγνοίας ἐκείνοις εὐλόγος [20] ἢ παραίτησις · τοῖς δὲ τρόπος οὐδεὶς εἰς ἀπολογίαὶν περίεστιν, ἀναγκαίαν εἰσφέρων τῆς ἀμαθίας τὴν νόσον. Ὅφει δὲ, εἰ βούλει, καὶ αὐτὸν τοῖς ἐμοῖς λόγοις συναγορεύοντα τὸν Χριστόν · λέγει γὰρ πού περὶ αὐτῶν · Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον, νυνὶ δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν. Εἰς τοῦτο δὲ ἤδη [25] καταστάσεως τὰ ἐκείνων ἐλαύνει πράγματα, ὡς δοκεῖν ὄντως λοιδορίας οὐκ εἶναι τρόπον, εἴ τις αὐτοὺς ἐν Ἑλλήνων τάξει, καὶ ἐν τοῖς οὐδ' ὅλως εἰδόσι Θεὸν καταριθμεῖσθαι χρῆναι, διισχυρίζοιτο. Κωλύει

1. φέγουσιν b : φεύγουσιν rell.

4. ἀκούσαιεν codd. : ἀκούσειεν edd.

13. πάντες I : πάσης rell. : 'leg. πάντως' Sal.mg. (cf. "omnino" in Sal.

15. καταδικάσαιεν I Sal. Aub. : καταδικάσειεν rell. Migne. vers. Lat.)

19. ὅσον B c H I : ὅσω A(vid.) rell.

21. ἀναγκαίας I : ἀναγκαίαν rell.

27. καταριθμῆσαι b : καταριθμεῖσθαι rell.

27. κωλύειν I : κωλύει rell.

δ' ἴσως οὐδὲν, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον ἤδη φαίνεται, καὶ ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς τῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδειξιν, οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἐπὶ ταῖς λοιδορίαις ἔγκλημα ῥαδίως ἀποδυσάιμεθα, καὶ τοῖς ἀκροωμένοις, ὅτι λέγειν ἡμῖν τάληθῆ διὰ πολλῆς τέθειται σπουδῆς, φανερόν καταστήσομεν. Ἐπ' αὐτὴν δὲ [5] εἶμι τοῦ γένους τὴν ἀρχὴν, γένους δὲ τοῦ Ἑβραίων φημι, ἐντεῦθεν γὰρ ἔσται καταφανὲς τὸ δηλούμενον. Χαλδαῖος τοιγαροῦν κατὰ γένος ὑπάρχων ὁ μακάριος Ἀβραάμ, καὶ ὑπὸ πατρὶ τεθραμμένος οὐκ εἰδότες τὸν κατ' ἀλήθειαν ὄντα Θεὸν, μέχρι μὲν τινος χρόνου τοῖς τοῦ φύσαντος νόμοις διοικούμενος, ἐν τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐτέλει, καὶ συνηρίθμητό ποτε τοῖς τῶν [10] εἰδώλων προσκυνηταῖς. Φιλεῖ γὰρ ἡ νεότης ταῖς ἑτέρων χειραγωγεῖσθαι βουλαῖς, καὶ τὸ μὴ σφόδρα δέχεσθαι τοῦ λυσιτελοῦντος τὴν αἴσθησιν, τοῦ χρόνου θείην ἂν ἢ κατ' ἐκείνης γραφὴν.

Ἐπειδὴ δὲ Θεὸς τὸ τῶν Ἑβραίων ἔθνος φυτεύειν ἐβούλετο, καλεῖ μὲν αὐτὸν εἰς ἐπίγνωσιν τὴν ἑαυτοῦ, ἔλκει δὲ ὡς περ ἐξ ἀκανθῶν ῥίζαν εὐγενῆ [15] καὶ μετατίθησιν εἰς εὐλάβειαν, καὶ γέγονεν ὅπερ νῦν ἐστίν, τῇ προσθήκῃ τῆς εἰς Θεὸν ἐπίγνωσεως καθάπερ εἰς ἕτερόν τινα μεταβεβλημένος, καὶ, διὰ μόνον τὸ λατρεύειν ἐθελῆσαι Θεῷ, τῶν ὅσοι δήποτε πρὸ αὐτοῦ γεγόνασι διενεγκῶν. Οὐκοῦν εἰ τῆς εὐσεβείας ὁ τρόπος, καὶ τῆς εἰς Θεὸν λατρείας ἡ δύναμις μεταποιηθέντα δεικνύει τὸν ἄνθρωπον, ἢ τῶν εἰρημένων [20] ἀποβολὴ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον καλέσει τὸν ὃ συνέβη τοῦτο παθεῖν. Καλὸν γὰρ ἀποσυλῆσαι τὸν λόγον τῆς τοῦ δικαίου κεφαλῆς, καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τῆς ῥίζης καρπὸν ἐνεγκεῖν · οὕτω γὰρ φανεῖται καὶ ἀληθές, ὅτι διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ἀπειθείας ἀπάσης εὐσεβείας ἀπηντομολήκασιν. Ἄκουε τί φησὶ διὰ τινος τῶν προφητῶν ὁ Σωτῆρ · Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπειθήσαν ἀπ' [25] ἑμοῦ · δειλαιοὶ εἰσιν, ὅτι ἠσέβησαν εἰς ἐμέ. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκείνο καὶ κυριώτατον ἔγκλημα ταῖς τῶν Ἑβραίων ἐπιγράφεται κεφαλαῖς. Εἰ δὲ τις αὐτῶν καὶ ἕτερα πρὸς τούτῳ βούλοιτο καταριθμεῖσθαι πλημμελήματα, τοσοῦτον εὐρήσει τὸν ὄχλον, ὡς μὴ δύνασθαι τοῖς περὶ αὐτῶν ἀρκεῖσθαι

2. καὶ om. I : καὶ rell.

13. γένος B I : ἔθνος A Bmg H Img rell.

22. ἀληθές leg. puto ex 'malo ἀληθές' Sal.mg. : ἀληθῆς codd.

23. ἀπειθείας ἀπ. εὐσ. codd. : εὐσ. ἀπάσης ἀπ. 'ita fortasse melius'

27. καταριθμῆσαι B* : -ῆσθαι B^c H I : καταριθμεῖσθαι rell. (Hmg.

27. ἐγκλήματα b : πλημμελήματα rell.

διηγήμασι, μηδὲ τὸν ἄριστα μὲν ταῖς περὶ τοὺς λόγους ἐμπειρίαις ἐξηρτυμένον, ἡσκημένον δὲ οὕτω εἰς εὐγλωττίαν, ὡς μηδενὶ τῶν ἄλλων παραχωρεῖν, οἷς τό γε ἐν τούτῳ φαίνεσθαι λαμπροὺς τῆς ἄλλης ἀπάσης εὐημερίας ἄμεινον ἔχειν δοκεῖ. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ ὀλοσχερῶς σιωπήσαι, πρὸς [5] τὸ πλῆθος ὡσπερ τῶν ἐγκλημάτων ἀποναρκήσαντας, ὀλίγα κομιδῆ, καὶ δι' ὧν ὅπως ἀπεπήδησαν εἰσόμεθα, παραθεῖναι σπουδάσω.

Λέγει τοίνυν ὁ πάντων ἡμῶν Δεσπότης Θεὸς, ἐπὶ ταῖς ἐκεινῶν δυσσεβείαις ἀγανακτῶν · Πάντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἀπειθοῦντες · ἐποίησεν Ἐφραὶμ τὰς ρίζας αὐτοῦ, ἐξηράνθη · καρπὸν οὐκ ἔτι μὴ ἐνέγκη · διότι [10] καὶ εἴαν γεννήσωσιν, ἀποκτενῶ τὰ ἐπιθυμήματα τῆς κοιλίας αὐτῶν · ἀπάσεται αὐτοὺς ὁ Θεὸς, ὅτι οὐκ εἰσήκουσαν αὐτοῦ, καὶ ἔσονται πλανῆται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Ἄρ' οὐχὶ τῶν ἐμῶν λόγων ἡ πεῖρα τοῦτο βοᾷ γεγωνότερον ; Καὶ τῶν πραγμάτων ἡ ἔκβασις οὐχὶ τὴν ἀλήθειαν τοῖς εἰρημένοις ἐπιμαρτυρεῖ ; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν εἰς Αὐτὸν εὐλάβειαν ἀπεσεύσαντο, [15] ἀπειθοῦντες ἅμα καὶ ἀντιλέγοντες, διὰ τοῦτο πρὸς ἀκαρπίαν ἐλαυνόμενοι, καὶ ὅσον οὐδέπω ξηρανθήσεσθαι μέλλοντες, ὡσπερ τὰ τῶν ὑδάτων ἀπωκισμένα φυτὰ, τὰς ρίζας τὸ τμηκῆδε περιαλγήσαντες, ὅτι πρὸς αὐτοὺς ὁ τῶν προφητῶν ἐγένετο λόγος, τελευτῶντες, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ἀπειθείας ἀπεξηράνθησαν. Τοιγάρτοι καὶ τῆς πρὸς Αὐτὸν φιλίας ἀποπεμπό- [20] μενοι δικαίως ἀκούουσι · Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι ἑορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν. Διότι καὶ εἴαν ἐνέγκητέ μοι ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας, οὐ προσδέξομαι αὐτὰ, καὶ σωτηρίου ἐπιφανείας ὑμῶν οὐκ ἐπιβλέφομαι. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ὕδων σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. Οὐ γὰρ ἐπὶ ταῖς κατὰ τύπον τιμαῖς ἐφήδεσθαι [25] δεῖν ἐδοκίμαζεν ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγαπήσας Θεὸς, ἀλλ' ὅσον οὐδέπω τὸν τῆς ἐν πνεύματι λατρείας καιρὸν ἀναδειχθήσεσθαι κατεμήνυεν, ἀνατροπὴν μὲν ἔσεσθαι τῶν ἀρχαίων ἔθων εἰσηγούμενος, ἀντὶ δὲ τούτων χαριεῖσθαι τὰ βελτίονα. Καὶ γοῦν σαφέστατα διὰ τινος τῶν προφητῶν τοῦτο βοᾷ · Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, οὐκ ἐροῦσιν ἔτι · [30] Κιβωτὸς διαθήκης Ἁγίου Ἰσραὴλ · οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ

5. ἀποναρκήσαντας codd. : 'leg. ἀποπηδήσαντας' Sal.mg.

12. πεῖρα Migne : πείρα codd. Sal. Aub.

14. ἀπεσεύσαντο c Migne : -σατο rell. Sal. Aub.

8-12. Hosea 9,15-17 (ἐπόνεσεν pro ἐποίησεν LXX).

20-24. Amos 5,21-23. 29-30. Jer. 3,16 (continued on next page).

ὀνομασθήσεται, οὐδὲ ἐπισκεφθήσεται, καὶ οὐκ ποιηθήσεται ἔτι. Εἰ δέ
 τις βούλοιο μαθεῖν, ὃν ὁ προφήτης ἐδήλου καιρὸν, καθ' ὃν οὐκ
 ἀναβήσεται μὲν ἐπὶ καρδίαν, οὐκ ὀνομασθήσεται δὲ ἔτι τὴν κιβωτὸν
 διισχυρίζεται, ὁράτω τὰ νῦν πράγματα ἐν οἷς τέ ἐστι, σκοπεῖτω τὰ
 [5] Χριστιανῶν μυστήρια. Οὐ γὰρ δὴ πού τοις Ἑβραίων ἔθεσιν εἰς
 λατρείαν κεχρηῆσθαι καὶ ἡμᾶς ἠβουλήθη Θεός · οὐδὲ κιβωτός ἐστι παρ' ἡμῶν
 χρυσίῳ μὲν ἔξωθεν ἠγλαϊσμένη, ἔσωθεν δὲ τὰς Μωσέως βίβλους ὠδίνουσα ·
 ἀλλ' ἕκαστος τῶν πιστευόντων εἰς Χριστὸν, ναὸς τοῦ Πνεύματος ἀποτελεῖται
 ὅλην, ἵν' οὕτως εἶπω, τοῦ ἁγιασμοῦ τὴν πηγὴν εἰσδεχόμενος. Καὶ μή τις
 [10] οἰέσθω τῶν ἀκρωμένων, ἢ κατὰ Μωσέως ἡμᾶς ποιεῖσθαι τοὺς λόγους,
 ἢ τοῖς δι' ἐκείνου νενομοθετημένοις ἐπιτιμᾶν. Μὴ γὰρ οὕτω φρενῶν ἔξω
 γενοίμην, ὡς τοῦτον ἔχειν ἐλέσθαι τὸν σκοπὸν, ἕτερα λεγούσης τῆς θείας
 γραφῆς. Ὁ μὲν γὰρ νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθὴ,
 καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν · ἔκειτο δὲ μέχρι καιροῦ διορθώσεως, οὕτω τὴν
 [15] ἀληθῆ λατρείαν εἰσφέρων. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς μεταποίησεν αὐτὸν ἐπὶ
 τὸ ἄμεινον διὰ τινος τῶν προφητῶν ὑπισχνεῖτο, λέγων · Ἴδου ἡμέραι
 ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ
 Ἰούδα διαθήκην καινὴν. Ὅπερ ἄριστα νοήσας ὁ Παῦλος φησιν · Ἐν τῷ
 λέγειν καινὴν πεπαλαίωκε τὴν πρώτην · τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον
 [20] ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. Καὶ πάλιν · Εἰ γὰρ ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν
 δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. Ἐπειδὴ τοίνυν μομφῆς μὲν οὐκ ἐλευθέραν ἔφησεν
 εἶναι τὴν πρώτην, αὐδὲν γὰρ ἔτελείωσεν ὁ νόμος, ἀναγκαίως τὴν δευτέραν
 ἀντεισάγεσθαι πρὸς τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν διισχυρίζεται.

Μέχρι τίνος οὖν ἀπειθήσεις, Ἰουδαίε ; Πότε δὲ συνθήσῃ ταῖς τῶν
 [25] ἀγίων φωναῖς ; Ἀλλ' ἕως ἔρεῖς · Σὸς ὁ Παῦλος, οὐκ ἐμὸς, ὦ οὗτος.
 Εἶην δ' ἂν μωρίας ἀνάπλεως, εἰ τῶν ἐμοὶ κατὰ μηδένα προσηκόντων δεξαίμην
 τοὺς λόγους · ὅμοιον γὰρ ὡς εἶ τις ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις, ἀσμένως
 προσδέχοιτο τὰς τῶν ἐναντίων πληγὰς. Καλῶς εἰκότα μοι φαίνη καὶ δίκαια

3. ἀναβήσεται ... ὀνομασθήσεται I Sal. : -σεται (bis) Aub. Migne :
 ἀναβήσεται ... ὀνομασθήσεται rell.

11. νομοθετουμένοις I(-τη- B H) : νενομοθετημένοις rell.

21. μομφῆς A* c D E F : μομφῆς A' b Cmg Mmg (μομ. ἴσ. μάξ. i.e. Margounios)
 cf. verss. Latt., "culpa" (Sc.) ; "reprehensione" (Sal.).

1. Jer. 3,16. 5-7. cf. Ex.25,11;16 (see 31,18) : Hebr. 9,4.

8. cf. 1 Cor. 3,16 : 6,19. 13. Rom. 7,12. 16-18. Jer. 38(31),31.

18-20. Hebr. 8,13. 20-21. Hebr. 8,7. 22. Hebr. 7,19.

λέγων, ἀρνήση μὲν γὰρ οὐκ ὀρθῶς καὶ τῆς ἰσῆς ὁμογενείας ἐξοικειεῖς
 Ἐβραῖον ὄντα τὸν Παῦλον. Ἀκούω γὰρ λέγοντος αὐτοῦ· Καὶ γὰρ ἐγὼ
 Ἰσραηλίτης εἰμὶ, Ἐβραῖος ἐξ Ἐβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος. Ἐπειδὴ δὲ
 σοι χαλεπὸν εἶναί πως δοκεῖ τὸ μεμνησθαι ἡμᾶς λόγων ἀποστολικῶν καὶ
 [5] τὴν σὴν ἐλέγχειν πειρᾶσθαι κακόνοιαν, καὶ τοῦτο παρήσω νυνί·
 μυρία δὲ ὅσα τῶν διὰ Μωσέως καὶ προφητῶν εἰρημένων παραθεῖναι
 δυνάμενος, βραχύ τι προσερωτήσας, ἀπελεύσομαι. Ἴθι τοίνυν, ὦ βέλτιστε
 σὺ, λέγε δὴ μοι τρανότερον, τὰς βαθυτέρας τῶν ζητημάτων σκέψεις
 παραδραμῶν, εἰ μὴ τὸν νόμον μεταποιηθήσασθαι ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν
 [10] προσδοκᾷς, οἷε δὲ ὡσαύτως ἔξειν ἀεὶ μηδὲ μιᾶς ἐπακολουθοῦσης
 μεταβολῆς, τί τὸ κωλύον ἐστὶ τῶν αὐτῶν ἔχασθαι σε πραγμάτων; Ὅτου
 δὲ χάριν τῆς εἰς Θεὸν λατρείας οὕτως ὀλιγωρεῖς, ὡς ἐθῶν μὲν ἀποστῆναι
 πατρῶν, λόγου δὲ μηδενὸς ἀξιούν τὰ ἐκείνοις τιμιώτατα; Ποῦ γὰρ
 οἴχεται μὲν ὑμῖν ὁ νεῶς; Ποῦ δὲ τὰ ἐν αὐτῷ θυσιαστήρια καὶ αἱ τῶν
 [15] θυμάτων προσαγωγαί; Ζητῆσαι δὲ ποῦ προσήκει τῶν ἱερείων τοὺς
 μωμοσκοπούς, ἱερατικῶν φημι καταλόγων ἑσμούς, καὶ λευιτικὰ συστήματα;
 Τὰ δὲ γε τοῦ ἀρχιερέως ἑσθήματα, καὶ τὸ παμποίκιον σχῆμα, ποῦ ποτε
 πάλιν ὑμῖν μετακεχώρηεν; Οἷ δὲ τῶν κρασπέδων ἐξηρητημένοι κώδωνες,
 ὅτου δὴ χάριν σεσιωπήκασι, δῆλος δὲ οὐδεὶς; Τοῦτο γὰρ ὄνομα τῇ λίθῳ
 [20] πεποιημένον ἀπὸ τοῦ πράγματος, ταῖς τῶν χρωμάτων ἐξαλλαγαῖς, τὴν
 ἐπὶ τοῖς μέλλουσι προμήθειαν εἰσφέρει κατὰ βούλησιν Θεοῦ. Τὰς δὲ κατὰ
 νόμον, εἶπέ μοι, θυσίας αὐτὸς οὐ προσάγεις διὰ ποίαν αἰτίαν; Εἶναι
 μὲν γὰρ σοι κατὰ γνώμην τὴν ἐν τούτοις ὀλιγωρίαν εἰπὼν, ἐλέγχει
 παράνομος, καὶ οὕτω σοι κεχρήσομαι μάρτυρι πρὸς τὴν κατὰ σου γραφὴν,
 [25] οὐχ ἑτέρων εἰς τοῦτο δεήσομαι. Εἰ δὲ ἀβούλητον ἔχεις τὴν ἐπὶ
 τούτοις ἀργίαν, εἴργεσθαι δὲ τινος ἀνάγκης δεσμῶ καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖς,
 ἄθρει δὴ λοιπὸν μὴ τῷ τῆς ἀβουλίας περιπίπτῃς ἐγκλήματι, μακρὰν οὕτω

8. τρανότερον E H I edd. : τρανότερον rell.

9. ἐπὶ leg. puto, cf. p. 50, 1.15 : 'addo κατὰ' Sc. in mg. vers. Lat. :
 deest in codd.

10. οἴη b : οἷε rell.

14. ἔχεται I : οἴχεται rell.

15. ποῦ leg. puto : ὅποι codd.

16. μωμοσκοπούς A(vid.) Migne (v. PGL s.v.) : βωμο- rell.

22. προάγεις b : προσάγεις rell.

23. γὰρ om. b : γὰρ rell.

2-3. cf. Acts 23,6 ; 26,5 ; Phil. 3,5.

19-21. Josephus, Antiquities 3,7 § 5 ; 3,8 § 9.

τὴν ἀπειθειαν ποιούμενος. Τίς γὰρ ὁ τοσοῦτον ἰσχύσας, ὡς ἀνάγκης ὑποθεῖναι θεσμῶ τὸν βοηθούμενον ὑπὸ [τοῦ] Θεοῦ (λίαν γὰρ σε μανθάνω καὶ ἐπὶ τούτῳ σεμνύνεσθαι) ; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Θεία τοίνυν ὀργῇ, τοῦτο γὰρ τὸ λειπόμενον, τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπισκήψασα, πάσης μὲν εὐθυμίας [5] ἔρημον ἀπέδειξε τὸ γένος, ἐπὶ νόμῳ μεγαλαυχεῖν οὐκ ἔτι συγχωρήσασα, δίκας δὲ τῆς εἰς Χριστὸν ἀσεβείας εἰσπραττομένη τοὺς εἰς Αὐτὸν παροινῆσαντας. Καὶ μετέθηκε Θεὸς ὁμοῦ τῇ χάριτι τῆς λατρείας τὸν τρόπον ἐπὶ τὸ ἄμεινον. "Ἦδη δέ σοι καὶ τοῦτον ἐπιδείξω τῆς σῆς ἀργίας τὸν καιρὸν διὰ τῶν προφητῶν ἀναβοώμενον. Καὶ γὰρ σε ταῖς σαῖς ἐπαισχύνεσθαι [10] συμφοραῖς ὑπολαμβάνω, καὶ πειραῶσθαι κρύπτειν ἄπερ οἶσθα μὲν, ὡς εἰκὸς, αἰδοῦ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν ἀποβεβλήσθαι παρὰ Θεοῦ μακρὰν, ὑποκρίνη τὴν ἄγνοιαν. Λέγει τοίνυν περὶ τῶν τοιούτων ὁ μακάριος προφήτης Ὡσηέ · "Ἡμέρας πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως οὐδὲ ἄρχοντος, οὐκ οὔσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε ἱερατείας, [15] οὔτε δήλων. Ταῦτά τις ταῖς παρ' ὑμῖν ἀρνήσεται βίβλοις οὐχ οὕτως ἔχειν, καὶ πρὸς τοσαύτην ἀναισχυντίαν ἐλάσει, ὡς τὰ πᾶσιν ὀρώμενα τολμῆσαι λέγειν ὅτι οὐκ ἂν γένοιτό ποτε ;" Ἔστι μὲν γὰρ καὶ τῷ προστυχόντι καταφανῆς τῶν εἰρημένων ἢ ἔκβασις. Ἐνανεύεις δὲ ἴσως αὐτὸς πάλιν, καὶ τὴν σύντροφον ἀπειθειαν τιμήσας, λίθων ἀφύχων οὐδὲν αἰσθάνῃ [20] διενεγκών. Ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ προφήτης ὅτι · Πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ φιλονεικοὶ εἰσι καὶ σκληροκάρδιοι. Ἀληθεύει δὲ πάντως Θεὸς, διὰ τινος τῶν ἁγίων τὴν σὴν ἀναίδειαν ἐξηγούμενος · Γινώσκω γὰρ ἐγὼ, φησὶν, ὅτι σκληρὸς εἶ, καὶ νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχηλός σου, καὶ τὸ μετωπόν σου χαλκοῦν. Τῆς δὲ σῆς ἀπειθείας τὸ μέγεθος καὶ Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ κατατιτῆται, [25] λέγων · Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν

2. τοῦ I : τοῦ om. rell.

2. post Θεοῦ notam interr. ponit H : *comma rell.*

2. μανθάνω codd. : 'del. μανθάνω et add. ἀγνοῶν' Sal. mg. ; cf. vers Lat. Sal. "id namque te gloriosius de teipso jactare solitum, nemo est qui nesciat" ; vers. Lat. Sc. "probe te capio.."

3. notam interr. post σεμνύνεσθαι ^{et punctum post οὐδεὶς} posui : *desunt* in codd. et edd.

6/7. παροινῆσαντας codd. : παραινέσαντας edd. (-ησ- Sal.).

12. ἄνοιαν H I : ἄγνοιαν A B (γ oblitteratum vid.) rell.

17. ὅτι add. puto : *deest* in codd. : cf. verss. Latt., ".ea numquam facta fuisse audeat affirmare" (Sal.) ; ".ut facta numquam esse dicere audeat" (Sc.).

13-15. Hosea 3,4. 20-21. Ezek. 3,7c. 22-24. Is. 48,4.

25. Is. 65,2 (word order as in Rom.10,21) (continued).

ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα. Καὶ τίς, εἶπέ μοι, τῆς οὕτω μακρᾶς ἀπειθείας ὁ λόγος ; Οὐκ ἦδεις, ἀπὸ τῆς θείας δεδιδαγμένος γραφῆς, τὸν ἐξ ἐπαγγελίας σοι χρεωστούμενον ; Ἠγνόεις ἐπιδημήσειν μέλλοντα τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ; Οὐκ ἤκουες λέγοντος οὐδὲ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου · [5] Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, ὅτι ἰδοὺ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος. Πῶς οὐκ ἔδει χαίρειν ὑμᾶς, καὶ πάσης εἴσω γίνεσθαι θυμηδίας, τῆς οὕτω λαμπρᾶς ἀφίξεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ διὰ τῶν ἁγίων κηρυττομένης ; Ἐπειδὴ γὰρ ἅπασαν, ἴν' οὕτως εἶπα, τὴν ἀνθρώπου φύσιν, πρηστήρος δίκην ἐπισκῆπτων ὁ διάβολος, κατ- [10] ἔδουλώσατο, καὶ λοιπὸν ἦν οὐδεὶς τῆς ἐκείνου πλεονεξίας ἀπείραστος, πάντες δὲ ἦσαν ἐν ἁμαρτίαις, αἰσχύνης μὲν οὐδένα ποιούμενοι λόγον, ἐφ' ἅπασι δὲ τοῖς δεινοῖς, ὡς ἐπὶ μεγάλας ἐνκλείαις φιλοτιμούμενοι (ἐκάστῳ γὰρ ἦν ὁ σκοπὸς πλεονεκτεῖν ἐν φαυλότητι, καὶ τὸν ἤδη προγεγονότα, καὶ τὸν ἔσεσθαι προσδοκώμενον, καὶ ἦν ἡμῖν ἐν αἰσχύναις ἡ δόξα, καθάπερ ὁ [15] Παῦλος φησι), ἀναγκαίως ὁ πάντων Δημιουργὸς, πολλοὺς θεραπείας τρόπους διερευνώμενος, πανταχόθεν ἐζήτει διασώζειν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ προφηταὶ μὲν κατὰ καιρὸν ἀπεδεικνύοντο, τὰ εἰς σωτηρίαν πᾶσιν εἰσηγούμενοι. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἦν ὁ τούτοις πειθόμενος, Αὐτὸν ἐκάλουν ἐξ οὐρανοῦ τὸν πάντων βασιλέα τοῦ Θεοῦ λόγον, πῆ μὲν λέγοντες · [20] Κύριε, κλῖνον οὐρανοὺς σου καὶ κατάβηθι · πῆ δὲ βοῶντες · Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. Ἐπεδήμησε τοίνυν ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἀκριβέστατος Χαρακτήρ, τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδύς, καὶ γενόμενος ἀνθρώπος, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, καθάπερ ἔλεγε τις τῶν σοφῶν. Ὁρῶν δὲ [25] τὴν ἀνθρώπου φύσιν εἰς ὀλοτελῆ δραμοῦσαν ἀπώλειαν, καὶ τῶν ἀγαθῶν

3. ἐπαγγελείας I : ἐπαγγελίας rell.

3. ἐπιδημήσων b (-ον B) : -σεις E : -σειν Img. rell.

4. τοῦ² codd. : om edd.

6. χαίρων I : χαίρειν Img. rell.

10. ἀπείραστος b (cf. Ep. Ja. 1,13) : ἀπείρατος Img. rell.

17. τῶν ἀνθρώπων I : τὸ ἀνθρώπινον rell.

18. τούτοις B (supra lineam) H I : τούτων B rell. (-ου supra lineam E).

20. οὐρανοὺς leg. puto ex Ps. 143,5 LXX : 'τὸ οὐς codd. (τὸ οὐς C) : 'τὸ οὐς forte. οὐρανοὺς', vers. Lat. Sc. : 'lego οὐρανοὺς ἐκ οὐς et in vulg. caelos tuos' Sal.mg.

24. ἐν add. puto ex LXX : deest in codd.

1. Is. 65,2. 5-6. Zech. 2,14 (10). 14. cf. Phil. 3,19.

20. Ps. 143 (144),5a (cf. Pss 16 (17),6 ; 30 (31),3 ; 44 (45),11).

20-21. Ps. 42 (43),3a.

23-24. Baruch 3,38 (37).

οὐδὲν ἐργάζεσθαι δυναμένην, οὐ τοῖς ἔργοις ἐδίδου τῆς δικαιοσύνης τὴν χάριν, ἀλλὰ τῷ πιστεύοντι τοῦτο δωρούμενος, πάντας ἐκάλει πρὸς σωτηρίαν · εἶτα δέον, ἀπὸ τε τῆς τοσαύτης φιλανθρωπίας καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἐπιγινώσκειν Αὐτὸν, καὶ προσκυνεῖν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα [5] τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἐκ τῶν ἐναντίων σταυρῷ προσηλώκασιν οἱ πάντολμοι τῶν Ἰουδαίων λαοῖ, καὶ πᾶν εἶδος ἐπενεγκόντες αἰκίας τε ὁμοῦ καὶ ἀτιμίας, θανάτῳ παραδεδώκασιν. Ἐπειδὴ δὲ, καθά φησιν ἡ θεία γραφή, οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι Αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου, πάλιν ἀνέστη τριήμερος, εἰρηκῶς καὶ τοῖς ἐν ἄδου πνεύμασιν · Ἐξέλθετε · καὶ πάντα τοῦ διαβόλου [10] σκυλεύσας τὸν πλοῦτον. Ἐλυσε καὶ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἄρραβῶνα μὲν τῆς μελλούσης ἐλπίδος θεῖς ἐν ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τοῦ Ἁγίου, ἐνέχυρόν τε τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν, Αὐτὸς δε, ὡς περ ἐκ παραδείσου καρπῶν ἀπαρχὴν προσάγων Ἐαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Πατρὶ, ἐν ἀνθρώπου φαινόμενος σχήματι. Ἐπεδήμησε γὰρ, ἵνα καὶ τὸν ἀνθρώπου οὐρανοῦ πολίτην ἐργάσεται, καὶ τοῖς [15] ἐκεῖσε συνάφῃ χοροῖς. Ἐφ' ἅπασιν τούτοις, ἀγαπητοὶ, κἂν Ἰουδαῖοι μὴ βούλωνται, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς μεγάλα μὲν ποιεῖσθαι τὰ εὐχαριστήρια προσάγειν δὲ τῷ τετιμηκότι Θεῷ, καὶ οὕτως ἡμᾶς ἀγαπήσαντι, καθά περ τινα δίκαιαν ἀμοιβὴν, τὴν ἐν ἔργοις σεμνότητα, τὴν φιλαλληλίαν, τὴν φιλοξενίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν φιλαδελφίαν, καὶ τὸ μέγιστον ἐν τούτοις τῶν [20] ἁμαρτημάτων φάρμακον, τὸν εἰς τοὺς δεομένους ἔλεον ; Χρὴ γὰρ μεμνήσθαι τῶν δεδεμένων, ὡς συνδεδεμένους · τῶν κακουχομένων, ὡς καὶ αὐτοὺς ὄντας ἐν σώμασι. Τότε δὴ, τότε καθαρῶς ἑορτάσομεν, καὶ τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα νηστείαν καθ' ὃν δεῖ τρόπον ἐπιτελέσομεν, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἐκτῆς καὶ εἰκάδος τοῦ Μεχίρ [25] μηνός, τῆς δὲ ἑβδομάδας τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ νεομηνίας τοῦ Φαρμουθὶ μηνός, περιλύοντες μὲν τὰς νηστείας, κατὰ τὰς εὐαγγελικὰς διατάξεις, ἑσπέρα σαββάτῳ, τῇ ἐκτῇ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκύση Κυριακῇ, τῇ ἑβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός · συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας [30] Πεντηκοστῆς, καὶ μετὰ τῶν ἁγίων τὰς ἐν οὐρανοῖς ἐπαγγελίας πιστεύοντες λήφεισθαι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

6. κακίας I : αἰκίας rell.

20. δεσμίους I : δεομένους rell.

22. σώματι b NT. : σώμασι rell.

7-8. cf. Acts 2,24. 9. cf. Is. 49,9 ; 1 Pet. 3,19. 21-22. Hebr. 13,3.

Ἑορταστικὴ τετάρτη

Καιρὸς παντὶ πράγματι, φησὶν ἡ θεία γραφή · καὶ μοι δοκεῖ
 κάλλιστα διεσκέφθαι τῶν πραγμάτων τῆν φύσιν, οὐδὲν γὰρ αὐτὴν οὕτως
 οἶδε λυπεῖν, ὡς τὸ καιροῦ διαμαρτάνειν τοῦ δέοντος. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ
 ὅτι δὴ φαῦλον τοῦτό ἐστιν, ἀντερεῖ μὲν οὐδεὶς, συνθησεται δὲ πάντως
 [5] ὅ γε νοῦν ἔχων, ἀνάγκη τὸ ἐναντίον τῆς ἀμείνονος δόξης ἀξιούν,
 καιρὸν δὴ φημι τὸν ἐφ' ἅπασιν ἐπιτήδειον, καὶ τὸν ἐκάστω πράγματι
 πρέποντα. Ἑορτῆς τοιγαροῦν καιρὸς ὁ παρῶν, καὶ τὸ πείθεσθαι πάλιν
 ἐπάναγκες τῇ θείᾳ γραφῇ · Σαλπίσσατε ἐν νεομηνία σάλπιγγι · ἐν εὐσήμε
 ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν. Εἶτα ποῖος ἡμῖν ἀναλάμψει καιρὸς τοῦ παρόντος
 [10] ἐπισημότερος ; Τί δὲ οὕτω περιφανὲς, ὡς ἡ πανεύφημος ἡμῶν ἑορτῆ,
 νεομηνίαν ὄντως ἀληθῆ, τὸν νέον ἡμῖν αἰῶνα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας
 ἀναδεικνύουσα, ἐν ᾧ πάντα γέγονε καινὰ καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ὡς ὁ
 Παῦλός φησι ; Βοάτω τοιγαροῦν τῆς ἐκκλησίας ἡ σάλπιγξ, καὶ χαίρουσα
 πάλιν τὸ ἐτήσιον ἡμῖν ἀναπνεῖτω κήρυγμα. Ἄρ' οὖν ἐκείνας τὰς ἐν τοῖς
 [15] στρατοπέδοις ἀπομιμήσεται ; Σημαίνει δὲ ἡμῖν, ὡς ἤδη μὲν πάρεστι
 τῶν πολεμίων τὰ στίφη, ἀπειλὴ δὲ μάχης, καὶ θανάτου φόβος περιαγγέλλ-
 εται, χρῆ δὲ ὡς τάχιστα τοῦ πολέμου τὰ σκευῆ τοῖς ἐπιούσιν ἀνταίρειν ;
 Οὐδαμῶς. Ἐτέραν οἶδα τῆς ἐμῆς σάλπιγγος τὴν φωνὴν, βοήσει δὲ τῶν
 τοιούτων οὐδὲν, ἀλλ' ἐπινίκιον μέλος, καὶ τοῖς ἀκούουσι θυμωρέστατον.
 [20] Δεῦτε γὰρ, ἐρεῖ, κατὰ τὸν ἅγιον Ψαλμῶδόν, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ,
 ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν. Τί δὴ οὖν ἔστιν, ἐφ' ὅτιπερ ἂν τις
 εὐκαιρον ἴδοι τὸν ἀλαλαγμόν ; Τὸ δὲ ἀγαλλιᾶσθαι χρῆναι καὶ σεμνὸν
 ἀναστήσαι τῷ Σωτῆρι τὸν θάνατον, φηφιεῖται [πᾶς τις], καὶ αὐτὸς,
 καίπερ εἰδόσιν ὑμῖν, ἐξηγήσομαι. Νενίκηται θάνατος ὁ τὸ νικᾶσθαι
 [25] παραιτούμενος · κεικαινοτόμηται φθορά · λένυται πάθος ἀήττητον ·

Inscriptio : ἑορταστικὴ πέμπτη A C D E F :

ἑορταστικὴ Ε' B :

τοῦ αὐτοῦ Ἑορταστικὴ Πέμπτη Ε' H :

ὁμιλία ἑορταστικὴ πέμπτη Λόγος Ε' I :

ἑορταστικὴ Κυρίλλου ε' L :

Κυρίλλου ἑορταστικὴ πέμπτη M :

ἑορταστικὴ τετάρτη leg. puto.

(v. pag. seq.)

1. καιρὸν E I : καιρὸς rell.
9. καιρὸς ἀναλάμφει ἡμῖν b : ἡ. ἀ. κ.rell.
20. μακάριον I : ἅγιον rell.
23. [πᾶς τις] coniecit Migne in mg.
24. ἡμῖν B : ἡμῖν I Sal. Aub. : ὑμῖν rell. Migne.
25. θάνατος (sic) ante πάθος I : om. rell.

1. Eccl. 3,1. 8-9. Ps. 80(81),4. 11. 2 Cor. 5,17.
 20-21. Ps. 94(95),1.

‘Αδης δὲ ὁ πᾶσαν ἀπληστίαν νοσῶν, καὶ κόρον ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν οὐδένα δεξιόμενος, ἐδιδάχθη καὶ ἄκων, ὃ μὴ μαθεῖν τῷ πρότερον ἠνέσχετο. Οὐ γὰρ ὅπως τῶν ἔτι πιπτόντων ἔσται κάτοχος φιλονεικεῖ, ἀλλ’ ἤδη καὶ τοὺς ἀλόντας ἀπήμεσε, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἰσχύϊ καλὴν ὑπομείνας τὴν ἐρημίαν.

[5] Ἐπεδήμησε γὰρ λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει. Ἀνακαλύφθητε, καὶ κηρύξας τοῖς ἐν ἄδου πνεύμασιν, ἀπειθήσασιν ποτὲ, ἀναβέβηκε νικηφόρος · ἀπαρχὴν ὡς περ τινὰ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν τὸν οἰκεῖον ἀναστήσας ναὸν, καὶ ὁδοποιήσας μὲν τῇ φύσει τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις ἡμᾶς ἐργασάμενος ἀγαθὰ.

[10] Ἐν τούτοις ἡμῖν, ἀγαπητοὶ, τὰ λαμπρὰ τῆς ἑορτῆς συνθήματα · ἐπὶ τούτοις οἶμαι δεῖν ἀνασκιρτῶντας εἰπεῖν · Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν, δεξιὰ Κυρίου ὑψώσέ με. Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἅπασιν, παρ’ οἰσδηποτοῦν, ὃ τῶν πανηγύρεων τιμᾶται νόμος, εὐειμονεῖν μὲν ὡς ἔνι, καὶ λίαν ἐσπούδασται, τὸ δὲ μὴ πᾶν, ὅπερ ἂν ὑπάρχη παρ’ ἐκάστῳ τίμιον,

[15] τοῦτο δὲ καὶ ἡμφιεσμένον ὁρᾶσθαι, ῥαθυμίας ἦτοι φαυλότητος τῆς ἐσχάτης εἶναι δοκεῖ. Τοιγάρτοι καὶ πανδήμους, ὅτε δὴ πόλεις ἄγουσιν ἑορτὰς, λαμπροῖς μὲν ἂν τις ἴδοι τοὺς ἐν αὐταῖς κατηγλαϊσμένους ἄνθεσιν, ἐπὶ λαμπροτέραν δὲ προθύμως ἰόντας τράπεζαν, καὶ ταῖς περὶ γαστέρα ζημίαις ἐντρυφῶντας μᾶλλον ἢ περ ἀλγυνομένους. Ἡμῖν δὲ, οὐ διὰ τούτων

[20] τὰ τῆς πανηγύρεως ἔρχεται, οὐδὲ τοῖς δημοτελέσιν ἀποκεχρηθῆσθαι νόμοις, φίλιόν τε καὶ περισπούδαστον. Ἄλλ’ ἄμφιον μὲν τὸ πάντων καθαρῶτατον, ὃ Χριστός · Ἐνδύσασθε γὰρ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ὃ Παῦλός φησι. Τράπεζα δὲ οὐ πολυτελείαις ὄφων καταβαρουμένη, καὶ ἄσωτον ὠδίνουσα τὴν φιλοτιμίαν, ἀλλ’ ἐκείνη μᾶλλον προσφιλεῖς, πρὸς ἣν ἡμᾶς ἡ

[25] σοφία βοῶσα καλεῖ · Ἐλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πῖετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν. Τὸ μὲν γὰρ τοῖς κατὰ γῆν ἐδέσμασι τὴν γαστέρα πληροῦν, καὶ τοῦτο μὴ ταῖς τῆς φύσεως ἀνάγκαις εἴκοντας, μηδὲ ταῖς ἀπαραιτήτοις τοῦ σώματος χρείαις ἠττωμένους, τοσοῦτον ὅσον ἔχει καλῶς, εἰς ἡδονὴν δὲ μᾶλλον ἐκκεχυμένους καὶ βλέποντας, οὐδὲν ἕτερόν ἐστι ζηλοῦν ἢ τῶν
[30] ἀλόγων θηρίων τὴν φύσιν, ἃ καὶ μόνῳ τῶν πλήθει τῆς τροφῆς

2. τῷ leg. puto : [ἴσ. τῷ ἢ τὸ] coniecit Migne : νῷ codd. edd.

6. ἄδη b : ἄδου rell.

23. καὶ ante τράπεζα I : om. rell.

26. αἰδέσμασι I : ἐδέσμασι rell.

5-6. Is. 49,9.

6-7. 1 Pet. 3,19-20.

11-12. Ps. 117(118),16.

22. Rom. 13,14.

25-26. Prov. 9,5.

ἐπαγάζεται, χείρει δὲ τότε μειζόνως, ὅταν λυπήσῃ καὶ κόρον, ἀπλήστοις ἐπιθυμίαις, πολὺ τὸ ἀρκούν ἀναβαίνοντα. Τὸ δὲ, θείων μὲν μαθημάτων ἔραν, πανδαισίαν δὲ ἡγεῖσθαι λαμπρὰν τῆς σοφίας τοὺς λόγους, ἀξιολογώτατόν τι χρῆμα, καὶ ἀξιοθαύμαστον πασισοῦν τῶν εὖ φρονούντων ἔρει,
 [5] πρέπον δὲ ὄντως ἀνθρώπῳ λογικῶ καὶ κατ' εἰκόνα πεποιημένῳ τοῦ Κτίσαντος. Ἀλλὰ γὰρ αἰσθάνομαι τῇ σιωπῇ παραδοῦς, ὃ καὶ μάλιστα ἔστι τοῖς ἑορτάζουσι φίλον. Ποῖον δὲ τοῦτο φημι ; Δᾶδας ἐκεῖνοι τῷ τῆς νυκτὸς ἀνθοπλίζουσι σκότῳ, καὶ μελαινούσης τῆς ἑσπέρας αὐτοῖς τὴν ἑστίαν οὐκ ἀνέχονται, ὅλον δὲ λύχνους τὸ δωμάτιον καταστέφαντες, ταῖς
 [10] ἐντεῦθεν μαρμαρυγαῖς τὴν ἀπὸ τοῦ σκότου κατήφειαν ἐξελαύνουσιν. Ἡμῖν δὲ πάλιν οὐ χειροποιήτον, ἴν' οὕτως εἴπωμεν, φῶς, οὐ δὲ λύχνα μετρίῳ γελῶντα πυρὶ διώκει τὸν σκότον, ἀλλ' Αὐτὸς ὁ λέγων Χριστὸς, Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς [τοῦ κόσμου]. Ὅπερ ἦξειν ὡς ἡμᾶς καὶ ὁ μακάριος Ἡσαίας κατεπαγγέλλετο, βοῶν · Φωτίζου, φωτίζου Ἱερουσαλήμ, ἦκει γὰρ σου τὸ
 [15] φῶς. Ἐπεφοίτησε γὰρ ἡμῖν τοῦ Σωτῆρος ἡ χάρις, φωτὸς μὲν νόμῳ τὸ σύμπαν περιαστράπτουσα, τὸ δὲ στυγνὸν τῆς ἀμαθίας λούουσα νέφος, ὅπερ ἡμῖν ὀρόφου δίκην ὑπερτανύσας ὁ διάβολος, πᾶσαν, ἴν' οὕτως εἴπω, τὴν ὑφ' ἡλίῳ κεχείρωτο · ἐπιτρέπων μὲν οὐδενὶ καθαρὸν τῆς καρδιάς ἀνατεῖναι τὸν ὀφθαλμὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐν τοῖς ποιήμασι καλλονῆς ἀναλόγως τοῦ
 [20] Δημιουργήσαντος ἐκμετρεῖσθαι τὴν δύναμιν · ἦν γὰρ ἐντεῦθεν ὄνησιν εὑρέσθαι τοὺς πλανωμένους οὐ μικράν. Ἴνα δὲ μή τι κερδάναντες τῶν, ὅσα πρὸς σωτηρίαν συντελοῦντα φαίνεται, εἰς τὴν τῇ φύσει χρεωστουμένην ἐλευθερίαν ἀνανήψωσιν, ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὰ νοήματα, καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ
 [25] Χριστοῦ. Ἀλλ' ἐσφάλῃ τῆς ἐλπίδος ὁ δεῖλαιος. Μείζων γὰρ ἦν ὁ πρὸς σωτηρίαν καλῶν. Ἡ μὲν οὖν πολλῇ τῶν ἔθνῶν ἀνεσώθη πληθύς, καὶ ὅφει μὲν, ὅμως δ' οὖν ἐπέγνω τὸν Κτίσαντα. Οἱ δὲ νόμῳ παιδαγωγούμενοι πρὸς

1. ἐπαγγέλλονται I : ἐπαγάζεται rell.

1. χείρειν b : χείρει rell.

1. κόρον codd. : κόρος coniecit Sc. im mg. vers. Lat.

4. ἀξιάγαστον B I : ἀξιοθαύμαστον Bmg Img rell.

9. ἑστίαν codd. : ἴγρ. αἰτίαν' Cmg : αἰτίαν L M.

13. τοῦ κόσμου b : om. rell.

19. τὸ ὄμμα b : τὸν ὀφθαλμὸν rell.

24. τὸν φωτισμὸν A B c D E F H : om. I.

ἐπίγνωσιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ τοῖς διὰ Μωσέως χειραγωγούμενοι δόγμασιν Ἰουδαῖοι, ἀπέλιπον, καθάπερ γέγραπται, τὰς ὁδοὺς τοῦ ἑαυτῶν ἀμπελώνος, τοὺς δὲ ἄξονας τοῦ ἰδίου γεωργίου πεπλάνηται. Οὐ γὰρ ἐπέγνωσαν τὸν δὲ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, τὸν δὲ ἡμᾶς [5] πτωχεύσαντα, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν, ἵν' ἡμεῖς πλουτήσωμεν ἐν αὐτῷ. Διὸ δὴ καὶ λίαν αὐτοῖς ὁ προφήτης Ἰερεμίας ἐπισκίπτει βοῶν · Πῶς ἐρεῖτε, ὅτι σοφοὶ ἐσμέν ἡμεῖς, καὶ νόμος Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἐστίν ; Εἰς μάτην ἐγένηθη σχοῖνος φευδῆς γραμματεῦσιν, ἠσχύνθησαν πτωχοὶ, ἐπτοήθησαν καὶ ἔάλωσαν · Σοφία τίς ἐστίν ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸν Λόγον Κυρίου [10] ἀπεδοκίμασαν ; Ἀπεδοκίμασαν γὰρ ὄντως τὸν Μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἀλλὰ γέγονεν εἰς κεφαλὴν γωνίας, καὶ ἐκεῖνοι μὴ βούλοιντο. Διὸ δὴ καὶ δικαίως φησί που περὶ αὐτῶν ὁ προφήτης · Οἱ υἱοὶ ἄφρονές εἰσι, καὶ οὐ συνετοί. Εἴτα πῶς οὐκ ἀληθὲς παντὶ τῷ φανεῖται τὸ περὶ αὐτῶν εἰρημένον ; Πῶς δὲ οὐκ ἀσύνετοι καὶ παράφρονες, οἵ, παρὸν μὲν αὐτοῖς ἐκ προφητικῶν [15] ἀναγνωσμάτων τὸ τῆς εὐσεβείας ἐκπαιδευθῆναι μυστήριον, ἐξὸν δὲ ὁμοίως διὰ τῶν Μωσαϊκῶν συγγραμμάτων περὶ Αὐτοῦ σοφίζεσθαι διαρκῶς, τοσοῦτον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας κατεβῆραθυμηκότες ἀλίσκονται, ὡς μηδὲ ταῖς τῶν ἔθνῶν εἰς τοῦτο παρισουῖσθαι σπουδαῖς ; Καὶ γοῦν φησί που τοιοῦτόν τι πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεὸς · Καθέστακα ἐφ' ὑμᾶς σκοποῦς, [καὶ εἶπα], ἀκούσατε [20] τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος, καὶ εἶπον · Οὐκ ἀκουσόμεθα. Διὰ τοῦτο ἤκουσαν τὰ ἔθνη, καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια ἐν αὐτοῖς. Ἄκουε, γῆ, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον κακὰ, τὸν καρπὸν ἀποστροφῆς αὐτῶν, ὅτι τῷ νόμῳ μου οὐ προσέσχον, καὶ τὸν λόγον μου ἀπώσαντο. Ἀπώσαντο γὰρ ὄντως τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, οὔτε ὅτι προσήκει τοῖς τῶν ἀγίων ἀποστόλων [25] κηρύγμασι κατακολουθεῖν ἐγνωκότες, οὔτε μὴν τοῖς παλαιότεροις βιβλίοις προσέχειν τὸν νοῦν οἰόμενοι δεῖν. Χρῆν γὰρ δῆπουθεν, εἶπερ ἦν ὄντως αὐτοῖς τὸ ὠφελεῖσθαι περισπούδαστον, μὴ τῷ τῆς νομομαθείας

1. Ἰησοῦ ante Χριστοῦ b : om. rell.

3. γεωργοῦ I : γεωργίου rell.

6. ἐπισκόπτει b : ἐπισκίπτει rell. : ἐπισκώπτει edd.

13. ὑπὲρ b : περὶ rell.

19. καθ' ἕκαστα b D E : καθέστακα rell. : καθέστηκα edd.

19. [καὶ εἶπα] om. codd. : restituit Sal. ex LXX.

22. ἀπὸ τροφῆς b : ἀποστροφῆς Img rell.

23. τὸν νόμον b : τῷ νόμῳ Img rell.

2-3. Prov. 9,12b

4-5. cf. 2 Cor. 8,9.

6-10. Jer. 8,8-9.

11. Ps. 117 (118), 22.

12-13. Jer. 4,22.

19-23. Jer. 6,17-19.

ὀνόματι πρὸς ἀλαζονείαν ἀναφυσώμενον ἐπιτρέπειν ἐξαπατᾶσθαι τὸν νοῦν · αἰδοῖ τε τοῦ μὴ δοκεῖν τῆς ἀκριβείας ἀπολιμπάνεσθαι, τὴν ἐπ' αὐτῇ καρποῦσθαι ζημίαν, ἐξετάζειν δὲ μᾶλλον τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν ἁγίων λαλούμενα, ἢ καὶ ἄλλως ὡς ἐν σχήματι καὶ τύποις ἀναπλαττόμενα.

[5] Πολλὰς γὰρ ἂν τις ἴδοι πραγμάτων εἰκόνας ἐν τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος, ἐναργεστάτην ἔχούσας τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὴν γραφήν. Ἄλλ' ἤδη μοι κατὰ νοῦν ποικίλοι μὲν θεωρημάτων ἀνίσχουσι τρόποι, ἀνακινουμένῳ δὲ εἰς μνήμην τῆς ἁγίας γραφῆς, μυρίος μὲν νοημάτων ἔσμός εἰσοικίζεται. Χρῆναι δὲ ὅμως ἡγοῦμαι τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν [10] παλαιότερων πραγμάτων, καὶ δι' ὧν ἡμῖν ἔσονται πρὸς τὸ πιστεύειν ἔτοιμότεροι, διὰ τούτων ἤδη χωρεῖν. Οὐκοῦν ἐξετάζωμεν, εἰ δοκεῖ, τὴν τε δίκαιταν αὐτὴν, ὅπως τε καὶ ἐν τίσιν ὑπῆρχεν ὁ μακάριος Ἀβραάμ · ἐρευνάσθω δέ μοι πρὸς τούτοις καὶ ἡ τριπόθητος τοῦ Ἰσαὰκ γένεσις τε καὶ σπορά. Ὅφει γὰρ ἐν τούτοις, Ἰουδαίε, καὶ εἰς αὐτὴν, ἴν' οὕτως εἴπω, [15] τοῦ γένους τὴν ρίζαν, τὸ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καθάπερ διὰ χαλκοῦ καλῶς τε καὶ ἐντέχνως ἀναπεπλασμένον μυστήριον. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν παρακρούεσθαι πιθανῶς, λέγειν ἔχοντα τῶν ἐξ ἀληθείας οὐδὲν, αὐτὴν σοι παραθήσω τὴν διὰ Μωσέως ἐξηγήσιν, καὶ τὴν ἱστορίαν ἀναπτύξω σαφῶς · νοήσεις γὰρ οὕτω παρ' ἡμῶν προχειρότερον.

[20] Οὐκοῦν συνεζεύχθω μὲν κατὰ νόμον τῷ τοῦ γένους προπάτορι Σάρρα. Ἦν δὲ αὐτῷ καὶ παιδίσκη, φημί δὲ τὴν Αἰγυπτίαν, Ἄγαρ ὄνομα αὐτῇ. Ἀλλ' ἡ μὲν ἔλευθέρα ἐξ ἐλευθέρων τόκου καὶ ὠδίνων ἀπείρατος ἦν, καρπὸν δὲ οὐδένα τῆς οἰκειᾶς ὄρωσα γαστρός. Εἶτα πρὸς φιλοπαιδίαν τῷ δριμυτάτῳ τῆς φύσεως πόθῳ ἐξελκομένη, βαρεῖα μὲν σφόδρα τῇ δυσθυμίᾳ κατεφορτίζετο. [25] Τὸ δὲ δὴ μάλιστα καὶ συναλγεῖν ἀναπειῖθον, ἐκεῖνο ὑπῆρχεν. Ἦν μὲν γὰρ εἰς ἐτῶν ἀριθμὸν Ἀβραάμ ἀναβεβηκῶς ὀγδοήκοντα · ἐν ᾧπερ ἦν εἰκὸς ἀπεφύχθαι λοιπὸν ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ θερμὸν τῆς φύσεως πρὸς παιδοποιίαν κίνημα. Αὐτὴ δὲ ἡ τέκνων ἐρημίαν ὄδυρομένη, καὶ ἐπὶ τῇ τῆς γαστρός ἀκαρπία πολὺν λίαν ἀνοιμώζουσα, εἰς αὐτὸ βεβήκει τὸ τῆς ἡλικίας ἀκρότατον. [30] Σοφιζομένη τοιγαροῦν τῆς φιλοπαιδείας τοὺς πόθους καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῖς

4. ἄλλων b : ἄλλως rell. (lineam unam om. E).

7. ποικίλως D : ποικίλοι rell.

19. τὰ ante παρ' ἡμῶν coniecit Migne in mg.

21. δὲ (αὐτῷ) om. I : δὲ (αὐτῷ) rell.

27. παιδοποιίαν codd. : -ίας edd.

30. αὐτῆς I : αὐτοῖς rell.

τῆς φύσεως ἀπαμβλύνουσα κέντρον, παρεκάλει τὸν ὁμόζυγα, τοῖς τῆς παιδίσκες ὁμιλήσαντα γάμοις, ἐπειδὴ γνησίων οὐκ ἤξιωτο τέκνων, κἄν γοῦν νόθων ὄρασθαι πατέρα. Ἔχει δὲ οὕτω τὰ τῆς θείας γραφῆς · Σάρρα δὲ ἡ γυνὴ Ἀβραάμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ, ἦν δὲ αὐτῷ παιδίσκε Αἴγυπτία, ἣ ὄνομα [5] Ἀγάρ. Εἶπε δὲ Σάρρα πρὸς Ἀβραάμ · Ἴδου συνέκλεισέ με Κύριος τοῦ μὴ τίκτειν · εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκη σου, ἵνα τεκνοποιήσης ἐξ αὐτῆς. Καὶ μή τις οἰέσθω πρὸς φιληδονίαν ὀτρύνεσθαι παραλόγως, ἢ καὶ ἄλλως εἰς ἀκрасίαν παραθήγεσθαι διὰ τῶν τῆς Σάρρας τὸν πατριάρχην ῥημάτων. Οὐχ οὗτος ἦν ἐκείνη σκοπὸς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ · ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον, ὡς ἔφην, [10] καταιτιωμένη πρὸς τὸ δύνασθαι τίκτειν ἀνεπιτήδειον, χαλεπὸν ἠγεῖτο καὶ βαρὺ, εἰ μὴ τῇ τοσαύτῃ τοῦ δικαίου κεφαλῇ, κἄν γοῦν ἐξ ἐτέρας γένοιτο σπέρμα. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ Σάρρα περὶ τὸν ὁμόζυγα · καὶ δὴ καὶ εἰς πέρας ἤγετο τῷ πατριάρχῃ τὸ βούλευμα, καὶ παῖς αὐτῷ νόθος ἐκ τῆς Αἴγυπτίας ὁ Ἰσμαῆλ ἀπετίκτετο, ἐφ' ᾧ τῆς ἐλευθέρως ἐπλανῶντο μὲν οἱ [15] πόθοι, χαίρειν γὰρ ᾤετο δεινῶς ἐπ' ὠδίνι γνησίᾳ, δριμυτέραν δὲ ὅμως τὴν ἐπὶ τῷ μὴ δύνασθαι τεκεῖν ἐκπίνουσα λύπην, μεθύουσα λοιπὸν τῷ πάθει κατάφορος ἦν. Ὁ δὲ πάσης ἐλπίδος ἀγαθῆς χορηγὸς καὶ πάντων ἔχων τὴν ἐξουσίαν Θεὸς, ἐλεεῖ μὲν αὐτὴν τῷ συμβεβηκότι λίαν ἐπιστυγνάζουσαν. Τὴν δὲ ἄγονον πάλαι καὶ ἀπειρότοκον, καὶ τῷ μήκει τοῦ χρόνου τὸ δύνασθαι [20] τίκτειν παρηρημένην, εὐώδινά τε εὐθὺς καὶ πρὸς τέκνον γένεσιν ἐπιτηδείαν ἀπέδειξε. Λέγει δὲ πρὸς Ἀβραάμ · Σάρα ἡ γυνὴ σου, οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς · εὐλογήσω δὲ αὐτήν, καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτὸ, καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσονται. Καὶ ἔπεσεν [25] Ἀβραάμ ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐγέλασε, καὶ εἶπε τῇ διανοίᾳ λέγων · Εἰ τῷ ἑκατονταέτει υἱός ; Καὶ ἡ Σάρρα ἐνενήκοντα ἑτῶν οὕσα τέξεται ; Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβραάμ · Ναὶ, ἴδου Σάρρα ἡ γυνὴ σου τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ · καὶ θήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. Αὕτη μὲν οὖν ἡ

1. ἀπαμβλύνουσαν I : '-ουσα rell.

3. νόθον b : νόθων rell. (om. E) : νόθου edd.

4. ἦν δὲ αὐτῷ codd. : ἦν δὲ αὐτῇ LXX text.

6. σου codd. : μου LXX text.

17. κατάφορος c I edd. : '-φωρος rell. (F ?).

18. ἐπιστυγνάζουσαν codd. Sal. : περι- Aub. Migne.

21-22. σάρα ... (αὐτῆς) σάρα I : -pp- et-p-B H L M : σάρρα(bis)A C D E F.

πρὸς Ἀβραὰμ ὑπόσχεσις ἀληθῆς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς πέρας ἤχθη τὸ διηγηγελμένον καὶ ἡ στεῖρα τὸ τίκτειν ἐμάνθανεν, ἤδη δὲ ἦν ἐν ὀφθαλμοῖς τὸ παιδίον καὶ τῶν πατρῶν οἴκων κληρονόμος ἐφαίνετο, ὡς περιττὴ λοιπὸν ἡ παιδίσκη τῆς δεσποτικῆς ἐστίας ἀπηλαύνετο, νόθον ἐξ Ἀβραὰμ ἔχουσα τὸν Ἰσμαήλ. [5] Φεύγουσαν δὲ αὐτήν, καὶ ὡς πορρωτάτω τῆς οἰκίας ἤδη γεγενημένην, ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ προσεσώνει, λέγων · Ἀγάρ, παιδίσκη Σάρρας, ποῦ πορεύῃ ; Ἡ δὲ πρὸς ταῦτα φησιν · Ἀπὸ προσώπου Σάρρας τῆς κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω. Εἶτα πάλιν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν · Ὑποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς. Ἡ μὲν οὖν ἱστορία [10] μακροτέρων ἐδεῖτο διηγημάτων, ὅμως δ' οὖν ἐν τούτοις ἡμῖν συμπεπέρασται. Λείπει δὲ λοιπὸν ἐντεῦθεν ἡμᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδεικνύειν. Αὐτοῦ γὰρ δὴ τούτου χάριν καὶ ὁ πλατὺς ἡμῖν οὐτοσί πρὸς ὑμᾶς διηπεύθη λόγος. Ὁ μὲν οὖν θεσπέσιος Παῦλος ἐν ὀλίγοις τὰ τῆς ἱστορίας συντεμῶν, καὶ μακρῶν διηγημάτων κατάλογον εἰς ἐν συναγείρας [15] θεώρημα, τὸ τοῦ γράμματος ἀκαλλῆς πρὸς χαριεστάτην πραγμάτων μετεποίησεν εἰκόνα. Ἐπιστέλλει γὰρ οὕτω τισί · Τὸν νόμον οὐκ ἀναγινώσκετε. Γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται · ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐξ ἐπαγγελίας. Αὔτινές εἰσιν [20] ἀλληγορούμενοι. Αὗται γὰρ εἰσὶ δύο διαθήκαι. Μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν Ἀγάρ · τὸ δὲ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ, δουλεύει γὰρ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. Ἐγὼ δὲ, ἀγαπητοὶ, καίτοι σφόδρα θαυμάζειν ἔχων, καὶ μάλα εἰκότως, τῆς [25] ἀλληγορίας τὴν δύναμιν, χρῆναι δεῖν ὑπολαμβάνω, πλατείας οὔσης τῆς θείας γραφῆς, καὶ ἐτέρας τοῖς ὀρθῶς εἰρημένοις προσεξευρίσκειν ἐννοίας · οὐχ ὡς ἔχων τι κάλλιον εἰπεῖν (μὴ γὰρ εἰς τοῦτο μανίας

5. οἰκείας I : οἰκίας Img rell.

12. ἡμῖν om. b : ἡμῖν rell.

13. ὑμᾶς B H M : ἡμᾶς B^(ἡ supra scriptum) rell.

15. πράγματος I : γράμματος rell.

16-17. οὐ καταγινώσκετε I : οὐκ ἀναγινώσκετε rell. (-ται D ; -ταῖ c E F).

19. εἰσιν coniecit Migne : ἔτι codd. : ἐστὶν NT.

24. ἔχων B^(supra scriptum) I M : ἔχω H : ἔχειν B rell.

26. προσευρίσκειν I : προσεξευρίσκειν rell.

γένοιτο πεσεῖν, ὡς οἴεσθαί τι μείζον ἢ ἄμεινον δύνασθαι νοεῖν, ὧν ὁ τῆς ἀληθείας κῆρυξ ἐπεσημήνατο), ἐπειδὴ δὲ τὸ γυμνάζεσθαι κωλύον οὐδὲν, φέρε δὴ καὶ φυσικωτέρας τοῖς θεωρημασιν ἐπεισκυκλοῦντες ἐννοίας, καὶ ὡς περ τισὶ πολυειδέσι χρώμασι τὴν εἰκόνα καταποικίλλοντες, διὰ τῶν [5] αὐτῶν χαρακτήρων ἐπὶ τὸ ἴσον σχῆμα τῆς ἀλληγορίας ἐξηλλαγμένως ἐρχόμεθα.

Δέχου μοι τοίνυν τὸν Ἀβραάμ, εἰς τὸν ἀρχαῖον αἰῶνα καὶ, ἰν' οὕτως εἴπω, τὸν γέροντα χρόνον, τὴν δὲ τούτῳ συνοικισθεῖσαν γυναῖκα, τὴν τῆς ἀνθρωπότητος φύσιν · διὰ μὲν τοῦ θήλεος τὸ γόνιμον ὑπερφαίνουσαν, διὰ [10] δὲ τοῦ γήρως τὴν ἀρχαιότητα. Ἀρχαιοτάτη γὰρ καὶ γονιμωτάτη τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, μακρῶ μὲν αἰῶνι συζήσασα, καθάπερ δὲ εἰς ἓνα παστὸν ὑπὸ τόδε συγκεικλισμένη τὸ στερέωμα. Αὕτη τοιγαροῦν ἡ ἐλευθέρα τῆς ἀνθρωπότητος φύσις, οὕτω γὰρ πεποιήται παρὰ Θεοῦ, τὸ πάντων ἄρχειν κληρώσασα, μονονουχὶ πρὸς χεῖρας ἐλαύνοντι τῷ χρόνῳ συντρέχουσα, καὶ [15] τέκνον οὐχ ἔχουσα γνήσιόν τε καὶ θεόσδοτον, ἀλλοτρίοις ὡς περ καὶ νόθοις παισὶν ἐπηγάλλετο, τοῖς ἐκ τῆς Αἰγυπτίας φημί, τουτέστι, τῆς σκοτιζομένης · Αἴγυπτος γὰρ σκοτασμὸς ἐρμηνεύεται. Τίνα δὲ εἶναι τὴν σκοτιζομένην λογιούμεθα ; Ἡ πάντως τὴν ψευδώνυμον τοῦ κόσμου σοφίαν, ὑφ' ἧς ἐτίκτοντο μὲν, ἰν' οὕτως εἴπωμεν, οἱ πάλαι σοφοὶ, καθάπερ ἐκ [20] λαγόνων τῆς ὠδινούσης αὐτοὺς ἐτίκτοντο πλάνης, καὶ ἦσαν αἰῶνος υἱοὶ, οὕτω γὰρ αὐτοὺς καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπεκάλει · νόθοι δὲ ὅμως, καὶ εἰς οἰκετίαν τρεφόμενοι, ἐδούλευον γὰρ τοῖς μὴ φύσει θεοῖς. Ἐπειδὴ δὲ γεγηρακότι τῷ χρόνῳ καὶ εἰς τέλος ἤδη καταίροντι, δέδοται μὲν ὁ ἐξ ἐπαγγελίας Υἱὸς, ἡ δὲ ἐλευθέρα τῆς ἀνθρωπότητος φύσις, ἡ τὸ ἐν πολλοῖς [25] τέκνοις ἀργόν τε καὶ ἄχρηστον ἴσον ἔχουσα τῷ μηδενὶ, στεῖρρά τε καὶ ἄπαις διὰ τοῦτο κειλημένη, τὸ εὐγενὲς ἀπεκίκησε βρέφος, τὸν ἐκ

3. ἐπεισκυκλοῦντες codd. (ἐπεὶ κυκλοῦντες D) Sal. : -κυλ- Aub. Migne.

8. χαίροντα D : γέροντα rell.

8. τὴν δὲ γυναῖκα codd. : om. edd.

9. ὑπερφαίνουσαν b : ὑπερ- rell.

12. γὰρ I : τοιγαροῦν rell.

15. θεόσδοτον codd. : θεόδοτον edd.

18. ἢ codd. : fortasse ἢ leg.

20. ἐτίκτοντο leg. puto : τίκτοντες codd.

23. καταίροντι codd. Sal. : καταθέοντι Aub. Migne.

25. τέκνοις om. I : τέκνοις Img rell.

26. τὸν (ἐκ) A C'D E F Img L M : τὸ (ἐκ) C* edd. : τῶν (ἐκ) b.

μυριάδων ἐκλελοχισμένον φημί. Ὡφθη δὲ λοιπὸν ὁ κληρονόμος, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐκβάλλεται δὲ ἡ παιδίσκη τοῖς τέκνοις ὁμοῦ. Ποῦ γὰρ σοφός ; Ποῦ γραμματεὺς ; Ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου ; Ἐμώρανε γὰρ ὁ Θεὸς τὰ σοφὰ τοῦ κόσμου, καθάπερ ὁ Παῦλός φησι. Κληρονομεῖ δὲ [5] ὅμως ὁ ἐκ τῆς ἐλευθέρως. Ἀιτῆσαι γὰρ παρ' ἐμοῦ, φησί που πρὸς τὸν Ὑιὸν ὁ ἐν οὐρανοῖς πατὴρ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατὰσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἐκβεβλημένην δὲ τὴν παιδίσκην μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων ἀπολέσθαι θεία τις οὐ συγκεχώρηκεν ἀγαθότης. Ἐπιστρέφει δὲ αὐτὴν, καὶ ὑπὸ τὰς χεῖρας τῆς ἐλευθέρως ταπεινοῦσθαι [10] κελεύει. Ἐπίστρεψε γὰρ, φησί, πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς. Ἡ γὰρ φευδώνυμος τοῦ κόσμου σοφία, ἡ πάλαι τῶν ἐλευθέρως καταγελῶσα γάμων, δουλεύει νυνὶ τῇ εὐγενείᾳ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς τῶν λέξεων ἀρτιωτάτης συνθήκης, τοῖς θείοις ὑπηρετοῦσα θεωρήμασι. Σημαίνει τοιγαροῦν ἕτερον οὐδὲν τοῦ ἐξ ἐπαγγελίας Ἰσαὰκ ἢ [15] γένεσις ἢ τὸν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων γεννηθέντα Χριστόν. Χαλεπαινέτω δὲ μηδεὶς εἰ μὴ πάντα τῆς ἱστορίας τὰ μέρη εἰς ἀλήθειαν ἐφήρμοσται. Κατὰ γὰρ τῶν ἐνδεχομένων οἱ τῶν ἀλληγοριῶν εἰσβαίνουσι τρόποι. Ἐπεὶ καὶ προβάτω μὲν πολλάκις ὁ δίκαιος παρεικάζεται, διὰ τὴν ἐνοῦσαν τῷ ζῶν προότητα, κερασφορεῖν δὲ αὐτὸν ἢ καὶ ἄλλως χηλαῖς [20] ἐπερείδασθαι λέγειν παντελῶς ἀπίθανον. Χωρητέον δὲ οὖν ἐπὶ τὴν τῶν προκειμένων ἀπόδειξιν. Ἀναγκαῖον γὰρ οἶμαι φαίνεσθαι τὸν Χριστόν ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ γενέσει, καθάπερ διὰ τύπου μορφούμενον. Ἴνα δὲ μὴ δοκοῖν περιττοῖς τισὶ καὶ περιέρχοις ἀποκεχρῆσθαι λόγοις, καὶ πειρᾶσθαι μὲν πανταχόθεν σοφίζεσθαι τὴν ἀλήθειαν, ῥαφωδεῖν δὲ ἄλλως [25] καὶ νοημάτων εἰκαίων ἐξιτήλους ἀναπλάττειν εἰκόνας, φέρε δὴ, πάλιν ἡμεῖς, καὶ ἀπ' αὐτῆς παραστήσωμεν τῆς θείας γραφῆς, ὡς ἀληθῆ μὲν λέγων εἶην ἐγώ.

Ἐτέρου δὲ χάριν οὐδενὸς πεποιήται Θεὸς τὴν πρὸς Ἀβραὰμ ὑπόσχεσιν, τὴν ἐπὶ τῷ Ἰσαὰκ γενομένην φημί, ἢ μόνης ἕνεκα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν [30] ἐπιδημίας, ἐφ' οὗ καὶ τὸ τῆς εὐλογίας συμπέρασμα τρέχει. Αὐτὸ δὲ

1. ἐκλελοχισμένον D edd. : ἐκλελοχισμένον rell.

5-6. αἰτῆσαι ... πατὴρ haec verba vario ordine scripta in b.

12. νῦν b : νυνὶ rell.

15. γέννησις B H : γένεσις E F I (-νῆ- F) : γένεσις rell.

18. πολλὰ^ς A : πολλὰ^ς c : πολλὰ^{ον} E F : πολλὰ^{κίς} B : πολλάκις D H I.

29. τὸν b : τῷ rell.

1. cf. S.S. 5,10b. 2-4. 1 Cor. 1,20. 5-7. Ps. 2,8.

10-11. Gen. 16,9.

ὑμῖν τὸ θεῖον λόγιον παραθήσω, διαγορευῶν ὧδε · Εὐλογήσω δὲ αὐτήν, περὶ
 τῆς Σάρρας φησὶ ὁ Θεός, καὶ δώσω σοι ἕξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτὸν
 καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσονται. Καὶ πάλιν·
 Στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι
 [5] αὐτοῦ μετ' αὐτόν. Ἄλλ' ἔστι παντί που δῆλον, ὡς ἑνὸς μὲν γέγονεν υἱοῦ
 πατῆρ Ἰσαὰκ, καὶ μόνος ἐξ αὐτοῦ βεβλάστηκεν ὁ μακάριος Ἰακώβ · ὧ δὲ
 παῖδες μὲν γεγόνασιν τὸν ἀριθμὸν δέκα ἐπὶ δυσὶν, ἐν δὲ καὶ μόνον ἐξ αὐτῶν
 ἀνεδόθη γένος, τὸ τῶν Ἰουδαίων δηλαδὴ. Πῶς οὖν πληρωθήσεται τὸ, "Ἔσται
 εἰς ἔθνη ; Εἰ γὰρ καὶ εἰς δώδεκα φυλὰς κατατέμενται τὸ γένος τὸ ἐξ
 [10] Ἰσραὴλ, ἀλλ' ἐν ἔστιν ἔθνος, ἐκ πολλῶν μὲν ὡσπερ μελῶν συγκείμενον,
 εἰς ἑνὸς δὲ διὰ πάντων ἀναπληρούμενον σῶμα. "Ὅτι δὲ πάλιν οὐκ εἰς διαθήκην
 αἰώνιον ἔσται παρὰ Θεοῦ τοῖς ἐκ σπέρματος Ἰσαὰκ ἢ διὰ Μωσέως ὀρισθεῖσα
 διαθήκη, γνωσόμεθα, τοῦ προφήτου λέγοντος Ἱερεμίου· Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται,
 λέγει Κύριος · καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην
 [15] καινὴν. "Ὅπερ ἄριστα συνεῖς ὁ Παῦλός φησι · Ἐν τῷ λέγειν καινὴν,
 πεπαλαίωκε τὴν πρώτην · τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.
 Διὸ δὲ καὶ γέγονεν ἀθέτησις μὲν προαγούσης ἐντολῆς, κατὰ τὴν αὐτοῦ πάλιν
 φωνὴν, ἐπεισαγωγῆ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ.
 Πανταχόθεν τοιγαροῦν ἀποδεδειγμένου σαφῶς, ὅτιπερ ὁ ἐξ Ἀβραάμ ἑνὸς
 [20] ἔθνους γέγονε πατήρ · ἑτέρου δὲ πάλιν ἐπαναγκάζοντος λόγου
 δεικνύειν τὸ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον ἀληθὲς (ἀδύνατον γὰρ φεύσασθαι Θεὸν),
 ἀνάγκη λοιπὸν ἐπ' αὐτὸν ἤδη φέρειν Χριστὸν τῆς ἐπαγγελίας τὴν ἔκβασιν.
 Αὐτὸς γὰρ ἦν, καθάπερ ἤδη προεῖπον, ἐν ἐκείνῳ ζωγραφούμενος. Αὐτὸς
 γέγονε πατήρ πολλῶν ἐθνῶν, πάντας μὲν διὰ τῆς πίστεως ἔλκων ὡς ἑαυτὸν,
 [25] ἐπὶ δὲ τῇ τῶν ἐθνῶν πληθείᾳ καὶ μάλα γανύμενος, καὶ λέγων · Ἰδοὺ
 ἐγὼ καὶ τὰ παιδία μου, ἃ ἔδωκεν ὁ Θεός. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἡμεῖς.
 Εἰσίτω δὲ καὶ αὐτὸς τῆς ἀληθείας ὁ μάρτυς, ἐπαγωνιζέσθω τοῖς εἰρημένοις
 ὁ σοφώτατος Παῦλος, βοάτω σὺν ἐμοί · Ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα,

5. υἱοῦ codd. : 'leg. ἔθνους' Migne in mg.

5-6. πατήρ υἱοῦ **b** (β a supra scriptum B H) M : υ'. π. Img' rell.

6. μόνον b : μόνος rell.

13. Ἱερεμίου leg. puto : Ἰωὴλ codd. edd.

1-3. Gen. 17,16. 4-5. Gen. 17,19. 8-9. Gen 17,16.

13-15. Jer. 8(31),31. 15-16. Hebr. 8,13. 17-18. Hebr. 7,18-19.

24. cf. John 12,32. 28. see next page.

καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως ; Κάθως Ἄβρααμ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ. Οὐκοῦν βαδιεῖται τῆς ἐπαγγελίας ἡ δύναμις, οὐ πάντως εἰς τοὺς κατὰ σάρκα γεγονότας υἱοὺς, [5] ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις δηλαδὴ, ὅσοι περ ἂν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐπιγράφονται πατέρα τὸν Ἀβραάμ. Τοῦτο γὰρ δὴ μοι καὶ διαρρήδην φαίνεται λέγων ὁ μακάριος Βαπτιστὴς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ γεγονόσιν, ὅτε δὴ καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ κατὰ σάρκα κοινωνίᾳ μεγαλαυχούμενοι, ἀρχηγέτην τοῦ γένους προ- ετείνοντο τὸν Ἀβραάμ · Ποιήσατε οὖν, φησὶ, καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας [10] καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. Δύναται γὰρ ἐκ τῶν λίθων τούτων ὁ Θεὸς ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. Καὶ λίθους ἐνθάδε φησὶ τοὺς ἀπεσκληκότα μὲν ἔτι φρονουῦντας τὸν νοῦν, ἀναισθήτω δὲ ὡσπερ καρδίᾳ βεβαρημένους. Εἰ δέ τις ἀκριβῶς περιαθρήσει τοὺς ἐξ ἔθνῶν, τοιούτους ὄντας καὶ οὐχ ἑτέρους εὐρήσει, οἳ καὶ ἠγέρθησαν [15] διὰ τῆς πίστεως, καὶ εἰς τέκνα γεγόνασι τῷ Ἀβραάμ, καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Ἰσαὰκ ἀνεδείχθησαν, καὶ μέτοχοι τῆς ἐπ' αὐτῷ γεγόνασιν εὐλογίας. Καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος παρέσται βοῶν · Προειδοῦσα δὲ ἡ γραφή ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, προευηγγελίστατο τῷ Ἀβραάμ, ὅτι ἐνευλο- γηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. Ὡστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ [20] πιστῷ Ἀβραάμ. Ὅτι μὲν τοίνυν εἰς Αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὁ ἐξ Ἀβραάμ γεγονὼς Ἰσαὰκ σχηματίζεται, πανταχόθεν ἂν τις ἀποδείξει, καὶ μάλα ῥαδίως. Ἀναπεῖθιν δὲ οἶμαι καὶ τὸν σφόδρα δυσμαθ- ἔστατον, ἐξ ὧν ὁ μακάριος Παῦλος Γαλάταις ἐπιστέλλει βοῶν · Ἀδελφοί, κατὰ ἄνθρωπον λέγω · ὅμως ἀνθρώπου κενυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ [25] ἢ ἐπιδιατάσσεται. Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι μετ' αὐτόν. Οὐ λέγει · καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός · καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστι Χριστός. Ὅτι δὲ πάλιν ἐν τοῖς

4. πάντως b : πάντων rell.

8. ἀρχέτην I edd. : ἀρχηγέτην rell.

13. βεβαρυμένους b edd. : βεβαρημένους rell.

17. προειδοῦσα B I edd. : προειδοῦσα rell.

22. ἀναπεῖθιν codd. : 'leg. ἀναπεῖθεσθαι' Sal. in mg.

23. ἐπιστέλλων βοᾶ b : ἐπιστέλλει βοῶν rell.

25. ἐρρέθησαν codd. : ἐρρήθησαν edd.

πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν ἢ πρὸς Ἀβραὰμ ὑπόσχεσις συμπεπέρασται, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τὸ κατὰ σάρκα γένος τὴν ἐπαγγελίαν μετοίσομεν τὴν χάριν ἐκβιαζόμενοι, αὐτοὺς ἡμᾶς πληροφορήσει λέγων ὁ Παῦλος · Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε · οὐκ ἔστι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, [5] οὐκ ἔστι δούλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔστι ἄρρεν καὶ θῆλυ. Πάντες γὰρ ὑμεῖς ἐστὲ Χριστοῦ Ἰησοῦ, εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραὰμ ἐστὲ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι. Ἐξαρκέσειν μὲν οὖν τῶν εἰρημένων τὸ πλῆθος ὑπολαμβάνω πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ προτεθέντος τῷ λόγῳ σκοποῦ. Εἰ δέ σοι δοκῶ μικρὰ μὲν εἰπεῖν, Ἰουδαῖε, καὶ λόγου μὲν οὐδενὸς ἀξιώσεις τὸ [10] φρονεῖν ὀρθῶς, συνθήσει δὲ πάλιν ἡμῖν οὐδαμῶς, ὅτι δὴ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οὐκ ἑμὸν, ὡς οὗτος, ἀλλὰ τῆς σῆς ἀπειθείας τὸ ἔγκλημα. Οἷς μὲν γὰρ τὰ κράτιστα λέγειν ἐσπούδασται, τούτοις δὴ πάντως τὸ μὴ δύνασθαι πείθειν τοὺς ἀκροωμένους, οὐδὲν ἂν, οἶμαι, προσοίση τὸ ἔγκλημα. Ὁ γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς, τοῦτο δὴ καὶ μάλα προθύμως εἰργασμένοι, πάσης ἂν εἶεν [15] εἰκότως αἰτίας ἐλεύθεροι. Τοῖς δὲ τῶν βελτίστων ἀκροωμένοις, αὐτὸ δὴ καὶ μόνον τὸ μὴ βούλεσθαι συναινεῖν, οἷς ἂν τις εὖ λέγοι, τὸν ἀίσχιστον ἐπιμαρτυρήσει τρόπον, ὡσπερ οὖν ἀμέλει καὶ εἴ τις παρὰ του δάνεισμα λαβῶν, ἀχάριστός τε ὁμοῦ καὶ ἀγνώμων εὔρεθεις, οὐ τὸν δεδανεικότα πονηρὸν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐπιδείξει. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὰς τῶν ἰατρῶν [20] ἐμπειρίας ἀποβλέπων, συναισθάνομαί πως, ὅτι σοφὸν μὲν αὐτοῖς τῆς τέχνης τὸ ἐπιτήδευμα · τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς νενοσηκόσιν εὐρήματα οὐκ ἔξω βαίνει λογισμοῦ τοῦ σώφρονος, φέρε δὴ τὸν ἴσον ἐκείνοις ζηλώσαντες τρόπον, τοῖς αὐτοῖς, ἴν' οὕτως εἴπω, φαρμάκοις τὸν δυσμαθῆ θεραπεύσωμεν Ἰουδαῖον. Ἰατροὶ μὲν γὰρ τὴν τοῦ πεσόντος εἰς ἀρρώστίαν ἀναρρῶννύντες [25] δίαιταν, ἂν ἴδωσί πως τῷ πάθει σεσυλημένον τοὺς ἐπὶ τραπέζῃ πόθους,

-
1. συμπεπέραται b c : συμπεπέρασται Img rell.
 6. εἰς post ὑμεῖς' Aub. Migne : om. codd. Sal.
 6. Ἰησοῦ Χριστοῦ b c : Χριστοῦ Ἰησοῦ rell.
 6. εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ om. b : ε. δ. ὑ. Χρ. rell.
 6. καὶ ante κατ' I : om. rell.
 10. συνθήσει b : συνθήσει rell.
 10. δεῖ I edd. : δὴ rell.
 11. ἔχει codd. Sal. : ἔχειν Aub. Migne.
 14. εἰργασάμενοι b edd. : εἰργασμένοι rell.
 23. θεραπεύωμεν b (-θ- I) : θεραπεύσωμεν Img rell.
 25. τῇ post ἐπὶ b : om. rell.
-

ποικίλων ἐδεσμάτων παραστήσαντες ὄχλον, πανταχόθεν αὐτῷ τὸ ἀρκοῦν ἐρανίζεσθαι, σφόδρα γε ποιοῦντες καλῶς, ἐπιτάττουσιν. Ἡμεῖς δὲ πάλιν, οἷς τὰ ἐκείνων μιμεῖσθαι σκοπὸς, πρὸς οἷς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, ἐτέρων αὐθις θεωρημάτων ἀπτόμεθα · καλείσθω πανταχόθεν εἰς εὐπείθειαν ὁ πολλὴν [5] ἀπόνοιαν νοσήσας Ἰουδαῖος. Ὀράτω πάλιν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν Ἰσαὰκ καὶ πάλαι σχηματιζόμενον.

Οὐκοῦν (ἀφομαι γὰρ ἤδη τῶν περὶ τούτου λόγων), εἰσίτω πάλιν ὁ πανεύφημος Ἀβραάμ, πρὸς ὃν ἔφησέ που Θεός · Λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητὸν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαὰκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλὴν, [10] καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν εἰς ὀλοκάρπωμα ἐφ' ἐν τῶν ὀρέων ὧν εἶπαι σοι εἶπω. Καὶ παράδοξον μὲν ἴσως φανεῖται τισι καὶ σκληρὸν εἰκότως τὸ πρόσταγμα. Εἰ γὰρ καὶ μόνος ἦν καὶ ἀγαπητὸς, καὶ ὀφίλιτος, ὁ μόλις αὐτῷ καὶ ἐν γῆρα δοθεὶς υἱός, πῶς ὅτι χρὴ θύειν αὐτὸν συμβουλεύει Θεός ; Παιδοκτονεῖν δὲ, εἶπέ μοι, τὸν δίκαιον, πῶς ἦν οὐ πάσης ἀτοπίας ἀνάμεστον ; Τίς [15] δὲ οὕτω σκληρὸς, καὶ τῇ πρεπούσῃ θηρίοις ὀμότητι σύντροφος, ὡς ἐξοπλήσαι μὲν τέκνω τὴν δεξιὰν, χρήσασθαι δὲ, ὡς περ τινὶ τῶν πολεμίων, τῷ οἰκείῳ γεννήματι ; Τί δὲ οὖν ἄρα καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἐντολῆς ὁ πατριάρχης ἐδιδάσκετο, λοιπὸν ἐπάναγκες ὡς ἐνὶ μάλιστα δὲ εἶπειν. Ἔστι γὰρ δήπου παντὶ τῷ συμφανῆς, ὅτι ταῖς σιωπαῖς τὴν ἐπὶ τῷ διηγγελμένῳ [20] καταχωννύντες οἰκονομίαν, ἀπανθρωπίαν ὡς περ τῆς ἡμερωτάτης καταψηφιούμεθα φύσεως. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ οὐχ ἑτέρως ἦν τὴν ἐπὶ τῷ Ἰσαὰκ δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ἀποπληροῦσθαι παρὰ Θεοῦ, εἰ μὴ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ πέμποντος τὴν εὐλογίαν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἀναγκαιῶς θελήσας ἐπιδείξαι Θεός, ὅσῃν αὐτῷ καὶ πηλίκην ἀπονέμει τὴν χάριν ὑπὲρ τῆς τοῦ [25] σπέρματος αὐτοῦ σωτηρίας, θανάτῳ παραδιδούς τὸν ἴδιον υἱόν, φησὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ λίαν ἐμφαντικώτατα · Λάβε τὸν υἱόν σου · ἀναζωπυρῶν δὲ ὡς περ ἐν αὐτῷ τὴν τῷ φύσαντι πρέπουσαν ἐφ' ἐνὶ καὶ μόνῳ τέκνω φιλοστοργίαν, ἐπιλέγει μετὰ προσθήκης καὶ ἀναδιπλασιασμοῦ · Τὸν ἀγαπητὸν ὃν ἠγάπησας τὸν Ἰσαὰκ · καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν ἐφ' ἐν τῶν ὀρέων ὧν εἶπαι σοι εἶπω, μονονουχὶ [30] τοῦτο λέγων · Ἴνα δὲ μάθοις παθῶν, ὅπερ ὑστερον ὑπομένει καὶ ὁ πάντων Πατὴρ ἀναφέρων εἰς τὴν ὑπερκόσμιον θυσίαν ὃν ἠγάπησεν Ἐφ' ᾧ δὲ καὶ λίαν ἀποθαυμάζων Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐπεσημαίνατό που λέγων · Οὕτω

29. ἂν I : εἶπαι rell.

30. ὅπερ codd. Sal. : ὡς περ Aub. Migne.

31. ὑπερκόσμιον codd. : 'aut error aut nova significatione pro salute mundi' Sal. in mg. ed. : cf. Inc. Unig. 697A (S. Cr. No.97)'surnaturelle.'

31. θυσίαν A : οὐσίαν rell.

32. ἀποθαυμάζων leg. puto : ὑπερθανυμάζων b : ὑπεραποθανυμάζων rell. (ὑπερ-κόσμιον in linea superiore A).

γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ
 δέδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.
 Ἐπιτάττοντι τοίνυν τὰ τοιαῦτα τῷ Θεῷ, ἀμελητὶ μὲν ὁ πατριάρχης ἐπείθετο,
 κρείττονα δὲ τῆς εἰς τὸν παῖδα φιλοστοργίας τὴν θείαν ἐντολὴν ποιησά-
 [5] μενος. Ἀναστὰς τῷ πρωί, καθὼς γέγραπται, ἐπέσαξε τὴν ὄνον αὐτοῦ,
 καὶ παρέλαβε μεθ' αὐτοῦ δύο παῖδας, καὶ Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ σχίσας
 ξύλα εἰς ὀλοκάρπωσιν, ἀναστὰς ἐπορεύθη καὶ ἦλθεν εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπεν
 αὐτῷ ὁ Θεός· τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καὶ ἀναβλέψας Ἀβραὰμ εἶδε τοῖς ὀφθαλμοῖς
 αὐτοῦ τὸν τόπον μακρόθεν, καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ· Καθίσατε αὐτοῦ
 [10] μετὰ τῆς ὄνου, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελευσόμεθα εἰς ὧδε, καὶ
 προσκυνήσαντες ἀναστρέφομεν πρὸς ὑμᾶς. Ἐλαβε δὲ Ἀβραὰμ τὰ ξύλα τῆς
 ὀλοκαρπώσεως, καὶ ἐπέθηκεν Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· ἔλαβε δὲ καὶ τὸ πῦρ
 μετὰ χεῖρα, καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ ἐπορεύθησαν οἱ δύο ἅμα. Πορευθέντες
 δὲ ἀμφοτέροι, ἦλθον εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, καὶ ὑποκόπησεν
 [15] ἐκεῖ Ἀβραὰμ θυσιαστήριον, καὶ ἐπέθηκε τὰ ξύλα, καὶ συμποδίσας
 Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπάνω τῶν ξύλων·
 καὶ ἐξέτεινεν Ἀβραὰμ τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβεῖν τὴν μάχαιραν σφάζαι τὸν
 υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν ἄγγελος Κυρίου, καὶ εἶπεν· Ἀβραὰμ,
 Ἀβραὰμ. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἴδου ἐγώ. Καὶ εἶπε· Μὴ ἐπιλάβῃς τὴν χεῖρά σου
 [20] ἐπὶ τὸ παιδάριον, μηδὲ ποιήσῃς αὐτῷ μηδέν. Νῦν γὰρ ἔγνων ὅτι φόβη
 τὸν Θεὸν σὺ, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ. Καὶ
 ἀναβλέψας Ἀβραὰμ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε, καὶ ἰδοὺ κριὸς εἰς κατεχ-
 ὄμενος ἐν φυτῷ Σαβὲν τῶν κεράτων, καὶ ἐπορεύθη Ἀβραὰμ, καὶ ἔλαβε τὸν
 κριὸν, καὶ ἀνήνεγκεν αὐτὸν εἰς ὀλοκάρπωσιν ἀντὶ Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.
 [25] Ὡδε μὲν οὖν τὸ λόγιον ἔχει τῆς θείας γραφῆς, ὅλον δι' ὅλου τὸ περὶ
 τοῦ Σωτῆρος ἐξεικονίζον μυστήριον. Ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη τοῖς ἐν τύπῳ γεγενη-
 μένοις τῆς ἀληθείας ἐφαρμόσαι τὸ κάλλος, καὶ τῶν εἰρημένων ἕκαστα
 διαπτύξαι σαφῶς. Οὕτω γὰρ τοῖς ἀκροωμένοις εὐσύνοπτον τὸ βαθὺ τῆς
 εὐσεβείας μυστήριον.

-
1. εἰς post Θεος A C D E F : om. b L M.
 2. ἔχη M Aub. Migne : ἔχει rell. (ἔχε^l C') Sal.
 5. τῷ c I (LXX) : τὸ rell.
 10. παιδίον I (LXX Ms.A) : παιδάριον Img rell.
 17. λαβεῖν codd. : λαβὼν edd.
 19. ἐπιβάλου b E F : ἐπιβάλης rell. (-λλ- M).
 20. αὐτῷ H I M (LXX) : αὐτὸ rell.
 22. τις I : εἰς Img' (Sc.?). rell.
-

Παραλαμβάνει τοιγαροῦν τὸ παιδάριον ὁ τρισμακάριος Ἀβραὰμ, καὶ εἰς τὸν τόπον ἐπείγεται τὸν παρὰ Θεοῦ δεδεδειγμένον αὐτῷ. Ἔρχεται δὲ μόλις ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ἀκολουθεῖν ἐπιτάξας καὶ οἰκέταις δυοῖ. Τὸ μὲν οὖν διὰ τοῦ πατρὸς ἀναφέρεσθαι τὸ παιδάριον ἐπὶ τὴν θυσίαν, σημαίνει [5] διὰ συμβόλου καὶ σχήματος, ὡς οὐκ ἀνθρωπεῖα δύνამις οὐδὲ ἡ τῶν ἐπιβουλευόντων πλεονεξία τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ἀνήγαγεν ἐπὶ τὸν σταυρὸν, ἀλλ' ἡ τοῦ Πατρὸς, ἔν' οὕτως εἶπω, βούλησις, τὸν ὑπὲρ πάντων θάνατον ὑπομένειν Αὐτὸν οἰκονομικῶς συγχωρήσασα. Τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ, ποτὲ μὲν Πιλάτῳ προσδιαλεγόμενος ἔφασκεν · Οὐκ εἶχες οὐδεμίαν [10] ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν. Ποτὲ δὲ πάλιν πρὸς Αὐτὸν τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα τοὺς λόγους ποιούμενος ἔφασκε · Πάτερ, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. Οὐκ ἀντιλέγει τῷ Πατρὶ τὸ Παιδάριον · Ἐταπείνωσε γὰρ ἑαυτὸν, καίτοι Θεὸς ὢν, ὁ Υἱὸς, ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου τῷ Πατρὶ, [15] θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ δὴ καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἡσαίου · Ἐγὼ οὐκ ἀπειθῶ, οὐδὲ ἀντιλέγω. Τὸ δὲ ἐν ἡμέρᾳ τρίτῃ μόλις φθάσαι εἰς τὸν τόπον, τὸν τελευταῖον σημαίνει καιρὸν, καθ' ὃν ἐπεδήμησεν ὁ Σωτὴρ. Προηγουμένων γὰρ πρώτου καὶ μέσου, τρίτος ἔσται πάντως ὁ ἐπὶ τέλει. Ἡ δὲ τῶν οἰκετῶν ξυνωρίς, ἡ καὶ ἀκολουθεῖν ἐπιτεταγμένη, ἐδήλου πάλιν ὡς [20] διὰ σχήματος ὅτι περ ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος ἀναβαίνουντι τῷ Χριστῷ, ἀκολουθήσειν ἔμελλον οἱ δύο λαοί. Τὸ δὲ μακρόθεν τεθεῶσθαι τὸν τόπον τὸν μακάριον Ἀβραὰμ, τὴν προαιώνιον τοῦ Πατρὸς σημαίνει πρόγνωσιν, ἣν ἔχων ὀραῖται περὶ τοῦ οἰκειοῦ γεννήματος, τουτέστι Χριστοῦ · οὕτω γὰρ ὁ Πέτρος περὶ τοῦ Σωτήρός φησιν, ὅτι · Προεγνωσμένου μὲν, πρὸ καταβολῆς [25] κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτοις. Εἶτα πάλιν ἐπὶ τούτοις · Καθίσατε αὐτοῦ, πρὸς τοὺς οἰκέτας φησὶν ὁ μακάριος Ἀβραὰμ καὶ τοῦτο · Μετὰ τῆς ὄνου · ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελευσόμεθα ἕως ᾧδε. Τί δὲ ἡμῖν

3. αὐτῷ codd. : αὐτῇ leg. puto.

11. τὸν codd. : om. edd.

12. ἀπελθέτω b : παρελθέτω rell.

17. τόπον codd. : ἡ τύπον coniecit scriba in Dmg.

20. ὅτι b : ὅτιπερ rell.

21. αὐτὸν c I' (Sc.?) : τὸν I* rell.

22. προαιώνιον b M : -ίαν rell.

24. πέτρος leg. puto ex Cmg. et Sal. ad vers. Lat. : παῦλος codd.

9-10. John 19,11. 11-13. Matt. 26,39. 13-15. Phil. 2,7-8.

15-16. Is. 50,5. 24-25. 1 Pet. 1,20. 27. gen. 22,5.

καὶ τὸ ἐντεῦθεν ὑποδηλούμενον, ἐρῶ πάλιν ὡς ἂν οἷός τε ᾤ.

Ὁ πρὸς τὸ πιστεῦναι ἄρτι κεκλημένος καὶ ἀκολουθεῖν μὲν ἐθέλησας τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ὅμως δ' οὖν ταῖς ἁμαρτίαις ἔτι δουλοπρεπῶς ὑποκείμενος καὶ πρὸς τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐλευθερίαν οὐπω κεκλημένος διὰ τοῦ ἁγίου [5] βαπτίσματος ἀλογία δὲ ἔτι καὶ ἀμαθία συνών, ἥτις διὰ τῆς ὄνου σημαίνεται, οὐκ ὄφεται καθαρῶς τὸ σωτήριον πάθος οὐδὲ μεθέξει παραχρήμα τῆς θυσίας τοῦ ἁμνοῦ τοῦ ἀληθινοῦ. Κάτω δέ που μενεῖ, καὶ προσκαρτερῆσει τῷ ταπεινῷ τῆς κατηχήσεως λόγῳ, ἄχρις ἂν ἐλέω Θεοῦ τὸ ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀποσεισάμενος βάρος ἀναβῆναι δυναθῆ, καθάπερ εἷς τινα διαφανεστάτην [10] ὄρουσ ἀκρόρειαν, τὴν ὑψηλοτάτην τοῦ θείου μυστηρίου κατάληψιν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τινων · Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυριοῦ, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. Θαυμάζειν δ' ἐμοὶ καὶ λίαν ἐπέρχεται τὸν μακάριον Ἀβραὰμ λέγοντα πρὸς τοὺς οἰκέτας, καθάπερ ἤδη προεῖπον · Καθίσατε αὐτοῦ, [15] ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελυσόμεθα ἕως ᾧδε · καὶ προσκυνήσαντες ἀναστρέφομεν πρὸς ὑμᾶς. Προφητεύει μὲν οὖν ὡς δίκαιος, ἐμέλλον γὰρ ὑποστρέφειν · σιωπᾶ δὲ, ὡς σοφός, καὶ ὡς ἀμύητοις ἔτι τὸ μυστήριον οὐκ ἐμφαίνει, τύπον ἡμῖν κἄν τούτῳ ἑαυτὸν τιθεῖς, οἷς καὶ Αὐτὸς πού ψησιν ὁ Σωτῆρ · Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν [20] ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, μαργαρίτας λέγων τὰ λελαμπρυσμένα καὶ διειδη τοῦ Πνεύματος λόγια. Εἶτα πάλιν ψησί, ὅτι τὰ ξύλα τῆς ὀλοκαρπώσεως ἐπέθηκεν Ἀβραὰμ τῷ παιδί. Συγχωρήσει γὰρ τῇ κατ' οἰκονομίαν μονονουχί καὶ συνεργαζομένον τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἄκουσαν παραβιασάμενοι τὴν θείαν ἰσχύν, ἐπέθηκαν [οἱ] Ἰουδαῖοι τῷ Σωτῆρι τὸν σταυρόν. Καὶ μάρτυς ἡμῖν [25] ἐπὶ τούτοις ἀφενδῆς ὁ προφήτης Ἡσαίας εὑρεθήσεται λέγων περὶ Αὐτοῦ · Παιδείει εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Πάντες, ὡς πρόβατα, ἐπλανήθημεν · ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. Γεγονὼς δὲ ἤδη καὶ φθάσας ἐν τοῖς προηγγελμένοις τόποις, τὸ θυσιαστήριον ὁ πατριάρχης εὗ δὴ καὶ μάλα καλῶς [30] ἀνεδείματο · ἵνα πάλιν ἡμεῖς διὰ τούτου νοῶμεν ὅτι, παρὰ μὲν τοῖς

1. ἐρῶ leg. puto ex Sal. mg. : ὀρῶ codd.

8. ἐκ om. B H I* : ἐκ I' rell.

24. [οἱ] b : om. rell.

25. τούτῳ b : τούτοις rell. 26. παιδεία codd. : παιδεία leg. ex LXX et Cmg. puto.

11-13. Is. 2,3. 14-16. Gen. 22,6. 19-20. Matt. 7,6.

21-22. cf. Gen 22,6. 26-28. Is. 53,5-6.

ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοῖς σταυρὸς ἦν καὶ ξύλον ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὸ ὀρώμενον · ἐν δὲ ὀφθαλμοῖς τοῦ πάντων Πατρὸς, θυσιαστήριον ὄντως μέγα καὶ ὑψηλὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἐγηγεργμένον, ὁσίῳ τε καὶ πανάγῳ καπνιζόμενον θύματι · τὸ δὲ ἐπιτεθῆναι μὲν ἐπὶ τὰ ξύλα τὸν [5] Ἰσαὰκ, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὑπομεῖναι τὴν σφαγὴν τὸν κριὸν, σαφέστατα δηλοῖ, ὅτιπερ ἀνέβη μὲν ὁ Θεὸς Λόγος ἐπὶ τὸν σταυρὸν, καὶ ἦν ἐν τῷ κρεμαμένῳ ναῶ · ἔπασχε δὲ Κύριος οὐκ Αὐτὸς ἀπαθῆς ὡς φύσει. Οὐ γὰρ ἐπηνέχθη τῷ Ἰσαὰκ ἢ μάχαιρα, τουτέστι, τῷ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς προελθόντι Λόγῳ, ἀντ' αὐτοῦ δὲ, καὶ ὡς Αὐτὸς ἤγετο πρὸς σφαγὴν, ὃ ἐκ τῆς Ἁγίας Παρθένου [10] ναὸς, ὃς διὰ τοῦ προβάτου σημαίνεται. Οἰκειοῦται δὲ ὁ Λόγος, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ πάθος · Αὐτοῦ γὰρ ἦν τὸ σῶμα, καὶ οὐχ ἑτέρου τινός. Ἐπεὶ καὶ τοῦ σώματος μαστιζομένου πάλιν, ἐμπτυσμένου δὲ οὐδὲν ἦτον παρὰ τῶν παντόλμων Ἰουδαίων, Αὐτὸς διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἰσααίου · Τὸν νωτὸν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα. Εἰς γὰρ Θεὸς [15] ὁ Πατὴρ, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὃ ὡς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην. Ὅς διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, αἰσχύνης, καθὼς γέγραπται, καταφρονήσας, καὶ ὑπήκοος γενόμενος τῷ Πατρὶ, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, ἵνα καὶ ἀποθανὼν δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν Ἐαυτῷ πάλιν ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν συναναστήσῃ, ζωοποιήσας διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος · καὶ ἀνοίξῃ μὲν [20] ἡμῖν τῶν οὐρανῶν τὰς πύλας, ἀναγάγῃ δὲ εἰς αὐτοὺς, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς παραστήσῃ τοῦ Πατρὸς τὴν πάλαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν δραπετεύσασαν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν. Ἐπὶ τοῖς τοσουτοῖς, ἀγαπητοῖ, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κατορθώμασιν, ἀνοιγνύσθω μὲν πᾶν στόμα πρὸς εὐφημίαν, ἔστω δὲ γλώττης ἀπάσης ἔργον ἢ εἰς Αὐτὸν ὑμνωδία, βοάτω δὲ ὡςπερ τι λιγυρὸν ἀνιεῖσα μέλος · [25] Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φώνῃ σάλπιγγος. Ἀναβέβηκε γὰρ τὴν καθ' ἡμᾶς πληρώσας οἰκονομίαν, καὶ ἀναβέβηκεν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' αἰχμαλωτεύσας αἰχμαλωσίαν, καὶ δόματα δούς ἐν ἀνθρώποις. Πάντας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν

6. κρεμαμένῳ B D I : κρεμμαμένῳ A C E F H L : κεκραμμένῳ M.

7. κυρίως (sic) b(κύριος H) F : κυρίως A C D E L M

19. ἀναστήσῃ b : συναναστήσῃ Img' rell.

20. ἀνάγῃ I : ἀναγάγῃ rell.

20. ἐν om. I : ἐν Img^C rell.

23. εἰς b : πρὸς Img'(Sc.?) rell.

23. γλώσσης b : γλώττης rell.

26. πληρώσας A B* C* D H* Img : πληρώσων B^C C^C E F H^C I L M.

13-14. Is. 50,6. 14-16. Rom. 1,25. 16-17. Hebr. 12,2.

17-18. Phil. 2,8. 25. Ps. 46(47),6(5). 26-27. Ps. 67(68),19(18).
(Eph. 4,8).

τοῦ διαβόλου χειρῶν ἐξαρπάσας αἰχμαλώτους μένοντας ἐλυτρώσατο, πεπλήρωκε δὲ δομάτων ἀγαθῶν · ποιικίλα γὰρ τὰ διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς ἡμᾶς διαβεβηκότα χαρίσματα.

Πάσης τοιγαροῦν εὐλογίας πεπληρωμένοι παρὰ Χριστοῦ ἐορτάζωμεν, [5] ἀγαπητοὶ, μὴ τοῖς ἐπωφελέσι πόνοις ἐπιστυγνάζοντες · μηδὲ ὡσπερ τι φορτίον ἠγούμενοι τὸν ἐπὶ ταῖς ἀσιτίαις ἰδρῶτα, ἀλλ' ἰλαρῶ μὲν φρονήματι πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἰόντες, τῇ δὲ ἐλπίδι χαίροντες, καθὰ Παῦλός φησι, καὶ τοῖς προσδοκωμένοις ἀγαθοῖς ἐντεῦθεν ἐπαγαλλόμενοι. Πρὸ δέ γε πάντων, τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐχώμεθα · ἐλαυνέσθω τὸ πικρὸν τῆς καταλαλίας [10] δαιμόνιον · ἐξοικιζέσθω φθόνος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν · φευγέτω πονηρία καὶ δόλος · ἀποδημείτω ψευδολογία, καὶ τὸ προὔχον ἐν κακοῖς ἐπιιορκία · ἀλλὰ μηδόλως ὀμνύωμεν · ἔστω δὲ ἡμῶν τὸ ναὶ, ναὶ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, καὶ τὸ οὐ, οὐ. Ἐπισκεπτώμεθα τοὺς τῷ παγχαλέπῳ θηρίῳ παλαίοντας τοὺς ἐν πενίᾳ φημί · ὄρφανὸν καὶ χήραν ἀνακτησώμεθα · λελωβημένους ταῖς [15] πρεπούσαις ἀναπαύσωμεν θεραπείαις · φιλόστοργοι, συμπαθεῖς περὶ τοὺς ἐν δεσμοῖς εὐρισκώμεθα. Τότε γὰρ τότε, τὴν ὄντως ἀληθῆ καὶ καθαρωτάτην νηστείαν ἐπιτελέσομεν τῷ Χριστῷ. Ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἀγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ ἐκκαιδεκάτης τοῦ Φαμενῶθ μηνός · τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα, ἀπὸ μιᾶς καὶ εἰκάδος τοῦ Φαρμουθὶ μηνός, καταπαύοντες [20] μὲν τὰς νηστείας τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός ἐσπέρας σαββάτου · ἐορτάζοντες δὲ τῇ ἑξῆς ἐπιφωσκούσῃ κυριακῇ τῇ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός · συνάπτοντες ἐφεξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς. Οὕτω γὰρ κληρονομήσομεν βασιλείαν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν [25] τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2. δογμάτων b C' : δομάτων C* rell.

19. δεκάτης I : εἰκάδος rell.

22. καὶ² ἑξῆς b : ἐφεξῆς καὶ² Img^C rell.

7. Rom. 12,12.

12-13. Matt. 5,37.

Ἑορταστικὴ πέμπτη

Τῆς μὲν ἁγίας ἡμῶν ἀναλαμπούσης ἑορτης, καὶ τὸν εὐκλεᾶ τῆς καρτερίας προτιθείσης ἀγῶνα τοῖς ἐπ' ἀγαθοῖς εὐδοκιμεῖν εἰωθόσιν, ἀκόλουθον οἶμαι σύμπαντας ἐπὶ τὸ πνευματικὸν συναγεῖρεσθαι θεάτρον · Δεῦτε δὴ, λέγοντας, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον [5] τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, ἵνα δὴ καὶ πάναγνον ἐν Αὐτῷ συστησάμενοι θίασον, καὶ διὰ τῆς κατὰ Πνεῦμα πρὸς ἀλλήλους ἐνότητος, καθάπερ εἰς μίαν συναρμοσθέντες λύραν, τὸν ἑαυτῶν χοροστάτην ἀναμέλωμεν, λέγοντες · Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας · ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως. Ὁκνου γὰρ καὶ μελλήσεως τῆς ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι δικαίαν τις ὑπομεῖναι [10] γραφὴν, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, καθάπερ ἐν ὀφλήματος τάξει, καταθέσθαι τῷ Σωτῆρι τὰ χαριστήρια, ἀναριθμητῶν μὲν ἀγαθῶν πληθύει τὴν φύσιν κατακοσμήσαντι, ὅλην δὲ ἀφάτῳ δυνάμει πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην μεταμορφώσαντι δόξαν · καὶ τὸ μὲν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀκαλλέστατον ἀφανίσαντι σχῆμα, πρὸς δὲ τὸν ἀρχέτυπον εἰκόνα καὶ πρὸς τοὺς τῆς [15] οἰκειᾶς φύσεως ἀναστοιχειοῦντι χαρακτῆρας, τοὺς ὅσοιπερ ἀν' Αὐτὸν ἐπιγινώσκοντες λέγωσι, κατὰ τὸν σοφώτατον ἐκεῖνον μαθητὴν · Ὁ Κύριος μου, καὶ ὁ Θεός μου. Πρὸς μὲν οὖν τὸν μακάριον προφήτην Ἠσαΐαν ἐνηχεῖτο διὰ τοῦ Πνεύματος · Ἀναβόησον ἐν ἰσχύι, μὴ φείσῃ · ὡς σάλπιγγα ὑψώσον τὴν φωνὴν σου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡμῖν ὁ τῆς ἱερατείας θεσμὸς, καὶ πᾶτριος [20] ἄνωθεν κληῖρος, ἐκ τε χρόνων μακρῶν ἤκουσα συνήθεια, ὅτι δὴ καὶ

Inscriptio : ἑορταστικὴ ἕκτη A C D E F H(+ S^u) K L M :

ἑορταστικὴ S^v B :

ἑορταστικὴ ὁμιλία, ἕκτη ~~λόγος~~ S^v (sic) I :

ἑορταστικὴ κυρίλλου ὁμιλία ἕκτη J :

ἑορταστικὴ πέμπτη leg. puto.

7. ἑαυτῶν A B c D F H : αὐτῶν I : ἐν αὐτῶν E.

7. ἀναμέλωμεν b E : ἀναμέλομεν rell.

9. μελλήσεως M edd. : μελήσεως rell.

10. δύνασθαι b : βούλεσθαι Img rell.

14. πρὸς τῆς (sic) b : πρὸς² τοὺς τῆς Img rell. : πρὸς² τῆς edd.

17. ἐκεῖνον post μακάριον I (ex lin. sup. in B ?) : om. rell.

20. ἤκουσα leg. puto : ἔκουσα codd.

20. συνήθεια leg. puto ex Migne(συνήθεια[v]) : -ειαν codd. Sal. Aub.

4-5. Is. 2,3.

8. Ps. 46(47),2(1).

16-17. John 20,28.

18-19. Is. 58,1.

μάλα προθύμως τοῦτο παρ' ἡμῶν εἰσπράττεσθαι χρῆ, δίδωσιν ἔννοεῖν, φέρε δὴ σάλπιγγος εὐηχέστερον καὶ διὰ τοῦδε πάλιν ἀναφθεγξόμεθα τοῦ κηρύγματος, ὅτι, κατὰ τὸ ἐν φαλμοῖς γεγραμμένον · Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ. Ἀλλ' ὅτι μὲν τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ παρέστιν ὁ καιρὸς, ἀντερεῖ [5] μὲν ἴσως οὐδεὶς. Τί δὲ ποιῆσαι προσήκει, δικαίως ἂν ἔροιτό τις ἡμᾶς τῶν φιλομαθεστέρων. Ἐγὼ δὲ καὶ λίαν ὑπερθαυμάσας τὸν ἐκπυθόμενον καὶ διερωτᾶν ὅτι χρῆ περὶ τούτων οἰηθέντα, καλῶς τοῖς τῶν ἁγίων προφητῶν ἀποχρήσομαι λόγοις. Ἀκουέτω τοίνυν Ἡσαίου φάσκοντος · Ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ, ποιήσωμεν εἰρήνην οἱ ἐρχόμενοι. Ἐπειδὴ δέ πως οὐ λίαν [10] ἐστὶν ἐκφανές, ὡς ἂν τις εἰκάσαι, τὸ εἰρημένον, φέρε τοῖς ἀποσμήχειν εἰωθόσι τὰ ἐκ παλαιότητος χρόνου νῦν κεκρυμμένα μελετῶντες τὰ παραπλησια, ἐπισημοτέραν τῶν λεγομένων τὴν διάνοιαν καταστήσωμεν.

Ἐμπέφυκε τοίνυν τοῖς τῆς σαρκὸς ἡμῶν μέλεσι φυσικός τις καὶ ὁμογενής, ἴν' οὕτως εἴπω, νόμος, ἐξοπλίζων ἡμᾶς τῷ πεποικηκότι Θεῷ, καὶ [15] τὸ οἰκεῖον φρόνημα ταῖς τοῦ Πνεύματος ἐπιθυμίαις ἀντιτιθεῖς. Λογισμοὶ δὲ ἡμῖν ἐντεῦθεν, καὶ ἀτάκτων ἐπιθυμιῶν οὐκ εὐαρίθμητος ἔσμοδος, ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἐλκοῦσαις ῥοπαῖς ἀντεχειρόμενος, καὶ ὡς περ ἂν εἴ τινα πολεμίων πληθὺν ταῖς εἰς τὸ συμφέρον ὄρμαῖς ἑαυτὸν ἀντιτάττων. Τὸν οὕτω[ς] ἀνθάδη καὶ ἐν ἡμῖν τυραννήσαντα τῆς σαρκὸς νόμον, καὶ ὁ μακάριος [20] Παῦλος φανερόν που καθίστησι βοῶν. Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον · βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Ἔως ἂν οὖν ἐν ἡμῖν ὁ τοιοῦτος ἰσχύη νόμος καὶ τῶν τοῦ Πνεύματος ἐπιθυμιῶν καταθρασύνηται, ἀντεξάγη δὲ τὸ οἰκεῖον θέλημα, καὶ [25] δὴ καὶ πράττειν ἡμᾶς τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἐκβιάζεται, πολεμιωτάτους

2. δὴ om. I : δὴ rell.

2. τούτου b : τοῦδε Bmg Img rell.

5. προσήκει b : προσήκοι rell.

7. οἰηθέντα Sal.mg. Aub. Migne : οἰηθέντι codd. Sal.

8. χρήσομαι b : ἀποχρήσομαι rell.

19. οὕτως b : οὕτω rell.

24. καταθρασύνηται b M : καταθρασύνητε Img rell.

25. δεῖ I : δὴ rell.

ἀπεργάζεται τῷ Θεῷ, καὶ τὴν εἰρήνην ἐξείργει δεξιῶν, διατειχίζει δὲ τῆς τοῦ Πεποικηότος φιλανθρωπίας, τοὺς ἐν οἷς ἂν φαίνοιτο κρατῶν. Ἀτονήσας δὲ, καὶ τῷ πρὸς εὐσέβειαν τόνῳ πλεονεκτούμενος, καὶ τοῖς ἠττωμένοις ἐν παρατάξει προσεοικῶς, ῥιφασπὶς τε ὁμοῦ καὶ φυγᾶς ἀναδεικνύμενος, τοῖς [5] ὀρθῶς καὶ κατὰ νόμον τὸν θεῖον ἐλαμένοις βιοῦν τῆς πρὸς Θεὸν φιλίας τὴν ὁδὸν ἰππήλατον ἀπεργάζεται. Εἶτα λελυμένης ἐντεῦθεν τῆς τῶν μεσολαβούντων ἀφορμῆς, συνθησόμεθα λοιπὸν οἷς ἂν ἡμῖν ἐπιτάτῃ τὸ Πνεῦμα · καὶ τὸ ἀντιστατοῦν οὐκ ἔχοντες ὅτι σωζόμενον, τὴν πρὸς Θεὸν εἰρήνην ἀγαπᾶν οἴησόμεθα δεῖν οἱ διὰ τῆς εἰς Αὐτὸν πίστεως ἐπὶ σωτηρίαν [10] ἐρχόμενοι. Ποιήσωμεν τοίνυν εἰρήνην αὐτῷ, ποιήσωμεν εἰρήνην οἱ ἐρχόμενοι · νεκρώσωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν, καὶ προσεπιτούτοις τὴν πλεονεξίαν. Τεθνάτω ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐπιθυμίαις, ὥσπερ ὄξει σιδήρῳ βαλλόμενος ὁ τῆς σαρκὸς νόμος. Πιπτέτω τὸ ἐν ἡμῖν γεῶδες τε καὶ ἀκάθαρτον φρόνημα. [15] Κατακρατεῖτω δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος · διωκέτω δὲ μᾶλλον, ἢ φαινέσθω φυγᾶς. Ἀριστεύων μὲν γὰρ, καὶ τῆς τοῦ πολεμοῦντος ἰσχύος ὅτε κρείττων εὐρίσκεται, ῥιζοῖ μὲν ἅπασαν ἐν ἡμῖν ἀρετὴν · φιλαιτάτους δὲ τῷ Δεσπότῃ τοὺς πάλαι δραπέτας ἀποτελεῖ, καὶ τὴν τριπόθητον τῶν ἁγίων ἐλπίδα τοῖς οὐκ ἔχουσι πραγματεύεται. Ἄν δέ που τοῖς σαρκικοῖς κινήμασιν, ὥσπερ [20] ἀνέμων ἀντιπνοίαις τισὶν, ἀνθούμενος ὀπίσω χωρῆ, τότε δὴ, τότε πᾶσα μὲν ἢ ἐν ἡμῖν ἀσφάλεια βαδιεῖται πρὸς τὸ μηδὲν, νευρουμένης ἐν ἡμῖν τῆς ἁμαρτίας ἐξ ἡμετέρου θελήματος · Μερίδες δὲ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλωπέκων ἐσόμεθα, πανούργοις καὶ ἀκαθάρτοις δαίμοσι τὴν ἑαυτῶν χαριζόμενοι εὐκοσμίαν · καὶ ὥσπερ ἂν εἴ τις ἀμπελῶν, ὁμοῦ καὶ θριγκίου [25] καὶ τῆς τῶν φυλαττόντων νήφews ἔρημος ὢν, ἐτοιμοτάτῃ τοῖς διαρπάξουσιν προκεισόμεθα τροφή. Ἄλλ' εἶπερ ἐκάστῳ γλυκὴ τὸ μηδενὸς τῶν τοιούτων εἰς πεῖραν ἐλθεῖν, εἰσδεχέσθω προθύμως τὴν ἀπάσης σεμνότητος

1. τὴν *Img(Sc.?)* edd. : σὺν *codd.*

1. δεξιᾶν *c* : δεξιῶν *rell.*

1. διατοιχίζει *c* : διασχίζει *Cmg* : διατειχίζει *rell.*

6. λελυμένης *A C D F* : λελυμένος *b E* : λελυμένως *J K L M.*

8. ἀντιδοτοῦν *I* : ἀντιστατοῦν *Img rell.*

10-11. ποιήσωμεν' οἱ ἐρχόμενοι *om. b edd.* : ποιήσωμεν' . . . -μενοι *rell. (οἱ om. c).*

17. ἐν *om. b edd.* : ἐν *rell.*

27. πεῖραν *L M Migne* : πείραν *rell. Sal. Aub.*

μητέρα νηστείαν, ὑπωπιαζέτω τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγείτω, καὶ διὰ τοῦ
 βούλεσθαι πονεῖν, ἀκάνθαις τὸ οἰκειὸν κτήμα περιφραττέτω, καθάπερ
 ἔφησέ τις τῶν σοφῶν ἐν ἡμῖν. Τοῖς μὲν οὖν τελειότεροις τὴν ἔξιν, καὶ
 στερεωτέρων δυναμένοις ἀπογεύεσθαι μαθημάτων, ἀποχρήσειν οἶμαι καὶ
 [5] ταῦτα πρὸς τὸ δύνασθαι, καὶ λίαν εὐπετῶς, ἐπὶ τὴν τῶν δεόντων
 ἐξοίχεσθαι θήραν, καὶ πανταχόθεν ὅπερ ἂν αὐτοῖς φαίνεται λυσιτελοῦν
 ἐρανίζεσθαι. Δεῖ δὲ, οἶμαι, πόνων αὐτοῖς οὐ μακρῶν. Ἀρκέσει γὰρ εἰς τὸ
 δύνασθαι κατορθοῦν ἢ προθυμία, ποταμίου ρεύματος δίκην, καθάπερ τινὰς
 ὄχθους ἀεὶ τὸ ἀντιστατοῦν ὑποσύρουσα, καὶ ἀπλεονεκτικῶς ὄρμας τὸ
 [10] ἀντιτεῖνον ἐξαφανίζουσα. Ὁ δὲ δὴ μέγιστόν ἐστι τῆς ἐν τοῖς
 εἰρημένοις περιπετείας προσθεῖναι λοιπὸν ἀναγκαῖον. Τοῖς γὰρ κατὰ
 τόνδε διηρητισμένοις τὸν τρόπον, αὐτὸς ὁ πάντα νικῶν ἐπαμύνει Θεὸς,
 καὶ ἡ πάντων ἰσχὺς καὶ δύναμις, βακτηρία καὶ νεῦρα γίνεται. Καὶ
 μαρτυρήσει λέγων ὁ σοφώτατος Ψαλμῶδός · Ἡ ῥάβδος σου, καὶ ἡ βακτηρία
 [15] σου, αὐταὶ με παρεκάλεσαν. Ὅτι μὲν οὖν λαμπροὶ καὶ ἀξιοθαύμαστοι
 τῆς πρὸς Θεὸν εἰρήνης εἰσὶν οἱ καρποὶ, συνθήσεται παστισοῦν, οἶμαι,
 τῶν εὖ φρονούντων.

Ἀνασκοπούμενος δὲ, καὶ καθάπερ οἱ πρὸς ἄκρον γηλόφου τινὸς
 ἀναπηδήσαντες, καὶ πρὸς ὅσον οἶδεν ἐκτείνεσθαι τῶν ὀφθαλμῶν ἢ ὀξύτης,
 [20] τοσοῦτον ἐπιχειροῦντες ὄραν, οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς κύκλω τὸν ὀφθαλμὸν
 τῆς διανοίας περιάγων, καὶ τὰς τῶν πραγμάτων ὡς ἐνὶ μάλιστα διασκεπτό-
 μενος φύσεις, οὐ μόνον οἶμαι προσήκειν τοῖς ἀρτίως διηγγελμένοις ὑπὸ
 τοῦ λόγου, ὅτι δεήσει τὰ πρὸς εἰρήνην μελετᾶν τῷ Θεῷ συμβουλευεῖν, ἀλλ'
 ἤδη μοι καὶ ἕτεραί τις ἀνδρῶν ἀναδείκνυται πληθύς. Ὅσπερ δὲ τὰ τῶν
 [25] μοσχευμάτων ἀρτιθαλῆ τε καὶ ἀρτίγονα μόλις τῆς τεκούσης ὑπερτέλλ-
 οντα γῆς ταῖς τῶν φυτηκόμων ἐμπειρίαις καὶ ταῖς τῶν ὑδάτων παροχαῖς
 εἰς αὐξὴν ἐπέιγεται · τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἀκείνοι ἄρτι καὶ μόλις τοῖς

1. ὑπωπιαζέτω I c D : ὑπωπιαζέτω rell.

10. μεγίστην I edd. : μέγιστον Img rell.

14. μελωδός b : ψαλμῶδός rell.

15. αὐταὶ codd. LXX : αὐτὰ edd.

19. ἀναπηδήσαντες codd. : -ποδήσ- Sal. Aub. : -ποδίσ- Migne.

23. δεήσει coniecit Sal. in mg. Aub. Migne : δούς σοι A(?) c E F :
 δεήσοι (sic) D : δή σοι b Sal.

25-26. ὑπερτέλλονται b : ὑπερτέλλοντα Img rell.

26. φυτηκόμων A B D H : φυτο- E F : ἄφυτι- I : ἄφυτη- C J K L (-το- M).

27. αὐξήσιν I : αὐξήν rell.

τῆς ἐκκλησίας ῥιζοῦμένοι κήποις, ὥσπερ τινὰ πηγὴν ἐφ' ἑαυτοὺς τὴν ἐκ τῶν διδασκάλων καλοῦσι τέχνην. Οἷς δὴ καὶ μάλιστα πρέπειν ὑπολαμβάνω, τὴν καλὴν ἐκείνην τοῦ προφήτου φωνὴν ἐπιφθέγξασθαι · ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ · ποιήσωμεν εἰρήνην οἱ ἐρχόμενοι. Ἐρχόμενοι δὲ πόθεν, ἢ καὶ ὅποι [5] καταλύειν μέλλοντες, ἄξιον ἰδεῖν. Ἄλλ' ἔστι παντὶ τῷ σαφὲς ὡς βαδίζει μὲν διὰ τῆς πίστεως ἐξ ἀμαθίας τὰ ἔθνη πρὸς παιδευσιν · ἐξ ἀβουλίας εἰς ἔμφορα λογισμόν · ἐκ μακρᾶς καὶ συντρόφου πλάνης, εἰς ἀληθεστέραν περὶ τῶν ὄντων διάληψιν, εἰς θεογνωσίαν, εἰς εὐλάβειαν, εἰς τὸ βιοῦν ἐξηλλαγμένως ἢ πρότερον, εἰς ἐλευθερίαν, εἰς ἀνανέωσιν, καὶ [10] ἀπαξιαπλῶς εἰπεῖν, εἰς τὴν ἀνθρώπῳ πρέπεισαν ἀρετὴν τε καὶ δίαιταν · ἀνθρώπῳ δέ φημι, λογικῶς δηλονότι καὶ κατ' εἰκόνα πεποιημένῳ τοῦ Κτίσαντος. Οἱ γὰρ τοῖς τοῦ διαβόλου πανουργέμασιν ἀνασσεσθημένοι τὸν νοῦν, καὶ πρὸς τὰ τῶν εἰδώλων ἀνεπτοημένοι παίγνια, καὶ τῷ ξύλῳ λέγοντες · Θεός μου εἶ σὺ, κατὰ τὸν προφήτην · καὶ τῷ λίθῳ · Σὺ με ἐγέννησας · πάσης [15] μὲν ἂν εἶεν ἀβουλίας εἰκότως ἀνάπλεω καὶ ταύτην ἐφ' ἑαυτοῖς καλοῦσι τὴν φῆφον παρὰ τῶν, οἷς τὰ δίκαια κρίνειν ἔσπούδασται. Καί μοι δοκοῦσιν (ἐρῶ γὰρ ὅπερ ἀληθεστέρον εἰπεῖν), ὅσον μὲν εἰς τὴν τοῦ σώματος φύσιν, διασώζειν ἔτι τὸν ἄνθρωπον, καὶ μόνοις τοῖς ἐντεῦθεν χαρακτηῖσιν καὶ σχήμασι, ὅτι δὴ καὶ ζῶα λογικὰ γεγονόασιν ἐπιγινώσκεσθαι · τὸ δὲ ὅσον [20] εἰς νοῦν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ταῖς τῶν ἀλόγων ἀνοιαῖς ἀμιλλᾶσθαι φιλοτιμότερον. Δοίη δ' ἂν τις αὐτοὺς κἂν τούτῳ κρατεῖν, εἰ τὰ παρ' αὐτῷ γινόμενα περισκέπτοιτο. Ἄλλ' ἵνα μὴ δοκοῖην διαλοιδορεῖσθαι μᾶλλον αὐτοῖς ἢ πειραῖσθαι διελέγχειν, ὡς πολὺ τῶν δεόντων ἀποστατήσαντας καὶ πρὸς ἐσχάτην ἀποδημίαν ἀποδημήσαντας, αὐτὸν ἤδη παροίσω τὸν ἀπάντων Δεσπότην [25] Θεὸν τοιοῦτόν τι λέγοντα δι' ἑνὸς τῶν προφητῶν · Ἴδετε ὅτι σποδὸς ἢ καρδία αὐτῶν καὶ πλανῶνται. Πλανῶνται γὰρ ὄντως, τὴν μὲν εὐθεΐαν, ἢ οὕτως εἶπω, τῆς θεογνωσίας ἐκβεβηκότες διάληψιν · παρατροπαῖς δέ τιςιν

1. ῥιζοῦμένοις b : ῥιζοῦμένοι rell.

1. ὑφ' I : ἐφ' rell.

7. εὐφρονα b : ἔμφορα rell.

10. τὴν om. b : τὴν rell.

16. μὴ I : μοι rell. : om. Aub. Migne (Sal.?)

21. εἰ τὰ b C J L M : εἶτα A D E F K.

22. περισκέπτοιτο b : περισκέπτοιτο Img rell.

24. ἀποστατήσαντας b : ἀποδημήσαντας rell.

24-25. θεὸν καὶ δεσπότην b : δεσπότην θεὸν rell.

ἀνοήτοις, καὶ λογισμῶν ἀπάταις διεστραμμένων εἰς πᾶσαν ἀβουλίαν κατα-
 συρόμενοι, ὡς καὶ τῆς ἀρρήτου καὶ πάντα ὑπερκειμένης οὐσίας τὴν δόξαν,
 ξύλοις καὶ λίθοις ἐπασπτεύεσθαι, καὶ ἀμείνω τῆς ἀνθρώπου ποιεῖσθαι
 φύσεως τὰ δι' αὐτὴν εἰς τὸ εἶναι παρηγμένα, καὶ δεσπότας ἐπιγράφειν, ὧν
 [5] αὐτοὶ γεγονάσι κύριοι. Εἶτα τί τοῖς ὀρθῶς ἐξετάζουσι φαίνοιτ' ἂν
 τῶν τοιούτων παραλογώτερον ;

Ἄλλ' οὐ γάρ με τὸν περὶ τούτων διειληφότα λόγον λανθάνει πρὸς τοῖς
 εἰρημένους κάκεῖνο · ὡς ἀποφοιτῶσι μὲν τινες τῆς οὕτω χαμαιζήλου
 λατρείας, ὑψηλοτέραν δὲ ὥσπερ ἐπιτηδεύοντες πλάνην, ἐπὶ τὰ τῶν κτισμάτων
 [10] ἀναφεύγειν οἴονται δεῖν ἐπισημότερα. Καὶ κροτάφοις μὲν γείτονα τὴν
 ὄφρυν ἀνασπᾶσαντες, ἀναπτύνοντες δὲ πλατύ τε καὶ μέγα, καὶ γενειάδα μακρὰν
 τῇ χειρὶ καταξαίνοντες, οὐρανὸν μὲν ἀποθανυμάζουσι, κύκλω πάσης περι-
 τεθεῖσθαι τῆς ὑφ' ἡλίῳ λέγοντες, καὶ ὥσπερ ἐν κόλποις ἔχειν τὰ σύμπαντα
 σκηνῆς τινος δίκην τοῖς ἔσω κειμένοις ἐπιχεόμενον. Εἶτα τὰς ἐν αὐτῷ τῶν
 [15] ἄστρον περιεργάζονται θέσεις, καὶ ἡλίου μὲν καὶ σελήνης καταπλήτ-
 τονται δρόμους · πῦρ δὲ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, καὶ γῆν ὡς ἀρχὰς τῶν ὄντων
 εἰσφέρουσι, καὶ ῥίζαν εὐρῆσθαι τοῖς γενητοῖς τὴν τῶν στοιχείων μυθολογ-
 οῦσι σύνοδον. Εἶτα δέον αὐτοῦς τὸν τῶν εἰρημένων ταξίαρχόν τε καὶ
 ἡγεμόνα ζητεῖν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν κτισμάτων καλλονῆς ἐπὶ τὸν τοῦ κάλλους
 [20] αὐτῶν δοτῆρα Θεὸν ἀνατρέχειν, ὅλον τοῖς ποιήμασι τὸ θαῦμα
 χαρίζονται · καὶ πῶς ἂν, εἶπέ μοι, μειζόνως ἐσφάλησαν, ἢ πῶς ἂν τις
 ἀβουλότερον τὴν τῶν ὄντων κατεσκεῖσθε φύσιν ; Καίτοι πᾶσιν, οἶμαι, τοῖς
 οὐσίῃ ἐστι προδηλότατον, ὡς εἴ τις οἶκον ἢ ναῦν ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον
 ἐντεχνέστατα διηρτισμένον θεάσαιτο, οὐκ ἀταμιεύτῳ χρῆται τῷ θαύματι,
 [25] ἀλλὰ τὴν θέσιν, τὴν κατασκευὴν, τὸ κάλλος τῶν ὀρωμένων ἐπαινέσας,
 τὸν ἀριστοτέχνην εὐθύς φαντάζεται, τίς τε καὶ πόσος εἴη κατὰ τὸν νοῦν
 ὁ τῶν οὕτω καλλίστων δημιουργὸς ἐννοεῖ. Ἄλλ' οἶδε περὶ μόνας τὰς τῶν
 λόγων στροφὰς καὶ ποιήματα, ὡς οἴονται, μαθήμασι κατεγλωττισμένοι,
 μέχρι μόνων τῶν ὀρωμένων τὴν διάνοιαν στήσαντες, καὶ τὴν ἐπέκεινα τοῦ
 [30] νοῦ κολυμβώσαντες φορὰν, οὐχ ὀρώσι τὸν ἀπάντων γενεσιουργὸν καὶ

11. πλατύ τε codd. : πλατύ τι edd.

12-13. περιτεθεῖσαι b : περιτεθεῖσθαι Img rell.

13. ἔχει I : ἔχειν rell.

15-16. καταπλάττονται I : καταπλήττονται rell.

24. εὐτεχνέστατα H I(vid.) : ἐντεχνέστατα rell.

25. τῇ θέσει b : τὴν θέσιν rell.

26. ἀρχιτέχνην b : ἀριστοτέχνην rell.

30. κολυμβώσαντες A D F : κολοβώσαντες rell. : κολυμβωσαντες leg. puto.

τεχνίτην Θεόν · οὐδὲ Αὐτῷ τὴν δόξαν ἀνατιθέμενοι, ἅτε δὴ Κυρίῳ καὶ τῶν ὄλων Ποιητῇ, ἀποδέχονται τὴν ἐν τοῖς ποιήμασι τάξιν, ἵνα δὴ συνετοὶ τινες εἶεν καὶ ὄντως σοφοί. Νῦν δὲ εἰς τοῦτο πεσόντες ἀνοίας οὐκ αἰσθάνονται, ὥστε εἰ καὶ πᾶσαν εἰσεκόμιζον σπουδὴν ὑπὲρ τοῦ πρὸς τὴν [5] ἀκροτάτην ἀβουλίαν καταδραμεῖν, οὐκ ἂν, οἶμαι, μειζρόνως αὐτοῖς διηνύσθη τὸ παραλόγως ποθούμενον. Ἄλλ' ἠκέτω μοι Παῦλος, καὶ τοῖς ἐμοῖς περὶ τούτου προσμαρτυρεῖτω λόγοις ἀναφθεγγόμενος · Ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν. Ὅτι δὲ ἀληθὴς ἡ τοῦ ἁγίου φωνὴ διὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἰόντες ἐρεῦνης μανθάνομεν. Πρῶτον μὲν γὰρ ὄχλον τῷ βίῳ [10] θεῶν ἐπεισφέρουσι, καὶ τοῖς προσκυνοῦσιν ἀγνοούμενον, ἐξ ὧν ἐνίοις οὐδὲ τὸ κοινὸν δὴ τοῦτο καὶ ἀνθρώπινον ἀποσώζοντες σχῆμα, ὑὸς δὲ ἡ κυνὸς ἐγκαταμίξαντες μοῖραν, μεμοιχευμένην ὥσπερ ἡμῖν εἰσφέρουσι τὴν φύσιν, καὶ νόθαις τισὶ χαρακτήρων ἐξαλλαγαῖς τὴν καλλίστην τῶν ἐπὶ γῆς παραλύουσιν εἰκόνα.

[15] Ἄλλὰ τί μοι καὶ μακροὺς ποιεῖσθαι τοὺς λόγους περὶ τῶν οὕτως ἐτοίμων εἰς γέλωτα ; Ἐπ' ἐκείνο δὴ μᾶλλον ἴωμεν ὅπερ ἐστὶν ἀναγκαῖον. Καὶ ποῖον τοῦτο, φημί . Βαθύς τις ἀμαθίας τοὺς Ἑλλήνων παιδᾶς περιχεῖται σκότος, καὶ δίκην ἀχλύος ταῖς ἀπάντων διανοῖαις ἐπιπαττόμενος, ἀναβλέπειν μὲν πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος θήραν οὐκ ἔσθ', ἀβασανίστοις δὲ [20] μᾶλλον καὶ διεφενεμένοις λογισμοῖς τῶν τῆς ἀληθείας ἐξοικίζει δογμάτων. Τί γὰρ δὴ καὶ ποιούσιν οἱ παράφρονες ; Ἀποστεροῦσι τῶν καλλίστων τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ μέγα τῆς φύσεως γέρας ληροῦντες, ἀφανίζουσιν. Οὐ γὰρ δὴ φασιν, οὐδὲ βούλονται τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως εἶναι κάτοχον · οὐδὲ ἐλευθέραν ἐν τοῖς πρακτέοις ποιεῖσθαι τὴν αἴρεσιν, ὡς [25] τὴν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἔργων ῥοπὴν μὴ τοῖς αὐτοῦ κείσθαι θελήμασιν, ἀλλὰ ταῖς ἐτέρων ἀπονενεμηθῆσαι φήφοις. Εἰμαρμένη γάρ τις καὶ γένεσις, ὡς φασι, κατὰ τὸ αὐτῇ δοκοῦν, τὸν ἐκάστου βίον ζυγοστατεῖ · καὶ ἀπονέμει

3. καὶ om. I (ad finem f.45R) : καὶ rell.

16. ἐκείνον I : ἐκείνω E : ἐκείνο rell.

19. θύραν b : θέαν M : θήραν rell.

20. τὸν τῆς I Sal. : τῶν τῆς Img rell. : om. Aub. Migne.

22. ληροῦντες leg. ex vers. Lat. Sal. puto ('vanis commentis') :

πληροῦντες codd. (cf. vers. Lat. Sc., 'in summa') : [π]ληροῦντες (Migne.)

25. ῥυπὴν I : ῥοπὴν Img. rell.

25. αὐτοῦ I : αὐτοῦ rell.

μέν τισι τὰ κάλλιστα, καὶ οἷς ἂν εὖξαιτό τις δικαίως προσομιλεῖν ·
 ἄντορέγει δὲ πάλιν ἑτέροις, ὧν οὐκ ἂν ἔλοιτό τις εἰς πείραν ἔλθειν ·
 ὡς αὐτόκλητον μὲν ἐν μηδενὶ βαδίζειν, μήτε τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς ἐξουσίαν
 ἔχοντα, μήτε μὴν τὴν ἐπὶ θάτερα · σειραῖς δὲ ὡσπερ καὶ τοῖς ἐξ ἀνάγκης
 [5] ἴν' οὕτως εἴπω, καλεῖσθαι σχοινίοις πρὸς ἄμφω · ἵνα μηδὲν ἔτι τῶν
 ἀλόγων διαφέρῃ ζώων, ὃ πάντων ἄνωθεν τὴν ἡγεμονίαν λαχόν. Καί μοι
 δοκοῦσιν οἱ ταῖς τοιαύταις συντιθέμενοι δόξαις παραπλήσιόν τι ποιεῖν,
 ὡς ἂν εἰ καὶ τινα ἠνίοχον στήσασαντες, καὶ τῶν ἄρμάτων αὐτὸν ἐπιβιβάσ-
 αντες, ἑτέρω τὸ ἱππηλατεῖν ἐπιτρέφειαν. Ἄλλ' οὔτε τὴν ἐπὶ τῷ νικᾶν ὃ
 [10] τοιοῦτος ἀποίσειται δόξαν, οὔτε μὴν εἰ συντριβῆ πεσῶν, αὐτὸς ἑαυτῷ
 παραίτιος τοῦ πάθους γεγενῆσθαι πιστεύοιτο. Ἐτέρων γὰρ ἔργων ἀμφοτέρα,
 καὶ τῶν τῆς ἠνίας ἐχόντων, οὐ τοῦ μάτην τοῖς δίφροις ἐφεστηκότος ἢ
 ἔκβασις. Ἴδον γὰρ ἂν τις οὐκ ἔχοι τὴν ἐξουσίαν, πῶς ἂν εἰκότως περὶ αὐτῶν
 ἀπαιτοῖτο τοὺς λόγους ; Τὸ δὲ ἐν προαιρέσει τῇ τοῦ ποιούντος κείμενον,
 [15] ὅποιπερ ἂν ἦξει ἢ καὶ πράττειτο, αὐτῷ δηλονότι καὶ οὐχ ἑτέροις
 ἀναθήσει τὰς αἰτίας. Ἄλλ' ἵνα καὶ διὰ πραγμάτων, ὧν ἐκεῖνοι τοῦ βίου
 κατερράφωδῆκασι, καὶ διὰ μύθων τῶν παρ' αὐτοῖς τοὺς ἐπὶ τῷ ληρεῖν αὐτοῖς
 ἐλέγχους ἐρανιζόμενοι, γυμνότερον τοῖς ἀκρωμένοις ἐπιδεικνύωμεν, ὡς
 ἀμαθίας αὐτοῖς οὐ τῆς τυχαύσης τὸ δόγμα πεπλήρωται, καὶ τὸ μὴ ταῖς
 [20] οἰκείαις ὑπολαμβάνειν κεχρηῆσθαι βουλαῖς ἐν τοῖς πρακτέοις τὸν
 ἄνθρωπον, μηδὲ αὐτονόμῳ γνώμῃ βαδίζειν ἐφ' ὅπερ ἂν βούλοιτο, τῆς ἐσχάτης
 ἀνοίας ἔγκλημα φέρει, ὀλίγων, καθάπερ ἦδη προεῖπον, ἐπιμνησθήσομαι.

Ταντάλου τινὸς, καὶ Τιτυοῦ, καὶ Ἰξίονος, καὶ τῆς Σισύφου ταλαιπωρίας
 οἱ παρ' ἐκεῖνοις μνημονεύουσι λόγοι, καὶ δίκας αὐτοῦς ἀποτιννύειν, καὶ
 [25] μάλα δικαίως, διισχυρίζονται, ἅς αὐτοῖ, κατὰ τὸ εἰκὸς, ἠβουλήθησαν.
 Τάνταλον μὲν γὰρ, λίθου τῇ κεφαλῇ δυσαχθεστάτου λίαν ἐπηρτημένου, καὶ
 φόβῳ κινδύνων ἀεὶ προσδοκωμένων, κολάζεσθαί φασιν. Εἶτα τὴν αἰτίαν εἰ
 τις ἔροιτο τοῦ κακοῦ, ὡς ἀκόλαστον ἔσχε γλῶσσαν ἀνακεκραγῶτων ἀκούσεται,
 καὶ νόσον αἰσχίστην ὄνομα γραφόντων τῷ πάθει. Τὸν δὲ γε Τιτυὸν τὸν οὕτω
 [30] καλούμενον, ἐπ' ἑννέα μὲν ὄλοις ἐκτείνουσι πλέθροις · ἀνημέρων δὲ

2. εἰς πείραν ἔλθειν b K L M : εἰ. πείραν ε. A C D E F K :
 εἰσπαρανελεῖν Sal. Aub. : εἰς πέρας ἔλθειν Migne.

9. τὸ (νικᾶν) b : τῷ (νικᾶν) rell.

13. ἔμβασις I : ἔκβασις rell.

13. ἔχει D I(vid.) : ἔχει J : ἔχοι rell.

15. αὐτὸ D I : αὐτῷ rell.

17. τὸ (ληρεῖν) b : τῷ (ληρεῖν) rell.

30. ἀνημέρων I : ἀνημέρω E : ἀνημέρων rell.

Ξυνωρίδι γυπῶν τὸ ἦπαρ ἀνακείρεσθαι λέγουσι, καὶ τρόπον ἀκολασίας πρόφασιν αὐτῷ τῆς ἀνηκέστου συμφορᾶς γεγενῆσθαι διισχυρίζονται. Ἰξίονα δὲ καὶ Σίσυφον, τὸν μὲν ἀειδινῆτοις στροφαῖς καὶ τροχοῦ περιόδοις ὑπεστρωμμένον · τὸν δὲ ἰδρῶτι μακρῷ κολάζεσθαι φασιν · εἶτα καὶ τούτους [5] ἵνα δὴ δικαίως φαίνονται τιμωρούμενοι, διαφόροις πλημμελημάτων ὑποβάλλουσι γραφαῖς. Ἀλλ' εἴπερ ὄντως, κατὰ τὴν αὐτῶν διάληψίν τε καὶ ἔννοιαν, ταῖς ἕξ εἰμαρμένης ἀνάγκαις ὑποκείσθαι νομιοῦμεν τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἂν εἶεν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, τῶν ἀρτίως ὠνομασμένων τὰ ἐφ' οἷς πεπόνθασιν πλημμελήματα, ἀλλὰ τῆς εἰς ταῦτα καλούσης εἰμαρμένης, καὶ διὰ τὸ [10] δύνασθαι τῆς ἐκάστου γνώμης κρατεῖν ὑπὸ χεῖρα πεποιτημένης τὴν ἑαυτῆς. Ἡ τοίνυν ἀνείσθωσαν τῶν ἀνηκέστων τιμωριῶν, καὶ τῆς ἀθανάτου ταλαιπωρίας ἐκεῖνοι, κατηγορεῖσθω δὲ μᾶλλον ἢ πλεονεκτήσασα γένεσις, καὶ ὑποκείσθω τοῖς κολασταῖς, οἵτινες ἂν εἶεν οἱ τοῦτο ποιεῖν ἐγνωκότες · ἢ εἴπερ τις ἔρει δικαίως ἐκείνους κολάζεσθαι, γυμνὸν ἡμῖν ἀνάγκης [15] εἰσκομιζέτω τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐκ τῆς εἰμαρμένης ἀναιρείτω πλεονεξίαν, ἵνα Ταντάλου φαίνηται καὶ Σισύφου τὰ ἐγκλήματα. Εἰ γὰρ οἶδε τῶν ἀτοπωτάτων καὶ παρ' ἡμῖν ὁ τοῦ δικαίου θεσμὸς, μὴ τοὺς ἡμαρτηκότας μᾶλλον, ἀλλ' ἑτέρους ἀντ' ἐκείνων εἰσπράττεσθαι δίκας, πῶς οὐκ ἔσται παντὶ τῷ συμφανῆς, ὅτι τῶν παρ' ἐκείνοις νενομισμένων θεῶν, οὐδὲν ἂν [20] εἰκότως δοίη τις εἶναι τὸ ἀθλιώτερον, εἴπερ οἱ πάντων διανομεῖς καὶ ταμίαι, πεπιστευμένοι τὸ δύνασθαι κρίνειν οὐκ ἔχουσιν ὀρθῶς. Πῶς δὲ οὐκ ἀμείνους οἱ παρ' ἡμῖν εὐθειᾶν ἐφ' ἐκάστῳ τὴν κρίσιν ἐκφέροντες, καὶ τὸν μὲν δίκαιον ὅτι προσήκει τιμᾶσθαι διεγνωκότες · τοὺς δὲ τοῖς αἰσχίοσιν ἐνόχους ἀναδεδειγμένους, μισεῖν μὲν οἶεσθαι δεῖν λογιζόμενοι · [25] ἐπιτιμῶντες δὲ ἀναλόγως οἷς ἐλεγχθεῖεν παρανομήσαντες ; Ἀλλ' ἐκεῖνα

-
4. ὑπεστρωμμένον E Aub. Migne : ὑπεστρωμμένον rell. Sal.
 4. τούτοις b L M : τούτους rell.
 6. ὡσπερ I : εἴπερ Img rell.
 8. ἐφ' οἷς b Cmg K Jmg L M : ἐφεξῆς A C D J : ἐφ' ἐξῆς E F.
 11. ἑαυτῆς codd. : 'leg. ἑαυτὴν' Sal. in mg.
 13. εἴ τινες I : οἵτινες rell.
 16. πλεονεξίας B H : πλεονεξίαν rell.
 23. προσήκει b E F : προσήκοι A D : προσῆκον c.
-

- 1-2. Homer Od. 11,576 sqq. ; Pindar Pyth. 4,90 sqq.
 2-4. Pindar Pyth. 2,33-89 ; Lucian Dial. Deorum 6
 4. Homer Od. 11,593 sqq.

μὲν δὴ περὶ τούτων δοκεῖ τοῖς σοῖς, ὦ οὖτος, ποιηταῖς τε καὶ λογάσιν.
 Ἄκουε δέ τι καὶ τῶν παρ' ἡμῖν λεγόντων σοφῶν · Ἀφροσύνη ἀνδρὸς λυμαίνεται
 τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, τὸν δὲ θεὸν αἰτιᾶται τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ὡστε, εἴπερ ἦν
 τις ἀφροσύνης ἐλεύθερος, οὐκ ἂν λελυμασμένην ἔσχε τὴν ὁδὸν, οὐδ' ἂν ὅλως
 [5] τὴν θείαν κατητιάσατο φύσιν, ὡς αὐτὴν ἐπ' ἐκεῖνο καλοῦσαν ὅ καὶ νόμῳ
 κεκώλυκεν. Οἱ μὲν γὰρ καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον, καὶ ὡς περ ἄριστον
 δικαστὴν τὸν οἰκεῖον ἐν ἑαυτοῖς ἰδρυσάμενοι νοῦν, αἰεὶ μὲν οἷσπερ ἂν τις
 ἐπιψηφιεῖται τὰ κάλλιστα διαπρέπειν ἐπείγονται · τὰ δὲ, ὅσα τῆς ἀρίστης
 ἐξοικίζει βουλήσ τε καὶ πράξεως, σὺν πολλῷ τινι παραμείβονται τόνῳ.
 [10] Οὐκοῦν οὐχ εἰμαρμένη καὶ γένεσις, κατὰ τὸ αὐταῖς δοκοῦν ἐκάστῳ
 βραβεύουσαι, ἢ τῶν φαύλων ἐργάτην, ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐραστὴν ἀποτελοῦσι τὸν
 ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐθελούσιοι πάντες ἐπ' ἄμφω βαδίζουσι, καὶ ὅποιπερ ἂν ἐκάστῳ
 δοκῇ, τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀπευθύνειν τὸ κωλύον ἐξ ἀνάγκης οὐδέν. Εἰ δὲ χρή τι
 τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι λοιπὸν, καὶ τῆς Ἑλλήνων ἀπαιδευσίας κατα-
 [15] σημαίνειν τὸν γεννήτορα καὶ πόθεν αὐτοῖς εἰς τοῦτο πεσεῖν ἀβουλίας
 συμβέβηκεν, ἐρῶ καὶ μάλα προθύμως.

Δαίμων, ἐκεῖνος ὁ ἀρχέκακος, ὁ τῆς ἀμαρτίας πατήρ, παραβάτην τῆς
 θείας ἐντολῆς ὑποδείξας τὸν ἄνθρωπον · καὶ ὡς περ τινὰ τῶν δορυκτῆτων
 ὑπὸ χειρᾶς ἔλων, καὶ τύραννος ἐξ ἀπάτης ἐφ' ἡμᾶς ἀναδεδειγμένος, ἐδεδίει
 [20] τῆς ἐλευθέρως φύσεως τὴν ἐφ' ἅπερ ἦν ἀναδρομήν. Ἦδεῖ γὰρ, ἦδει τὸν
 ἄνθρωπον τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἐλέγχους, αἰεὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀναφεύγ-
 εῖν ἐπειγόμενον · καὶ μισοῦντα μὲν, ὡς ἐπέισακτον, τὴν ἀμαρτίαν, ἐν δὲ
 τῷ πλημμελεῖν αἰεὶ σκυθρωπάζοντα, καὶ εἰ κλέπτοιτό πως πρὸς τοῦτο διὰ
 μικρᾶς ἡδονῆς · ἀλλ' ἵνα μὴ ταῖς οἰκειαῖς αὐτονομίαις χρησάμενος, ἀφανίσῃ
 [25] μὲν τῷ πρὸς ἐλευθερίαν ἔλκοντι τόνῳ τὴν τυραννήσασαν ἡδονήν · μακρὰ
 δὲ οἰμῶζειν ταῖς ἀμαρτίαις εἰπὼν, ἐπὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς ἀναβαίνοι πλεονεκτή-
 ματα, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἔργοις ἐμφιλοχωρῶν, ἀχείρωτος ἤδη ταῖς
 ἄνωθεν ἐπικουρίαις εὐρίσκειτο · ἕτερον [οὖν] ἀπάτης ἐπενόησε τρόπον, δὲ
 ταύτην αἰεὶ τῆς ἑαυτοῦ κακουργίας ὄπλον ποιησάμενος, ὑποκλέπτων δὲ ὡς περ
 [30] τῆς ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις λύπης τὸ πλεόν, αἰεὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ συνειδότος

1. ὦ οὖτος τοῖς σοῖς b : τοῖς σοῖς ὦ οὖτος rell.

7. ἐν om. I : ἐν rell.

13. ἑαυτὸν b D : ἑαυτῶν A c E F.

13. ἐξ ἀνάγκης τὸ κωλύον b : τὸ κωλύον ἐξ ἀνάγκης rell.

18. δείξας b : ὑποδείξας rell.

25. μακρὰν b : μακρὰ rell.

28. οὖν add. edd. : om. codd.

ἐλέγχοις διὰ δόλου μαχόμενος. Οὐκ αὐτοῖ, φησὶν, ἑαυτοῖς ἔστε τοῦ μὴ
 δύνασθαι τὰ ἀμείνω πράττειν παραίτιοι, οὐδὲ τέθεικε Θεὸς ἐν ἐξουσίαις [ταῖς]
 ὑμετέραις τὸ σωφρονεῖν. Ζυγὸν ὑμῖν ἀναγκαῖον ἐπελήλακεν · εἵμαρμένη
 κρατεῖ καὶ γένεσις, καὶ πράττειν ἀνάγκη τὸ ἐκείναις δοκοῦν. Ταῖς
 [5] τοιαύταις ἀπάταις ὁ πονηρὸς χειροῦται τὸν ἄνθρωπον, καὶ τῶν τῆς
 ἀληθείας ἀποβουκολήσας δογμάτων, ἐτοιμότερον εἰς πᾶσαν ἁμαρτίαν
 ἀπεργάζεται · εἵμαρμένη γὰρ τῶν καθ' αὐτὸν ἀνατιθεὶς τὴν ἔκβασιν, καὶ
 γενέσεως ἀφύκτοις ὑποκεῖσθαι λέγων δεσμοῖς, οὐδεμίαν ὑποστήσασθαι
 κόλασιν, ἐφ' οἷς ἂν φαίνεται πλημμελῶν ὑπολαμβάνει. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν
 [10] ἐκείνοι, τὸ σωφρονεῖν παρωσάμενοι. Λεγέτωσαν δὲ τῆς ἐκκλησίας οἱ
 κήρυκες, οἱ Χριστὸν ἐνδυσάμενοι, καὶ τῆς ἀληθείας φοροῦντες τὸν νοῦν.
 Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. Ἴνα δὲ μὴ μακρὰν οὕτω νοσοῦντες τὴν
 ἀβουλίαν οἱ ταῖς ἀρτίως διηγορευμέναις ἀπάταις ἔνοχοι, καὶ τοῖς τοῦ
 νομοθέτου θελήμασι τὴν ἑαυτῶν ἀντιτάττοντες ἔννοιαν, πόλεμον ἔχωσι πρὸς
 [15] ὃν ἤκιστα χρῆν, ἀκουέτωσαν ὅπερ ἔφημεν ἐξ ἀρχῆς · Ποιήσωμεν εἰρήνην
 αὐτῷ, καταλύσωμεν τὴν ἔχθραν · οἰχέσθω μάχη καὶ πόλεμος, ἐπιδῶμεν τῷ
 Σωτῆρι τὰς δεξιὰς. Αἰτήσωμεν εἰρήνην διὰ τῆς πίστεως · λέγωμεν μετὰ τοῦ
 προφήτου καὶ ἡμεῖς · Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν. Κύριε,
 κτήσαι ἡμᾶς, ἐκτὸς σοῦ ἄλλον οὐκ οἶδαμεν, τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν.
 [20] Τοῖς μὲν οὖν Ἑλλήνων παισὶ, καὶ τοῖς ἀρτίως τὰς τῆς Ἐκκλησίας
 εἰσβεβηκόσι πύλας, ἀποχρήσειν οἶμαι πρὸς ὠφέλειαν καὶ ταῦτα. Ἐπειδὴ δέ
 μοι καὶ ἕτερος ἀναδεικνυται λεῶς, τοῖς μὲν οὖν τῆς ἀμαθίας ὅπλοις, εἰς
 ἀβουλότατον στρατιώτην ἐξηρτυμένος, ἀντιτάττων δὲ τῷ Σωτῆρι τὴν γνώμην
 διὰ σκιᾶς καὶ τύπου καὶ γράμματος ἔχων τε τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως ἐν
 [25] τῷ νόμῳ, καθὼς γέγραπται, τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ πολεμεῖν οἴεται
 δεῖν · φέρε δὴ καὶ αὐτοῖς διὰ τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπησιν ἐπιβοήσωμεν ·
 Ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ. Μέχρι τίνος, Ἰουδαῖε, τοῖς ἀπο τοῦ γράμματος τύποις
 ἐντετηκῶς παρελαύνεις τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν; Πότε τῆς σῆς ἀμαθίας τὸ
 πέρασ ὀφθήσεται; Πότε τῆς ἐν νόμῳ σκιᾶς ἀποστήσεις τὸν νοῦν; Ἡ ποιός σε
 χρόνος ἡμῖν ἐπιδείξει σωφρονέστερον; Πότε δὲ τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν

2-3. (θεὸς) ταῖς ὑμετέραις ἐξουσίαις b : (θεὸς) ἐν ἐξ. ὑμ. (ἡμ- c) rell.

9. ὑπολαμβάνει leg. puto : ὑπολαμβάνοι codd. 2. ταῖς rest. 5^c ed. ; v. supra.

15. χρῆ c : χρῆν rell. edd.

21. ἀποχρήσειν οἶμαι codd. (οἶμαι om. I Sal.) : ἀποχρήσει Aub. Migne
 ex Sal. mg. 'leg. ἀποχρήσει vel add. οἶμαι'.

23. ἐξηρτυμένοις b : ἐξηρτυμένος rell.

12. 2 Cor. 2,11.
 24-25. Rom. 2,20.

15-16. Is. 27,5.
 27. Is. 27,5.

18-19. Is. 26,12.

προσοίσεις τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων Θεῷ ; Πνεῦμα ὁ Θεός, καθὼς γέγραπται, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκύνειν. Σὺ δὲ τὸ ἐν πνεύματι λατρεύειν ἀφείς, καὶ ἠδίονα τῆς εἰς τὰ ἀμείνω ποιησάμενος τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω φοράν, τῇ τοῦ γράμματος ἐναβρύνῃ παχύτητι · εἶτα τιμᾶν [5] οἶει διὰ τούτου Θεὸν, καὶ τὴν ἀκριβεστάτην τοῦ νόμου διάληψιν ἀποσειόμενος, ὡς πᾶσαν ἔχων τῶν γεγραμμένων τὴν εἴδησιν, οὐκ αἰσθάνῃ ληρῶν. Φέρε γὰρ δὴ σοὶ καὶ εἰς ἕκαστα τῶν παρὰ σοὶ τιμίων ὀλίγα διαλεξώμεθα. Νοήσεις γὰρ, οἶμαι, καὶ μάλα ῥᾶδίως, ἐντεῦθεν, εἴπερ ἐνεστί σοι τὸ βούλεσθαι σωφρονεῖν, ὅτι χρόνους ἐν πλάνῃ κατατρίβεις μακροῦς. [10] Ἀποδέχῃ μὲν γὰρ ὡς μέγα τι χρῆμα, καὶ εἰς λατρείαν τὸ καιριώτατον τὴν ἐν σαρκὶ περιτομήν. Ὑπερθαυμάζεις δὲ λίαν τὴν κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίαν, καὶ μηλοσφαγεῖς μὲν ἡδέως · οἶει δὲ λίαν ἐπὶ σαυτῷ μεγάλα χαίρειν Θεὸν ὅταν Αὐτῷ φαίνη βουθυτῶν, καὶ βρωμάτων δὲ περὶ καὶ τῆς ἐν τούτοις διαφορᾶς πολὺς παρὰ σοὶ ἀκριβῆς ὁ λόγος, ἐν τούτοις ἔχειν [15] τὸ καύχημα · ταῦτα παρὰ σοὶ τῆς ἀκροτάτης ἀρετῆς ὠδίνει τὰ γυμνάσματα · ἐν τούτοις ἔθου σαυτῷ τοὺς τῆς εὐδοκιμήσεως ὄρους. Ἐγὼ δὲ τὴν μὲν τοῦ νομοθέτου σοφίαν καὶ σύνεσιν, παντὸς εἶναί φημι καὶ λόγου καὶ θαύματος κρείττονα · ἐπισκῆψαιμι δ' ἂν, καὶ μάλα εἰκότως, ταῖς Ἰουδαϊκαῖς ἀβουλίαις. Νοοῦσι μὲν γὰρ οὐχ ἑτοιμῶς · φεύγουσι δὲ τὸ μαθεῖν, πλημμελ- [20] οῦντες καθ' ἕτερον, καὶ μόναις ταῖς ἑαυτῶν ἀμαθίαις εἰς τὸ μηδενὸς ἀπολαῦσαι τῶν ἀγαθῶν ποδηγούμενοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς προφητικῆς ἀκουέτωσαν φωνῆς · Ἐκνήψατε, οἱ μεθύοντες, ἐξ οἴνου αὐτῶν. Φέρε γὰρ δὴ τί ποτε ἄρα ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ περιτέμνεσθαι χρήσιμον, διασκεψώμεθα · ἢ ποῖον ἡμῖν ὁ νομοθέτης διὰ τούτου παρεισοίσει τὸ ὠφελοῦν. Τὸ μὲν γὰρ [25] τοῖς τοῦ σώματος μορίοις, δι' ὧν ἡ φύσις ὑπηρετεῖται πρὸς γένεσιν,

3. τὴν (ἀμείνω) I : τὰ (ἀμείνω) rell.

5. οἶη I : οἶει rell.

5. διάληψιν b D M : διαλείψιν A C E F J K L.

7. ληρῶν leg. puto ex 'leg. ληρῶν' Sal. mg. Aub. Migne (et Cmg(Sc.?)
(cf. 'in eo nugas agere' in vers. Lat. Sal. ; 'nugas multas effutiens ineptias' in vers. Lat. Sc. mg.): πληρῶν codd. Sal. (cf. 'quae desunt supplere nescis' in vers. Lat. Sc., f.63R).

14. καὶ post σοὶ edd. : deest in codd.

17. μὲν om. b : μὲν rell.

ἐπαγεσθαι τὴν περιτομὴν, εἰ μὴ λόγον ἐφ' ἑαυτῷ τὸν κάλλιστον ἔχον
 γελοιότητος οὐκ ἀμοιρεῖ · μᾶλλον δὲ τὴν τοῦ Δημιουργήσαντος γράφεται
 τέχνην, ὡς εἰκαίοις τισὶ περιττώμασι τὸ τοῦ σώματος καταβρίθοντος σχῆμα.
 Εἶτα πῶς, εἶπερ ἂν οὕτως ἔχοι τε καὶ παρ' ἡμῖν νοοῖτο τῶν εἰρημένων ἢ
 [5] δύναμις, οὐ τοῦ πρέποντος ἁμαρτεῖν τὸν θεῖον φηφιούμεθα νοῦν ; Εἰ
 γὰρ ἐν τῷ περιτέμεσθαι μᾶλλον σώζεται τῇ τοῦ σώματος φύσει τὰ πρεπωδ-
 ἔστερα, πῶς οὐ πάντως ἦν ἐν ἀρχῇ τοῦτο κρεῖττον καὶ ἀμεινον ; Τίς οὖν,
 εἶπέ μοι, τὴν ἀπλανῆ καὶ ἀκήρατον φύσιν ἐν ἁμαρτίᾳ τοῦ πρέποντος
 γεγενῆσθαι λέγων, οὐ παντὶ τῷ φανεῖται ληρῶν ; Μυρία μὲν γὰρ ὁ ἐπὶ
 [10] πάντων Θεὸς ἀλόγων ζῶων ἐδημιούργησε γένη · ἀλλ' οὐδὲν τῇ τούτων
 κατασκευῇ πρὸς τὸ ἀκριβέστατον κάλλος, οὔτε ἔχον ἔλλιπῶς, οὔτε μὴν
 περιττῶς ἐγκείμενον φαίνεται. Ἀπήλλακται δὲ παντελῶς τῆς ἐπ' ἀμφω
 διαβολῆς, καὶ τὴν ἐν ἑκατέροις κατηγορίαν διαπέφυγε. Πῶς οὖν ὁ οὕτως
 ἀριστοτέχνης Θεὸς, ὁ τὴν ἐν τοῖς ἐλάττωσι προμήθειαν τσσαύτην πεποιη-
 [15] μένος, περὶ τὸ πάντων ἂν ἐσφαλῆ τιμιώτατον ; Καὶ τὸν κατ' εἰκόνα
 παράγων εἰς μέσον τῶν ἀλόγων αἰσχίονα φαίνεσθαι παρεσκεύασεν, εἶπερ ἐν
 ἐκείνοις μὲν οὐδὲν, ἐν δὲ τούτῳ τι διέπταισται ; Ἀλλ' οἶμαι καὶ αὐτοὺς
 συνερεῖν Ἰουδαίους, ὡς εἰ μὴ τι τῶν ἀγαθῶν διὰ τῆς κατὰ σάρκα περιτομῆς
 σημαίνουτο, γέλωτος ἀξία καθ' ἑαυτὴν εὔρεθήσεται, ἐπειδὴ δὲ ἡγοῦμαι
 [20] προσήκειν τῆς ἐκείνων ἀμαθίας φαίνεσθαι κρεῖττονας, τοὺς ἐν οἷς
 ὁ Σωτὴρ ἀλύζεται, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐνοικεῖ, φέρε πάλιν τὸν
 πρέποντα λόγον τοῖς τοῦ νομοθέτου διατάγμασιν ἐφαρμόσαντες, ἀξιολογω-
 τάτην οὖσαν ἐπιδείξωμεν τὴν ἐν αὐτοῖς κειμένην διάνοιαν. Διατί τοίνυν
 ὁ διὰ Μωσέως προστάττει νόμος ἐν ὀγδόῃ τὸ βρέφος ἡμέρα περιτέμεσθαι,
 [25] καὶ προσάγεσθαι τῷ Δεσπότῃ Θεῷ, τῆς ἐξ ἔθους θυσίας ἐπ' αὐτῷ
 προτετελεσμένης · εἶτα ποῖον ἡμῖν εἰσοίσει τὸ θεώρημα τὸ διὰ τῆς ἐν
 σαρκὶ περιτομῆς ὑποδηλούμενον, ὅρα λοιπὸν ἐκκαλύπτοντας ὡς ἓνι μάλιστα

1. ὑφ' I : ἐφ' *Img. rell.*

1. ἔχοι *codd.* : ἔχοι *edd.*

8. ἁμαρτίαις I : ἁμαρτία *Img' rell.*

9. μῶρι b : μυρία *Img. rell.*

13. οὖν *om. I* : οὖν *rell.*

17. διέπτεσται b (-πιῖ- H) : διέπταισται *rell.*

18. περὶ κατὰ σάρκα *codd.* : κατὰ *solum leg. et περὶ del. puto (glossa ?)*.

19. τό γε *post ἀξία codd.* : *om. puto (ex pbl. σημαίνουτο γέλωτος ?)*.

19-20. καθ' προσήκειν *om. I* : καθ' προσήκειν *Img. rell.*

27. ὅρα *codd. edd.* : ὅρα *Cmg.* : *cf. 'audi' in vers Lat. Sal. et*

'jam reliquum est' in vers. Lat. Sc., f.64R.

διειπεῖν · καὶ ὡς ἂν οἴηται τις ἄριστα τὸν ἐπ' αὐτῇ διεσκέφθαι λόγον.

Νοῦς τοιγαροῦν ὁ ἐν ἡμῖν τὸ πάντων ἐστὶ τῇ φύσει γονιμώτατον, ἀρετῆς μὲν ἀπάσης ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὰ σπέρματα, καὶ τὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν καλλίστων ἐπιθυμίας, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς, ἐξ οἰκείων κινήματων αἰεὶ [5] χορηγούμενος · πεποίηται γὰρ οὕτω παρὰ τοῦ Κτίσαντος. Ἐπιτρέχει δὲ αὐτὸν ὡςπερ τι κάλυμμα, καθάπερ ἐμφύτου ρίζης ἐξέρπουσα λήθη, ἣ καὶ πάσης ἐστὶν ἀκαθαρσίας τροφός. Καὶ τὴν μὲν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσιν ἔφειν, ἀχλύος δίκην ἐκτείνει μὲν, ἣ καταβόσκειται · τὴν δὲ, ἐπὶ τῷ χρῆναι τὰ βέλτιστα δρᾶν ἐπισκιάζουσα, μνήμην τὸ γεῶδες ἡμῖν ἀντὶ τοῦ πνευματικοῦ [10] πραγματεύεται φρόνημα, οὕτω τε πάσης ἀκαθαρσίας ἀνάπλεω δεικνύει τὸν ἄνθρωπον. Καὶ γοῦν οἷς τοῦτο συνέβη παθεῖν, διὰ προφητικῆς λέγεται φωνῆς · Μνήσθητε, οἱ μακρὰν τοῦ Κυρίου, καὶ Ἱερουσαλὴμ ἀναβήτω ἐπὶ καρδίαν ὑμῶν. Ἐδει γὰρ, ἔδει καθάπερ ὕδωρ ἐπιχεῖσθαι πυρὶ, τοῖς ἀπὸ τῆς λήθης κακοῖς τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀνάμνησιν · καὶ διὰ τῶν ἐναντίων [15] βοηθημάτων τὸ λυποῦν ἀφανίζεσθαι. Ἔως ἂν οὖν τοῖς ἀπὸ τῆς λήθης κακοῖς ὁ ἐν ἡμῖν κατακαλύπτεται νοῦς, καὶ τὸ τίκτειν τὰ κάλλιστα πεφυκὸς ταῖς ἐντεῦθεν ἀμαθίαις ἐπιθολούμενον μηδαμόθεν ἔχει τὸ δύνασθαι διαπρέπειν ἐν ἀγαθοῖς, ἀκάθαρτοι τὸ τηλικάδε καὶ βδελυρώτατοι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων, λελογίσμεθα παρὰ Θεῷ ; Τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς [20] ἀμείνοσι λήθην ἀποκρουόμενοι, καὶ ὡςπερ τινὰς περιττωμάτων ἐκδρομὰς τὰ ἐντεῦθεν ἀποτέμνοντες παίσματα, ἐλεύθερον μὲν ἀπάσης φαυλότητος, γυμνὸν δὲ τῶν ἐκ πονηρίας κακῶν, τὸν ἄρσενα καὶ γονιμώτατον ἐν ἑαυτοῖς διατηρήσομεν νοῦν. Οὕτωςί λοιπὸν τὴν μὲν ἐκ τῆς ἁμαρτίας παλαιώσιν ἔξοικον τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ποιησάμενοι, εἰς δὲ τὴν [25] ἐκ τῆς ἀκακίας νηπιότητα μεταστοιχειούμενοι, παραστησόμεθα μετὰ παρρησίας τῷ Θεῷ · οὐκ αὐτοὶ δὲ πάντως ἑαυτοὺς προσοίσομεν, ὡςπερ οὖν οὐδὲ τὸ ἀρτίτοκον βρέφος ἑαυτὸ προσῆγε τῷ Θεῷ. Προσοίσει δὲ ἡμᾶς ὁ διὰ τῆς πίστεως ἀναγεννήσας Χριστὸς, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν ἀναφέρων τῷ

3. εὐτῷ I : ἑαυτῷ rell.

4. γῆς b : πηγῆς rell.

5. ἐπιτρέχει codd. Sal. : -ειν Aub. Migne : 'malo περιτρέχει' Img²

9. ἐπισκιάζουσαν b M : ἐπισκιάζουσα rell.

15. λοιποῦν I : λυποῦν rell.

16. ὑμῖν D I : ἡμῖν rell.

16. κάλλιστα D I M : μάλιστα Cmg. H : κάλιστα rell.

Πατρί · καὶ προσοίσει κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν, τουτέστι μετὰ τὸν ἐν νόμῳ
 σαββατισμόν. Οὗτος γὰρ ἔστι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας ὁ καιρὸς,
 ἐπεὶ καὶ τέλος νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός. Διὰ ταύτην, οἶμαι, τὴν
 αἰτίαν, μᾶλλον δὲ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἢ ὀγδοῆ παρ' ἡμῖν Κυριακὴ κατωνόμ-
 [5] ασαι, ὡς εἰς τέλος μὲν ἤδη τὸν τοῦ νόμου καιρὸν κατακλείουσα ·
 ἀρχὴν δὲ ἡμῖν Κυριακῶν εἰσφέρουσα χρόνων, ἐν οἷς γέγονε τὰ πάντα καινά.
 Ὡςπερ οὖν ἀμέλει καὶ ὁ Παῦλός φησι · Ὡστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις,
 τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἴδου γέγονε καινά. Τοῦτον ἡμῖν εἰσκομίζειν τῶν
 θεωρημάτων τὸν τύπον οἶεσθαι χρῆ τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν, ἐν ὀγδοῆ μὲν
 [10] ἐπιτελουμένην, καθάπερ εἶπον, ἡμέρα, εἰς ὄφιν δὲ ἄγουσαν τὰ νεογνά
 τῷ Θεῷ. Προσμαρτυρεῖτω δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὁ τῶν
 τοῦ Σωτῆρος μυστηρίων ταμίας εἰσίτω βοῶν · Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ
 Ἰουδαῖός ἐστιν · οὐδὲ ἢ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομῇ, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ
 κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομῇ καρδίας ἐν πνεύματι οὐ γράμματι, οὗ ὁ
 [15] ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἐπιστελλέτω δὲ πάλιν
 ἑτέροις περὶ τῶν αὐτῶν οὕτω λέγων · Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς
 κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομὴν. Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν ἢ περιτομῇ οἱ
 πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες. Καύχημα μὲν γὰρ
 τῆς κατὰ σάρκα περιτομῆς, εἰ μόνη νοοῖτο, καὶ τὸ ἐκ τῆς θεωρίας οὐκ
 [20] ἔχουσα κάλλος, οὐδὲν, οἶμαι, παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσιν εὐρεθεῖν ποτέ.
 Ὅτε δὲ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς εἰσφέρει τὸν τύπον, καὶ τὸν ἐν καρδίᾳ
 καθαρισμόν ὑποσημαίνουσα φαίνεται, τότε δὴ τις ἐπαινέσει μὲν ἴσως ὡς
 ἄριστα σχηματίζουσαν τὸν ἐν λεπτῇ θεωρίᾳ κείμενον · ἀποφοιτήσῃ δὲ
 δηλονότι τοῦ παθεῖν, τὸν ἐν καρδίᾳ μελετήσας καθαρισμόν. Ὁ δὲ καὶ δρᾶν
 [25] ἐπέιγεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις προφητικὸς συνεβούλευε λόγος, ἔχων ὡδί ·
 Τάδε λέγει Κύριος · Νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις.
 Περιτμήθητε τῷ Θεῷ, καὶ περιτεμεῖσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες

1. ἐννόμον B : ἐννομον I : ἐν νόμῳ Img rell.

8. τὰ πάντα post γέγονε b M : om. rell.

9. χρῆ om. b : χρῆ Img rell.

10. ἐπιτελουμένην M edd. : ἐπιτελουμένη rell.

10. ἄγουσαν coniecit Migne : ἄγουσα codd. Sal. Aub.

14. πνεύματι οὐ om b edd. (καρδίας οὐ γράμματι Migne) : πν. οὐ rell.

18. καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ post λατρεύοντες add. edd. : desunt in
(codd.

26. αὐτοῖς B H : αὐτοῖς I : ἑαυτοῖς rell.

Ἰουδα οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ, ὥστε εἴ τις ἐν σαρκὶ περιτέμνοιτο, οὐ πάντως τοῦτο ποιήσει τῷ Θεῷ · ὁ δὲ γε τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν διὰ τῶν εὐαγγελικῶν δεχόμενος κηρυγμάτων, αὐτῷ δηλονότι τῷ πάντων Δεσπότη, καὶ οὐ τῷ νομικῷ γράμματι περιτέμνεται, μορφοῦν εἰσθότι καθάπερ ἐν [5] σκιαῖς τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι δὲ τῆς κατὰ ἀλήθειαν περιτομῆς ἡ δύναμις οὐκ ἐν τῷ κατὰ τὴν σάρκα πληροῦται πάθει, ἀλλ' ἐν τῷ βούλεσθαι δρᾶν ἅπερ ἐπιτάττει Θεὸς, ἀκούε Παύλου σαφέστατα λέγοντος · Ἡ περιτομὴ οὐδὲν ἐστίν · ἡ ἀκροβυστία οὐδὲν ἐστίν. Ἀλλ' ἵνα μὴ λόγους ἡμῖν φαίνεται προτείνων φιλοῦς, οὐδὲν εἶναι λέγων τὸ διὰ νόμου τετιμημένον, ἐπεξηγεῖ- [10] ται σαφέστερον, καὶ φησι · Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, εἰς νόμον πράττης · εἰς δὲ παραβάτης νόμου ἧς, ἡ περιτομὴ σου ἀκροβυστία γέγονεν. Ἐὰν οὖν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάττει, οὐκ ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται ; Καὶ κρινεῖ ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία τὸν νόμον τελοῦσά σε τὸν διὰ γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμον. Ὅτε [15] τοίνυν ἀνόητον μὲν ἐν τοῖς παθοῦσιν ὀρασθᾶν φησι τὴν περιτομὴν, ὅταν αὐτοῖς μὴ προσῆ τὸ διὰ πραγμάτων εὐδοκιμεῖν · οἱ δὲ τὴν ἐκ φύσεως ἐτι σώζοντες ἀκροβυστίαν ἀμείνους τῶν μὴ τοιούτων νομοφύλακες ὄντες εὐρίσκονται, ποῖον ἐστὶ λοιπὸν τὸ ἐκείνης καύχημα, πυθοίμην ἂν ἡδέως τῶν ἀνοσιγμάτων Ἰουδαίων. Εἰ δὲ χρή τι τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι, καὶ [20] ἕτερον σημεῖον δεδόσθαι τὴν περιτομὴν, ὁ Παῦλος διισχυρίζεται. Καὶ ὡς περ τι σήμαντρον τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως τῷ προπάτορι τοῦ γένους Ἀβραάμ · εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, οὐ μόνον, φησὶ, τοῖς ἐκ περιτομῆς, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως τοῦ Πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ. Ἐπίστευσε γὰρ τῷ Θεῷ, καὶ δεδικαίωται, [25] περιτομὴν οὐπω λαβών · μετὰ δὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐκ ταύτης δικαίωσιν, σημεῖον αὐτῷ τοῦ πράγματος γέγονεν ἡ περιτομή.

4. καὶ codd. : om. edd.

4. καὶ ante καθάπερ I : om. rell.

7. ἐπιτάττει b F : ἐπιτάττει rell.

13. ἡ leg. ex NT puto : deest in codd.

15. ἀνόητον codd. Sal. : ἀνόνητον Aub. Migne.

16. προσῆ M : προῆ A C D J K L : πρὸς b E F.

17. εἶναι B I : ὄντες Bmg H Img rell.

19. προσθεῖναι codd. : προσθηῖναι edd.

23. στοιχοῦσι A^C b M : τυχοῦσι A* C D E F J K L.

Δέχου τοιγαροῦν, Ἰουδαίε, τὴν τοῦ Πνεύματος μάχαιραν, ἀπόθου τὴν σκληροκαρδίαν, ὡς γέγραπται, περιτιμήθητι τῷ Θεῷ. Μάνθανε σαββατίζειν, οὐ καθάπερ αὐτὸς ἔχειν οἶει καλῶς, ἀλλ' ὡς ἡ τοῦ νομοθέτου διατάττει βούλησις. Ὁ τι γὰρ δὴ καὶ περὶ τούτου φησὶν ὁ νομοθέτης, ἄξιον ἰδεῖν. [5] Ἔργων ἀποσχέσθαι κελεύει, καὶ πόνων μὲν ἀνεῖσθαι σωματικῶν, κατὰ τὸ Σάββατον. Ἐξοίχεσθαι δέ τινα τῆς Ἱερουσαλὴμ οὐ βούλεται, οὐδὲ εἰς ὁδοὺς ἐκτείνεσθαι μακράς. Κεχρηῆσθαί τε μὴν οὐ ταῖς παραυτίκα πεπονημέναις, ἀλλὰ ταῖς ἤδη προητοιμασμέναις τροφαῖς. Ἀχθοφορεῖν δὲ ὅλως, ἢ ὑπὸ τοῦ καταφορτίζεσθαι παντελῶς ἀποκωλύει, σαφέστατα λέγων διὰ φωνῆς Ἱερεμίου · [10] Καὶ οὐκ ἐξελεύσεσθε ἔξω τῆς πύλης Ἱερουσαλὴμ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων · καὶ οὐκ ἐξοίσετε βαστάγματα ἐξ οἰκιῶν ὑμῶν. Ἐν τούτοις ὑμῖν ὁ νόμος ὀρίζει τὰς τοῦ Σαββάτου τιμὰς. Ἀλλ' ἡκέτω μοι πάλιν εἰς μέσον ὁ μόνω τῷ γράμματι συνηγορεῖν μελετήσας, καὶ λεγέτω τις ἡμῖν τῶν ἐξ Ἰουδαϊκοῦ συστήματος, πότερον ποτε λόγος ἐφήρμοσται τοῖς θεόθεν διατεταγμένοις [15] σοφὸς, ἢ γουν ἐν φιλαῖς ἡμῖν κεῖται λέξεσι, καὶ γυμνῷ τῷ γράμματι, τῶν θείων μυστηρίων ἡ δύναμις. Εἰ μὲν οὖν ὡσπερ ἐπὶ καλύμματι τοῖς θεωρήμασι τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἐπαλείφουσαι παχύτητα, νουνεχέστατά τε ποιῶν ὁμολογεῖ, ζητείτω τὸ νόημα, καὶ μὴ τοῖς ἐν σχήματι λαουμένοις ἐμφιλοχωρῶν, αὐτὸς ἑαυτὸν ζημιούτω τὰ κάλλιστα · εἰ δὲ ὅτι προσήκει μόνω [20] προσεδρεύειν τῷ γράμματι, καὶ μηδὲν ἐπ' αὐτῷ πλέον λογίζεσθαι, αὐτὸς δὲ ποιοῖτο διὰ σπουδῆς καὶ προσέτι διδάσκειν ἑτέρους φιλονεικοίη, ἀκούσεται κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν · Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως. Οὔτε ὑμεῖς εἰσέρχεσθε, οὔτε τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. Φέρε δὴ γὰρ καὶ [25] ἐπὶ τῷ κατὰ Σάββατον λόγῳ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, ὅπως ἂν ἔχοι, διασκεψόμεθα, καὶ λεπτομερέστερον βασανίζοντες τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, ἴδωμεν, εἰ μὴ μωρίας ἀνάπλεως κἂν τούτῳ πάλιν ὁ τῶν Ἰουδαίων ἀλίσκεται νοῦς.

Τί γὰρ δὴ τὸ πεπεικὸς, εἶπέ μοι, τὸν ἀπάντων Δημιουργὸν πρὸς [30] τοῖς ἄλλοις ἀπάσιν, οἷς ἔχειν ὀρθῶς ἐδοκίμαζε, καὶ ἀργεῖν ἐν Σαββάτῳ

3. οἶει ἔχειν b : ἔχειν οἶει rell. 11. οἰκιῶν ABC : οἰκιῶν Cuzg. H I.

8. ἢ ὑπὸ codd. Sal. Aub. : καὶ ἀπὸ Migne.

15. ἡμῖν A b D E F J M : ὑμῖν C K L.

15. ταῖς ante λέξεσι I : om. rell. 16. ἐπὶ καλύμματι codd. : ἐπικάλυψε τε SC ed.

19. προσήκει b : προσήκοι rell.

21. δὲ codd. Sal. : τε ('leg. τε pro δὲ' Sal. mg.). Aub. Migne.

νομοθετεῖν, καίτοι τῆς ἄλλης ἀπάσης κτίσεως τὰ ἐκ φυσικῶν κινήματων ἐνεργούσης ἀκωλύτως κατὰ τὸ Σάββατον, ἢ καὶ ὅπερ ἕκαστον τῶν ὄντων τέτακται ποιεῖν οὐ καταλύοντων διὰ τὸ Σάββατον; Ἡλιος μὲν γὰρ ἀνίσχει, καὶ τὸν συνήθη δρόμον ἐξελίττων οὐ παύεται· γῆ δὲ ἢ φυτοῖς κομῶσα ποικίλοις καὶ [5] πολυειδέσιν ὠραιζομένη βλαστήμασιν οὐκ ἀποστειροῦται διὰ τὸ Σάββατον οὐδὲ τοῖς ἐξ αὐτῆς τὴν θρεπτικὴν ἐπαύσατο δύναμιν. Πηγαὶ δὲ ὁμοίως αἱ ψυχρῶν ὑδάτων μητέρες, ποτὲ τὸν ἐξ οἰκείων μαστῶν ἀνακόπτουσαι δρόμον, τὴν αὐταῖς συνήθη χορηγίαν οὐκ ἐπαύσαντο φέρειν. Ἀλλὰ τοῦτο νῦν ἐρεῖς, Ἰουδαίε, καίτοι νόμους ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πεποιημένων παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ τεθεῖσθαι [10] πιστεύομεν, καθ' οὓς κινεῖται καὶ πέφυκε, διαζῆ τε καὶ σώζεται; Ἀλλ' εἶπερ, ὡς οἶει κατὰ γνώμην, Αὐτῷ τὸ τιμᾶσθαι ταῖς ἀργίαις τὸ Σάββατον, οὐδενὸς ἡμῖν ἑτέρου διὰ τῆς τοιαύτης νομοθεσίας χρησίμου παρεισβαίνοντος, τί μὴ τὸν αὐτὸν ἐφ' ἅπασιν ἐτίθει νόμον; Τί δὲ, εἶπέ μοι, τὸ λυποῦν, ὁφοποιεῖσθαι τινα τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ ἀλφειουργεῖν ἐν Σαββάτῳ; Ἡ τί τὸ [15] κωλύον τὰς ἑτέρας τοῦ σώματος ἀποσχεδιάζεσθαι τροφάς; Nunὶ δὲ ὥσπερ τι μέγα καὶ περισπούδαστον ὁ νόμος ἡμῖν εἰσηγούμενος, ἔργου μὲν ἀπείργει παντός· βάσταγμα δὲ τῆς ἐστίας ἐκκομίζειν οὐκ ἐᾷ· ἀλλ' οὐδ' ἐξοίχεσθαι ποι μακρὰν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πύλης τὸν οὐδὸν παραμείβοντας, σιτίοις γε μὴν, οὐ τοῖς παραντίκα πεπορισμένοις, ἀλλὰ τοῖς ἐν προμηθείας [20] ἠὲ τρεπισμένοις ἀποκεχρημένοις, ἐπὶ δαῖτα καὶ τράπεζαν ἵέναι κελεύει, καὶ θανάτῳ τιμᾶται τὸν παραβαίνοντα· καίτοι τῶν διηγγελεμένων οὐδὲν, εἰ καθ' ἑτερόν τινα πράττειτο καιρὸν, ἁμαρτίας ἔγκλημα προσοίσει τῷ δεδρακῶτι· καὶ οὐ δὴ πού φήσειεν ἄν τις, εἰ γε σωφρονοίη, ἐν πλημμελημάτων τάξει καὶ ταῦτα κείσθαι παρὰ τῷ νόμῳ, καθάπερ οὖν καὶ τὰ ἕτερα, ὧν ὅτι προσήκει [25] παντελῶς ἀποφοιτᾶν, διαγορεύει σαφῶς. Τὸ γὰρ· Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, καὶ ὅσα τούτοις συνήρμοσται

6. ἐπαύσατο leg. puto ex edd. mg. : ἐφεύσατο codd.

6. καὶ ante αἱ b : om. rell.

8. οὐκ add. ante ἐπαύσαντο et om. post ἀλλὰ puto : χορ. ἐπαύσαντο φέρειν. Ἀλλ' οὐ τοῦτο codd.

10. κινεῖται καὶ codd. : κινεῖσθαι (καὶ om.) edd.

14. τῷ (καθ') I : τὸ (καθ') edd. : τῶν (καθ') rell.

18. Ἱερουσαλήμ I* edd. : Ἱεροσολύμοις I^C rell.

24. προσήκει edd. : προσήκοι codd.

πρὸς τὴν αὐτὴν καὶ μίαν βλέποντα τάξιν, οὐκ ἐν μόνῳ Σαββάτῳ παραφυλακτέον ἀνδρὶ μισοῦντι κολάζεσθαι, ἀλλ' ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ παραιτητέα. Ὅθεν δὴ καὶ μάλα σαφῶς ὑπολαμβάνω κατάδηλον ἔσεσθαι τοῖς ἀκρωμένοις, ὡς ἁμαρτίαι μὲν οὐκ εἰσὶ τὰ ἐν Σαββάτῳ κεικωλυμένα, χαριεστάτην δὲ μᾶλλον [5] ἡμῖν ἀνατίκτουσι πραγμάτων εἰκόνα · ἦν δὴ καὶ ὅπως ἂν δύνωμαι διειπεῖν διὰ τὴν σὴν ὠφέλειαν, οὐκ ἀποκινήσω. Προκρίσεται δὲ τῶν ἄλλων ὁ περὶ τῆς ἀργίας λόγος, διπλοῦν εἰσφέρων θεώρημα.

Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἐνεγκούσης ἀπάραντες, τὴν Αἴγυπτίων κατωκλήκασιν χώραν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, μακροὺς ἐν αὐτῇ παρατείνοντες χρόνους, ὅτι μὲν [10] Ἑβραῖοι τὸ γένος εἰσὶ, καὶ τῆς Ἀβραὰμ ἐξέφυσαν ρίζης, οὐδὲ ἐν μόναις ἔτι, κατὰ τὸ εἶκος, διέσωζον μνήμαις. Ἐπιλαθόμενοι δὲ τῶν πατρίων ἐθῶν, καὶ τὴν προγονικὴν εὐσέβειαν ἀρνησάμενοι, πρὸς τὰς τῶν ἐπιχωρίων φευδολατρίας ἐτρέποντο. Ἀδικεῖν δὲ ὡς περ οὐ μετρίως ὑπειληφότες τοὺς εἴσω γῆς οἰκειίας εἰσδεξαμένους τὸν μετανάστην λεῶν, εἰ μὴ καὶ τῆς αὐτῆς [15] ἐκείνοις συμμετάσχοιεν πλάνης, ἡλίῳ μὲν χρῆναι προσκυνεῖν ὑπελάμβανον · οὐρανῷ δὲ καὶ γῆ καὶ σελήνῃ καὶ ἀστροῖς, καὶ τίνι γὰρ οὐχὶ τῶν στοιχείων τὴν Θεῷ πρέπουσαν δόξαν ἀπονέμειν ὄντο δεῖν ; Βαθὺς γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς τῆς ἀγνοίας ὁ σκοτός, καὶ καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν, ἐλάτρευον τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς τῆς Αἴγυπτίων ὠμότητος [20] καὶ τῆς πικρᾶς ἐκείνης δουλείας ἐλευθεροῦν ὁ νομοθέτης ἠπέιγετο, καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐκάλει, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πλάνην ἀποφορτίζεσθαι μελησμοῦ τινὸς δίχα προσέειπεν · Ὅρα δὴ, λέγων, μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανηθεὶς προσκυνήσης [25] αὐτοῖς. Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν. Ἐπειδὴ δὲ πως ἐχρῆν καὶ διὰ πράγματος ἐναργοῦς ἐπαναγκάζειν ὡς περ καὶ οὐχ ἐκόντας ὁμολογεῖν, ὡς πεποιήται μὲν οὐρανός · ἥλιος δὲ, καὶ σελήνη, καὶ ἀστρα, καὶ γῆ, καὶ

1. λέξιν b : τάξιν Img rell.

1. μόνῳ A mg b C mg D mg E mg F mg J K L M : νόμῳ A C D E F Img.

8. κατωκλήκασιν b : κατωκλήκασιν rell.

13. φευδολατρίας A B D E F : φευδολατρείας c H I.

14. οἰκειίας codd. Sal. : om. Aub. Migne.

16. καὶ² om. b : καὶ² rell.

18. ἐν codd. : om. edd.

20. ἐπέιγετο I : ὑπέιγετο H : ἠπέιγετο rell.

22. μελησμοῦ A (με^θλησμοῦ C) D E F : μελισμοῦ b L M : μολυσμοῦ J K.

ἡ ἄλλη δὲ σύμπασα κτίσις ταῖς τοῦ Δημιουργήσαντος τέχναις εἰς τὸ εἶναι κεινίηται, συσχηματίζεσθαι κελεύει τῷ Δημιουργῷ · καὶ καταλύοντας ἐν Σαββάτῳ, τῆς ἑορτῆς τὴν αἰτίαν εἰδέναί βούλεται · Κατέλυσε γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ. Οἱ δὲ καταλύοντι [5] τῷ Δημιουργῷ συγκαταλύειν σπουδάζοντες, πῶς οὐκ ἂν ὁμολογήσαιεν, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς πεποιήται μὲν τὰ σύμπαντα, εἰς δὲ ἀπάντων γενεσιουργὸς καὶ τεχνίτης ἐστί ; Συμβέβηκε τοίνυν, διὰ τῆς κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίας, καὶ τὸν περὶ τῆς θεότητος εἰσφέρεισθαι λόγον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ἀπάντων τεχνίτην καὶ δημιουργὸν ἐπιγινώσκεσθαι φύσιν · καὶ τὴν [10] τῶν ὀρωμένων στοιχείων οὐκ ἄγνοεῖσθαι δουλείαν. Εἰς μὲν δὲ λόγος οὗτος τῆς κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίας. Δεύτερος δὲ ἐπὶ τούτῳ καὶ μάλα σεμνὸς καὶ τοῖς τὴν ἕξιν τελειοτέροις ἀρμοδιώτατος · Οὐ γὰρ τοῖς ἔτι νηπιάζουσι τὰς στερεωτέρας τῶν μαθημάτων παραθετέον τροφάς · ἀλλὰ τοῖς διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένοις, ὡς ὁ Παῦλός φησι. Σημαίνει τοίνυν ἡ [15] κατὰ τὸ Σάββατον ἀργία καὶ ἡ αὐτῶν τῶν ἔργων ἀπόθεσις τὴν ἐσομένην ἐπὶ τέλει τῶν ἀγίων κατάπαυσιν · ὅτε δὴ πόνον ἀποσεισάμενοι, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς σταδίοις ἰδρῶτας ἀπονιψάμενοι, πρὸς τε τὴν ἄνω πόλιν ἀναπηδήσαντες, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, ἐν ἀναπαύσει καὶ τρυφῇ τὸν ἅπαντα διοίσουσι χρόνον · ἔργων μὲν οὐκέτι καὶ πόνων ἀπτόμενοι · τὰ δὲ ἐν τῷ [20] παρωχηκότι βίῳ καυχήματα ἐφόδιον πρὸς σωτηρίαν ἔχοντες, εἰς ἀθάνατον ζωὴν τὰς ἑαυτῶν ἀποθρέψουσι ψυχάς. Τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ προεντρεπίζεσθαι δεῖν τὰς ἐν Σαββάτῳ τροφάς. Τὸ δὲ βαστάγμασιν ἦτοι φορτίοις μὴ ἐξεῖναί τισι καταβρίθειν ἑαυτοῦς ἐν Σαββάτῳ, ἐκεῖνο σημαίνειν εἴκει, κατὰ γε τὸν ἡμέτερον νοῦν, ὡς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν [25] ἀναβίωσιν κατὰ τὸν ἐν τῇ ἄνω πόλει σαββατισμὸν, οὐκέτι τὸ τῆς ἁμαρτίας ἡμῖν φορτίον ἐπικεῖσεται · οὐδὲ συντρίψει πάλιν εἰς παρανομίας δελεάζων ὁ πονηρὸς · αὐτὸς μὲν εἰς ἄδου δίκας ὑπέχων τὰς δι' αἰωνίου πυρός · λελυμένης δὲ εἰς τὸ παράπαν τῆς νῦν ἐνεργούσης ἐν ἡμῖν ἁμαρτίας. Τό γε μὴν τῶν τῆς Ἱερουσαλήμ πυλῶν εἴσω μένειν κατὰ τὸ Σάββατον, αὐτὸ

2. συσχηματίζεσθαι A b : σχηματίζεσθαι c D E F Img'.

15. αὐτῶν codd. Sal. : om. Aub. Migne.

16. πόνων I : πόνον rell.

17-18. ἀναποδίσαντες b : ἀναπηδήσαντες rell.

20. καυχήματα codd. : καύματα Cmg(Sc.?) Img(Sc.?).

22. προεντρεπίζεσθαι J K L M : προτρεπίσθαι A b C D E F.

27. διαιωνίου I : δι' αἰωνίου rell.

διὰ τῶν αὐτῶν ὑποσημαίνειν δοκεῖ. Οἱ γὰρ ἅπαξ εἰς τοὺς τῶν ἁγίων ἀνακειλημένοι χοροὺς, καὶ εἰς τὴν τῶν πρωτοτόκων εἰσελάσαντες ἐκκλησίαν, οὐκ ἐκβήσονται ποτε τὴν ἐν θυμηδαῖς ἀσφαλείαν οὐδὲ ἐξελεύσονται τῆς δοθείσης αὐτοῖς δωρεᾶς · ἀλλ' ἐν αὐτῇ μενοῦσιν αἰεὶ, τῇ τοῦ Πνεύματος [5] χάριτι πεπυργωμένοι τὸν νοῦν. Οὕτω γὰρ γέγραπται · Εὐφροσύνη αἰώνιος ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν. Ἐπὶ γὰρ κεφαλῆς αὐτῶν αἴνεσις καὶ ἀγαλλίαμα · ἀπέδρα ὀδύνη, καὶ λύπη, καὶ στεναγμός. Ἐπιλήσονται δὲ τὴν θλίψιν αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐκ ἀναβήσεται αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. Ὅτι δὲ πάλιν τὴν ἐσομένην τοῖς ἁγίοις κατάπαυσιν ἐπὶ τῇ τῶν αἰώνων συντελείᾳ σημαίνει [10] τὸ Σάββατον, αὐτὸς ἡμῖν εἰσίτω μάρτυς ὁ Παῦλος, καὶ λεγέτω πρὸς Ἑβραίους, περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπιστέλλων · Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε, καταλιμπανομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκεῖ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκεῖναι. Καὶ γὰρ ἔσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι. Ἐπειδὴ δὲ πως ἐδόκει παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι νοεῖν, κατάπαυσιν ὀνομάζειν [15] ἐνθάδε τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσοδὸν διὰ τῆς Ἰησοῦ στρατηγίας πεπληρωμένην · Ἰησοῦ δὲ φημι τοῦ καλουμένου Ναυῆ · δεικνύων ἐναργέστερον ὡς ἐκείνης μὲν οὐδὲ εἷς λόγος αὐτῷ, εἰς δὲ τὴν προσδοκωμένην ἔσεσθαι βλέπει, καὶ κατ' ἐκείνης ὁ τῶν νοημάτων σκοπὸς συντείνεται, πάλιν φησὶν ἐφεξῆς · Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ [20] ταῦτα ἡμέρας. Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, σαββατισμὸν ἐνθάδε λέγων σαφέστατα τὴν ἐπὶ τέλει τῶν ἁγίων κατάλυσιν. Καὶ γοῦν ἐφεξῆς σημεῖον τοῦ νοήματος δίδωσιν ἀκριβῆς, ἐπιφέρων ὡδί · Ὅ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός. Σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς [25] ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας. Κατανόει σαφῶς, καὶ μάνθανε, Ἰουδαῖε, δι' ὧν ἐνθάδε φησὶν ὁ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Γαμαλιῆλ ἀνατεθραμμένος, ὁ σύμπασαν ἔχων τοῦ νόμου

1. εἴσω μένειν I (ex linea sup. cod.) edd. : ὑποσημαίνειν Img rell.

3. ἐκβοήσονται I Sal. Aub. : ἐκβήσονται rell. Migne.

3. τὴν...ἀσφαλείαν codd. Sal. Aub. : τῆς...ἀσφαλείας Migne.

6. ὑπὲρ Hmg I LXX : ἐπὶ rell.

8. ἀναβήσεται codd. Sal. Aub. : ἀναθήσεται Migne.

15. τὴν² codd. : om. edd. 13. ὑμῶν A b c : ἡμῶν D E F.

22. δίδωσιν I : δίδωσιν rell.

τὴν γνῶσιν · Ἐβραῖος ὢν ἐξ Ἐβραίων, φυλῆς Βενιαμὶν, κατὰ νόμον Φαρισαῖος ·
 ὅτι τὴν μὲν τυπικὴν ἀργίαν τὴν κατὰ τὸ Σάββατον λέγων, τὴν διὰ τοῦ
 νομικοῦ γράμματος εἰσφερομένην οὐδὲν μὲν ὅλως εἶναί φησιν · εἰκόνα δὲ
 μᾶλλον ὑποτυποῦν τῶν ἐν ἐλπίσιν ἀγαθῶν, καὶ τῆς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς
 [5] ἁγίοις δοθησομένης ἀναπαύλης, καθ' ὃν ἂν ὁ πάντων Σωτὴρ ἐξ οὐρανοῦ
 παραγένηται ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται, καὶ διαδίδωσι
 τοῖς ἁγίοις τὰ γέρα. Ἀλλ' οἶμαι διαρκῶς καὶ τὸν περὶ τούτων ἡμῖν κατ-
 εξητάσθαι λόγον, ὅθεν δὴ λοιπὸν ἴτεον ἐπὶ τὰ συνήθη καὶ πρεπωδέστερα.

Ἐπειδὴ τοίνυν Ἑλλήνων μὲν ἐπλανῶντο παῖδες, λατρεύοντες τῇ κτίσει
 [10] παρὰ τὸν Κτίσαντα, καὶ εἰς πολὺθεον ἀπάτην ἐκκεχυμένοι, τὴν
 πλατεῖαν εἰσεπήδων τοῦ θανάτου πύλην, Ἰουδαῖοι δὲ πάλιν τοσοῦτον εἰς
 τὰς ἑαυτῶν ἐξημάρτανον ψυχὰς, ὡς ποιεῖσθαι μὲν τοῦ νόμου φροντίδα
 οὐδαμῶς, ἡγείσθαι δὲ φορτικούς, καὶ ληρεῖν ὑπολαμβάνειν τοὺς τῶν
 καλλίστων εἰσηγητὰς, καὶ τοῖς διὰ τῆς ἄνωθεν προκειρισμένοις χάριτος
 [15] διαρρήδην ἐπιφωνεῖν · Ἀλλὰ ἡμῖν λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν
 ἑτέραν πλάνησιν · ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸν τρίβον τοῦτον, καὶ ἀφέλετε ἀφ'
 ἡμῶν τὸ λόγιον τοῦ Ἰσραήλ. Ἀναγκάως ὁ πάντων Δεσπότης, οὐκέτι διακόνους
 τισὶ καὶ ὑπηρεταῖς ἐχρήτο πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ἀλλ'
 ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀντιτιθεὶς τῷ τυραννήσαντι διαβόλῳ, γέγονεν ἄνθρωπος ·
 [20] καὶ τίκτεται μὲν διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου · πολλὰ δὲ σημεῖα καὶ
 τέρατα τοῖς διδασκαλικοῖς ὁμοῦ παρεχόμενος λόγοις, πάντα μετετίθει πρὸς
 τὸ ἄμεινον, καὶ τὴν κατεφθαρμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν εἰς καινότητα
 μεταρρυθμίζων ζωῆς, καθάπερ ἐκ δεσμῶν λελυμένην, ἐλευθέραν προσήγε τῷ
 Πατρὶ, καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἁμαρτίας συντετριμμένους, ἡμερωτάτῳ δόγματι,
 [25] πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλει, λέγων · Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ
 πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Τέθειτο μὲν οὖν ἐν τούτοις ἤδη τὰ
 καθ' ἡμᾶς. Διεπρίετο δὲ πάλιν ὁ τύραννος ἐπὶ τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 κατορθώμασι · καὶ θρήνον πρόφασιν ἐποιεῖτο τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν · ὡς
 δὲ τῆς ἐκ πλεονεξίας αὐτῷ πεποιημένης ἀρχῆς ἐξωθούμενος εἰς βαθεῖαν
 [30] ἐβαπτίζετο λύπην. Ἡλίου μὲν γὰρ δίκην ἀναλάμπων τὸ θεῖον κήρυγμα

4. τυποῦν I : ὑποτυποῦν rell.

8. περὶ I (in linea sup. cod.) : ἐπὶ rell.

10. ἐκκεχυμένοι b : ἐκκεχυμένοι rell.

14. προκειρισμένοι H I : προκειρισμένοι rell.

23. μεταρρυθμίζων Cmg M : μεταρρυθμίζων A b D F L (-ρῖθ- C Img J (K?)) :
 lineam unam om. E.

26. ἤδη om. b : ἤδη rell.

1. Phil. 3,5. 6. Mark 8,38. 9-10. Rom. 1,25.

15-17. Is. 30,10-11. 25-26. Matt. 11,28.

βλέπων, κατεσκευασμένην δὲ ἤδη τὴν τῆς ἀρχαίας ἀσεβείας ἀχλὺν, ὡδίνας
 τὰς ἐπὶ τούτοις δριμείας ἐδέχετο · ἀναζέων δὲ τοῖς θυμοῖς, καὶ θερμοτάτῳ
 συντηκόμενος φθόνῳ, θανάτῳ περιβαλεῖν ἐβούλετο τὴν ζωὴν · καὶ τὸν ἐπὶ
 σωτηρίᾳ πάντων ἐπιδημήσαντα Κύριον τοῖς τῆς φθορᾶς ὑποθήσειν δεσμοῖς
 [5] προσδοκήσας ὁ παραφρονέστατος, ἀναπείθει τῶν ὁμογνωμόνων τινὰς
 Ἰουδαίων, ὑπηρετάς αὐτῷ γενέσθαι τοῦ δράματος, καὶ τῆς ἀνοσίτου τόλμης
 ὑπερασπιστὰς · οἳ καὶ σταυρῷ παραδόντες τὸν ἀπάντων Δεσπότην, ὅσον εἰς
 τὴν τῶν τολμησάντων ὑπεροχὴν, κρείττους ἤδη καὶ τῆς διαβολικῆς ὑπονοίας
 ἐφαίνοντο, καὶ τὸ ἐκείνου παρατρέχοντες θράσος, μικρὸν ἐν τούτοις ὄντα,
 [10] τὸν ἑαυτῶν ἀπέφαινον βραβευτήν. Ὁ μὲν οὖν ἀπάντων Σωτὴρ, τὴν τοῦ
 γένους ἡμῶν σωτηρίαν ἀριστά τε καὶ λίαν ἐντέχνως διοικούμενος, ἐτίθει,
 καθὼς γέγραπται, τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ἅτε δὴ καὶ ποιμὴν ὑπάρχων ἀγαθός,
 καὶ τῆς τῶν προβάτων ἀγέλης προκινδυνεύειν οὐ παραιτούμενος. Ὁ δὲ τῶν
 Ἰουδαϊκῶν τολμημάτων ἐξηγούμενος καὶ τῆς ἐφ' ἑαυτῷ παγίδος κατασκευαστῆς,
 [15] μόλις ἔγνω παθὼν ὅτι τῆς ἐλπίδος ἐσφάλλετο, πρὸς πᾶν τούναντίον
 μετακεχωρηκός τοῦ πράγματος, καὶ θαλαττίου δίκην πλωτῆρος, καθάπερ ἐξ
 οὐρίου πνεύματος εἰς πόδα τῶν λίνων μεσούσης αὐτῷ τῆς νεῶς, ἐθρήνει
 βλέπων ἐξ ἀντιστρόφου τὰ προσδοκώμενα. Κρατήσειν γὰρ οἴθηεις καὶ χαλεπ-
 ωτέραν τὴν καθ' ἡμῶν καταστήσεσθαι τυραννίδα, καὶ τοῦ δύνασθαί τι λοιπὸν
 [20] ὁ δαίλιος ἐξεβάλλετο. Σειραῖς γὰρ ἀλύτοις, καθάπερ τι θηρίον,
 καταδεσμούμενος, καὶ τῆς ἐνούσης ἰσχύος ἀπονευρούμενος, χώραν ἐποιεῖτο
 καὶ πόλιν τὸν ἐσώτατον τοῦ θανάτου μυχὸν, καὶ ὁ ψυχραῖς ἠπατημένος
 ἐλπίσιν, ὡς ὅμοιος ἔσεσθαι τῷ Ὑψίστῳ προσδοκῶν, ἐπάνω τε τοῦ οὐρανοῦ
 τὸν οἰκεῖον ἰδρύσειν θρόνον ἐκμελετήσας ποτὲ, οὐκ εἶχεν εἰπεῖν ἐν ἄδου
 [25] τὸν ἀθλιώτερον. Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ διὰ τῆς ἐκείνου
 κακουργίας σεσαγηνευμέναι πρὸς ἀπώλειαν, ἔξω τῶν ὑποχθονίων ἐγίνοντο
 πυλῶν · καὶ τοὺς τῆς ἀβύσσου κευθμῶνας ἐκδύνουσαι, τὰς ἀνηλίου τοῦ

7. ὑπεραστὰς I : ὑπερασπιστὰς rell. 2. τούτῳ b² d² e² f : τούτῳ rell.

7. τῶν I : τὸν rell.

9. θάρασος I : θράσος rell.

23. προσδοκῶν leg. puto ex vers. Lat. Sal. 'speraverat' :

δοκῶν I : προσδοκῶν rell.

24. ἐν om. I edd. : ἐν rell.

25. τὸν (ἀθλιώτερον) codd. : τι edd.

26. ἐγένοντο I L M : ἐγίνοντο Img rell.

θανάτου διέφευγον αὐλᾶς, καὶ τὸν βαθὺν ἐκείνον διανηχόμενοι σκότον, πρὸς τὸ τοῦ Σωτῆρος ἐβάδιζον φῶς. Παρειαυτῆκει γὰρ λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς · Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύψητε. Ἐπειδὴ δὲ σεσύλητο τῶν πνευμάτων ὁ ἄδης, καὶ ἔλυτο τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἄνεισι μὲν ὁ Σωτῆρ [5] νικηφόρος · ἀναστήσας δὲ τριήμερον τὸν ἑαυτοῦ ναὸν, καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀναβίωσιν ἐνεργεστάτῳ τρόπῳ τινὰ ζωγραφήσας ὑποδείγματι · καὶ πάσας ἡμῶν τὰς ἐπ' ἀγαθοῖς ριζώσας ἐλπίδας, συνταξάμενος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ βαπτίζειν ἐπιτάξας πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς αὐτὸν ἀναβαίνει τὸν οὐρανὸν, [10] ἀνηβῶσαν εἰς ἀφθαρσίαν διὰ τῆς χάριτος ἐπιδείξων τῷ Πατρὶ τὴν ἐξ ἁμαρτίας συντετριμμένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ὡς περ τινὰ ἀσταχύν ἀπαρχὴν ἑαυτὸν ἀνακομίζων τῷ Φύσαντι. Ἐπὶ τούτοις, ἀγαπητοὶ, μικρὰς ἀποδιδόντες τῷ Σωτῆρι τὰς ἀμοιβὰς, καὶ τοῖς κατὰ δύναμιν χαριστηρίοις τὸν Εὐεργέτην ἀντενφραίνοντες, τὴν ἑαυτῶν ὁμολογῶμεν πενίαν, λέγοντες · [15] Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι ; Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι. Σωτηρίου γὰρ ὄντως ποτήριον ἢ εἰς Θεὸν εὐχαριστία · εὐχαριστοῦντες δὲ ὅσον ἐν λόγοις καὶ ῥήμασι, καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀνδραγαθημάτων προσθήκας προσκομίζωμεν Αὐτῷ · τὸ μὲν σῶμα πάσης μοχθηρᾶς ἀφιστῶντες ἡδονῆς, ἐκκαθαίροντες δὲ καὶ τὸ [20] πνεῦμα, καὶ πάσης αὐτὸ πονηρίας ἐλευθεροῦν ἐπειγόμενοι, λελωθημένους

-
1. αὐλᾶς codd. (χ superimpositum I) : αὐχᾶς edd.
 1. διανηχόμενοι E I διανηχόμεναι Img rell.
 11. ἀσταχύν A D M : -χίων C J K L : -χυν b : -χων E F.
 15. ἀνταποδώσωμεν B(-μεν sic) I J : ἀνταποδώσω rell.
 16. τοῦ ante κυρίου I : om. rell.
 16. ὄντως B Migne : ὄντος rell. Sal. Aub.
 18. προσκομίζομεν b : προσκομίζωμεν rell.
 20. αὐτὸ B I M : αὐτῷ rell.
-

2-3. Is. 49,9.

4. cf. Hebr. 2,4.

5. cf. John 2,19-22.

8-9. Matt. 28,19.

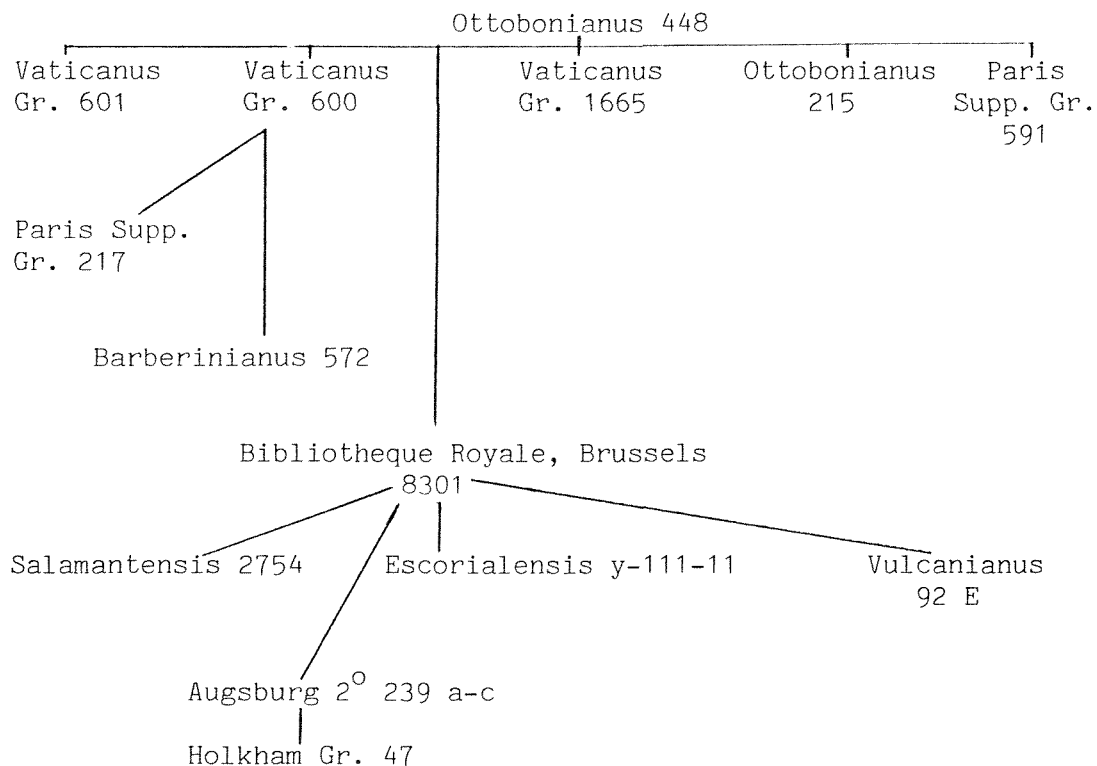
15-16. Ps. 115,3-4 (116,12-13).

ἐπισκεπτόμενοι, τοὺς ἐν πενία παρακαλοῦντες, ὀρφανοῖς καὶ χήραις τὸ ἐκ τῆς συμφορᾶς ἐπελαφρίζοντες βάρος, τοῖς δεσμίοις διὰ τοῦ συναλγεῖν συνδεσμούμενοι, τοὺς κακουχομένους ἀνακτώμενοι, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. Τῆς γὰρ οὕτω σεμνῆς ἐχόμενοι πολιτείας, καὶ πάντα κατὰ τὸν [5] θεῖον πράττοντες νόμον, εὐδοκιμήσομεν παρὰ τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ, ἀρχόμενοι τῆς μὲν ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ νομηνιας τοῦ Φαμενώθ μηνός · τῆς δὲ ἑβδομάδος τοῦ σωτηριώδους Πάσχα ἀπὸ ἐκτῆς τοῦ Φαρμουθὶ μηνός · καταπαύοντες τὰς νηστείας τῆ ἑνδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός, ἑσπέρα Σαββάτου, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν · ἑορτάζοντες δὲ τῆ ἑξῆς [10] ἐπιφωσκύση Κυριακῇ τῆ δωδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνός · συνάπτοντες ἑξῆς καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς · ἵνα καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀξιωθῶμεν ἐν οὐρανοῖς κοινωνίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

5. ἡμῶν ante σωτῆρι b : om. rell.

14. τῶν αἰώνων post αἰῶνας b : om. rell.

3-4. Hebr. 13,3.

THE SIGLA.

Ottobonianus 448	- A
Vaticanus Gr. 600	- B
Bib. Roy., Brussels 8301	- C
Vaticanus Gr. 601	- D
Vaticanus Gr. 1665	- E
Ottobonianus 215	- F
Paris Supp. Gr. 591	- G
Barberinianus 572	- H
Paris Supp. Gr. 217	- I
Salamantensis 2754	- J
Escorialensis y-111-11	- K
Augsburg 2° 239 a-c	- L
Holkham Gr. 47	- M
Vulcanianus 92 E	- N

b = the consensus of B H and I

c = the consensus of C L and M, with N (in letter 1 only) and J & K (in letters 1 and 5 only)

Lexica

Lampe, G.W.H.(editor) : A Patristic Greek Lexicon (Oxford,1961).

Liddell, H.G and Scott, R. : A Greek-English Lexicon (revised by H. Stuart Jones et al.)(Oxford, 1968).

Sophocles, E.A. : Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods (Boston, 1870).

Catalogues of Manuscripts

Barbour, R. : Summary Description of the Greek Manuscripts from the Library at Holkham Hall (Bodleian Library Record, Vol. 6 ; pp. 591-613 ; Oxford, 1961).

de Andres, G. : Catalogo de los Codices Griegos de la Real Biblioteca de El Escorial ; Vol. 2 (Madrid, 1905).

de Ricci, S. : A Handlist of Manuscripts in the Library of the Earl of Leicester at Holkham Hall (Oxford, 1932).

Devreese, R. : Codices Vaticani Graeci ; Tomus 11, Codices 330-603 (Vatican, 1937).

Feron, E. and Battaglini, F. : Codices Manuscripti Ottoboniani Bibliothecae Vaticanae (Rome, 1893).

Gianelli, C. : Codices Vaticani Graeci (Codices 1485-1683) (Vatican, 1950).

Graux, Ch. and Martin, A. : Rapport sur une mission en Espagne et en Portugal. Notices sommaires des manuscrits grecs d'Espagne et de Portugal (Nouvelles Archives des Missions scientifiques et littéraires, Vol. 2 ; pp. 55-125).

Hoeschl, D. : Catalogus Graecorum Codicum Qui Sunt in Bibliotheca Reipublicae Augustanae Vindeliciae (1595).

Lambros, S.P. : Catalogue of the Greek Manuscripts on Mt. Athos, Vols 1-11 (Cambridge, 1895 and 1900).

Mezger, G.C. : Geschichte der vereinigten Koniglichen Kreis- und Stadtbibliothek in Augsburg, mit einem Verzeichnisse der in der Bibliothek befindlichen Handschriften (Augsburg, 1842).

Miller, B.E.C. : Catalogue des Manuscrits Grecs de la Bibliothéque de l'Escorial (Paris, 1848).

Molhuysen, P.C. : Bibliothecae Universitatis Leidensis : Codices Manuscripti ; 1. Codices Vulcaniani (Leyden).

Omont, H.A. : Catalogue des Manuscrits Grecs de la Bibliothéque Royale de Bruxelles (Gand, 1885).

: Inventaire Sommaire des Manuscrits Grecs du Supplément Grec de la Bibliothéque Nationale (Paris, 1883).

Reiser, A. : Index Manuscriptorum Bibliothecae Augustanae (1675).

Richard, M. : Répertoire des bibliothéques et des catalogues de manuscrits grecs (Paris, 1958 ; Supplement, 1963).

Spilling, H. : Handschriftenkataloge der Staats- und Stadt-bibliothek Augsburg ; 2° Cod. 101-250 (Otto Harrassowitz, Wiesbaden ; 1984).

Tovar, A. : Catalogus Codicum Graecorum (Salamanca, 1963).

Van den Gheyn, J. : Catalogue des Manuscrits de la Bibliothéque Royale de Belgique ; Vol. 2 : Patrologie (Brussels, 1902).

Editions of the Festal Letters

Aubert, J. : S.P.N. Cyrilli Alexandrini Opera Omnia ; Vol. 5, part 2 (Paris, 1638).

Migne, J.P. : Patrologia Graeca ; Vol. 77, columns 401-984 (Paris, 1864).

Salmatia, A. : S.P.N. Cyrilli Alexandrini Sermones Paschales (Antwerp, 1618).

General literature

Astruc, C. : Maxime Margounios et les recueils parisiens de sa correspondance (Kretika Khronika, Vol. 3, 1949 ; pp.211-261).

Andresius, J. : Antonii Augustini Epistolae (Parma, 1804).

Barbour, R. : Greek Literary Hands, A.D. 400-600 (Oxford, 1981).

Bardenhewer, O. : Geschichte der Altkirchlichen Literatur, Vol. 4 ; Das Funfte Jahrhundert (Darmstadt, 1962) : quoted as GAL.

Be_oudes, J. : Ελληνων Ορθοδοξων αποικια εν Βενετια (Venice, no date).

Bethune-Baker, J.F. : Nestorius and his Teaching (C.U.P., 1908).

Bickerman, E.J. : Chronology of the Ancient World (Thames and Hudson, 1980).

Briquet, C.M. : Les Filigranes ; Dictionnaire Historique des Marques de Papier ; 4 Vols (Paris, 1907).

Burckhardt, J. : The civilisation of the Renaissance in Italy (London, 1945).

Canart, P. : Les Vaticani Graeci 1487-1962 (Studi e Testi 284).

: Les Manuscrits copies par Emmanuel Provataris (1546-1570 environ) (Studi e Testi 236).

: Un cretois scriptor de la Bibliotheque Vaticane ; Emmanuel Provataris (Kretika Khronika, t.15-16 ; 1961-62).

: Scribes grecs de la Renaissance. Additions et corrections aux repertoires de Vogel-Gardthausen et de Patrin-elis (Scriptorium, t.17 ; 1963).

Cassian, John : Conferences (Editions du Cerf, 42(1955) and 54(1958)).

Cicogna, E. : Iscrizioni Veneti (no date).

Cosenza, M.E. : Biographical and Bibliographical Dictionary of the Italian Humanists ; 4 Vols (Boston, 1962).

Cyril of Alexandria, Saint : Adversus Nestorium, Libri V (Migne P.G., Vol.76 ; columns 9-248 ; Paris, 1863).

: Dialogues sur la Trinite (Sources Chretiennes 231,237,246 ; Paris,1976,1977,1978).

: Deux Dialogues Christologiques (Sources Chretiennes 97 ; Paris,1964).

: Select Letters (edited and translated by L.R.Wickham ; Oxford,1983).

de Maio, R. : La Biblioteca Apostolica Vaticana sotto Paolo 1V e Pio 1V (1555-65) (Studi e Testi 219 ; Vatican,1962).

Demetrakopoulos, A. : Α' Προσθηται και διορθωσεις εις την Νεο-ελληνικην Φιλολογιαν Κ. Σαθα (1871).

Β' Επανορθωσεις σφαλματων εν τη Νεοελληνικη Φιλολογια Κ. Σαθα, 1872 (reprinted 1965, Athens).

- Dorez, L. : Le registre des depenses de la Bibliotheque Vaticane de 1548 a 1555 (Fasciculus W. Clark dicatus ; Cambridge, 1909).
- Driver, G.R. and Hodgson, L. : Nestorius : The Bazaar of Heraclides (Oxford, 1924).
- Duchesne, L. : The Early History of the Christian Church ; Vol.3 (London, 1924).
- Dyobouniotes, C.D. : Μαξιμος Μαργουνιος (in Γρεγοριος ο Παλαμας, IV (1920), V 1921)).
- Eckstein, F.A. : Nomenclator Philologorum (Leipzig, 1871).
- Enepekides, P.K. : Der Briefwechsel des Maximos Margounios, Bischof von Kythera (1549-1602) (JÖBG, Vol.1 : 1951).
- : Maximos Margounios an deutschen und italienischen Humanisten (JOBG, Vol. 10 : 1961).
- Fabricius, J.A. : Bibliotheca Graeca (1705-28).
- Fedalto, G. : Massimo Margounio e il suo commento al "De Trinitate" di S. Agostino (1588) (Storia de Cristianesimo 1 ; Brescia, 1967).
- Frati, C. : Dizionario bio-bibliografico dei bibliotecari e bibliofili Italiani dal sec. XIV al XIX (Firenze, 1933).
- Gamillscheg, E. and Harlfinger, D. : Repertorium der griechischen Kopisten 800-1600 (Vol. 1 ; Grossbritannien, Parts A,B,C : Vienna, 1981), quoted as G-H.
- Gassar, A.F. : Annales Augstburgenses (in I.B.Mencken : Scriptores Rerum Germanorum, Vol. 1 : Leipzig, 1728).
- Geanokopoulos, D.J. : Greek Scholars in Venice (Harvard, 1962).
- : Byzantine East and Latin West (Oxford - Blackwell, 1966).
- Gesner, C. : Bibliotheca Universalis (1545).
- Graux, C. : Essai sur la formation du fonds grecs de l'Esurial (Paris, 1880).
- Hall, F.W. : Companion to Classical Texts (Oxford, 19).
- Hoeschl, D. : ΟΜΙΑΙΑΙ ΘΕΟΦΟΡΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ (Augsburg, 1587).
- Hort, F.J.A. : The New Testament in the original Greek (Introduction) ; (Macmillan, 1882).
- Hutter, I. : Corpus der Byzantinischen Miniaturenhandschriften, Band 1 ; Oxford, Bodleian Library (Stuttgart, 1977).

- Kelly, J.N.D. : Early Christian Doctrines ; 4th Edition (A and C. Black, London, 1968).
- Kenney, E.J. : The Classical Text (University of California Press, 1974).
- Kerameus, A.P. : Συμβολαι εις την ιστοριαν της νεοελληνικης φιλο-
-λογιας (Ελληνικος Φιλολογικος Συλλογος : Συγγραμμα Περιοδικον, Tome 17, 1886).
- Lamius, Iohannes : Deliciae Eruditorum, 9 Volumes (Florence, 1740).
- Legrand, E. : Bibliographie Hellenique, Vol. 2 (Paris, 1885).
- Leo Magnus (Pope) : Letter 28 (The Tome) ; PL, Vol. 54 (Paris, 1881).
- Liberali, G. : Le "Dinastie Ecclesiastiche" nei Cornaro della Cha Granda (Treviso, 1971).
- Lichacev, N.P. : Paleograficeskoe znacenie bumazhych vodjanyeh znakov ; 3 Vols (St. Petersburg, 1899).
- Litta, P. : Famiglie celebri Italiane ; Tome 2, Fasc. 32, Table 4 (Milan, 1834).
- Luzzatto, G. : An Economic History of Italy (1961).
- Melber, I. (editor) : Polyaeus, Strategemata ; introduction (Teubner, 1887).
- Mercati, G. : Per la storia dei manoscritti greci di Genova (Studi e Testi 68 ; Vatican, 1935).
: Opere Minore, t.111 (Studi e Testi 78; Vatican, 1937).
- Metzger, B.M. : The text of the New Testament (Oxford, 1968).
- Montfaucon, B. : Diarium Italicum (Paris, 1702).
- Mystakides, B.A. : Ο ιερος κληρος κατα τον ΙϚ'αιωνα (Εικοσιπεντα-
-ετηρις της Καθηγεσιας Κωνσταντινου σ. Κοντου)
- Omont, H.A. : Fac-similes de manuscrits grecs des XVe et XVIe siecles (Paris, 1887).
: Les Manuscrits Grecs dates des XVe et XVIe Siecles de la Bibliotheque Nationale (Paris, 1892).
- Ottino, G. and Fumagilli, G. : Bibliotheca bibliographica Italica ; 3 volumes (1889-1902).
- Paranikas, M. : Περι Μαξιμου του Μαργουνιου (Ο εν Κωνσταντινου-
-πολει ελληνικος φιλολογικος συλλογος, X, 1875-76).
- Patrinelis, Ch. : Ελληνες Κωδικογραφοι των χρονων της Αναγεννηση-
-ως. (Επετηρις του Μεσαιωνικου Αρχειου : 8-9, 1958-9).
- Piccard, G. : Die Kronenwasserzeichen (Stuttgart, 1961).

Sandys, J.E. : A History of Classical Scholarship, 3 Volumes (Cambridge, 1903-8).

Sathas, K.N. : Βιογραφια των εν τοις γραμμασι διαλαμφαντων Ελληνων κ.τ.λ. (1453 - 1821) (Νεοελληνικα Φιλολογια, 1868).

Schenkl, H. : Bibliotheca Patrum Latinorum Britannica (Vienna, 1886).

Scipioni, L. : Nestorio e il concilio de Efeso (Milan, 1974).

Sommervogel, C. : Bibliothéque de la Compagnie de Jesus ; Biblio-graphie, Vol. V11 (Brussels, 1896).

Tcherikover, V. and Fuks, A. : Corpus papyrorum judaicarum, Vols 1 to 111 (Harvard, 1957).

Thompson, E.M. : Handbook to Greek and Latin Palaeography ; 3rd edition (London, 1913).

et al.: The New Palaeographical Society ; Facsimiles of Ancient Manuscripts etc. ; First Series (London, 1903-129), quoted as Fac.

Vaccari, A (S.J.) : La grecita di S. Cirillo d'Alessandria (Studi dedicati alla memoria P. Ubaldi ; Milan, 1937).

Vogel, E.G. : Notes on Andreas Darmarios in Serapeum (Vol. 5 ; 1844 and Vol. 6 ; 1845).

Vogel, M. and Gardthausen, V. : Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance (1909), quoted as V-G.

West, M.L. : Textual criticism and editorial technique (Stuttgart, 1973).

Wilken, R.L. : Judaism and the early Christian mind (Yale University Press, 1971).

Wilson, N.G. : Mediaeval Greek Bookhands (The Mediaeval Academy of America, 1973).

: Scholars of Byzantium (Duckworth, 1983).

: Scribes and Scholars ; 2nd Edition (Oxford, 1974).

(with L.D. Reynolds)

Wittek, M. : Album de Paleographie Grecque (Gand, 1967).

Zonghi, A.A.: Watermarks (Monumenta chartae papyraceae historiam illustrantia 111 ; Hilversum, 1953).

Other works on Christology

Athanasius, Saint : On the Incarnation ; Orations against the Arians (Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church : Second Series, Vol. 4) (T & T Clark).

Grillmeier, A. : Christ in Christian Tradition, Vol. 1 (Mowbray, 1975).

Sellers, R.V. : Two Ancient Christologies (S.P.C.K., 1940).

Some books which are referred to in one context only have their details given in the notes at the bottom of the relevant page.